

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

V

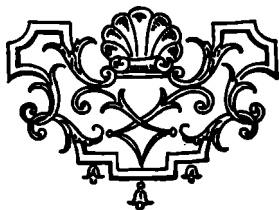
H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN
MCMXLII

OLUF ROSENKRANTZ

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

V

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN
MCMXLII

INDHOLD

	Side
Storkansleren og det gamle Systems Mænd	1
Kongressen i Itzehoe	136
Breve fra Kongressen i Itzehoe	200

ILLUSTRATIONER:

	Side		Side
Oluf Rosenkantz	1	Vilhelm 3 af Oranien, Konge	
Mogens Skeel	70	af England	170
Versailles	118	Marie 2, Dronning af England	171
Vilhelm af Oraniens Landgang		John Churchill	178
i England	123	John Churchills Hustru	179
Kara Mustafa	145	Plessen	180
Starhemberg	146	Luise af Oranien	216
Slaget ved Wien	147	Sophie Charlotte	262
Vauban	155	Frederik I af Preussen	264

STORKANSLEREN OG DET GAMLE SYSTEMS MÆND

PROCESSEN MOD OLUF ROSENKRANTZ

I Goethes »Wilhelm Meisters Lehrjahre« fortælles der om, hvorledes et omrejsende Skuespillerselskab engageres til at optræde paa et Slot i Anledning af en Fyrstes Besøg. Husets Frue har visse Betæneligheder ved Engagementet, hun bemærker saaledes overfor sin Mand, med hvem hun drøfter Sagen: »De Folk er jo kun tyske«.

Man lægge vel Mærke til det lille Ord *kun*. Grevinden vilde have fundet det finere, om Aktørerne havde været franske, men da man ikke havde saadanne ved Haanden for dermed at forlyste Durchlauchtigheden, maatte man nøjes med sine egne Landsmænd.

De danske Konger havde nøjagtig den samme Opfattelse som Goethes Grevinde, danske Skuespillere var af en lavere Klasse i Sammenligning med franske Skuespillere og italienske Operasangere. Vore Konger kunde i Modsætning til den tyske Dame tillade sig den Luxus at indforskrive franske Skuespillertrupper og italienske Operaselskaber, og de benyttede sig i rigt Maal deraf.

Denne Ringeagt for det, man i Weimar kaldte »das hausbackene«, gjaldt ikke alene Skuespilkunst, den traadte frem paa de forskelligste Omraader.

Naar de fyrstelige Familier til op mod vore Dage gennemgaende havde den Originalitet ikke at kunne tale ordentligt paa deres eget Modersmaal, saa skyldtes det Forgabelsen i alt, hvad der var udenlandsk; det var, som gjaldt det Livet, at de unge Prinser og Prinsesser lærte at plapre Fransk, derfor anskaffede man

ved Hofferne franske »Hovmestre« til Prinserne og franske »Bonner« til Prinsesserne, i mange Tilfælde inden de smaa Spirer havde lært deres eget Lands Sprog. Hvad der yderligere bidrog til at give de regerende Familier et fremmed Præg, var det, at Fyrsterne saa godt som altid giftede sig med Udlændinge i Stedet for, som det havde været rimeligere, med Landets Døtre, Danmark har haft uhyggelige Eksempler i saa Henseende.

Det Land, i hvilket det fremmedartede indenfor de regerende Familier holdt sig længst, var England; Georg 5. var den første engelske Konge siden Stuarternes Forjagelse, der talte rent Engelsk, Victoria og Edvard 7. talte Engelsk med en stærk tysk Accent. Alexander 3. var den første russiske Kejser, for hvem Russisk var det naturlige Sprog, hans Forgængere talte Tysk eller Fransk; Frederik den Store af Prøjsen talte i Henhold til sine egne Udtalelser »Tysk som en Droskekusk«, samtidig med at han nærrede den mest ophøjede Foragt for det tyske Aandsliv, Goethes dramatiske Værker benævnedes han »des dégoûtantes platitudes«; de svenske Konger af det pfalziske Hus talte Tysk, deres gottorpske Efterfølgere Fransk. En hæderlig Undtagelse dannede de franske Ludviger, hvis Sprog var ublandet Fransk, hvilket fik en gavnlig Indflydelse paa det franske Aandsliv, der havde sine varmeste Venner i Versailles.

Paa Sprogets som paa saa mange andre Omraader var Danmark Foregangslandet, og det er Juliane Maries uvisnelige Fortjeneste at have indført Dansk som den danske Kongefamilies Sprog; naar en af Danmarks allerbedste Konger, Frederik 6., var saa dansk, og først lærte fremmede Sprog som voksen, maa Fortjenesten herfor søges hos den stærkt nationale Enkedronning.

Lige til Juliane Maries Tid havde det danske Hof været stærkt præget af det udenlandske; paa den Tid, der omhandles i nærværende Værk, var der saaledes mange franske Personer ansatte ved det danske Hof; det stod i Forbindelse med Dronningens Iver for at drage Kalvinister til Danmark, særlig de fordrevne franske Huguenotter, hvoraf flere fik høje Stillinger ved hendes Hof.

Under Frederik 3. tabte Hoffet endnu ikke helt det danske Præg, som det havde paa Christian 4.s Tid, men under Christian 5. tog Germaniseringen Fart. Indførelsen af Fremmed-

elementet ved Hoffet var ikke alene at føre tilbage til, at de Kongelige ansaa udenlandsk for finere Papir end dansk, men ogsaa til, at man efter 1660 paa enhver Maade søgte at distancere den gamle danske Adel, der nu ogsaa fjernedes fra Hoffets Omgivelser. Da man foreløbig krympede sig ved at ansætte borgerlige i Stillingerne som Hoffolk, i det mindste saa længe de ikke var adlede, maatte man tage sin Tilflugt til Udlændinge, mest Tyskere. Da Enevældens Frembrud betød en stærk Vending til Gunst for Borgerskabet, hvor det gjaldt Besættelsen af de højere Embeder, gik det ganske naturligt i samme Retning indenfor Kongernes intimere Kreds.

I over hundrede Aar stod dansk Sprog og dansk Aandsliv i Skammekrogen, og det skal her siges til Gejstlighedens Ære, at det var den, der i første Række kæmpede for Danskheden. Allerførst maa Thomas Kingo nævnes for hans Fastlæggelse af et rent, klart Sprog uden tyske og latinske Reminiscenser, dette gælder baade hans Digtning og hans Prosa; der er i Thomas Kingos Forfatterskab en bevidst Stræben bort fra det fremmede, ud fra den Betragtning, at det danske Sprog i sig selv var rigt nok til at undvære Fremmedord. Adskillige af Kingos Salmer forekommer Nutiden vamble og sødladne, overlæssede med Svulst, men man maa ikke glemme, at det var Tonen i al Samtidens religiøse Digtning, og at der var mere Saft og Kraft i de aandelige Sange, Kingo digtede, end i de tyske Salmer, som var saa populære paa Christian 5.s Tid; det kraftsvulmende og naturlige i Kingos Digtning blev derfor af mange i Samtiden kaldt raat. Der blev i det hele gjort ganske de samme Indvendinger mod Kingos Digtning som senere mod Grundtvigs, man kritiserede blandt andet ogsaa Kingos Hang til at bruge allerede den Gang forældede danske Vendinger. Kingos Kamp for dansk Sprog var desværre haabløs, ganske som hans Kaldsfælles, Henrik Gerners. Gerners Poesi og Prosa mindede i høj Grad om Thomas Kingos, hvis Bestræbelser til bedste for et rent, ublandet dansk Sprogs Anvendelse, den Birkerødpræst i høj Grad støttede. Gerners Bestræbelser viste sig lige saa frugtesløse som Kingos, skønt Gerner havde en mægtig Beskytterinde i Sophie Amalie, der gerne hørte den stærkt patriotiske og nationale Præst prædike paa Dansk; dette sidste falder ikke i Traad med de for Tyskhed

rettede Beskyldninger mod Frederik 3.s Hustru. Ved en underlig Skæbnens Ironi kom Gerner til at ligge i Strid med Peder Syv, der var mindst lige saa ivrig for Befordringen af det danske Sprog, og, i sin Egenskab af Sprogforsker, endnu mere aktiv. De to Præster, der burde have været Kampfæller, kom i offentlig Strid, skønt de begge vilde det samme, et naturligt moderne Skriftsprog, frit for Germanismer og latinske Indblandinger.

Lige saa urimelig som Ringeagten for det danske Sprog var den Maade, hvorpaa man betragtede Bonden i Christian 5.s Danmark: Her er Ringeagt et altfor svagt Udtryk, Bønderne blev anset for en Slags lavere Væsner, nærmest i Klasse med Dyr, »den usle Bonde« var et gængs Udtryk under Christian 5., saadan noget i Retning af en Stud, der gik for en Plov.

De bredere Lag efterabede ikke alene Afguderiet med det fremmede, men ogsaa Opfattelsen af Bønderne. Noget mere urimeligt kan vanskeligt tænkes, Smaaborgerne i Købstæderne stod i Virkeligheden ikke højere i kulturel Henseende end Bønderne, paa sine Steder lavere; ikke destomindre kunde det hælde, saa sent som i 1848, at en ældre Gaardmand, Ejer af flere Hundrede Tønder Land Jord, kom ind til en Haarskærer i Købstaden, hvor den tyveaarige Svend under Klippingen sagde du til ham, medens Gaardmanden tiltulerede Svenden med De. At der ogsaa var Undtagelsestilfælde, viser et Brev fra Storkanslerens Sønesøn til en langelandsk Selvejrbonde, der i Brevet tiltales med det til vore Dages De svarende I; Brevet er i det hele taget holdt i en Tone, der ikke afviger synderlig fra den, hvori Brevskriveren skrev til sine Ligestillede.

At der paa dette Omraade skete en Forandring til det værre efter 1660, kommer man ikke udenom; den gamle danske Adel var ikke alene udpræget national, men den saa med langt venligere Øjne paa Bondestanden, end de, der kom til Magten i 1660, gjorde. I det hele taget betegner den gamle Adels Fald i mange Retninger en Tilbagegang; medens Adelen var ved Magten, havde det danske Monarki en Forfatning, et Begreb, der ganske bortfaldt efter Statskuppet og Rigsraadets Afskaffelse. Rigsraadet søgte at dæmme op mod de skiftende Kongers utæmmelige Krigslyst, og saa længe Rigsraadet styrede Landet, raadede det danske

Element, medens det blev trængt mere og mere tilbage under Enevoldskongerne; straks efter 1660 blev det almindeligt indenfor Landets øverste Styrelse at se Mænd, der ikke beherskede Landets Sprog. En hæderlig Undtagelse dannede dog Frederik Ahlefeldt, der baade kunde tale og skrive Dansk. Det kommer blandt andet frem under Sagen mod Oluf Rosenkrantz, som henvendte sig til Storkansleren i Breve, der var affattede paa Dansk, for at søge Raad og Bistand. Et enkelt Brev fra Mogens Skeel er ogsaa skrevet paa Dansk, ellers plejede Forfatteren til »Grevens og Friherrens Komædie« at skrive paa Fransk til Frederik Ahlefeldt.

Adel og Rigsraad søgte at holde Fortyskningen borte, og en af Grundene til, at man saa længe krympede sig ved at vælge Prins Frederik til Christian 4.s Efterfølger, var den, at han, og navnlig hans Gemalinde, var kendt for deres stærke tyske Sympatier, der navnlig gav sig Udslag ved Valget af Omgivelserne. Den ualmindelig haarde Haandfæstning, man paalagde Frederik 3., skulde blandt meget andet dæmme op mod Tyskeriet. Fortyskningen stod da ogsaa i nøje Forbindelse med den gamle Adels Nedgang.

Baade Frederik 3. og hans Efterfølger hadede af et oprigtigt Hjerte Adelen og søgte paa enhver Maade at komme den til Livs. Hadet var i nogen Maade tilsat Frygt, man var bange for, at Adelen skulde stræbe efter at genvinde sin fordums Magt, og man vejrede i den Anledning skumle Planer i Lighed med Ulfeldts Forræderi.

Begge Kongerne havde en Forbundsfælle i Tiden og Forholdene. Svenskekrigene ødelagde Adelen økonomisk set i Bund og Grund; ikke saaledes at forstaa, at Adelen var ene om at blive forarmet, hele Landets Befolkning var blevet fattig. Det mærkedes imidlertid mest indenfor Adelen, der tidligere havde siddet inde med store Rigdomme, baade i Jord og Kapitaler.

Adelen, der efter 1660 lidt efter lidt mistede sine Privilegier, blandt andet den delvise Skattefrihed for Sædegaardene, kom til at føle Skattetrykket i samme Udstrækning som de andre Stænder, og Skatterne var stadig voksende, navnlig efter den skaanske Krig, ved hvis Slutning Hartkornsskatterne var vokset til hen-

imod en Million Rigsdaler om Aaret. Hartkornsskatterne kom efter Enevældens Indførelse ogsaa til at gælde Borgerstanden, idet borgerlige fik lige Adgang med adelige til at erhverve adeligt Jordegods; inden 1660 havde Adelen haft Eneret til Besiddelse af Sædegaarde, med hvilken Ret fulgte Skattefrihed, en Frihed, der imidlertid ikke betød synderlig meget, da Sædegaardsejerne stod inde for deres Fæstebønders Skatter og skulde sørge for Udskrivning af Mandskab til Hæren, og Bønderne sank efterhaanden i den Grad ned i Fattigdom, at de intet havde tilovers at svare Skatten med. Foruden af Hartkornsskatterne trykkes Adelen af talrige andre Skatter, hvoraf de føleligste var det saakaldte Krigsstyr, dernæst en Skat paa Penge, som ikke var anbragt i Jordegods, industrielle Foretagender eller Fabrikker, men sat paa Rente i et eller andet Pengeinstitut; endvidere den for Adelen meget følelige Skat paa Kvæg, forskellige Forbrugsafgifter, og endelig var der Kopskatten. Christian 5., der saa med lidt venligere Øjne paa Adelen, end hans Fader havde gjort, indsaa, at denne Stand snart vilde blive helt ruineret, om der ikke blev tilstaaet den nogle Lempelser, af hvilken Grund der indrømmedes Adelen og de med den ligestillede Medlemmer at Borgerstanden, som ovenfor sagt, Frihed for Skat af Hovedgaardstakst. Dette i Forbindelse med, at Adelen ganske mistede sine Særrettigheder med Hensyn til at sidde inde med Landets højeste Embeder, bevirkede, at Standen lidt efter lidt sank ned; allerede inden Christian 5. lukkede sine Øjne, havde den gamle Adel mistet Halvdelen af al sin Jord, der gik over til Købmænd fra tilstødende Købstæder, tidligere Ridefogeder, rige Udlændinge. Hovedgrunden til, at Adelen i saa stor Udstrækning maatte vige fra sine Godser, var de daarlige Tider for Landbruget, dertil kom en ny Form for Skatter, der i en særlig Grad ramte Adelen, nemlig Laan til den Kongelige Kasse; disse »Laan« var i Virkeligheden en Tvangsudskrivning. En stor Del af den gamle danske Adel sank efterhaanden ned til nærmest at blive et Proletariat, der gik sin Udsltelse i Møde.

Det siger sig selv, at der var adskillige Undtagelser, saaledes Slægterne Juel og Rosenkrantz. Men selv de Familier, som det var lykkedes at holde sig oven Vande, blev principielt udelukkede

fra Hoftjenesten og fra de højere Embeder. Hoftjenesten havde ikke alene været en Honneursag, men den spillede ogsaa en rent praktisk Rolle, idet Adelen tidligere gennem sin nøje personlige Tilknytning til Hoffet kunde opnaa betydelige Fordele; nu var ogsaa den Vej lukket. Det er en Misforstaaelse, naar det er blevet sagt, at Skylden ogsaa var Adelen, der surmulende skulde have trukket sig tilbage til sine Gaarde og skyet Hoffet. Den gamle Adels Medlemmer ønskede tværtimod at faa en ny Tilknytning til Kongen gennem Hofcharger, og de savnede Hoffivet, ganske som de savnede Virksomheden i Statens Tjeneste. Forholdene blev ikke anderledes efter de tvende første Enevoldskongers Død, tværtimod var Frederik 4. endnu mere paa sin Post overfor Adelen, hvad der var saa meget mere ubegribeligt, som ikke et eneste Menneske indenfor Adelen tænkte paa en mulig Omstyrning af den gældende Tingenes Orden. Men Frederik 4. nærede ikke desto mindre et uudslukkeligt Had til Adelen. Dette Had, der strakte sig udover Graven, kaster en mørk Skygge over Frederik 4.s Minde og staar i en besynderlig Strid med den Omstændighed, at Kongen var et langt bedre Menneske end sin Fader og navnlig end sin Bedstefader. Det er værd at lægge Mærke til, at Frederik 4.s Uvilje gjaldt Adelen i al Almindelighed, altsaa ogsaa den holstenske; her skiller Kongen sig fra sine nærmeste Forgængere, der ansaa de holstenske adelige som paalidelige og kongetro Mennesker. Denne med Had parrede Frygt skulde efter Kongens Ønske indpodes Efterfølgeren paa den danske Trone. Derfor gav Frederik 4. Kronprinsen nogle skriftlige Raad, som han skulde følge, naar han en Gang blev Konge; den senere Christian 6. burde ikke alene vogte sig for den danske, men ogsaa for den holstenske Adel, da begge var en Fare for den enevældige Kongemagts Bevarelse, han skulde holde dem borte baade fra de høje civile Embeder og fra Hæren. Frederik 4. indskrænker sig ikke til at advare Efterfølgeren mod Adelen, men han giver sin Søn en uretfærdig og hadsk Skildring af enkelte Medlemmer af Standen, og mærkeligt nok gælder Kongens Vrede nogle særlig udmærkede Mænd, der i høj Grad havde gjort sig fortjent af Land og Rige.

Gennem vilkaarlige Afskedigelser og Forflyttelser indenfor Hær og Embedsstand viste Frederik 4., at hans Uvilje mod Adelen kunde omsættes i Handling. Mærkelig nok gav Frederik 4.s Nag til Adelen sig de allerstærkeste Udslag umiddelbart efter, at han havde gjort en Dame af den danske Adel til Landets Dronning.

De, der traadte i den gamle Adels Sted, Greverne og Baronerne, forlenedes af Kongen med den Glans, der tidligere havde hvilet over den danske Adel, men i Modsætning til Forgængerne opnaaede de qua Stand aldrig blot den svageste politiske Indflydelse.

Rigsraadet skulde aldrig genopstaa. Der var følgelig i 1849 ikke meget at ophæve i Henhold til Grundlovens Bestemmelse om, at enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Fordel skulde afskaffes, de faa ret ubetydelige Særrettigheder, der var levnet Adelen efter 1660, forsvandt lidt efter lidt allerede inden 1849.

Udviklingen i Danmark er gerne foregaaet i Spring: Før 1660 havde Danmark været et af Europas mest aristokratiske Lande, efter Enevældens Indførelse blev det et af de Lande, hvor Adelen spillede den mindste Rolle. I 1849 var Springet ligesaa brat: Fra at have været det mest udprægede Despoti, gik Danmark over til at blive en af Europas mest demokratiske Stater.

I Norge, der oprindelig var et mere udpræget aristokratisk Land end Danmark med endnu langt stærkere adelig Indflydelse end i Broderlandet, mistede Adelen sin Betydning ganske som i Danmark. Nedgangen kom tidligere, idet den danske Konge havde større Magt i Norge end i Hovedlandet og følgelig lettere kunde knække Adelen; alene den Omstændighed, at Kongemagten var arvelig i Norge, gav Kongen større Indflydelse. Den norske Adel havde fra først af ikke været i Besiddelse af nær saa meget Jordegods som den danske, hvilket svækkede dens Stilling; efterhaanden, længe før 1660, blev de norske adelige til en Slags Storbønder, den nuværende norske Bondestand er for en meget stor Del af adelig Oprindelse. Danske Stormænd erhvervede lidt efter lidt en betydelig Del af de norske Godser, og de iøvrigt faa-

tallige norske Majoratsgodser kom paa danske Hænder, blandt dem det største af alle Norges og Danmarks Godser, Laurvig, der senere tilfaldt Storkanslerens Descendens. Den danske Indflydelse i Norge blev i det hele taget den langt overvejende, saaledes var saa godt som alle Lensmænd i Norge af dansk Oprindelse. Adelsens politiske Indflydelse i Norge ophørte tidligere end i Danmark, allerede under Christian 4., der regerede uden mindste Hensyntagen til den norske Adel.

Medens den danske Adels Jord som ovenfor nævnt efter 1660 for en stor Del gled over paa borgerlige, holstenske eller udenlandske Hænder, udstykkedes en Del af de norske Storgodser mellem Bønderne, der var mere velhavende end de danske.

De fleste Medlemmer af den danske Adel krøb til Korset og forsonede sig med Enevælden; nogle ganske enkelte, opponerede; blandt dem var Oluf Rosenkrantz og Mogens Skeel, som begge stod Frederik Ahlefeldt nær.

Om Rosenkrantzes Sympati for Storkansleren vidner hans Udtalelser umiddelbart efter Ahlefeldts Død. Rosenkrantz omtaler den afdøde Storkansler i de højeste Toner og bruger Sprogets stærkeste Ord for at skildre hans mange gode Egenskaber. Rosenkrantz anser Frederik Ahlefeldt for den, der har haft størst Indflydelse paa alle Regeringshandlingerne siden Griffenfelds Død; man faar af Rosenkrantzes Ord det bestemte Indtryk, at Ahlefeldts store Flid og Arbejdsomhed gjorde sig gældende lige til det sidste, og at Storkansleren trods sine Sygdomme, den stadig tiltagende Gigt samt Blære- og Nyrelidelser, der navnlig plagede ham i hans sidste Leveaar, ufortrødent blev ved personligt at lede Arbejdet i Monarkiets Tjeneste, og at han blev sin Sædvane tro, at udføre saa meget som muligt af det manuelle Arbejde selv. Rosenkrantz anser Frederik Ahlefeldt for at være den betydeligste af alle de Mænd, som Christian 5. kaldte til de højeste Embeder; man kan efter disse Udtalelser af en ganske uhildet Dommer ikke undre sig over, at Christian 5. ved Griffenfelds Fald gjorde Frederik Ahlefeldt til den øverste Leder af Statens Sager. Christian 5. har antagelig været lige saa overbevist som Rosenkrantz om sin nye øverste Raadgivers Kongetroskab, en Egenskab, der

kom i første Række hos Kongen. Om Frederik Ahlefeldts gode Hoved og hans Dygtighed som Kontormand, hvilke Egenskaber ogsaa fremhæves af Rosenkrantz, havde Kongen overbevist sig i alle de Aar, Ahlefeldt var Statholder i Hertugdømmerne.

Brevvekslingen mellem Frederik Ahlefeldt og Rosenkrantz vidner om en stor gensidig Sympati mellem de tvende Mænd.

Frederik Ahlefeldt havde fra først af staaet den gamle danske Adel ret fjernt, fuldblods Holstener som han var; som Storkansler kom han den betydeligt nærmere, og noget af Grunden dertil har vel nok været den, at han ikke følte sig tiltalt af de nye Mænd, der efter den skaanske Krig fik betroede Stillinger hos Kongen og ofte modarbejdede Storkansleren.

Der er blevet talt og skrevet meget om, at Enevælden bragte Borgerskabet i Vejret. Dette er kun en halv Sandhed, for det var i alt Fald ikke det danske Borgerskab, der vandt Indflydelse indenfor den øverste Styrelse. Naar Frederik Ahlefeldt følte sig ilde berørt af den Klike, der slog Kreds om Kongen, var det ikke, fordi dens Medlemmer for Størstedelen var af borgerlig Fødsel, Frederik Ahlefeldt var meget fordomsfri, endnu mindre naturligvis fordi der var Holstenerne iblandt, men fordi disse Mænd paa mange Punkter dannede en Modsætning til ham selv, flere af dem var modtagelige for Bestikkelse og savnede desuden Ahlefeldts grundige Dannelselse. Christian 5. holdt af at forhandle udenom de egentlige Styrende og at føre en Slags privat Kabinetspolitik, hvilket ikke var til Baade for Landets Styrelse og naturligvis højst ubehageligt for den, hvem Christian 5. havde givet det øverste Ansvar, nemlig Frederik Ahlefeldt. Storkansleren havde et heftigt og stridbart Sind, der fremkaldte ubehagelige Scener mellem ham og Kongens private Raadgivere, men Ahlefeldt fik dog som Regel sin Vilje tvunget igennem, og han bevarede lige til sin Død de udenrigspolitiske Traade i sin Haand. Mærkeligt nok vedblev Samarbejdet mellem Kongen og hans Kansler at være det allerbedste, selvom der aldrig blev nogen større personlig Forbindelse mellem de to, saaledes som der havde været mellem Christian 5. og Griffenfeld.

Naar Rosenkrantz og ligesindede var uvilligt stemte mod det nydannede Bureaukrati, laa det deri, at dets Medlemmer var bor-

gerlige og Udlændinge. Hos Rosenkrantz gik dog Nationalfølelsen forud for Standsfølelsen. At Rosenkrantzes Syn paa det nationale ikke deltes af dem, der gav Tonen an, skulde han snart faa at føle.

Frederik Ahlefeldt delte paa et enkelt Punkt Rosenkrantzes Opfattelse; vel var Storkansleren en fuldtro Tilhænger af Enevælden og havde aldrig været stemt for det gamle Adelsregime, men vi har hans Ord for, at han ligesom Oluf Rosenkrantz ønskede en Begrænsning af Enevælden. For den nationale Side af Sagen har Ahlefeldt manglet Forstaaelse, han talte og skrev mangelfuldt Dansk, og hans Dannelse var halvt tysk halvt international, men han var det samlede Monarkis fuldtro Mand og først og sidst Kongens Tjener. Naar nationalliberale Forfattere skildrer ham som en forløben Tysker, er det selvfølgelig ganske ved Siden af.

Oluf Rosenkrantz var dansk ind til sin inderste Marv, deraf kom det, at noget af det, han i sine Skrifter dadlede mest hos det nye System, var dets ensidige Foretrækken af Udlændinge til Landets højeste Embeder og det, at Kongerne personligt fortrinsvis sluttede sig til Tyskere. Ellers har Rosenkrantz næppe været nogen Fjende af den nye Statsform, han har langt snarere følt sig kaldet til at optræde som Forsvarer for den Stand, han tilhørte, og som det nu var blevet Mode og højst fordelagtigt at angribe i Skrift og Tale.

Rosenkrantz stillede sig ingenlunde stejlt overfor Enevælden, selv om han fra først af havde svært ved at finde sig til Rette under den nye Statsform, men Overgangen blev for saa vidt lettere for Rosenkrantz end for hans Standsfæller, eftersom han, den fødte Oppositionsmand, langt fra altid havde fulgt den gamle Adel i tykt og tyndt, tværtimod havde han lige saa lidt holdt sin Kritik tilbage under Adelsvælden som senere under Enevælden; særlig populær var han da heller ikke indenfor Oligarkernes Kreds, og medens denne havde Magten, klagede han ganske som under det nye Styre over manglende Paaskønnelse og over, at ikke tilstrækkelig mange og betydningsfulde Hverv blev ham betroede.

Rosenkrantz var med ved det store Stændermøde i 1660, men opponerede ikke mod Regeringsforandringen, han synes snarere at have imødeset den med en Slags Forventning. Iøvrigt var Oluf Rosenkrantz mere en Pennens end en Handlingens Mand og levede i Bøgernes Verden, noget han havde tilfælles med mange af Rosenkrantzerne og med mange andre af hans Stand. Netop af denne Grund var det vanskeligt for Adelen Mænd at hamle op med de mere haandfaste Medlemmer af Gejstligheden og Borgerskabet, der stod med begge Ben plantede i Jorden og i høj Grad levede i den virkelige Verden, uden at være hæmmede af Idealer og Traditioner, saaledes som Adelen. Oluf, eller Ole, som Rosenkrantz for at accentuere sin Danskhed yndede at kalde sig, havde iøvrigt aldrig haft nogen synderlig Sympati for de to andre Stænder, en Aversion, han havde taget i Arv fra sin Fader, om hvem en Samtidig beretter følgende sikkert noget overdrevne Historie: »Holger Rosenkrantz til Glimminge i Skaane havde kaldet en Student til Præst i den Tanke, at han skulde ægte en af hans Frues Piger, hvilket ogsaa Studenten underhaanden skulde have lovet, men da han var ordineret, saa han sig at være bedre tjent med Enken i Kaldet, og ægtede hende. Patronen lod ham derfor tiltale som den, der havde brudt Ægteskabs Løfte, men saasom der var blot Formodning og intet Bevis paa, at han havde givet noget Løfte fra sig, blev Præsten af Biskoppen og Lande-Mødet i Lund frikendt. Over dette at Rosenkrantz ikke fik sin Harm stillet paa Præsten, besluttede han at hævne sig paa Biskoppen *Dr. Mads Jensen Middelfart*. Han tog derpaa en Markeds-Dag i Lund tvende unge Herremænd med sig, og gik ind til Biskoppen, ligesom for at besøge ham; Biskoppen tog vel imod dem, og tracterede dem, skiøndt de havde taget noget vel til sig, førend de vare komne derhen.

Da de havde været der noget, begiærede Rosenkrantz, at Musicanterne skulde hentes og spille for ham, men Biskoppen undskyldte sig, sigende, at saadan Lystighed var ham og hans Hus ikke anstændig; men Rosenkrantz gav et Vink til sin Tiener, at han skulde hente Musicanterne; da nu disse kom og spillede, vilde Rosenkrantz haft Bispinden op at danse, men hun und-

skyldte sig med hendes Alder og Skrøbelighed; hvorføre han tog fat paa Datteren Inger Margrethe, begyndte at danse, og medhandlede hende paa en grov Maade. Biskoppen blev derover ivrig, og taledede Rosenkrantz haardt til, imidlertid vendte de tvende Herremænd sig til Døren, og gik ud; herpaa overfaldt Rosenkrantz Biskoppen, kastede ham ned paa Gulvet, og slog ham med knyttede Næver i Ansigtet, saa at Blodet susede ud baade af Næse og Mund, og gik saa bort.

Biskoppen begav sig lige saa blodig og ilde tilred, som han var, straks over til København, fik Dr. Hans Resen¹⁾ med sig, og gik i lige samme Skikkelse op paa Slottet til Kong *Christian den Fierde*, for hvilken han klagede den Vold, ham var skeet. Kongen befalede herpaa den Sag straks ot orddeles ved Retten, da *Holger Rosenkrantz* til Herre-Dagen blev dømt til en Mulct paa 1000 Rdlr. (c.). Der siges, at Rosenkrantz, efterat Dommen var faldet, skal have sagt, at han endnu vilde give 1.000 Rigsdaler, om han maatte give den gamle Skiælm, saa kaldede han Biskoppen, engang endnu saa meget. Da saadant blev Kongen forebragt, skal han have sagt: Ja, dersom jeg havde haft saa mange Svogre i Retten, som Holger, saa havde min Præst Dr. Mads vel faaet en anden Dom.◊

Hævnen er sød, og Biskoppens Søn, den under Christian 5. alt formaaende Michael Vibe, fik, som vi senere skulle se, Lejlighed til at hævne sin Fader, ganske vist ikke paa selve Gerningsmanden, men paa dennes Søn, Oluf Rosenkrantz.

At Enevælden fra først af ønskede at knytte den lærde Oluf Rosenkrantz til sig, viste sig hurtig, Rosenkrantz blev ophøjet i Friherrestanden og desuden gjort til Gehejmerraad.

Ved at modtage disse to Udnævnelser tilkjendegav Rosenkrantz sin Tilslutning til Enevælden. Af Standsfællerne blev det taget ilde op, at Rosenkrantz lod sig baronisere, idet den gamle Adel var en Modstander af Titler; man gjorde gældende, at alle indenfor Standen var lige gode, og man ønskede ikke Etableringen af en »højere« og en »lavere« Adel, det var da ogsaa kun enkelte af de gamle danske Slægter, der blev optagne i den af Griffenfeld skabte Lensadel.

¹⁾ Sjællands Bisp.

Rosenkrantz savnede offentlig Virksomhed, hans Sind blev mere og mere bittert, og han opkastede sig til en Slags Defensor for dem af hans Stand, som han mente blev forurettede. En Sag, der synes at have grebet ham stærkt, var Oberst Jørgen Løvenklau Angreb paa Hannibal Sehesteds Efterfølger som Statholder i Norge, Niels Trolle.

Niels Trolle havde fra først af været stemt imod Regeringsforandringen af 1660, han udtalte ved den Lejlighed, at »Friheden nu vilde gaa tabt«, men perfectibel som han var, slog han øjeblikkelig om, da han mærkede, i hvad Retning Vinden blæste, og det var ham, der paa Rigsraadets og hele Adelens Vegne overdrog Frederik 3. den arvelige Kongemagt.

Naar Oluf Rosenkrantz traadte i Skranken, var det, fordi han var klar over, at de Beskyldninger, som Eventyreren Løvenklau rejste imod Trolle, var ganske irrelevante. Sagen kom for Domstolene, og Højesteret erklærede Løvenklau for en Løgner. Det af Rosenkrantz til Fordel for Niels Trolle udgivne Skrift var betitlet »Statua Triumphalis memoriae viri magnifici Dr. Nicolai Trolle erecta«. I sin Dagbog skriver Biskop Jens Bircherod om Skriftet, at det er »en oratio parentalis sive panegyrica«, og »at Stilus ille cothurnatus, hvilken Rosenkrantz mestendeels i samme Skrift bruger, torquerede min Hierne ikke lidet«.

Naar Bircherod beklager sig over, at Rosenkrantzes Pièce er tung og vanskelig at komme igennem, er han noget uretfærdig og mangler Selvkritik, hans Dagbog, der med Rette har skabt ham stor Berømmelse indenfor Historikernes Kreds, er paa en Maade vanskeligere at læse end Rosenkrantzes Værk, skønt dette er affattet paa Latin, men Biskoppens Skrifter er affattede i en Blanding af dansk og latinsk, hos Rosenkrantz er der rene Linjer. En Mundsmag paa Bircherods Stil har vi i en anden Omtale af Rosenkrantz i Biskoppens mægtige opus, Dagbøgerne:

»D. 23. Febr.¹⁾ Fik jeg at see Doctor Olai Rosenkrantzii apologiam nobilitatis Danicae contra Franciscum Irenæum (Irenicum) og Johannem Buonem, som i disse Dage ved Trykken var udgangen; enhver inter eruditos, med hvilke jeg talte herom, forundrede sig over autoris Dristighed, og frygtede paa hans Vegne, at liberior iste calamus, hvilken han udi dette Skrift passim haver brugt,

¹⁾ 1681.

vilde ikke bekomme hannem ret vel. Det Udgangen og kort Tid derefter bekræftede.«

Den omtalte Franciscus Irenæus var en tysk Forfatter, Philip Andreas Oldenburger, der senere vil blive omtalt.

Inden Rosenkrantz forfattede det i Bircherods Dagbøger omtalte Skrift, havde han allerede tre Aar efter Regeringsforandringen udgivet en Pièce til Forsvar for sine Standsfæller. I dette saa lidt som i ovennævnte Tilfælde var det Rosenkrantz, der var Angriber, han var ikke nogen Kampnatur, og han traadte først i Skranken, naar han følte sig tirret, eller mente, at nogen kom ham eller hans Stand for nær. Det her nævnte Skrift var det første, Rosenkrantz udgav.

Foranledningen til Rosenkrantzes Skrift var, at en anonym Forfatter havde udsendt et offentligt Brev (epistola), der skildrede de Pligter, Undersaatterne have overfor Regeringen, Epistelen mandede ud i et hidsigt Angreb paa den gamle Adel.

Det var den almindelige Opfattelse, at Brevskriveren var Poul Tscherning, en indvandret Tysker, der paa nærværende Tidspunkt var Generalauditor. At Læserne af Brevet gættede paa Tscherning som Forfatter, laa ret nær, da Generalauditøren var kendt som en svoren Fjende af Adelen, og Angrebene paa Adelen var den Del af Skriftet, som vakte mest Opsigt. Tscherning var i høj Gunst hos Kongen, takket været hans Andel i Regeringsforandringen af 1660.

For Folk, der kalder Statsomvæltningen af 1660 Demokratiets Sejr, er Epistelen, hvis latinske Navn lød: »De ordine subditorum in regno Daniae et inprimis de nobilitate epistola« fundenes Fressen. Brevets Forfatter kalder Regeringsformen i Danmark »en fri Forfatning«, under hvilken en Fødselsadel ikke hører hjemme, den maa opfattes som en Anomali. Det demokratiske Paradis i Danmark rummede altsaa dog en Slange, og Slangen var Adelen. Men Forfatteren af Skriftet vilde ikke alene have Adelen afskaffet, i et sandt Demokrati maatte der overhovedet ikke være nogen Klasseforskel, alle skulde være lige. Tonen i Skildringen af, hvorledes alt burde være indrettet i et demokratisk styret Land, var holdt i en rolig Tone. Helt anderledes bliver det, hvor Forfatteren gaar fra det abstrakte over til

det concrete. Forfatteren dænger Adelen til med Skældsord og Beskyldninger, som vare i den Grad overdrevne og uretfærdige, at næppe nogen fornuftig Læser har kunnet tage dem alvorligt. Forfatteren har antagelig haabet at behage Kongen, der saa paa Begrebet Adel med de samme Øjne, som senere den russiske Kejser Poul, der paa et Spørgsmaal fra den franske Ambassadeurs Side, om hvorledes det forholdt sig med den russiske Adel, svarede: Saa længe jeg taler med en af mine Undersaatter, er han adelig, hvad han er bagefter, ved jeg ikke.«

Naar Tscherning skildrer den Forfatning, der blev indført i 1660, som demokratisk, er det kuriøst at tænke paa, at hans Descendent, Danmarks første parlamentariske Krigsminister, skulde være med til at undergrave Enevælden, paa hvilken han saa med ganske andre Øjne, end hans Forfader gjorde det.

Rosenkrantz er aabenbart blevet heftig under Læsningen af Epistelen, som han i sit Svar kalder: »Den berygtede Smædeskrivers partiske Skamskrift.« Tonen i Forsvaret er i det hele taget ikke en Smule mere urban end i Angrebet. Man mærker imidlertid paa Forsvarsskriftet, at Rosenkrantz har lettere ved at føre Pennen end Tscherning, og at han bedre formaar at beherske sin Harmes, han skyder paa ingen Steder over Maalet, men søger at ramme alle Modstanderens mest saarbare Punkter. Rosenkrantz følger Tschernings Eksempel med Hensyn til at sige Ting, som han mener vil kildre Kongens Øren, og med dialektisk Mesterskab vender han Forholdet saaledes om, at han selv bliver den uindskrænkede Kongemagts Forsvarer mod et ond-sindet Forsøg paa at komme Suveræneteten til Livs. Forfatteren til Angrebet skildres som en yderst farlig Person, der omgaas med revolutionære Planer og pønser paa intet mindre end at omstyrte Kongedømmet og gøre Danmark til en Republik efter samtidigt engelsk Mønster. Hentydningen til England var et meget snedigt Greb i Posen; Cromwel var almindelig afskyet af alle Europas Monarker og sikkert ogsaa af Frederik 3., Protektoren havde forjaget det legitime Kongehus og ladet Carl 1. halshugge; disse to Omstændigheder blev sammenkædede med Cromwels Op-hævelse af den engelske Adels Privilegier. Naar en Mand som Overauditor Tscherning kunde ønske Adelen afskaffet, hvorfor

skulde han ikke tillige være en Fjende af Monarkiet og Kongehuset? Det diplomatiske Snille svigter imidlertid Rosenkrantz, naar han benytter »libellum« til at optræde som den danske Adels Forsvarer.

Indledningen er holdt i en rolig og behersket Tone: Borgerstanden, som nu saa stærkt drages frem, mangler Adelsens Dannelse og mangesidige Kundskaber, den har ikke Adelsens videre Horizont, som første Stand har erhvervet ved lange Ophold i Udlandet, hvor den har lært fremmede Sæder og Skikke at kende. Disse Udtalelser blev antagelig billigede af ikke forud indtagne Læsere; derimod var det noget dristigt, naar Rosenkrantz vilde have sine Læsere til at tro, at de adelige fødtes med en større Dygtighed og mere Aand end de borgerlige, derfor var de uundværlige i en Stat, der gjorde Krav paa at være vel regeret, og, her kommer en absolut mindre diplomatisk Bemærkning, i andre Lande end Danmark var man saa fornuftig at benytte Adelen i Landets Styrelse, medens man i Danmark holdt den borte. Meget uretfærdige er Udtalelserne om, at de nye borgerlige Magthavere ere uvidende, de have ingen ordentlig Opdragelse faaet, »de ere uden Dyd«, deres Sæder ere blevet ødelagt ved slet Omgang og et vildt Ungdomsliv. Man undres over, at Forfatteren ikke betænker, at disse Beskyldninger vilde fortørne Kongen, der maatte anse Udtalelserne som en Kritik af ham selv, hvem det paaduttes, at han ikke forstaar at vælge de rette Raadgivere. Værre bliver det, naar Rosenkrantz insinuerer, at de indflydelsesrige borgerlige skylder Protektion og Held og ikke Flid og fremragende Egenskaber deres Stillinger i Samfundet. I Slutningen af Forsvarsskriftet fremkommer nogle meget uforblommede Udtalelser, der ikke alene ramte Samtiden, men i endnu højere Grad de efterfølgende Aartier, helt ned til Slutningen af det attende Aarhundrede. Det er de udenlandske Elementer, det gaar ud over, de beskyldes for at gøre Nar af alt hvad der er dansk og af Danmark, som de lever af. Denne Bebrejdelse var fuldstændig berettiget, og, som ovenfor bemærket, skulde det vise sig, at Forfatteren var fremsynet. Men Bemærkningerne blev ikke af den Grund behageligere at høre

for de Øren, de var beregnede paa. I Slutningen af Skriftet gjorde Rosenkrantz gældende, at naar de borgerlige indflydelsesrige Personer søgte at skade Adelen, var det en Følge af Misundelse over Adels gode Sider, som de selv manglede; Misundelsen var efter Adelsregimentets Fald omsat til Skadefryd.

Det er vist tvivlsomt, om Rosenkrantz selv har troet paa, at han vilde have Held med at faa Kongen til at opfatte hans Skrift som et Forsvar for Tronen, men i alle Tilfælde har han ment, at Pillen var saa godt indelukket, at den vilde glide ned uden alt for stor Vanskelighed, naiv var Ole Rosenkrantz ikke.

Der blev ikke gjort Rosenkrantz noget, men man kan slutte, at Frederik 3. ikke har set med venlige Øjne paa sin Gehejmeraad's Udgydelser, for der blev under hele Resten af Kongens Regering vist Rosenkrantz en kold Skulder.

Da Rosenkrantz under Christian 5. blev udnævnt til Højesteretsdommer, paalagde denne Stilling naturligvis Indehaveren en vis Forsigtighed. Men Forsigtighed var ikke just den Dyd, der udmærkede Oluf Rosenkrantz; det skulde vise sig, snart efter at Friherren var blevet Medlem af Rigets højeste Domstol. Anledningen var Udgivelsen af et i Tyskland fremkommet historisk Værk, der i korte Træk fremstillede Verdenshistorien, samt en af en tysk Statsretslærer udgivet Statsret.

Forfatteren til den omtalte Verdenshistorie var Johannes Buno, der oprindelig var Theolog og havde taget Attestats ved det ofte i nærværende Værk omtalte Universitet i Helmstädt. Naar Oluf Rosenkrantz i den meget fredsommelige Theolog saa en Æder af Adel, beroede det vist paa et Fejlsyn, Buno tilbragte Størstedelen af sit Liv i adelige Kredse og var i sine yngre Aar Opdrager og Rejseledsager for unge Medlemmer af Aristokratiet. Da Buno udgav sin »Verdenshistorie i Udtog«, var han ansat som Rektor ved den lærde Skole i Lyneborg, hvor han hengav sig til et broget Forfatterskab, der spændte over de mest forskellige Grene af Videnskaben; hans Produktion ansaaes for meget overfladisk, hvad der i en særlig Grad gjaldt den omtalte Verdenshistorie. Buno ansaa det som et væsentligt Formaal at gøre sine Lærebøger saa let læselige og underholdende som muligt for Børnene og de unge, derfor fyldte han sine historiske og geografiske Vær-

ker med Fabler, Anekdoter og Fortællinger for at anskueliggøre Undervisningen; som yderligere Krydderi anvendte han ogsaa Illustrationer, endog i et Værk, der, som man skulde synes, egnede sig saare lidt for Billedmateriale, nemlig en tysk Grammatik; men Bunos Billeder gjorde megen Lykke ved deres populære Egenskaber. Bunos »Ny latinske Grammatik i Fabler og Billeder« skal efter samtidige Udtalelser have fjernet enhver Art af Tørhed fra den latinske Grammatik og gjort Studiet af samme til en meget morsom Beskæftigelse. Buno satte sine Teorier om, at Undervisningen skulde gøres let fattelig, ligefrem i System, og Systemet kaldte han »Den emblematiske Undervisningsmetode«. Ordet emblematiske anvendes ikke mere i Nutiden, det maa nærmest oversættes ved sindbilledligt. Systemet blev ret udbredt og havde nogen Lighed med Abrahamsons af Frederik 6. protegerede »indbyrdes Undervisning«.

Foruden Grammatiker, historiske og geografiske Bøger udgav Buno, der endte sine Dage som Præst i Hamborg, baade juridiske og theologiske Værker; det er ret betegnende, at Bunos mest bekendte bibelske Bog var den saakaldte »Billedbibel«.

Naar Oluf Rosenkrantz tog Anstød af Bunos Verdenshistorie, var det, fordi Forfatteren havde gjort sig skyldig i en Fejltagelse under sin Omtale af Danmarks nyere Historie; Buno skriver, at Danmark fra Arilds Tid var et arveligt Kongedømme, men at Adelen havde benyttet sin Magt til at ændre Forfatningen, afskaffe Arvelighedsprincippet og gøre Kongens Overtagelse af den øverste Magt afhængig af Adelen. Johannes Buno var som ovenfor bemærket meget overfladisk, og hans historiske Værker var det par excellence. I Verdenshistorien, som Buno ønskede at gøre til mere end et slet og ret compilerisk Værk, søger han at drage Slutninger af historiske Kendsgerninger, men hans Deductioner hviler som Regel paa det løseste Grundlag. Det er rigtigt nok, som Buno skriver, at man fra ældgammel Tid ved en Konges Død plejede at udraabe hans ældste Søn eller nærmeste mandlige Slægtning til Konge, men det betyder ingenlunde, at Danmark siden Skjolds Dage var et Arverige. Endnu mindre Bevis paa, at Danmark var et arveligt Kongerige, er det, at Adelen, medens den regerende Konge endnu levede, gerne udpegede

hans ældste Søn som Tronfølger, saaledes som det skete under Christian 4., hvis ældste Søn, den saakaldte udvalgte Prins, medens Faderen endnu levede, blev kaaret til Kongens Efterfølger paa Tronen. Da Prins Christian døde inden Faderen, skulde Christian 4.s næstældste Søn altsaa have været selvskrevet som Tronfølger, men saaledes blev det ingenlunde opfattet, der var endog Kredse indenfor Adelen, der ønskede at gaa udenom Prins Frederik, naar Faderen døde. Rigsraadet mente, utvivlsomt med rette, at Valget af Prins Frederik til Konge vilde medføre Fare for en ny Krig med Sverige i Anledning af, at Prinsen var blevet valgt til Biskop af Bremen, hvilket Bispedømme Sverige rejste Krav paa. End ikke da Biskoppen solgte Bremen og Verden til den romerske Kejser, slog Adelen sig til taals, og først Maaneder efter den gamle Konges Død fandt Kongevalget Sted.

Naar Buno gjorde gældende, at Danmark ikke alene var et arveligt Monarki, men at Arvefølgen baade gjaldt Sværdsiden og Spindesiden, er han atter paa Vildspor; Forfatteren peger, som Bevis for sin Paastand, paa, at Margrethe efter Valdemar Atterdags Død arvede hans Riger. Men Margrethe arvede ikke Danmarks Rige, hun blev »Fuldmægtig Frue og rette Formynderske«, i hvilken Egenskab det blev paalagt hende at udpege en mandlig Slægtning, der kunde bestige Tronen.

Det var ikke Bunos Værk alene, der kaldte Rosenkrantz frem paa Arenaen, paa samme Tid udkom et Skrift af den tyske Jurist Philip Andreas Oldenburger, Piëcen var skrevet paa Latin og hed »Collegium juris publici imperii Romani Germanici«.

Oldenburger var Sophie Amalies Landsmand i snævrere Forstand og stammede fra hendes Fødeby Celle. Han var ikke nogen Fjende af Adelen i Almindelighed, eftersom han fra første Færd var nøje knyttet til denne Stand. Oldenburgers Sympati for Adelen som Begreb blev øget, da han skiftede Fædreland og slog sig ned i det stærkt aristokratiske Schweiz, hvor han havde faaet en meget ærefuld Ansættelse som Professor juris i Genf. Genf var efter samtidiges Udsagn »En adelig Rede«. Betegnelsen gjaldt ikke saa meget det oligarkiske Styresæt i denne schweiziske Forbundsstat, der regeredes af nogle ganske enkelte gamle Familier, som det, at Genfs over hele Europa berømte Læreanstalt særlig

gav sig af med at uddanne unge Adelige, De regerende Fyrster vogtede sig vel for at sende deres Sønner til Genf, der var kendt for sit antimonarkiske Sindelag. Christian 5.s Dronning var at en anden Mening, idet hun nærede den største Sympati for Genf, dels som Calvinismens Arnested, dels som et Sted, hvor der herskede et sobert Liv og rene Sæder. Det var hende derfor meget om at gøre, at hendes yngste Søn kom til ogsaa at studere der, med Storkanslerens Søn, Carl Ahlefeldt, som Ledsager og Mentor.

I Genf udviklede Oldenburger sig hurtig til en streng og skarp Kritiker af Tilstanden i de tyske Smaastater. I sit mest bekendte Skrift »Epistola politica« fælder han en knusende Dom over de tyske Tyranner, deres Udsugen af Undersaatterne, deres skamløse Liv med offentligt anerkendte Maitresser, deres Ødselhed, deres Forfølgelse af anderledes tænkende.

Skriftet vakte stor Opstandelse over hele Tyskland, den kejserlige Regering i Wien og Rigsdagen i Regensburg blandede sig i Sagen og henstillede til de mange tyske Regeringer at forbyde Bogens Fremkomst i de respektive Stater. Dette var lettere sagt end gjort; adskillige Regeringer vilde hellere end gerne hindre Bogens Fremkomst, særlig ivrig var man i Stuttgart, hvor det blev forbudt Boghandlerne at udbyde Skriftet til Salg, Postvæsenet fik Ordre til at confiskere de Eksemplarer, der eventuelt maatte komme fra Schweiz, ja det blev under Straf forbudt at læse Bogen; lykkedes det at finde Exemplarer af Bogen, blev de samlede, hvorefter Skarpretteren brændte dem paa Torvet i Stuttgart. Alle disse Forholdsregler tjente naturligvis kun til at vække Begærligheden efter at læse Bogen, der fik en formidabel Succès; der blev drevet en vidtgaende Smughandel med dette Opus, Boghandlerne skaffede sig desuden Eksemplarer, som de gemte i Kælderne og hemmeligt overlod deres Kunder til svimlende Priser. Intet Middel til at hindre Bogens Udbredelse blev uforsøgt, overalt mobiliseredes Politiet, der foretog Raziaer, ikke alene i Bogladerne, men ogsaa i private Hjem. Hvad der især bidrog til at gøre Forbudet mod Udbredelsen af Bogen resultatløst, var den Omstændighed, at enkelte af de tyske Stater satte sig ud over den fra Wien udgaaede Ordre, dette gjaldt saaledes Fristaterne Frank-

furt og Hamborg, hvor Regeringerne endda beregnede sig en klækkelig Indtægt ved at forlange Procenter af Boghøkernes Salg af Skriftet. Fra disse to Byer spredtes Masser af Eksemplarer ud over det ganske Tyskland. Hvad der særlig gjorde Bogen til en salgbar Vare, var den Omstændighed, at Forfatteren ikke indskrænkede sig til at angribe Fyrsterne og deres Misbrug af Magten, men frejdigt nævnedes Navnene paa flere af de mest berygtede Regenter, blandt andet Hertugen af Würtemberg.

I Danmark, hvor der intet blev gjort for at hindre Udbredelsen, fik Bogen rivende Afsætning og slugtes med Begærlighed. Forbudet fra Wien gjaldt ikke Nord for Ejderen, derimod i Holsten, men heller ikke her blev der gjort noget for at bremse Udbredelsen af Bogen, af hvilken der strømmede Masser af Eksemplarer fra Hamborg ind over Elbhertugdømmet.

Oldenburger har Betydning for Frederik Ahlefeldts Historie, idet han samtidig med det her berettede udviklede sig i en literær Strid med den verdensberømte Retslærde Pufendorf, som stod Storkansleren meget nær. Forbindelsen med Frederik Ahlefeldt indledtes den Gang, da Pufendorf gjorde et ikke ganske frivilligt Ophold i Danmark; senere uddybedes Bekendtskabet, idet Pufendorf blev Medarbejder hos den ofte i nærværende Værk omtalte svenske Gesandt i København, Baron Coyet.

Pufendorf stod som Videnskabsmand langt over den overfladiske og ret uoriginale Oldenburger, der uden Blussel plagierede adskillige af Pufendorfs Værker i sin Skildring af den vestfalske Freds Virkninger; det hindrede ikke Oldenburger i senere at rette en skarp Kritik mod nogle af Pufendorfs juridiske Arbejder, hvad Pufendorf tog meget roligt og overlegent, og i sin Contrakritik godtgjorde han sagligt, at Oldenburger ganske havde misforstaaet ham.

Oldenburgers af Rosenkrantz angrebne Bog var hovedsagelig bygget paa Udpluk af Pufendorfs Skrifter. Pufendorf var paa det Tidspunkt Professor ved Universitetet i Heidelberg, stærkt protegeret af den lærde Kurfyrste Karl Ludvig af Pfalz, under hvem det berømte Universitet sorterede. Skønt Kurfyrsten var meget liberal og tilstedte de af ham udnævnte Professorer den videste Frihed i deres videnskabelige Undersøgelser og ved

disses Offentliggørelse, selv naar de stødte an mod de herskende Meninger, maatte Pufendorf dog paalægge sig et vist Baand, naar han, som i det historisk-juridiske Værk, der skulde bære hans Navn over det ganske Europa, vilde rejse en Kritik af de bestaaende statsretslige Forhold i Tyskland. Denne Afhandling er holdt i Dialogform, noget der i Datiden ikke var ualmindeligt, hverken naar det drejede sig om lærde eller skønlitterære Produktioner; Dialogen blev ført med den unge Baron Coyet, der studerede Jura i Heidelberg. Dissertationen drejede sig om Regeringsforholdene i Oldtidens Macedonien, men enhver Læser havde let ved at forstaa, at Afhandlingen var møntet paa det tysk-romerske Rige. Den store Opsigt, som dette Værk vakte, gav Pufendorf Lyst til at fordybe sig grundigt i Emnet, men nu skulde Tingene nævnes ved deres rette Navn. Det viste sig dog umuligt at faa »De statu imperii germanici liber unus« gennem den tyske Censur, end ikke Censuren i Genf turde lade Værket passere; endelig fandt Pufendorf en Forlægger i Haag. Det, som Pufendorf særlig ønskede at ramme, var det tyske Riges Statsforfatning. Værkets Fremkomst vakte en umaadelig Opsigt, naturligvis særlig i Tyskland, hvor man fra de Styrendes Side besynderligt nok ikke foretog sig noget for at hindre Udbredelsen. Synspunkterne var ganske nye. Der var ganske vist spildt meget Blæk paa at skildre den Forfatning, der blev den gældende i det tysk-romerske Rige efter Trediveaarskrigens Afslutning, men alt, hvad der hidtil var skrevet derom, havde et officielt eller dog officiøst Præg, det var lutter Lovtaler. Pufendorf formelig hudflettede Systemet, den svage, paa Hænder og Fødder bundne habsburgske Kejsermagt, og Rigsdagen i Regensburg med dens ustandselige Drøftelser, dens Omsvøb og Langsomhed, dens Mangel paa Resultater. Værkets største Betydning ligger deri, at det var første Gang, der offentligt blev rettet en skarp og berettiget Kritik af Forholdene i »det hellige romerske Rige«, som efter Pufendorfs Mening »hverken var helligt, romersk eller noget Rige«. Det var især Mangelen paa Ensrettethed, Forfatteren vilde til Livs, en Ensrettethed, som det vilde være haabløst at søge indført, saa længe Tyskland bestod af attehundredre selvstændige Stater, der alle blæste Kejseren og Rigsdagen i Regensburg et langt Stykke. Pufendorf skildrer, hvorledes alt

kunde være, ifald der indførtes en Centralisation, hvad enten denne nu udgik fra Wien, eller for Eksempel fra den kraftigste af de tyske Stater, Brandenburg; den Svaghed, som nu prægede det romerske Rige, kunde i saa Fald blive afløst af Kraft og Styrke, og Frankrig vilde ikke mere faa Lov til at føre det store Ord i Tyskland. Pufendorf lægger ikke Fingrene imellem, han siger om den tyske Statsforfatning, at den er hverken monarkisk, demokratisk eller aristokratisk, den er et Monstrúm, som der ikke er Mage til i hele Europa.

Værket var meget let læseligt, og da det var tilsat en passende Dosis Ondskab, fandt det en Overflod af Læsere, der morede sig over den ironiske Tone og det vittige i Sproget. Den alvorlige Del af Læserne var naturligvis klar over, at Viddet og Spotten kun var tilsat som en Ingrediens, for at det tunge Stof lettere kunde glide ned, og at Forfatteren var en dybt alvorlig, fædrelandssindet Mand, der sørgede dybt over det tyske Riges Forfald og længselsfuldt ventede paa dets Genrejsning; det var, som om Forfatteren lyste efter Manden, der skulde foretage Genrejsningsværket. Paa sine Steder tror man, at Pufendorf har Blikket rettet mod Kurfyrst Frederik Vilhelm, i hvis Tjeneste han iøvrigt senere traadte.

At Regeringen i Wien forbød Bogens Udbredelse, nyttede ikke det fjerneste, Bogen fandt rivende Afsætning overalt i Tyskland og blev oversat til Hovedsprogene og flere af de mindre udbredte europæiske Sprog. Bogen gav Anledning til en Syndflod af Litteratur, der dels roste, dels angreb Tendensen i Bogen. Hovedsagen var, at det tyske Folk nu havde faaet Sandheden at vide om de Forhold, det levede under, og efter Bogens Fremkomst vovede ingen sig frem med nogen Apologi af det Værk, der var blevet sammentømret i Münster og Osnabrück, tværtimod blev det fra nu af halvvejs Modesag at kritisere Manglerne ved den tyske Rigsforfatning. Bogen virkede paa en vis Maade ligefrem revolutionerende og blev en Forløber for de Tanker, der kom til Orde i Slutningen af det attende Aarhundrede.

Om Frederik Ahlefeldt delte Pufendorfs Anskuelse, kan ikke siges bestemt, men meget taler derfor, Udtalelser fra den berømte Retslærde selv peger i denne Retning; Pufendorf talte nemlig med

megen Anerkendelse om den danske Statsmands Opfattelse af Situationen i Europa. Pufendorfs Viden om Ahlefeldts Syn paa de specielt tyske statsretlige Forhold skriver sig fra Samtaler med Storkansleren under de fælles Forhandlinger med de brunsvigske Regeringer. Naar man betænker Frederik Ahlefeldts fordomsfrie Tankesæt, taler Sandsynligheden for, at han har delt Pufendorfs Anskuelse, saa meget mere som fremstaaende Potentater i Tyskland, ja selv Fyrster, ret aabentlyst gav tilkende, at de stemmede overens med Tendensen i det saa opsigtvækkende Skrift; det var saaledes en Kendsgerning, at Karl Ludvig af Pfalz havde gennemset og rettet Manuskriptet til Værket, om det ynkelige tyske Riges Forfatning. Trods Kurfyrstens mægtige Protektion følte Pufendorf dog Jorden brænde under sine Fødder, og han vendte nu Blikket mod Nord, mod Sverige, hvor han blev modtaget med aabne Arme. Til den venlige Modtagelse i Stockholm bidrog det vel ogsaa nok, at Pufendorfs Broder allerede i en Aarrække havde været i svensk Tjeneste som Diplomat og paa nærværende Tidspunkt stod i høj Gunst hos den svenske Formynderregering. Baron Pufendorf var blevet udnævnt til den meget vigtige Stilling som Leder af den svenske Regering i Bremen med Titel af Kansler og havde al mulig Udsigt til at opnaa endnu betydningsfuldere Embedsposter, men saa var det, at Karl 11. med Kraft greb Regeringens Tøjler og gjorde rent Bord efter Grev de la Gardies Regimente, og Pufendorf gik ud af Sagaen. Med den Lethed, hvormed man i hine Tider forlod den ene Herre for at gaa over til den anden, tilbød Baron Pufendorf nu Christian 5. sin Tjeneste, skønt han i en Aarrække havde været med til saa meget som muligt at skade den danske Konge. Pufendorf, for hvem Grundsætningen, patria est ubi bene est, var et Dogme, fik straks Ansættelse i det danske Diplomati, og ved en Skæbnens Ironi blev Pladsen for hans Virken Hoffet i Wien, som hans Broder havde talt om med saa megen Haan.

Frederik Ahlefeldt havde længe ønsket at faa Pufendorf i dansk Tjeneste og anbefalede ham varmt til Kongen, der imidlertid nærede nogle højst rimelige Betæneligheder; det var først efter Storkanslerens Død, at Udnævnelsen kom til at foreligge. Naar Frederik Ahlefeldt interesserede sig for Pufendorfs Ansættelse,

var det en Følge af et personligt Bekendtskab, der, ligesom for Broderens Vedkommende, skrev sig fra Brunsvig. Pufendorf var nemlig tilstede ved de i Celle førte Forhandlinger, der gik forud for Fredene i Fontainebleau og Lund; Storkansleren fik der Lejlighed til at observere Pufendorfs diplomatiske Evner. Efter Ahlefeldts Mening havde Pufendorf opnaaet mere end rigeligt for Sverige, navnlig i Betragtning af, at den svenske Udsending var omgivet af lutter Fjender, de brunsvigske Hertuger og deres Ministre; Karl 11. syntes derimod ikke, at hans Afsending havde udrettet nok, baade fra svensk og dansk Side fandt man de af Ludvig 14. dikterede Fredsbetingelser elendige. Begge de nordiske Konger var enige paa et enkelt Punkt, de følte det som en Ydmygelse blindt at skulle parere fransk Ordre uden at have et Ord at sige i deres egne Anliggender.

Imidlertid blev den anden af Brødrene Pufendorf Professor i Naturret ved Universitetet i Lund.

Naturretten, et Begreb, der forlængst er forsvundet fra den almindelige Bevidsthed og nu kun er et historisk Begreb, stod den Gang i sit fulde Flor, og Samuel Pufendorf betragtes som en af dens Grundlæggere. Ikke destomindre begyndte Pufendorf selv at rokke ved Fundamentet, der knyttede Naturretten fast til Theologien og Kongedømmet af Guds Naade. Pufendorf betragtes som den, der gennem sine i Lund forfattede Skrifter fik den juridiske Videnskab helt skilt ud fra Forbindelsen med Theologien. Pufendorf gik ud fra, at Naturretten gennem det af Gud skabte Menneske og den ham af Gud skænkede Tænkeevne var af guddommelig Oprindelse, men videre maatte Forbindelsen med de theologiske Begreber heller ikke gaa, Naturretten var en Kontrakt indgaaet mellem Menneskene ud fra deres sunde Fornuft til Betyggelse af det menneskelige Samfund. Pufendorf, der af praktiske Grunde var Tilhænger af Enevælden, i Lighed med den langt overvejende Del af de Lærde dengang, førte Absolutismen tilbage til en Overenskomst, der i Tidernes Morgen var indgaaet mellem Kongerne og Folkene, der ønskede en Leder med ubegrænset Magtfuldkommenhed til at opretholde Ro og Orden hjemme og til at forsvare Samfundet mod hjemlige eller fremmede An-

gribere. Pufendorf holdt paa, at denne Kontrakt mellem Folkene og Kongerne var indgaaet for Tid og Evighed, men han hævdede samtidig, at Fyrsterne burde mindes, at de skyldte Folket Overdragelsen af deres Magt. Denne Opfattelse deltes ganske af Griffenfeld og Ahlefeldt. De fleste af Datidens Statsmænd saa i den indgaaede Kontrakt Guds Finger, den var Guds Værk, og Kongemagten var af guddommelig Oprindelse; Rosenkrantz's Antagonist, Oldenburger, gik endnu videre, han saa i Kongedømmet Guds egenhændige Værk, som Menneskene ikke havde haft noget med at skaffe.

Trods sin Vedhængen ved Enevælden havde Pufendorf dog kastet en Brand ind i Menneskenes Sjæle, en Brand, der skulde blive til Flammer i Slutningen af det attende Aarhundrede. En Dualisme var allerede opstaaet, medens Pufendorf docerede i den skaanske Universitetsby, en Dualisme, der saa sent som i Midten af forrige Aarhundrede gav sig Udslag, da Victor Emanuel officielt kaldte sig »af Guds Naade og Folkets Vilje Konge af Italien«.

Pufendorfs omfangsrige Værk »Menneskets og Borgernes Pligter i Forbindelse med Naturretten«, mødte Forstaaelse hos adskillige Fyrster; selv en saa udpræget Despot som Peter den Store interesserede sig for Bogen og fik den oversat til Russisk. En Del af den lutheranske Gejstlighed, baade i Tyskland og i Sverige, erklærede Bogen for ugudelig og gjorde gældende, at den stred mod Luthers Lære, idet Luther paa det bestemteste havde fastholdt Kongedømmet af Guds Naade. Forargelsen over Bogens formentlige Ugudelighed var størst mellem Pufendorfs Kolleger i Lund. Professorerne satte sig i Forbindelse med deres Kolleger rundt omkring ved de tyske Universiteter, hvor man overalt mødte Forstaaelse. Det hele blev til en Slags Religionsstrid, som ogsaa en Del tyske Regeringer blandede sig ind i. Den katolske og den lutheranske Gejstlighed trak sig imidlertid ud af Striden og holdt sig ganske passiv, den vilde ved sin Taushed antagelig tilkendegive, at Striden ikke drejede sig om et religiøst Spørgsmaal, men om et rent og skært juridisk. Fra katolsk Side lød der dog enkelte Røster, som misbilligede de sven-

ske Professorers Aktion; onde Tunger vilde vide, at Misbilligelsen var at føre tilbage til, at Pavemagten ikke var arvelig men skyldtes almindelige Valg.

Kampen morede aabenbart Pufendorf, der tog den mest levende Del i Polemiken; hans Indlæg bærer Præg deraf, de var fulde af Humor og af Vittigheder, han lod det regne med Spot ned over sine Antagonister, der som Regel trak det korteste Straa og i deres Harme overdængede Professoren med Skældsord; Pufendorf gav igen med samme Mønt.

Naar Pufendorf tog de hidsige Angreb med saa megen Sindsro, havde det for en stor Del sin Grund i, at han var sikker paa Støtte hos den svenske Regering, Magnus de la Gardie og hans stærkt aristokratisk sindede Kolleger havde ikke det mindste imod, at der blev rokket ved Kongedømmet af Guds Naade, som de hverken troede paa eller hyldede, en aristokratisk Republik var dem langt mere tiltalende, og foreløbig herskede virkelig et saadant System i Sverige. Formynderregeringen holdt da ogsaa sin Haand over Pufendorf, desavouerede de ham fjendtligsindede Professorer i Lund og ydede ham moralsk Støtte i Tyskland. At den oligarkisk sindede Stockholmerregering var venligt stemt overfor Pufendorf, var meget forstaaeligt; derimod maa man forundres over og beundre, at Karl 11., efter at have overtaget Magten, ligeledes beskyttede Pufendorf, om muligt i endnu højere Grad, idet den unge Konge gjorde Pufendorf til kongelig Ordenshistoriograph og til Statsraadssekretær, noget der viser, at man i Stockholm, lige saa lidt som i København, var bange for at ansætte Udlændinge i meget høje Embeder, men saaledes var Tidens Aand, og iøvrigt maa man i den Forbindelse vel erindre, at Sverige ikke alene var en nordisk, men ogsaa en tysk Stormagt. De i svensk Tjeneste værende tyske Embedsmænd bar sig ad som Udlændingene i Danmark, de gad ikke lære Landets Sprog; skønt Samuel Pufendorf i en lang Aarrække var Professor i Lund, lærte han aldrig svensk, han klarede sig med det latinske Sprog. Hans Broder Esaias benyttede det tyske Sprog, baade i Skrift og Tale.

Karl 11.s Stilling til Pufendorf var ikke blot at føre tilbage til en vis elskværdig Fordomsfrihed, men ogsaa til det, at Kongen

saa praktisk paa Tingene, han havde selv skabt Enevælden i Sverige og interesserede sig ikke for den religiøse Side af Sagen. Dette kan tydeligt ses deraf, at Karl 11. tilkendegav sin Billigelse af Pufendorfs Værk »Om den kristne Religions Stilling til det borgerlige Liv«, hvori Forfatteren hævder Kirkens absolutte Afhængighed af Statsmagten og hylder Religionsfrihed. Pufendorf angriber i sin Bog de franske Religionsforfølgelser, hvorfor han da ogsaa kom paa det sorte Bræt hos Ludvig 14. I hvilken Grad Pufendorf var forud for sin Tid, kan ses deraf, at han med megen Kraft tog til Orde for, at de stridende protestantiske Retninger skulde slutte sig sammen i en, som han kaldte det, evangelisk Union. Ideens Gennemførelse var haabløs, man betænkte saaledes det Had, der herskede mellem Lutheranere og Kalvinister.

Der er en mærkelig Uoverensstemmelse mellem den Stridbarhed, som prægede Pufendorf i litterære Spørgsmaal, og hans Fredskærlighed i al Almindelighed; Baron Pufendorf var nemlig ligesom sin Broder, Statsmanden, yderst fredsvenlig, og i sine historiske Skrifter holder han Lovtaler over alle fredselkende Statsmænd, blandt hvilke han tæller Hovedpersonen i denne Bog. Pufendorf var i det hele taget en varm Beundrer af Frederik Ahlefeldt, som han i flere af sine Skrifter omtaler med den største Anerkendelse. Det er særligt Storkanslerens Arbejde for at holde Danmark udenfor krigerske Forviklinger i alle Aarene mellem Freden i Fontainebleau og Ahlefeldts Død, der er Genstand for Baron Pufendorfs Beundring. Den berømte Retslærdes Anerkendelse af Frederik Ahlefeldt er da ogsaa fuldt ud berettiget, det var virkelig et Kunststykke at holde Danmark udenfor den Uro, som Ludvig 14.s utæmmelige Magtsyge, hans brutale Krænkelser af Tysklands Integritet og hans voldelige Overfald paa smaa Stater, stadig holdt vedlige. Men ikke alene Frederik Ahlefeldts Vilje og Evne til at holde Danmark udenfor den europæiske Uro, men hele hans Statsmandsgerning, havde en varm Beundrer i Pufendorf. Det var ikke, fordi de to Mænd var enige paa alle Punkter; Storkansleren var kritisk indstillet overfor Wienerregeringens Svaghed, men han var en varm og ivrig Tilhænger af det tysk-romerske Rige og en Modstander af enhver

Art Partikularisme. Pufendorf betragtede Institutionen som et pilraaddent Bygningsværk, der ikke var bedre værd end at omstyrtes. Hvem der var den rette Mand til at foretage Omstyrtelsen, kunde man ikke være i Tvivl om, naar man kendte Pufendorfs uforbeholdne Beundring for den store Kurfyrste, en Beundring, Pufendorf gav kraftigt Udtryk for i sine Værker om den europæiske Politik. Frederik Ahlefeldt var langt fra at dele Pufendorfs varme Følelser for Frederik Vilhelm, med hvem han havde haft saa mange Forhandlinger, at han havde lært hans Upaalidelighed at kende, Storkansleren vilde desuden nødig vide af et hohenzollersk Hegemoni i Tyskland, det kunde paa Grund af Naboskabet med Danmark blive lovlig farligt. Der er det ejendommelige ved Forholdet, at Pufendorf, der beundrede Frederik Vilhelm, i alle de Aar han var i svensk Tjeneste havde maattet betragte Kurfyrsten som en politisk Modstander, medens Ahlefeldts Fædreland havde Frederik Vilhelm som Allieret.

Storkanslerens Forhold til Esaias Pufendorf kunde af gode Grunde ikke være saa godt som til Broderen, de maatte før og efter den skaanske Krig modarbejde hinanden. Inden den skaanske Krigs Udbrud fartede Frederik Ahlefeldt og Esaias Pufendorf fra det ene tyske Hof til det andet for at hverve Forbundsfæller, undertiden mødtes de paa deres Peregrinationer, for Eksempel i Celle, men synes at have været lige gode Venner for det.

Esaias Pufendorf, der delte Broderens Uvilje mod Wienerregeringen, søgte at skille de tyske Hoffer fra den kejserlige Regering, medens Frederik Ahlefeldt skulde arbejde i modsat Retning, hvilket var ganske i Samklang med hans Sympatier. Paa et enkelt Punkt maatte de to Statsmænd gaa mod deres Overbevisning: Grev de la Gardie havde paalagt sin Udsending at advare de tyske Hoffer mod Brandenburgs Ambition, og Ahlefeldt skulde søge at bringe Smaastaterne og det mægtige Brandenburg nærmere til hinanden.

I Hannover, hvor Sophie Amalies Broder residerede, synes det dog at være kommet til Rivninger mellem Ahlefeldt og Pufendorf, men den sidste fik Overtaget over den til det yderste fransksindede Hertug.

Mod Slutningen af den skaanske Krig mødtes de tvende Diplomater atter, og det var ved et Par af de lyneborgske Hoffer, som Pufendorf paa Karl 11.s Vegne skulde opfordre til at slutte Separatfred, medens Storkansleren tværtimod skulde holde dem til Ilden. Frederik Ahlefeldt havde det unægtelig lettere, de tyske Fyrster plejede at være tilfals for den højstbydende, og Storkansleren havde altid Penge i Lommen til dem, det havde den svenske Udsending ikke. Frederik Ahlefeldt havde det ogsaa i andre Retninger lettere, han havde mange Venner ved de tyske Hoffer, der betragtede Pufendorf som en Renegat; særlig Wienerhoffet var fjendtligsindet overfor den svenske Diplomat, og under et Ophold i Celle var Pufendorf nær blevet opsnappet af en Person, der gerne vilde tjene de tusind Dukater, som Hoffet i Wien havde lovet til den, der tog Pufendorf til Fange og førte ham til Rigets Hovedstad.

I Celle indtraf den komiske Episode, hvor Ludvig 14., uden at lade sin Forbundsfælle Karl 11. et Ord vide derom, sluttede Fred mellem Sverige og de brunsvigske Hertugdømmer, af hvilke Celle fik en Strimmel af svensk Pommern forærende.

Freden i Celle blev Aarsagen til Pufendorfs Fald; den svenske Konge bebrejdede ham Forsømmelighed, Pufendorfs Fjender, med Bengt Oxenstjerna i Spidsen, udlagde hans Holdning som Forræderi. Den franske Gesandt hos Hertugen af Brunsvig-Celle, Rébenac, som vi ofte har haft Lejlighed til at omtale i nærværende Værk, havde humoristisk Sans og morede sig kosteligt over det uheldige Udfald af Pufendorfs Mission; Frederik Ahlefeldt, der var tilstede i Celle og dertil en god Ven af Rébenac, har antagelig deltaget i Munterheden.

Karl 11. delte ikke Oxenstiernas Opfattelse, men mente paa den anden Side, at Pufendorf var en daarlig Diplomat; Pufendorf maatte derfor ikke alene opgive sine diplomatiske Hverv, men han blev ogsaa afskediget fra sin Stilling som Kansler i Hertugdømmet Bremen. Forholdene i Bremen var iøvrigt ikke længere behagelige for Pufendorf, som var en erklæret Modstander af den af Karl 11. foretagne »Reduktion«, der gik ud over en stor Mængde adelige Godser; Pufendorf havde faaet Ordre til at konfiskere nogle Godser i Bremen, idet Karl 11. vilde have Reduktionen

udvidet fra Sverige til Hertugdømmet; Pufendorf opponerede, hvad Kongen tog ham meget ilde op.

Efter sin Afsked fra svensk Tjeneste skrev Pufendorf en Pièce, hvori han paa det skarpeste fordømte Reduktionen, desuden indeholdt Skriftet en meget skarp Kritik af adskillige svenske Regeringshandling, og hvad der var værre, Skriftet indeholdt Oplysninger, som Pufendorf havde indhentet i sin Egenskab af svensk Embedsmand, og som ved deres Offentliggørelse kunde skade Sverige. Piécens Udgivelse blev efterfulgt af en Højforræderiproces mod Pufendorf, der imidlertid havde slaaet sig ned i Tyskland uden for svensk Rækkevidde.

I det Skrift, som gav Anledning til Oluf Rosenkrantz's Apologi for den danske Adel, var Synet paa de daværende statsretlige Forhold noget anderledes end det, Pufendorf gav Udtryk for. Medens denne saa ganske nøgternt paa Tingene, var Oldenburger hildet i alle mulige theologiske Forviklinger, han hævdede med Kraft Kongedømmets guddommelige Oprindelse, Skjold var i Tidernes Morgen af Gud personligt blevet gjort til Konge af Danmark, og samtidig var der skænket alle hans Efterkommere Arveret til Tronen. Det er rigtigt nok, hvad Oldenburger skriver, at Adelen lidt efter lidt havde tvunget Kongerne tilbage fra deres oprindelig fremskudte Stilling, adskillige danske Konger førte en Skyggetilværelse og var Konger mere af Navn end af Gavn, men om nogen Arveret, den være sig af guddommelig Oprindelse eller slet og ret juridisk, havde der aldrig været Tale i Danmark, og hvor intet er, kan intet gages.

Buno havde ligesom Oldenburger foresat sig at bevise, at Danmark var et Arverige, og for at bevise denne Paastand fremsatte han seks »Theses«. Beviserne, eller rettere Paastandene, var meget haartrukne: Kongen havde al Magten i Landet og følgelig ogsaa Ret til at vælge sin Efterfølger. Allerede i denne første Thesis var der en Modsigelse: Kunde Kongen selv vælge sin Efterfølger, var Danmark ikke et Arvekongedømme, i alle Tilfælde stod man her overfor en Dualisme, der iøvrigt ogsaa gjorde sig gældende i Rusland lige til Revolutionen 1917. Rusland var et Arverige, men Kejseren kunde vælge, hvem han vilde blandt sine

Sønner til Efterfølger, en Ret, som iøvrigt aldrig blev benyttet, ikke engang Katrine 2. turde bryde med Arvelighedsprincippet og gøre sin Sønesøn Alexander til sin Efterfølger i Stedet for Sønnen Paul, som hun med Rette ansaa for uegnet til at være Czar over alle Russere.

Som Bevis paa, at Danmark inden 1660 ikke havde været et Valgrige, nævner Buno, at der paa den danske Trone havde sidet Mænd, som ingen i Landet vilde have valgt til Konge, eftersom vedkommende var uduelige og uegnede til at regere, hvilket alle havde været paa det rene med, inden de paagældende besteg Tronen; man havde endvidere set Kvinder og smaa Børn bestige Tronen. Den værste Modsigelse er vel nok den, som Buno gør sig skyldig i, naar han paapeger, at danske Konger har udstrakt Arverettigheden til flere af deres Børn, hvorved Danmarks Rige er blevet delt, engang har en Femtedel af Monarkiet været udskilt fra Hovedlodden. Naar Buno gennem ovenstaaende vil slaa fast, at man ved Regeringsforandringen af 1660 ikke har indført noget nyt, men er vendt tilbage til det oprindelige Princip, er det lidt vanskeligt at følge Bevisførelsen. Et af Hovedpunkterne ved den nye Forfatning var netop, at Danmark skulde være udeleligt, at den til enhver Tid værende Konges ældste Søn skulde arve Riget, og at de fordærlige Udstykninger, som havde strakt sig helt op til de nyeste Tider, skulde ophøre. Som Støtte for sit statsretslige Synspunkt kunde Buno for Resten have nævnt Christian 3., men han gjorde det vel at mærke ikke. Christian 3. havde moret sig med over for det ham fjendtlig stemte Rigsraad at kalde Christian 2. for »Danmarks Arveherre«, hvad han vidste vilde ærgre samtlige Rigsraader, der hadede Christian 2. af et oprigtigt Hjerte.

Det er vist et stort Spørgsmaal, om de bunoske Theorier har tiltalt Christian 5., der som Kronprins fik Bogen tilegnet af Forfatteren, derimod har hans Moder absolut sympatiseret med dem. Sophie Amalie holdt nemlig adskilligt mere af sin Søn Jørgen end af Kongen og søgte ved Hjælp af lige saa hazarderede Argumenter som Bunos at bevise, at Yndlings sønnen burde være Konge efter Frederik 3. Sophie Amalie var indenfor de fyrstelige Slægter i Europa ikke ene om at misbillige de nye Regler om Førstefødsels-

retten; i Lighed med forskellige andre Souveræner saa hun heri et Indgreb i Enevælden. Buno udviste større Behændighed, da han for at takkes Christian 5. skrev, at Adelen var blevet straffet for dens »Utroskab« mod Kongen, at de adelige fra at være Herrer var forvandlede til Trælle og var »bragt under Aaget«. Ogsaa Oldenburger glæder sig over Adelen's Underkuelse; i sin Glæde finder han de besynderligste Grunde til at paavise det gavnlige ved Underkuelsen og vender Sagen ganske paa Hovedet: Frederik 3. havde haft Ret i at erklære Sverige Krig i 1657, og Adelen handlede meget forkert, da den søgte at hindre Kongen i hans Forehavende.

Rosenkrantz tilegnede Christian 5. sit »Forsvar for Danmarks Adel.«

Man skulde tro, at et Værk, der var tilegnet den enevældige Konge, maatte kunne udkomme i Danmark uden at blive fortrædiget af Censuren, men Rosenkrantz gik udenom Censuren og lod Bogen trykke af en Bogtrykker i Lybæk, hvorfra alle Exemplarerne sendtes til Danmark.

Rosenkrantz havde arbejdet adskillige Aar paa Værket, der var præget af Forfatterens store Lærdom og Flid. Rosenkrantz kunde uden Vanskelighed modbevise Bunos og Oldenburgers løse Paa-stande, let paaviselige Fejl og Misforstaaelser; det havde derfor set bedre ud, om Forfatteren havde skrevet rent sagligt, men i Stedet for gav Rosenkrantz, der var i Krigshumør og meget op-
hidset over Angrebene paa hans Stand, sig til at udskælde Kon-
traparten og gøre tykt Nar af baade Buno og Oldenburger. Mod Bevisførelsen var der absolut intet at indvende, og Rosenkrantz havde decideret Retten paa sin Side, men Skriftet maatte virke ubehageligt paa Kongen. Allerede det, at Forfatteren erklærer, at han ikke skriver for egen Regning, men paa hele sin Stands Vegne, og efter dennes udtrykkelige Opfordring, maatte virke mistænkeligt paa Kongen. Et Skrift, i hvilket Forfatteren lader Adelen optræde som Stand, skønt der i Henhold til den nye Tingenes Tilstand ikke eksisterede Stænder mere, men kun Under-satter, maatte paa Forhaand vække Kongens Mishag. Rosenkrantz vidste, at Christian 5. nærede den, iøvrigt ganske urigtige,

Mening, at Adelen var farlig, det havde derfor været klogere af ham at skrive ganske objektivt og kun for egen Regning, men det var netop, hvad der faldt den lærde Autor vanskeligt, han maatte skrive subjektivt, som Repræsentant for Standen. Resultatet blev da ogsaa ganske negativt, i Stedet for at gavne Adelens Sag, kom Skriftet til at skade den, og Rosenkrantz maatte sande, at han havde gjort sine Kolleger en Bjørnetjeneste. En ren umiddelbar Følge af Rosenkrantzes Skrift var den, at Kongen nedskrev nogle Regler, som han paalagde sin Søn, den senere Frederik 4., at følge. Det drejede sig om et indtrængende Raad til Sønnen om at distancere Adelen og navnlig holde den borte fra Landets højere Embeder. Rosenkrantzes Skrift virkede saaledes gennem to Generationer, for, som ovenfor nævnt, gav Frederik 4. nogle ganske enslydende Raad til sin ældste Søn. Det var saa meget bitrere for Rosenkrantz, som han netop i sit Skrift besværede sig over, at Adelen siden 1660 blev holdt udenfor Statsembederne og maatte leve i en Slags Forvisning paa Godserne.

Magthaverne holder som Regel ikke af at se deres Forgængere fremhævede, de vil helst have dem uomtalte; navnlig hvor det drejer sig om berømmelige Forgængere, virker en Sammenligning ligefrem utaalelig. Denne psykologiske Regel synes Rosenkrantz ganske at have overset, og hans Lobhudlen af Christian 3. faldt da ogsaa i meget daarlig Jord hos Christian 5. Naar Rosenkrantz endelig vilde fremhæve en tidligere dansk Konge og stille ham og hans Regering op som et Eksempel for Samtiden, kunde han ikke have truffet et uheldigere Valg end netop Christian 3; at Christian 5. skulde vandre i Adelskongen Christian 3. Fodspor, var i Sandhed for meget forlangt, og det var intet mindre end det, Apologiens Forfatter krævede. Havde saa Karakteristikken af den længst afdøde Konge endda været historisk korrekt, men det var den ingenlunde. Christian 3. fremhæves i Apologien for sin Danskhed, medens Sandheden er den, at Christian 5. var langt mere dansk end sin Forfader. Christian 3.'s Opdragelse var ravtysk, hans Lærere og Opdragere var lutter Tyskere, han modtog sin aandelige Udvikling i Tyskland og vedblev lige til sin Død at tale tysk. Fra først af nærede Christian 3. ligefrem Uvilje mod Danmark og vilde, efter at være blevet valgt til Konge, helst

blive boende i Hertugdømmerne. Naar Rosenkrantz fremhæver Christian 3. som den ivrige Lutheraner, er det rigtigt nok, men han glemmer at tilføje, i hvor høj Grad Christian 3. lukrede ved Reformationen, han kaprede saa godt som hele Kirkegodset til sig selv, medens Adelen kun fik en rent forsvindende Del; Kongens Indtægter steg derved til det tredobbelte, og hans Magt øgedes betydeligt. Naar Rosenkrantz fremhæver, at Christian 3. foretrak danske Raadgivere for holstenske, er det Sandhed med Modification, det gjaldt saaledes ikke den første Periode af hans Regering, hvor det holstenske og det tyske Element var stærkt repræsenteret indenfor den civile Administration, Hæren og Hofet, senere blev det dog meget anderledes. Endelig er der at bemærke, at Christian 3., der først blev Konge efter saa at sige at have erobret Landet, ved Erobringen benyttede holstenske Tropper med holstenske Førere. Paa adskillige Punkter kunde der være nogen Mening i at fremhæve Christian 3. og hans Regeringstid: Der var den Gang en Forfatning i Danmark, der var Rigsraadet, som havde en meget væsentlig Andel i Landets Styrelse og som var en Slags Repræsentation for Befolkningen, selv om det kun var en meget begrænset Del af Befolkningen, det repræsenterede, og selv om Rigsraadet i første Række varetog Adels Interesser, og selv om det gennem de efterhaanden mere og mere snærende Haandfæstninger søgte at begrænse Kongens Magt saa meget som muligt. Iøvrigt er det meget overdrevet at fremstille den danske Konge inden 1660 som Regent mere af Navn end af Gavn og som førende en Skyggetilværelse; det afgang meget af Kongens Person, Christian 4. havde i sin tresinstyveaarige Regeringsperiode stor Magt og Indflydelse. Det kom naturligvis ogsaa i høj Grad an paa, hvor megen Forhandlingsevne en Konge var i Besiddelse af, Frederik 3. fik saaledes adskilligt gennemført ved Hjælp af Forhandlinger med Rigsraadet. Det ovenfor omtalte Successionsspørgsmaal blev saa godt som altid afgjort ved Forhandling mellem Konge og Rigsraad, det gjaldt begge de to sidste Konger inden Enevældens Indførelse.

Sammenligningen med Christian 3. indeholdt en streng Kritik af hans Ætling. Modsætningen mellem før og nu karakteriseredes navnlig derved, at Danmark under Christian 3. ikke var prisgivet den rene Vilkaarlighed, Christian 3.s Raadgivere tilhørte Adelen,

som efter Rosenkrantzes Mening var Tronens egentlige og paa- lideligste Støtte, han fremhævede i denne Forbindelse Adelsens Holdning overfor Ulfeldt, hvis Forsøg paa at rokke Adelsens Tro- skab mod Kongen blev afvist af alle Standens Medlemmer uden Undtagelse.

Med Hensyn til det danske Elements førende Stilling under Christian 3. er det, som ovenfor bemærket, rigtigt, for saa vidt angaar den Tid, der forløb, efter at Forholdene i Monarkiet var blevet ordnede, og Kongen sad fast paa sin Trone. Selv om der naturligvis stadig, som ret og rimeligt var, befandt sig Holstenerne i indflydelsesrige Stillinger, svarede det danske Elements Repræ- sentation saa nogenlunde til Forholdet i Tal mellem Danske og Holstenerne, og henimod Slutningen af Christian 3.s Regering var Fremmedelemet, dette gjaldt ogsaa det tyske, saa godt som for- svundet fra Monarkiets Styrelse, noget Kongen var meget stolt over, han fremhævede det selv og udtalte, at det var rimeligt, at Mænd, der hørte hjemme i Monarkiet, var de styrende. Her ramte Rosenkrantz et meget ømt Punkt hos Christian 5., hvem det var højst ubehageligt at blive mindet om denne hans Forfaders Op- fattelse. At høre Tale om Raadgivere og Hjælpere kunde være galt nok, men at andre end Monarken styrede Landet, var værre. Christian 5. havde sat sig i Hovedet, at han og ingen anden regerede det danske Rige, at han udrettede alting, hvorledes vovede man saa at tale om andre regerende og styrende? Allerværst var det dog, at Adelsens stærke Indflydelse den Gang fremhævedes som noget attraaværdigt, og den adelige Indflydelse var stor under Christian 3., det kunde man ikke komme udenom. Den Haandfæstning, der traadte i Kraft efter Christian 3.s Overtagelse af Regeringen, var nok mild i Sammen- ligning med den, der blev paalagt Christian 5.s Fader, men den var blevet til efter indgaaende Forhandlinger mellem Kongen og Adelen, Kongen var ingenlunde blevet forfordelt, og der blev gjort Ret og Skel mellem de to i Danmark herskende Regerings- factorer, Konge- og Adelsmagten. Christian 3. syntes da heller ikke at have det mindste imod, at der i Haandfæstningen blev indført den Bestemmelse, at Landets øverste Styrer, Kansleren, skulde udgaa af Rigsraadet, altsaa tilhøre Adelen, og desuden sta- dig være Medlem af Raadet.

Det var alt sammen ubehagelige Reminiscenser. Der var ogsaa noget andet i Rosenkrantz's Omtale af Christian 3.'s Regeringsvirksomhed, der maatte have en ubehagelig Klang for Christian 5., nemlig at Rigsraadets hævdundne Ret til at foretage Kongevalg var blevet slaaet fast med firetommers Søm, og at Tanken herom lige saa meget var udgaaet fra Christian 3. som fra Rigsraadet. Christian 3. havde ikke selv meget tilovers for Princippet om Arvekongedømmet, derom vidnede hans Holdning ved Faderens Død; han var den Gang ikke særlig opsat paa at blive Konge, men nærmest tilbøjelig til at lade Kronen gaa over til hans yngre Broder. Men Rigsraadet var i dette Tilfælde plus royaliste que le roi og valgte den ældste Søn til Konge. Det samme var Tilfældet, da Christian 3. nærede Betæneligheder ved at lade Kronen gaa over til hans ældste Søn, den senere Frederik 2., som han ikke havde synderlig høje Tanker om; atter her viste Rigsraadet sig mere legitimistisk.

Meget taktløs var Rosenkrantz's udtværede Kritik af, at de danske Konger ægtede udenlandske Damer og derved tilførte Landet nye Skikke og udenlandsk Væsen, og rent meningsløst var det i denne Forbindelse at nævne Christian 3., der havde tvunget den senere Frederik 2. til at gifte sig med en tysk Prinsesse og forhindret ham i at følge sit Hjertes Røst og ægte Anna Hardenberg; det maatte nødvendigvis virke stødende paa Christian 5., hvis Hustru og Moder aldrig naaede at assimilere sig med Danskheden. Endnu værre var det med Rosenkrantz's Bemærkning om, at Dronningerne øvede for megen Indflydelse. Det kunde umuligt været møntet paa andre end Kongens Moder og gav Anledning til at ribbe op i Eleonora Christines Sag, idet Sophie Amalie havde sat hele sin Indflydelse ind paa at faa Kongedatteren behandlet saa haardt som muligt. Christian 5. personligt maatte føle sig truffet og paa en ubehagelig Maade mindet om sin egen Svaghed og Given efter overfor Enkedronningen. Den indirekte Kritik af Frederik 3. har sikkert ogsaa stødt Kongen: Efter Oldenburgers Udtalelser skulde den afdøde Konge have forvandlet Adelen fra et Herresamfund til en Samling Trælle. Ifald Frederik 3. havde gjort de adelige til Trælle, havde han været en Tyran, skriver Rosenkrantz, men Forfatteren skynder

sig at tilføje, at den afdøde Konge ikke var en Tyran, og han havde ikke gjort Adelen til en Samling Trælle.

Der er megen Selvmodsigelse i Rosenkrantzes Apologi, Forfatteren kritiserer Holstenernes Indflydelse og er samtidig yderst tilfreds med Frederik Ahlefeldt som Kansler, han taler om gode og slette Raadgivere uden at tænke paa, at Christian 3. var en af de danske Konger, der førte det mest personlige Regimente, mere udpræget end Christian 5.

Der var mere end nok til at gøre Kongen vred, men Skriftet indeholdt ikke noget strafbart.

Skriftet er en Kritik af Enevælden som Regeringsform, det kunde man ikke komme udenom, og ikke nok med det, det var en haard og meget ensidig Kritik af den Maade, hvorpaa Enevælden blev ført ud i Livet, navnlig i Forfatterens Samtid, men der var ikke Tale om noget »Indgreb i den Kongelige Enevælde«, hvilket efter Loven var strafbart og kunde medføre Tab af Ære, Liv og Gods for den skyldige.

Rosenkrantz synes fra først af ikke at have været klar over, hvor uforsigtigt hans Skrift var, og hvor farligt det kunde blive for ham selv; da Skriftet blev udbredt og læst i Danmark, indsaa de fleste, at Forfatteren havde leget med Ilden. Rosenkrantz synes at være blevet beroliget ved nogle Udtalelser af Kongens nære Ven, Hahn, der mente, at Kongen kun vilde blive glad over et Forsvar mod fremmedes Angreb paa den danske Adel. Hahns Opfattelse viser, hvor uberettiget det er, naar han er blevet slaadet i Hartkorn med »Christian 5.s tyske Yndlinge« og fremstillet som en Fjende af den danske Adel. Foruden til Hahn henvendte Rosenkrantz sig i et Brev til Frederik Ahlefeldt i Anledning af Bogen. Men hverken Ahlefeldt eller Hahn kunde hjælpe Rosenkrantz, selv om de nok saa gerne vilde. Det var heller ikke let at forsvare Skriftet, der angreb det, som var Christian 5. dyrebarest af alt, Enevælden, og en Mand, der forsvarede Skriftet og dets Forfatter, kunde let blive mistænkelig i Kongens Øjne, saa meget mere som Rosenkrantz havde begaaet den taktiske Fejl, i Fortalen til Bogen at erklære, at han havde Medhold hos adskillige angaaende det i Skriftet fremstillede, det kunde let give Kongen Indtrykket af, at der stod en Slags Komplot bag Udgivel-

sen af Skriftet, og siden Ulfeldtaffæren vejrede baade Frederik 3. og hans Søn Komplotter her og der; det maa i denne Forbindelse naturligvis ogsaa huskes, at Processen mod Griffenfeld stod i frisk Minde. Endelig var der utvivlsomt noget i det, som blev gjort gældende af Rettens Medlemmer, at et Medlem af Gehejmraadet burde ikke rejse en stærk, ja fordømmende Kritik af al det be-
staaende.

Naar Rosenkrantz i Sagens Præmisser blev omtalt som »Medlem af Gehejmraadet«, maa Udtrykket siges at være i nogen Grad misvisende. Gehejmraadet eller, som det i Almindelighed blev kaldt, Gehejmekonseillet eller slet og ret Konseillet, var i Virkeligheden Landets Regering, om man kan tale om en Regering under Christian 5. De Mænd, Christian 5. udnævnte til Gehejmraader, dannede en Slags raadgivende Forsamling, hos hvilken Kongen eller Kansleren kunde faa Oplysninger og finde Støtte; der var virkelig her et Fremskridt at notere fra Frederik 3.s Tid. Den første Enevoldskonge havde allerede kort efter den nye Forfatnings Tilblivelse offentlig erklæret, at det af ham oprettede Gehejmraad skulde behandle Regeringssager. Medlemmerne af Raadet, der udnævntes af Kongen, fik Titel af Gehejmraader, hvormed Prædikaten Excellence blev forbundet, men det var foreløbig en ganske tom Titel, idet Kongen kun nogle enkelte Gange sammenkaldte Gehejmraaderne; om nogen fast Institution blev der overhovedet ikke Tale. Under Christian 5. antog Raadet bestemte Former, Gehejmraadet blev jævnlig indkaldt til Raadslagning, men kun en ringe Del af Gehejmraaderne, hvis Tal voksede under Christian 5., kom til at danne det egentlige Raad.

Der var dog ikke noget i Vejen for, at Kongen kunde indkalde lige saa mange han vilde af sine mere titulære Gehejmraader til Drøftelse af Statsager, det vides saaledes, at Oluf Rosenkrantz nogle Gange har haft Sæde i Raadet. Dette stod noget i Forbindelse med den under Christian 5. stedfindende Udvidelse af Gehejmekonseillet. Udvidelsen bestod væsentlig deri, at Repræsentanter for hvert af Collegierne blev faste Medlemmer af Konseillet, hvilket maa siges at være højst naturligt, eftersom Collegierne nøje svarede til vore Dages Ministerier. Enkelte fremstaaende

Mænd udenfor Administrationen blev allerede under Christian 5.s Regering gjort til faste Medlemmer af Konseillet. Af Frederik Ahlefeldts Brevveksling kan det ses, at i hans Tid blev alle udenrigspolitiske Sager, selv mindre vigtige, bragt til Drøftelse i Gehejmerraadet; allerede i Griffenfelds Periode ser vi Frederik Ahlefeldt føre det store Ord i Gehejmerraadet, naar Talen var om hans Speciale, Udenrigspolitikken. Dette gjaldt naturligvis i en ganske særlig Grad, naar det trak op til en Krig. I den Hensende tog Enevoldskongerne mere Hensyn til Gehejmerraadet, end Christian 4. og Frederik 3. havde taget til Rigsraadet, som de tvende Konger saa vidt muligt holdt udenfor Spørgsmaalet Krig, vel vidende, at Rigsraadet altid var fredsvenligt. Det var Frederik Ahlefeldt som bekendt ogsaa, og det vides ikke, at Kongen nogensinde har taget ham det ilde op, naar han i Kraft af sit Princip altid fraraadede Krig, noget Oluf Rosenkrantz i sin Omtale af Ahlefeldt roser ham for.

Det var selvsagt lettere og behageligere for Kongen at forhandle med Gehejmekonseillet, end det havde været for hans Forgængere at forhandle med Rigsraadet, lettere, fordi Gehejmerraadet altid var ved Haanden, medens Rigsraaderne levede spredte Landet over paa deres Godser. Kongerne kunde ikke sætte sig udover Rigsraadets Bestemmelser; det hed saaledes i Christian 1.s Haandfæstning, at »Kongen intet mærkeligt Ærinde maa afgøre uden med største Parten af Rigsraadets Samtykke«, hvilket blev en Tradition under de følgende Konger. Til de »mærkelige Ærinder« hørte Krigserklæring. Dette vidste man dog at komme ud over, idet Datidens Konger ganske som de Styrende i vore Dage formaaede at give en Krigserklæring Udseende af et Forsvar mod Angreb fra Modpartens Side, deraf det saa almindelige Udtryk en prophylaktisk eller forebyggende Krig, et Begreb, der ofte spøges i Frederik Ahlefeldts Papirer.

Drejede det sig om en slet og ret Angrebskrig, kunde det hændes, at Kongen satte sig ud over Rigsraadets Medbestemmelser, dette gjorde saaledes Christian 4., der handlede ganske paa egen Haand, den Gang han begyndte paa sin Indblanding i Trediveaarskrigen. Rigsraadet maatte nøjes med at fraraade dette højst ubetimelige Foretagende; men her som i andre Tilfælde kom det

an paa, om vedkommende Konge havde personlig Autoritet, det havde Christian 4., og Rigsraadet nærrede den største Respekt for Kongen.

Der var ogsaa den store Forskel paa Gehejmeraad og Rigsraad, at Kongen kunde indsætte og afsætte Gehejmeraaderne ganske efter eget Tykke, medens der ikke kunde røres ved Rigsraadet, der var en adskillig fastere Institution, end Kongedømmet, døde en Konge, levede Rigsraadet videre, og der var ingen Konge i Landet, før Rigsraadet havde foretaget Valg.

At Rigsraadets Indflydelse mod Slutningen af dets Existens var blevet en Plage for Kongen, kan ikke undre; ganske vist valgte Kongen selv Raaderne, men Valget gjaldt for Livstid og skulde foretages indenfor Adelen, i hvilken Kongen efterhaanden med en vis Berettigelse havde vænnet sig til at se en Modstander. Dertil kom, at Adelen allerede under Christian 4. fik tvunget igennem, at Rigsraadet ved et af Medlemmernes Død skulde have Ret til at foreslaa Kongen et bestemt Antal Kandidater at vælge imellem; og i den Haandfæstning, som paalagdes Frederik 3., blev det yderligere bestemt, at Adelen som Helhed, i Forbindelse med Rigsraadet, skulde deltage i Indstillingen, naar der var en vakant Plads.

Christian 5. havde lige saa fuldt Ansvaret for den urimelig haarde Dom over Rosenkrantz, som han havde det for den barbariske Dom over Griffenfeld. Senere Tider har villet diskulperere Kongen og lægge Skylden over paa andre, ganske som for Griffenfeldprocessens vedkommende. Beskyldningerne har i en ganske særlig Grad samlet sig om Michael Vibe, og Samtiden var fast overbevist om, at det var ham, der havde sat Kongen op mod Rosenkrantz. Hovedmotivet skulde være Hævngerrighed, ikke paa egne Vegne, men paa sin Faders, hvis Mellemværende med Rosenkrantzes Fader vi allerede har omtalt. Hævnen er sød, siger man, men at Vibe skulde have hjem søgt Fædrenes Synder i flere Led, er ikke sandsynligt, saa meget mere som han, i det mindste efter eget sigende, var en from Kristen. Som et andet Motiv har man nævnt, at Vibe skulde være fjendtlig stemt mod Adelen og ønskede at komme den til Livs gennem en af dens Repræsen-

tanter. Denne Paastand er ganske uholdbar, idet Vibe fra sin tidligste Ungdom var nøje knyttet til Adelen i Almindelighed og den gamle Adel i Særdeleshed, og vedblev at være det lige til sin Død.

Da Rosenkrantzes Sag kom for Højesteret, hvor Vibe var Justitiarius, var Vibe notorisk den allerivrigste, for at den Anklagede kunde faa den strengest mulige Straf, og den endelige Dom blev ganske i Vibes Aand; dette sammenholdt med, at Justitiarius havde en Evne til at faa Kongen til at handle efter hans Hoved, kunde nok give Anledning for Offentligheden til at anse ham for Rosenkrantzes Banemand, saa meget mere som Vibe var ilde lidt, og længe før der var Tale om Rosenkrantzes Sag, gjaldt Vibe for at være en i høj Grad hævnerrig Mand. Meget taler saaledes for, at Vibe kan have været primus motor i Rosenkrantzes Proces, men noget Bevis herfor er der ikke. Derimod vides det, at Christian 5. var den første, der læste Apologien, idet Forfatteren selv, straks efter at Bogen var udkommet, personligt havde overrakt Kongen den, og at Kongen blev meget harmfuld over Bogen. At Michael Vibe, der i sin Egenskab af Kronprinsens Opdrager Dag ud og Dag ind var sammen med og talte med Kongen, har pustet til Ilden, er muligt, ja sandsynligt, og naar han under Processen ivrede for den haardest mulige Behandling af den Anklagede, vidste han, at han handlede Kongen til Behag.

Mere Anledning var der maaske for Publikum til at mistænke Hoffets Øverste, Johan Christopher Kørbitz, for at være Anstifter af et Komplot mod Rosenkrantz; man vejrede i hine Tider gerne et Komplot, naar en omfattende og vigtig Sag blev rejst, dette gjaldt saaledes i høj Grad Griffenfeldprocessen. Kørbitz var Tysker og havde haft et udestaaende med den samlede danske Adel, som Kongen gav Medhold, desuden vidste man, at Kørbitz som Assessor i Højesteret havde fulgt Vibes Direktiver under Voteringen i Sagen mod Oluf Rosenkrantz. Mod Beskyldningerne taler Kørbitzes pletfri Karakter.

Der er al mulig Grund til at tro, at Rosenkrantz ikke har ment, at Bogen vilde faa ubehagelige Følger for ham, men han blev hurtigt overbevist om det modsatte, og da han var blevet klar over det, tog han i en Slags frivillig Forvisning til sit Gods Eg-

holm i Hornsherred. Bortrejsen var en Foregriben af Begivenhedernes Gang, idet Kongen allerede inden Afrejsen havde bestemt sig til foreløbig at vise Rosenkrantz bort fra Hoffet, men da Kongens Sendebud kom til Rosenkrantzes Bolig i Vimmelskiftet overfor Helliggeistkirken, var Fuglen fløjet.

Kongen tog til at begynde med alt muligt Hensyn til Rosenkrantz, ingen ringere end Overceremonimesteren Frederik Gersdorf blev sendt til Rosenkrantzes Bolig for paa Kongens Vegne under den lemfældigste Form at tilkendegive Kongens Misfornøjelse med Skriftet. Rosenkrantz var imidlertid gaaet ud, og det har antagelig skadet hans Sag, at han ikke oppebiede Kongens nærmere Ordre men rejste til Egholm. Herhen sendte Gersdorf nu et meget venligt Brev, hvis Tone dog ikke kunde dække over det alvorlige Indhold. Overceremonimesteren skriver, at »Hans Majestæt mig allernaadigst haver anbefalet, Eders Excellence at ansige, at de sig fra Hoffet skulle entholde, indtil de sig paa nogle Punkter, som i den Bog, de senest har ladet udgaa, findes indførte, om hvilke de med det første af Hans Kongl. Majests General-Procureur skulde blive tiltalt, havde erklæret«. Gersdorf slutter Brevet med de Ord: Protesterende at det gør mig hiertelig ondt, jeg Eders Excellence ey kierkommene tidende skal lade vide«.

Saa snart Rosenkrantz havde modtaget dette Brev, ilede han tilbage til København, efter kun at have opholdt sig to Dage paa Egholm.

Straks efter Ankomsten til København skrev Rosenkrantz til Kongen, skønt denne havde forvist ham fra sin Nærhed og vel næppe syntes om denne Overtrædelse af Forbudet. Brevet begynder med i meget underdanige Vendinger at forklare Kongen, at Apologien udelukkende er skrevet for derigennem at »fuldtakke for de mange høye og store Velgierninger« som Kongen har øvet imod ham. Bogen er nemlig, skriver Forfatteren, udelukkende blevet til for at forsvare »vores Danske Nation, Eders Kongel. Majests, tro Undersaatter, og især Adel-Standen« mod den »Spot og Despect«, hvormed »adskillige udlændiske Authores« have angrebet dem. Det har været Forfatteren en kærkommen Lejlighed til at give »Eders Kongel. Majest. et øjensynligt vis

Tegn og Prøve om min allerunderdanigste og høy-pligtskyldigste Affection«. Derefter følger nogle Lovtaler over Christian 3., som kaldes »den allerfrommeste og bedste Konge, som nogen Tiid har regiæret i Dannemark«, og Rosenkrantz tilføjer, at den nuværende Konge »med største Billighed og Sandfærdighed af Under-saatterne benævnes med det samme Navn som hans Forgænger paa Tronen, nemlig »Christian den Gode«. Forfatteren lader i en lidt spydig Tone Kongen forstaa, at han undrer sig over, at Kongen ikke har forstaaet, at Apologien i første Række tager Landsfaderen selv i Forsvar mod ondsindede Angribere, og at Forfatteren ikke fortjente Kongens Mishag, men tværtimod har Ret til at »forvente Eders Majestæts sædvanlige Gunst og Naade for saadan min saa velmeente Flid og Forsæt«. Rosenkrantz trøster sig imidlertid med, at det maa være onde Mennesker, der har søgt at sætte Kongen op imod ham, men at Monarken vil faa en helt anden Mening om Sagen, naar den er blevet »Eders Majest. rettelig efterseet og expliceret«. Da Rosenkrantz, som det fremgaar af ovenstaaende, aabenbart ikke har megen Tillid til Christian 5.s Dømmekraft, henstiller han til Kongen, »paa det at Eders Kongl. M. kunde komme i en ret og sandfærdig Kundskab og Erfaring om samme Apologie,« »at der forordnes nogle fornuftige lærde Mænd af vores danske Nation til at censurere og examinere mit Scriptum og gjøre udførlig Relation derom«. Naar en saadan Redegørelse er forelagt Kongen og Autor selv, »skal jeg ufeilbar give og gjøre god og fuldkommen Fornøjelse for hvert Ord, Punkt og Prikke, som derudi findes«. Denne Fremgangsmaade skulde saa efter Ole Rosenkrantzes Ønske træde i Stedet for, »at jeg ved offentlig Proces og almindelig Lande-Raab og Rye, mig til største Despekt, saa uforskyldt skulde forfølges for min gode Intention og Villie, at jeg til et underdanigt Taknemmeligheds Tegn for de mig naadigst af Eders Kongl. M.'s beviiste store Velgierninger har forfattet samme Scriptum«.

I Slutningen af Skrivelsen er Rosenkrantz meget højt oppe, han minder Christian 5. om, at han gennem sin Bog »har kundgiort Eders Majestæts mangfoldige høie Kongelige Dyder og høylove-lige Regiæring for alle Nationer i Verden«.

Kongen tog intet Hensyn til Brevet, men sendte Generalproku-

rør Per Scavenius hen i Vimmelskafte for at gaa Rosenkrantz nærmere paa Klingen.

Der er absolut ingen Grund til at antage, at Scavenius gik særlig haardt frem mod Rosenkrantz, som han synes at have set paa med Sympati; de to Mænd havde meget tilfælles, først og fremmest var de begge Bogelskere og Bogsamlere. Det vides da ogsaa, at Scavenius højst ugerne gik til det Hverv at holde Forhør over Apologiens Forfatter, men som Generalprokurør kunde han ikke undslaa sig. Som Dommer i Højesteret gik Scavenius ind for den mildeste Dom.

I Rosenkrantzes københavnske Hjem forelagde Scavenius Forfatteren en Række Spørgsmaal angaaende visse Punkter i Apologien.

Scavenius begyndte med at betone, at Kongen havde billiget, at Forfatteren »haver skreven imod dennem, som havde divulgeret noget til Noblessens og Nationens Despekt, men Kongen kunde dog ey vide, af hvad Aarsag han haver gjort saa mange Digressioner i sit Scripto om adskillige Materier, som Sagen intet vedkom; hvorfor Autor vilde forklare, hvad ham dertil haver beveget?« Et meget intrikat Spørgsmaal blev derpaa stillet Forfatteren, der skal gøre Rede for, om det kun er enkelte Personer, der har tilskyndet ham til at udgive Apologien, eller om den hele adelige Stand staar bag ved Skriftet.

Kongen, der var meget øm over sin Værdighed, lader derefter spørge, »Af hvad Aarsag Autor ikke har givet Hans Kongelige Majestæt Titul altid af Majestæt, som er i disse Tider brugeligt og ikke Celsitudo eller Høyhed?«

Morsomt naivt træder det frem i Spørgsmaalene, hvor misfornejt Kongen har været over den rosende Omtale af Christian 3.:

»Til hvad Ende Autor sætter, at Hans Mai.'s høye Dyder vilde med Tiden tilvokse, saalænge Hans Mai. træder i Christian 3.s Fodspor, og bruger de fornuftige Raad, som elsker Gud og Sandhed; om Autor mener, at Hans Mai. ikke nu betiener sig af saadanne?«

Et meget betimeligt Spørgsmaal er det, Kongen gennem Scavenius under Punkt 15 stiller Rosenkrantz:

»Hvorfore Autor saa vidtløftig i sit hele Skrift repræsenterer

en ond Regiering, og hvilke Lyder findes derhos; særdeles her meldes om Hyklere, som gemenlig ved Hove findes, og af hvilke Regenter bliver forførte, allegerer derhos Neros Exempel, som for Sandhed antog saadanne Folks Angivende?«

Rækken af Spørgsmaal vender derefter tilbage til Christian 3., der i Apologien roses, fordi han foretrak »at uddele Privilegia og Benaadninger, udvælge til gejstlige og verdslige Øvrighed de Indlandske Til hvad Ende Autor sætter, at Konger og Fyrster, som vil eftertænke det, bør at bruge Indfødde baade i Freds- og Krigstider, og ikke Fremmede, hvilke beskrives i adskillige Maader at gjøre ond Tieneste, og kaldes Galeati Lepores, og hvem han mener dermed, eftersom han siger, at i vores Tiider findes langt flere Prøver deraf, end tilforn? At Autor roser Christianum III, at han saavel ordinerede alting ved sit Rente-Kammer, at Indtægter og Udgifter kunde svare hinanden, betroede dertil Rentemestere af gammel Dyd og Trofasthed, og endelig forlindrede Skatterne og Tolden, staaer ved sit Værd; men at han sætter, at Christian 3. ret judicerede, at umaadelige store Skatter, som med Haardhed indsamles af Undersaatterne, tilføjer Regentere mere Eftertale end Styrke, og fører over dem Guds strenge Vrede, synes mere at være her, saa vel som mange andre Steder i Bogen, Autoris judicium og ikke Christian 3.s.«

Bebrejdelser er virkelig i fuldeste Maal berettiget; Rosenkrantz brugte Christian 3. som Talerør, men Røsten var hans egen.

Kongens Irritation kommer særlig stærkt frem i Spørgsmaal Nr. 18:

»Om han ey holder det for Hans Kongelige Majestæts og Nationens Despect, i et publique Skrift at indføre, at hvad forrige Konger havde ved deres Vaaben erobret til Danmark, er siden med ringe Umag af Fienden frataget?«

Christian 5. forlanger et bestemt og klart Svar paa, om Rosenkrantz finder den Forfatning, Danmark havde under Christian 3., bedre end den i 1660 indførte.

Kongen har af Apologien faaet det Indtryk, at Rosenkrantz vil forsvare Ulfeldt, og at han finder Dommen over ham uretfærdig. I de til Rosenkrantz rettede Spørgsmaal nævnes Ulfeldt ikke ved sit Efternavn, men kun ved sit Fornavn; ved at fradømmes

Ære, Liv og Gods havde Ulfeldt mistet Retten til at føre sit hidtidige Navn, det bebrejdes da ogsaa Rosenkrantz, at han i Apologien kalder Christian 4.s Svigersøn Ulfeldt.

Det næstsidste Spørgsmaal er formuleret saaledes:

»Iligemaade fremføres adskillige Exempler af Historierne, hvorledes onde Regentere og Tyranner ere u-lykkeligen omkomne af Verden, og deres Undersaatter taget Aarsag af deres onde Regjæring at rebellere?«

Sit Svar paa de af Generalprokurøren fremsatte Spørgsmaal tilstillede Rosenkrantz Kongen gennem en Person, der stod Christian 5. nær, nemlig Kongens Kammersekretær Bolle, eller, som det ogsaa stavedes, Bølle, Luxdorff. Rosenkrantz har sikkert ment, at han vilde faa en god Fortaler i Kammersekretæren, der næsten aldrig veg fra Kongen, som han fulgte paa de idelige Rejser. Det viste sig imidlertid, at Luxdorff ganske som Scavenius helst vilde holde sine Fingre fra denne Sag, da den var Kongen saa ubehagelig, og det var at antage, at Overbringeren af Rosenkrantzes Skrivelse vilde faa en lige saa ubehagelig Medfart som Forfatteren, om han lagde et godt Ord ind for Apologien. Dertil kom, at Christian 5., der plejede at blive hurtig ked af sine Yndlinge, ogsaa var begyndt at blive ked af Luxdorff. Luxdorff havde nemlig antaget en Tone, som Kongen ikke fandt tilstrækkelig underdanig, den mindede ham om Griffenfelds ugenerte Optræden ved Hove; desuden mente Kongen ikke, at Kammersekretærens Referater altid var helt korrekte. Det maa forbavse, at Rosenkrantz netop henvendte sig til Luxdorff; Luxdorffs Bedstefader var livegen Bonde, og Rosenkrantz tilkendegiver i Apologien, at han ikke yndede dem, der havde arbejdet sig op fra neden, og dem var der mange af paa Christian 5.s Tid. Luxdorff erklærede da ogsaa overfor Rosenkrantz, at han nødig »bemengede« sig med denne Sag.

Et og andet i Svaret til Kongen virker unægtelig noget forbavsende, dette gælder navnlig følgende Passus:

»Det skal, som jeg allerunderdanigst formoder, ingenlunde findes, at jeg har skrevet her eller nogensteds, at jeg holdt det for

den bedste Regierings-Form, med hvilke Christian 3. regierede, eftersom jeg selv endeligen holder for, at det er den bedste Regierings-Form, med hvilken vi her nu regieres under vores Allernaadigste Herre og Konge, under hvilken højlovelig Regiering jeg ogsaa ønsker og agter (Næst Guds Hielp) allerunderdanigst at leve og døe; og derfor i min Apologie Eders Kongelige Majestæts højberømmelige og højfornuftige Regiering i allerstørste Maade allerunderdanigst roser og berømmer, som Apologien udviser.«

Det er umuligt, at Christian 5. kan have følt sig overbevist om Sandheden af disse Udtalelser, der gaar stik imod hvad der staar i Rosenkrantzes Skrift.

Absolut sympatisk virker et af Punkterne i Svarskrivelsen:

»Jeg formoder allerunderdanigst, at det kand med Billighed ikke ilde optages, at jeg, saasom en Politicus og in Historicis verseret, holder for raadsom, det som og alle andre statuerer, og raader mere til Fred end Krig. Og hvad Skade Krig os har paaført, naar vi derudi ere blevne indviklede, og at vi i fremfarne Kongers Tider hastig havde mistet det, som vi tilforn havde vundet; hvilket dog ikke altid kand være Hans Kongelige Majestæt eller Nationen til Forkleinelse, langt mindre af mig saaledes forstanden, som selv er en god Dansk Patriot under min allernaadigste Herre og Konge, eftersom det samme er tilforn vederfaret alle andre Nationer ved Lykkens Ubestandighed for enhver.«

At Baron Rosenkrantz var en dreven Jurist, mærkes overalt i Svaret til Kongen, ogsaa hvor han gendriver Beskyldningen for at have kritiseret den ødsle Hofholdning; det lykkes ham at faa Forholdet helt vendt om, som om der kun havde været Tale om Privatfolks Levemaade. Iøvrigt var Christian 5. ingeniunde anlagt for Luksus, han holdt lige som sin Bedstefader mest af en forholdsvis tarvelig Levemaade til daglig; ved festlige Lejligheder fulgte han Christian 4.s Princip, skal der være Gilde, saa lad det være Gilde:

»Saasom ingen Herre og Potentat selv kand see og erfare, hvad Pragt og Overdaadighed, der forefalder i partikulære Huse alle vegne udi deres Lande, baade i overflødig Giæstebud og Klæde- dragt, saa kand det ikke heller være andres Skyld, hvor saadant

ikke remederes, end deres, som det seer og fornemmer, og ikke andrager eller giver tilkiende, hvilket jeg og har forklaret med disse Ord: *Illorum Culpa.*«

En meget graverende Omgaaen af Sandheden er følgende:

»Det er langt baade fra mine Tanker og mit Skrift, at Hans Kongelige Majestæt ei er betient af højfornuftige Raad; thi Apologien udtrykkelig formelder det samme, og i synderlighed i høieste Maade berømmer dem, Hans Kongelige Majestæt bruger i sit Geheimeraad.«

Med megen Virtuositet snor Brevskriveren sig fra Beskyldningen for Mangel paa Underdanighed overfor Kongen:

»Apologien udviser her tvertimod, at jeg mangfoldige Gange og altid har nævnet H. K. M. Regiam Majestatem, uden allene paa det ene Sted, hvor jeg nævner H. K. M. Celcissime Regum; thi om jeg der havde sat Majestas Regum, havde det været corrupt og ond Latin, og jeg derfor faaet Spot af alle lærde Folk. Dertil bevises og af den Præfation, som Grotius har gjort de *Jure Belli & Pacis* og dediceret selv til H. K. M. af Frankrige, hvor H. K. M. nævnes *Eminentissime Regum*, endog den Titul af *Majestas* lige saa vel der, som her, er brugelig, og denne Grotii store Forstand og Lærdom er kundbar over all Verden. Dertil med er *Celsitudo* en Character, som altid og endnu tilligemed *Majestas* tillegges *Herrer og Konger apud Latinos.*«

Overfor Sammenstillingen med Ludvig 14. har Christian 5. næppe været ufølsom, navnlig da Rosenkrantz antyder, at den danske Konge egentlig er finere end Kongen af Frankrig; Kong Ludvig havde nemlig ved en bestemt Lejlighed ærgret Christian 5. med en Hentydning til, at den danske Konge ikke var saa fornem som han selv, idet han ikke var født til Tronen. Lidt mindre behageligt har det maaske lydt i Christian 5.s Øren, at Hugo Grotius havde givet Ludvig 14. den Titul, der tilkom Kardinalerne, disse regnedes nemlig for finere Papir end Kongerne.

Man vil erindre, at Christian 5. havde bebrejdet sin Gehejmeraad for mange Digressioner i Apologien; herpaa svarer Rosenkrantz følgende: »Formoder jeg underdanigst ingen Digressioner i mit Scripto at have gjort, uden de, som tilhører Materien, og det efter alle Politiske Skribenteres Viis og Maneer, som almin-

delig tillegger Moralia og Exempla, og i all Methode er brugelig Modus tractandi ab exemplis, det samme og alle vores Skribentere tilforn haver gjort.« Man vil lægge Mærke til, at Rosenkrantz forlanger af Christian 5., at han delvis skal se Skriftet under en litterær Synsvinkel; den jævnlige Fremhæven af Latinen peger i samme Retning.

Meget ejendommeligt er Forsvaret for Omtalen af Ulfeldt, som Rosenkrantz med største Frejdighed kalder en from Mand, der var god mod sine Undergivne og gavmild overfor Fattige; han minder om, at Ulfeldts egen Svigerfader »baade elskede ham og holdt af ham,« og at Christian 4. »ophøjede hannem til store Bestillinger«. Landsforræderiet beskrives som Følgen af et Anfald af »Galenskab, som mange Exempler udviser allevegne i Verden«; det at Ulfeldt er bleven »galen« kan ikke omstøde den Kendsgerning, at han engang har været »from og forfaren.«

Efter at have taget disse Forbehold angaaende Ulfeldt noterer Oluf Rosenkrantz, at han i Apologien »har tillagt ham flere Lyder end han blev dømt for, nemlig stor Stolthed og Overmod imod sin Herre og Konge, og raadet andre til at see sig bedere for, og med tilbørlig underdanig Ære og Respekt at anstille sig mod deres Øvrighed og for alle Ting forlade sig paa Gud og en god Samvittighed og see til, at de kand nyde deres Herres Gunst, som de tiener, som de pligtig og skyldig bør at gjøre. Disse ere mine egne Ord og Formalia pagina 29. Item og at det Forrædderie, som han gjorde, ikke kunde regnes vor ganske Adelsstand til Onde. . . . at vi bleve standhaftige under vores egen Herre og Konge til at gaa i Liv og Død med ham, og leve vores Liivs Tiid under hans højlovelige Regiering.«

I sin Henvendelse til Christian 5. søger Rosenkrantz at overbevise Kongen om, at Formaalet med Apologien har været »at udvise min allerunderdanigste pligtskyldigste Taknemmelighed for mange høje og store Velgierninger, som E. M. allernaadigst har beviist mig.« Da der hidtil ikke har været nogen »occasion«, har Baronet skrevet Apologien, udelukkende for at forsvare Kongen mod »adskillige udenlandske Autores,« som ved at angribe Undersaatterne »og særdeles Adels-Standen paa Ære Navn og Rygte«, derved ogsaa har angrebet selve Kongen. Apologien skal

»for alle andre Nationer udsprede og kundgøre Eders M. store Godhed og Fromhed og høyberømmelige Regiering, hvormed alle Undersaatter i E. M.'s Arvelande og Riger regieres og beskiermes.«

»Med største Hiertens Væmodighed og Bekymring har jeg fornummet, at mine Uvenner min Apologie meget vrangneligen for E. K. M. allerunderdanigst har forebragt,« og derved søgt at »betage mig« Kongens »sædvanlige høje Gunst og Naade.«

Efter at have forelagt Kongen Svaret paa »Interrogationerne«, henvendte Baron Rosenkrantz sig til Frederik Ahlefeldt, i Haab om at denne vilde tage Sagen i sin Haand. Det, som Rosenkrantz søgte at opnaa gennem Storkansleren, var, at Tanken om en Retssag skulde frafaldes, og at Apologien betragtedes som et udelukkende videnskabeligt Værk, der ikke hørte ind under Domstolenes Competence, men skulde bedømmes af en Kreds af lærde Folk; Skriftet maatte ikke ses under Politikens Synsvinkel men betragtes som rent og skært litterært.

Det var unægtelig meget forlangt af Frederik Ahlefeldt, men Rosenkrantz stoledes paa Storkanslerens prøvede Venskab og paa hans litterære Interesse.

Der blev vekslet en Del Breve mellem Frederik Ahlefeldt og Rosenkrantz; Storkansleren indtog det eneste rimelige og naturlige Standpunkt: »Fiat justitia.«

Et Par Dage efter at Rosenkrantz havde skrevet til Kongen, sendte han følgende Brev til Frederik Ahlefeldt:

Høyvelbaarne Hr. Gros-Cantzler!

Eders højgrevelige Excellence erindrer jeg herved paa det allertienstligste om min allerunderdanigste Begiering til H. K. M., at om H. K. M. ikke allernaadigst vilde lade Sagen falde, da, naar de tilforordnede Kongelige Commissarier mig tillige med vor adelige Apologie og Erklæring skulde examinere eller paakiende, at H. K. M. dog vilde bevise mig den store Naade, at General-Fiscalen maatte intet have dermed at bestille, paa det at jeg kunde undgaae den store Spot og Vanrygte, som ellers derpaa vilde følge, at jeg ved hannem skal prostitueres og udraabes over det heele Land, i Steden for den høye Gunst og Naade, som jeg mig af

H. K. M. allerunderdanigst havde forventet for den store Berømmelse, som jeg haver gjort H. K. M. for alle andre Nationer i Verden.

Eders høygrevelige Excellences allertienstvilligste
og pligtskyldigste Tiener

Oluf Rosenkrantz.

Som man ser, fastholder Rosenkrantz over for Storkansleren den Opfattelse, at Kongen skylder ham Tak og ikke Straf for Apologien.

Der blev iøvrigt vist Rosenkrantz meget Hensyn, idet den Kommission, som blev nedsat for at dømme i Sagen, næsten udelukkende kom til at bestaa af Mænd, der var Rosenkrantz venligt stemte, nemlig Medlemmer af den gamle danske Adel. Det viste sig da ogsaa ganske tydeligt, at Kommissionens Medlemmer saa med meget milde Øjne baade paa Skriftet og dettes Forfatter.

Ved at nedsætte Kommissionen har Christian 5. aabenbart tilkendegivet, at han ikke ønskede, der skulde gaas altfor strengt frem mod Rosenkrantz, og at der ikke skulde ses udelukkende med juridiske Øjne paa Sagen, men med rent menneskelige, saaledes som det langt senere blev gjort gældende ved Indførelsen af Nævninger.

I sin Skrivelse til Kommissionen udtaler Kongen, at han »lader sig befalde«, at Rosenkrantz i Apologien gendriver det, som fremmede Forfattere »have skrevet den Danske Nation og Adel-standen til Foragt,« men at Skriftet maa gøres til Genstand for en indgaaende Undersøgelse, da Forfatteren paa Trods af Loven har unddraget sig Censuren, før han udgav Bogen. Samtidig udgik der kongelig Ordre til Generalfiskalen om at undersøge, hvor vidt der i Apologien stod noget, der stred mod Lov og Ret.

Generalfiskalen, Jens Clausens, Syn paa Rosenkrantzes Bog var meget divergerende fra Kommissionens, hvilket fremgaar af hans Indlæg i Sagen.

Generalfiskalen gør opmærksom paa, at Apologien hverken forsvarer Kongen eller Nationen, men kun Adelen, som da ogsaa er den eneste Del af Befolkningen, der angribes af de Forfattere, Rosenkrantz polemiserer imod. Generalfiskalen paataler

meget skarpt, at Rosenkrantz har udgivet sin Bog i Udlandet, hvorved han har unddraget sig Censuren, som, tilføjer Jens Clausen, straks vilde have undertrykt Skriftet. Generalfiskalen bemærker i denne Forbindelse, at Forfatteren »har gjort Kongl. M.'s Undersaatter Skade og formeent dem den Gevinst og Fortieneste, som de ved deres Arbejde kunde nydt, om det her maatte være trykt«.

Generalfiskalen har aabenbart faaet sig en sund Latter over Rosenkrantzes Paastand om, at han havde ladet Apologien udgive i Lybæk, fordi Papir og Tryk var billigere der end i København, for han skriver følgende i Indlægget: »Enhver veed jo vel, at Baronen er af Midler, at han ikke saadan en utidig Sparsomhed havde havt behov, helst i en Sag, hvor han havde paataget sig at forsvare Adelsstandens gode Navn og Rygte, hvilke, efter hans egne Ord, agter deres Ære højere end Formue og Gods, ja æstimerer deres Reputation højere end deres Liv og Blod«.

Generalfiskalen gør gældende, at det er international Ret, at »saadanne Politiske og Historiske Bøger, som angaar store Herre og Konger og deres Bedrifter, ingensteds maa trykkes eller tillades at indføres i noget Land eller Rige, førend de med Flid ere giennemseete og censurerede af den Herre, hvis Stat og Væsen det kunde angaa«.

Generalfiskalen fingerer, efter Datidens Skik, at det er Fyrsten, der udfører alt Arbejde i Landet, at han altsaa ogsaa gennemlæser alle de i hans Land skrevne Bøger, inden de gaar i Trykken. I Indlægget stiller Generalfiskalen sig an, som om han vil forsvare Adelen, idet han ironisk henstiller til Rosenkrantz, at han skal »divulgere«, hvilke Medlemmer af Adelen, det er, som have ønsket Apologiens Udgivelse, thi først paa den Maade kan den agtværdige Del af Adelen slippe for Mistanken om at have haft sin Haand med i Spillet; iøvrigt tilføjer Jens Clausen, at »H. K. M. kunde have en allernaadigste Behag i, at mange ærlige og uskyldige Personer blandt Adelen blev forsvarede imod onde Skribenters Eftertale«; heri ligger dog en vis Anerkendelse af Apologien.

Gennem hele Indlægget sporer man Kongens Vrede over, at Rosenkrantz yder Christian 3. saa megen Ros:

»Baronen skriver, at Christian 3. var den allerfrommeste og beste Konge, som nogen Tid har regieret i Danmark, hvilket bedre og fornuftigere havde været sagt, om der havde staaet *en af de beste Konger* for ikke at præjudicere de efterfølgende Salige og Høylovelige Konger, som alle saavel som Christian 3. har regieret lovlig, frommelig og retfærdig.«

Christian 5. har aabenbart været meget ilde berørt af de venkabelige Raad, Rosenkrantz giver ham, thi Generalfiskalen tilkendegiver sin Misfornøjelse med, at Apologiens Forfatter skriver: »alle andre Konger skulde efterfølge hannem¹ om de vilde regiere vel og sikkert og undflye Guds store Vrede Christian 3.s høye Dyder vil med Tiden formeeres hos Vores Allernaadigste nu regierende Herre og Konge saa længe H. K. M. træder i Christian 3.s Fodspor og bruger saadanne Raad. Thi Herrer og Konger forblindes tidt og ofte af Mangel paa sund Fornuft, saa de behøver kloge Raad.«

De øvrige Raad er aabenbart heller ikke faldne i god Jord, det hedder saaledes i Indlægget: »Baron Oluf Rosenkrantz skaaner ikke heller Vores Konger men taxerer dem paa, at de gifter sig med Quinder af fremmede Nationer og Slægter, hvilket er Kiendetegn af fast ubillig Regiering og er hos u-retfærdige Regentere Trældoms Instrumenter; og derhos raader Herrer og Konger med Godhed at paamine deres Undersaatter. Saadanne Discourser er farlige og kunde give selv den allerfrommeste Konge høyeste Anledning til at paatale saadant, ja høylig det at lade straffe, hvilket indstilles til alle retsindige Dommere og til Eders Excel-lensers høyfornuftige og retmæssige Paakendelse.«

Jens Clausen er i højeste Grad forbitret over, at Rosenkrantz har tillagt Ulfeldt visse gode Sider: »at ingen var hans lige udi Forstand og Erfarenhed, færdig i Raad og Daad, var from og høflig, og derfor Kongen altid angenem. Jeg veed ikke, om det nogenledes er tilladeligt af en Politico og forfaren Mand i Historien at tillægge en criminelle Mand, som saaledes har anstillet sig mod sin Herre og Konge, nogen Dyd, som han tilforn før sit Fald kunde have havt, efterdi de alle bør formedelst hans onde Gierninger til ævrig Tid at forglemmes og aldrig meer at tænkes paa.«

¹ Christian 3.

Generalfiskalen urgerer stærkt, at det overhovedet ikke er tilladeligt for nogen Undersaat at kritisere Kongens Handlinger; her er vi atter ved Fiktionen om, at alt i Landet udføres af Kongen, og derfor maa overhovedet intet af det, der foretages fra Statsmagtens Side, underkastes Kritik, det er saaledes en utilladelig Kritik, naar Rosenkrantz skriver, »at ingen klog Herre forlader sig mere paa fremmede end paa sine egne.«

Det er indlysende rigtigt, naar det i Indlæget bemærkes, »at han ikke saa meget har skrevet denne Bog for at forsvare den Danske Noblesse som for at censurere hvad han efter sine Tanker kunde holde for at være Uret i Regieringen.« Clausen tilføjer, at Rosenkrantz »med saadant ubetænksomt og farligt Skrift høylig har forseet sig mod H. K. M. Souveraine Regiering, og derfor høyt Straf fortient.«

Det har aabenbart været Generalfiskalen plat umuligt at finde noget virkelig strafbart i Apologien, han holder sig da ogsaa i Conclusionen af ovenstaaende til almindelige Bemærkninger og antyder i Slutningen, at Rosenkrantzes Skrift er et Angreb paa Enevælden, »hvilket hannem som en Geheime-Raad og Høy-Kongelig Tiener, der haver svoret Kongen og det Høy-Kongelige Arvehuus med Liv og Blod at fordædige H. K. M.'s Souveraine Regiering og absolutum Dominium ey sømmede og burde: Sætter derfor paa Høystbemeldte H- M- min allernaadigste Herres og Konges Vegne i Rætte, at, saasom Baron Oluf Rosenkrantz med saadan sin utilbørlig Forhold haver forgiyet sin allerunderdanigste Eed og Pligt, og selv derved gjort sig uværdig til ald den Ære og Værdighed, som ham i en eller anden Maade af salig Høylovelig Ihukommelse Frederik 3. og nu Vor allernaadigste Herre og Konge Christian 5. er confereret, bør at degraderes fra sine Ærestitler og Bestillinger, andre til Skræk og Advarsel samt have sin Ære og sin Boes-Lod forbrudt, og dernæst af H. K. M.'s Riger og Lande forvises.«

Rosenkrantz besvarede Indlæget med et Contraindlæg, som han indleder med nogle Bemærkninger:

»Jeg contesterer hermed for den allerhøyeste Gud i Himmelen, at mit fulde Forsæt og Tanker ikke andet har været (det som og i Apologien af alle, som i saadanne Skrifter ere kyndige og er-

farne, kand sees og mærkes) end at jeg det fuldkommelig haver forfattet til H. K. M.'s høyberømmelige Ære og Reputation, og til vores Danske Nations Calumnianters grove og uforskammede offentlige Bagvadskelser at refutere.«

Parentesen er ikke diplomatisk, men Hibbet var fuldt berettiget, thi Generalfiskalens Indstilling til Commissionens Medlemmer var i den Grad urimelig, at den næsten tangerede det komiske; Kongen har da næppe heller syntes om Jens Clausens Indlæg.

I sit Svar hævder Rosenkrantz, »at det er fuldkomment vist, at jeg for Omkostningerne at spare, baade paa Papiret og Trykkeriet, som er tredobbelt saa dyrt her som der, lod den trykke i Lybech; og kand han ikke gjøre til intet, at enhver jo sparer sine Midler, det beste han kand.« En anden Grund er den, at naar Bogen blev trykt i Lybæk, kunde Hemmeligheden angaaende dens Indhold bedre bevares, end om den var trykt i København, for Rosenkrantz vilde ikke have, at nogen skulde kende Bogen, før Kongen havde læst den og personlig bedømt dens Værdi. Rosenkrantz tilføjer, at mange udenlandske Bøger af politisk Indhold udbredes i Danmark uden at blive underkastet Censur. Mange danske Forfattere have faaet deres Værker trykte i Udlandet og udbredte i Danmark, uden at de nogensinde ere blevne censurerede, hverken paa Trykkestedet eller i Danmark; som Eksempel nævner Rosenkrantz Thomas Bartholins Bøger.

Rosenkrantz nægter at nævne Navnene paa dem, der have tilraadet ham Bogens Udgivelse, da han ikke vil bringe dem i den samme Forlegenhed, som han selv er kommet i; han antyder dog, at de paagældende er af »god Stand og Extraction.« Bebrejdelsen for Digressioner affejer Rosenkrantz med en Bemærkning om, at det bruger alle historiske og politiske Forfattere.

At Rosenkrantz ikke rigtig er fulgt med Tiden eller er indstillet paa den nye Tingenes Tilstand, kan ses af nogle umiddelbart derefter følgende Bemærkninger:

»Hvor den høyeste Stand i Riget foragtes og beskiæmmes, kand og herved de andre Stænder og Nationens Reputation ikke lidet svækkes og formindskes at man nok tidt og ofte maa høre foragtelig omtales baade her og paa andre Steder om de Danske;

hvorved og forstaas den danske Nation, som nyelig befindes at være skeet.«

Scaveniuses og Clausens Beskyldninger »fordi jeg skal have rost Christian 3. for meget og derved formindsket de andre Kongers Reputation«, afviser Oluf Rosenkrantz med en Bemærkning om, at andre Historikere have rost den afdøde Konge endnu mere, og at det ikke med Rette kan forbydes en historisk Forfatter at anerkende en tidligere Konge; baade i Danmark og overalt i Ulandet har man holdt langt kraftigere Lovtaler over tidligere Monarker, end Tilfældet er i Apologien.

De følgende dristige Ord har næppe behaget Christian 5. »Saa som man ei kan forlade sig paa menneskelig Forstand, som saa ofte mislinger, og altid behøver Hielp og Støtte, at og Fyrster er det samme undergivne og tidt farer vild i deres Tanker, hvilket jo er almindeligt hos alle Mennesker, baade høye og lave i Verden, at man ofte farer vild i sine Tanker, og derfor tidt behøver gode Raadgivere, thi hvor skarpsindig een og maa være, haver man dog i høyt vigtige Sager Raadgivere fornøden, efter den almindelige Politiske Maxime: At det hører Herrer og Regentere til at see med manges Øjne og høre med manges Øren og tage Raad og Hielp af mange.«

Rosenkrantz vender tilbage til sin tidligere Fremhæven af Adelsens Troskab overfor Frederik 3. og dvæler ved det Brev, som Ulfeldt i 1656 sendte til den danske Adel for at opfordre den til at svigte Frederik 3. og slutte sig til den svenske Konge, som gennem Ulfeldt lovede Stænderne alle mulige Goder og Fordele, ifald den vilde slutte sig til ham.

Ulfeldts Brev, hvoraf Rosenkrantz ejede en Afskrift, var blevet aftrykt i Apologien, hvilket vakte megen Misfornøjelse ved Hove, idet Brevet indeholdt nogle respektstridige Udtalelser om Frederik 3. Rosenkrantz »formener, at det ikke kand komme nogen Herre og Potentat udi ringeste Maade til Despect og Præjudice, at en Landflygtig Person, som for sin Forseelse er undveget Land og Rige, dennem ilde eftertaler,« tværtimod er Brevet »H. K. M. til langt større Ære og Reputation og glørværdig Respect,« eftersom det lægger klart for Dagen, at Karl Gustavs Løfter om Guld og grønne Skove ikke lokkede et eneste Medlem af Adelen til Fra-

fald. En meget stor Plads i Apologien optoges nemlig af »at bevise vores¹ Troskab imod vores allernaadigste Herre og Konge, i mod den store Utroskab, som Calumnianter saa groveligt har tillagt os.«

Meget grundigt kommer Rosenkrantz ind paa Klagen over, at han har kritiseret Christian 5.s Tilbøjelighed til at indkalde Ud-lændinge til Danmark, give dem Embeder eller knytte dem til Hoffet. Det var særlig Anvendelsen af de mange tyske Officerer under den skaanske Krig, Rosenkrantz havde lastet: »Eftersom Bagvaskeren kalder vor Danske Nation forskrækkede og flygtige Hjorte, saa kand de og derfor billigen have mig undskyldt, at jeg af dem, som af den Militæriske Orden kunde befindes at være ubehiortede af andre Nationer, tilegner det samme Prædicatum, behiælmede Harer.« Rosenkrantz søger at gøre denne Udtalelse god igen ved at tilføje: »Det er vitterligt, at naar Regimenterne i et Feldtslag ikke vil fægte, eller tager Flugten, næppelig nogen Officier dem siden kand tvinge til at fægte, eller bringe til Stand igen«; disse Udtalelser sigter til nogle pinlige Episoder i den skaanske Krig. Angaaende Krig i al Almindelighed tilføjer Rosenkrantz følgende Udtalelser: »Ulykkelige Krige er Sydens Straf for alle Mennesker, som Gud hjemsøger med Krig og Orlog, som efter sin guddommelige Kraft og Magt raader og regierer alle Ting i Verden, saa det ikke staar i noget Menneskes Magt eller Forstand Krigens lykkelige eller ulykkelige Successer og Fremgang at bestemme.«

I Anledning af Beskyldningen for Tyskerhad, skriver Rosenkrantz følgende: »Det skal og ikke befindes, at jeg nogen Tiid taler ilde om den høyberømmelige Tydske Nation, thi min Alder og Forfarenhed og den langvarige og gode og fortrolige Omgien-gelse, som jeg har havt i mine Dage, baade inden- og udenlands, med mange brave og fornemme Folk af den tyske Nation, har givet mig langt større Affection, Videnskab og Forstand, end at tale ilde om saadan en fornemme Nation, mens jeg tvertimod med allerstørste Berømmelse kalder den pagina 51. Laudatissimam Germanorum gentem, og at vi dem gierne lider og antager i vore Lande; mens alleeneste er fortrydeligt, at endeel af dem, efter at

¹ Adolens.

de længe har været hos os her i Landene, og ere vel underholdte, rejser saa ud, og skriver grove Skandskrifter om os, saasom blandt andre denne Buno selv siger og bekiender, at han en Tiid lang har været her i Danmark, og paa Sorø Academie vel underholdet, og siden spottelig og foragtelig skrevet om os, imod vores Hospitalitatis vel forskyldte Belønning, see pagina 51, hvortil han os og dermed har givet høy Aarsag til sin store Utaknemmighed imod vores danske Nation«.

Mod Generalfiskalens Beskyldning for Plagiat forsvarer Apologiens Forfatter sig paa det kraftigste:

»Her formelder han og, det kand mig ikke tilstedes at skrive, som andre Historiske Skribentere, at efterfølge deres Skrifter, eller bruge deres Ord; da har det lige saa god en Raison, som han vilde sige: Det kunde ikke tilstedes, at en Theologus i sit Skrift vilde imitere Bibelen og andre Theologiske Skrifter, eller en Medicus Hippocratem eller Gallenum etc. og at jeg ikke maa bruge Historiske Skribentere efter min Lyst, da skal det ikke findes, at jeg anderledes imiterer eller bruger dem, end pro materiae necessitate, og det redeligen bona fide.«

Det viste sig, at Kommissionen var af en ganske anden Mening end Generalfiskalen, idet samtlige Medlemmer paa en nær bestemt tog Afstand fra Jens Clausens Indstilling. Den ene Halvdel af Kommissionens Medlemmer udtalte kort, uden nogen som helst Motivering, at Rosenkrantz skulde miste sin Gehejmraadstitel og desuden erlægge en Bøde paa 6000 Daler; Bogen skulde konfiskeres. Indstillingen er conciperet af Holger Vind, der ikke var bange for at gaa imod Christian 5.s Ønsker; men Vind havde været Kongens Opdrager og vidste, hvorledes han skulde tages. Rosenkrantz var klar over denne Tingenes Tilstand og henvendte sig til Vind, der imidlertid henviste Sagen til sin umiddelbare Foresatte, Frederik Ahlefeldt, under hvem han fungerede som Vicekansler. Rosenkrantz skrev da til Ahlefeldt, men uden Resultat.

At Vind saa med venlige Øjne paa Rosenkrantz, derom vidnede ikke alene hans Erklæring i Egenskab af Kommissariat, men ogsaa hans Votum, da Sagen senere kom for Højesteret; Holger

Vind var nemlig Assessor i Højesteret. Endnu videre i Afstandtagen fra Generalfiskalens Indstilling gik Jens Juel, der i Mod-sætning til Kommissionsdomstolens Flertal gennemgik Anklagen Punkt for Punkt og motiverede sit Standpunkt meget grundigt. Juel maa paa Forhaand antages at have set med venlige Øjne paa Apologien, da han var lige saa fuldblods Aristokrat som Rosenkrantz; han hævdede da ogsaa paa det bestemteste, at Apologien ikke angreb Enevælden, og med Harme afviser han Beskyldningen for, at den danske Adel havde dannet et Komplot sammen med Rosenkrantz for som medansvarlig for dennes Skrift at angribe Souveræneteten. Iøvrigt var Jens Juel ligesom de øvrige Medlemmer af Domskommissionen en ivrig Tilhænger af Enevælden, og hans Udtalelse om, at Apologien i ingen Henseende angreb den kongelige Enevælde, var sikkert oprigtig ment. Jens Juel, der var en lige saa ivrig Fredsven som Rosenkrantz, og Tilhænger af et venskabeligt Forhold til Sverige, kunde naturligvis kun billige de fredsvenlige Udtalelser i Apologien; han fremhæver saaledes med Anerkendelse Rosenkrantzes Udtalelse om, at Danmark sjældent havde faaet noget ud af sine Krige, og at Fred havde baadet Monarkiet bedst. Jens Juel sluttede sig ganske til Rosenkrantzes Paastand om, at naar Apologien var trykt i Udlandet, var den ikke underkastet den danske Censur og kunde frit udbredes i Danmark. Med Hensyn til Rosen over Christian 3. og Kritiken af de mange Udlændinge i dansk Tjeneste var Juel nærmest af samme Mening som Apologiens Forfatter; hvad det sidste Punkt angik, udtalte Juel sig med en forbavsende Dristighed.

Det vigtigste ved Jens Juels Udtalelser var dog, at der ingen Steder i Bogen fandtes noget, som efter dansk Lov medførte Straf. Med Hensyn til Forbudet mod at forhandle Bogen erklærede Juel, at han fraraadede et saadant Forbud, da det kun vilde virke til at vække Folks Lyst til at læse Bogen, og det læsende Publikum desuden paa en eller anden Maade nok skulde skaffe sig fat i Skriftet; Juel var ikke for ingenting Diplomat og havde lært Menneskene grundigt at kende. Jens Juels Erklæring var i det hele taget en bestemt Underkendelse af Generalfiskalens Indstilling. Heller ikke Stiftamtmænd Erik Banner vilde godkende Gene-

ralfiskalens Dom, som unægtelig fik et bedrøveligt Resultat. Skønt Banner stod Christian 5. nær og havde været Hofmarskal hos denne, medens den gamle Konge endnu levede, brød han sig ikke om, at han ved sin Holdning muligen vakte Kongens Misfornøjelse.

Kun en af Dommerne fulgte Generalfiskalen, og det var Didrik Schult. Schult var en Slags Hofnar hos Christian 5. og skyldte ene denne Omstændighed, at han blev Medlem af Gehejmeraadet; hans Dom i Sagen var da ogsaa udelukkende fremkaldt af Servilitet overfor Kongen. Schult gik naturligvis ogsaa med til Kravet om, at al Rosenkrantzes Ejendom skulde konfiskeres.

Majoriteten indenfor Kommissionsdomstolen var bestemt Modstander af den Tanke, at Rosenkrantz skulde kunne dømmes til at miste sine Godser og Kapitaler. Det samme gjorde Jens Juel stærkt gældende, dansk Lov indeholdt ingen Bestemmelse om, at en Mand skulde kunne fradømmes sin Boeslod, det kunde kun ske i Forbindelse med Livsstraf, og, erklærede Juel, der var da vel ikke noget fornuftigt Menneske i hele Landet, som mente, at Rosenkrantz skulde klæde Stejle og Hjul for et Skrift, der efter Juels Mening var meget ubetydeligt, og som der i det hele taget var gjort al for meget Postyr af. I et meget frejdigt og frimodigt Brev til Kongen skrev Jens Juel blandt andet, at »alle Dommere jo ere pligtige at dømme efter Lands Lov, saavidt de forstaaer: Nu finder jeg ingensteds i vores Lov, at nogen forbryder Boes Lod, med mindre han forvirker Livet, langt mindre i Loven nogen Adgang til saadan arbitrair Straf, ikke heller have vi, det vitterligt er, Præjudicata her i Riget for os; paa fremmed Landsens Constitutioner og Sædvane haver jeg ey forment, mig tilkom som en Under Dommer at reflectere.«

Generalfiskalen gjorde med rette gældende, at Doms Kommissionens Majoritet ikke havde givet »nogen udførlig Raison og Fundament for sin Dom, saasom Commissarier i deres Forretning pleyer og bør, hvorved ikke alleeneste Sagens rette Beskaffenhed og den bare Sandhed er fordulgt, men ogsaa med saa kort og usædvanlig en Doms Slutning er holdt tilbage de Materier, hvorpaa Dommen er grundet og i saa Maade formeent Højesteret den Oplysning, den billigen burde have havt om alle Posterne Stykkeviis.«

Rosenkrantz skrev nu til Christian 5. og bad om, at han maatte nøjes med at betale en Sum Penge i Stedet for at faa Sagen for Højesteret, samtidig skrev han følgende Brev til Frederik Ahlefeldt:

Høy velbaarne Hr. Cantzeler.

Eders høy greffvelige Excellentzis goede Assistance er jeg høylig foraarsaget endnu viedere paa dett allertienstvilligste att søege udi dette mit høye Andliggende, att Eders greffvelige Excellence ville for Guds Schyld bevise mig, mine Børn och Familie den store Gunst och paa Voris Vegne hos Hans Kongelige Majestett underdanigst andholde, att dett iche viedere schulle komme i Proces med den Apologie, som jeg i saa god Intention til Hans Kongelige Majestet haffver dediceret. Jeg erbyder mig udi allerstørste Underdanighed att indfinde och forrette alt, hvis Hans Kongelige Majestet naadigst behager mig att injungere, paa hvad Maa-de Eders høy greffvelig Excellence best siunis att kunde schee, min allernaadigste Herre och Konge til allernaadigst Behag, och Hans Kongelig Majestet fornøye, saa viit mig muligt er; udi allerunderdanigste Tillforsicht, att Hans Kongelige Majestet iche aldelis ville søege min och Børns Ruin eller Despect, som Hans Kongelige Majestet inted kunde være tient med. Hvorforre jeg ochsaa ombeder Eders høy greffvelige Excellence paa allis voris Vegne, att Eders høygrefvelig Excellence, effter sin sædvanlige goede Affection imod os, selff gunsteligen ville optenche de beste Middeler, hvor med Hans Kongelige Majestet allernaadigst kunde erlange sin Fornøyelse och Satisfaction, och jeg och mit Huus och Familie for Despect och Vanære forschaanis. Hvilket jeg och vi sambtlig jmod Eders høy greffvelige Excellence vor Liffs Tid ere plichtige med aller schyldigste tachnemmehghed att erkiende och altid lade os findis.

Ederß høy grefelig Excellence tienstpligtskyldigste
Oluff Rosenkrands.

mmp.

Kiøbehaffn d. 12. Juli 1683.

Det var imidlertid for sent, Kongen havde allerede givet Befaling til, at Sagen skulde paadømmes ved Højesteret. For Frede-

rik Ahlefeldt, der gerne vilde have, at Rosenkrantz skulde slippe saa billigt som muligt fra det, var Stillingen vanskelig, idet han var Assessor i Højesteret og selv skulde paadømme Sagen.

I Generalfiskalens til Højesteret stiledede Skrivelse minder Jens Clausen Landets højeste Domstol om, at man vel maa betænke, at Rosenkrantzes Apologi ikke er et historisk Værk, men en »politisk Materie«, og at man derfor bør se paa Bogen med andre Øjne; desuden har Forfatteren »conformeret sit Skrift efter adskillige Skribentere, det kan ham ikke tilstedes at føre ind i sit Skrift alt hvad ham lyster.« Endvidere bebrejder Generalfiskalen Rosenkrantz, at han i Bogen »sætter det, som en Geheime-Raad ikke bør divulgere.«

Generalfiskalen slutter med at erklære overfor Højesteret, »at Baron Rosenkrantz ved dette Skrift har fortjent at miste sine Embeder, sin Ære og sit Gods, og bør forvises af Landet, hans Bog ved en offentlig Placat forbydes.«

Højesteret skyndte sig, for samme Dag som Generalfiskalens Erklæring forelaa, afsagde Retten Dom i Sagen.

Dommen lød paa, at »Baron Oluf Rosenkrantz for saadanne sine grove Forseelser haver forbrudt sine Charger som Geheime-raad, Etatsraad og Justitsraad, skal straffes paa hans egen Hoved-Lod, og ikke mere lade sig finde udi den Kongelige Residence-Stad Kiøbenhavn, og desforuden igienkalde og revocere, hvad ulovligt udi hans Apologie findes at være indført, dog at samme hans Revocation bliver tilforn tilbørligt censureret.«

Denne aldeles meningsløst haarde Dom er bygget paa lige saa meningsløse Anklagepunkter: »Han siger udtrykkelig, at den beste Regjærings Form og Norm er den, som var i Christian 3.s Tid; endeel anfører adskillige Regler og Maximer om Tyranner og gode Herrer og Konger, og om Undersaaternes Forhold mod deres Herrer og Konger, som ikke aleene er i sig selv uforsvarligt og tiener til at fravende dem fra den allerunderdanigste Lydighed, de ere deres Konger skyldige, men endog strider imod Souveraine Arve-Regeringen i disse Lande. Tilmed taler han noget haanlig og bespottelig om fremmede Civil- og Militair-Betientere med meget andet ulovligt, saasom om Giftermaal med ud-lændiske Prinsesser, og at det er spotteligt for den Danske Na-

tion at regieres af et Quindemenneske, som strider mod Kongeloven og Arve-Successionen.«

Det var alt, hvad Assessorerne i Højesteret kunde finde af strafbart i Bogen.

En passant bebrejdes det den Anklagede, at han ikke har underkastet sig Censuren, og »at der i samme Bog findes mange uforvarlige Digressiones, som ingen Gemeenskab haver med en Apologie ey heller med den Materie, som han melder at ville handle om, idet han endeel foreskriver Regentere en Maade, hvorefter de skal regiere.« Endelig bebrejdes det ham, at han i sit Skrift har kaldt Ulfeldt ved Efternavn, og ikke ved Fornavn, og rost Landsforræderen.

Dommen blev ikke enstemmig vedtaget, saaledes stemte Frederik Ahlefeldt ikke for Godsets Fortabelse, men for at Rosenkrantz skulde miste sin Gehejmraadstitel, og Salg af Bogen forbydes. Kun e e n af Dommerne fulgte Generalfiskalens Hensstilling til Højesteret, og det var Bartholin. Villum Worm, som stod Bartholin nær og var en Søstersøn af Michael Vibe, der ovenfor er blevet omtalt var Rosenkrantzes Uven, fulgte i disse to Mænds Kølvand.

Rosenkrantz sendte, efter at Dommen var faldet, et Bønsskrift til Kongen, hvis »sædvanlige store Generositet« han paakaldte; Rosenkrantz kalder Dommen »haard« og beder Kongen »anse min Alderdoms graae Haar og min Hustrus og Børns Velfærd, som herover ere komne fra all deres gode og Verdens Velfærd, at jeg i min høje Alderdom ikke skulde geraade i Armod og min Kierstes Liv, som ligger paa sin syge Seng, og saa nær Døden, at hun hver Dag venter Guds Time, ufejlbar vilde forkortes, saasnart hun denne vores haarde Anstød og Ulykke fik at vide.« Rosenkrantz beder om, at Kongen »vilde dog for Guds Skyld forunde mine Børn¹ mine confisquerede Midler, at mine Børn ey tillige med mig skulle blive ruinerede.«

Christian 5. formildede Dommen meget betydeligt, han imødekom Rosenkrantzes Anmodning om at lade ham slippe med en Bøde, og decreterede, at Apologiens Forfatter skulde punge ud med 20.000 Rigsdaler. Beløbet var imidlertid efter de Tider me-

¹ Svigersønnerne, Holger Thott og Mogens Skeel.

get betydeligt, og for Rosenkrantz ingenlunde let at udrede. Adskillig værre var det, at Christian 5. tog Rosenkrantz paa hans Ord og fratog ham en Del Godser og Kapitaler for at overlade dem til Rosenkrantzes Svigersøn, Holger Thott. Herved blev Rosenkrantzes Ønsker kun delvis imødekommet, idet Baronen havde anmodet Kongen om at dele hans Godser mellem begge Svigersønnerne, men det vilde Christian 5. ikke vide noget af, Kongen ønskede at belønne Holger Thott for hans Fortjenester under den skaanske Krig. Kongen føjer dog til i sit Benaadningsdekret: »..... dog at denne vores Kongel. Naade, som vi fornævnte Tot saaledes beviist haver, ikke ansees eller kommer Os elskelige Mogens Skeel til Fusingøe, vores Étatzraad, i andre Maader til nogen Præjudice, og at det i det øvrige ved bemeldte vores ergangne Høyeste-Ret Dom skal forblive.«

Det var imidlertid ikke udelukkende, fordi Christian 5. vilde belønne Holger Thott, at han tilkendte ham Hovedparten af, hvad Rosenkrantz ejede, nej, Lejligheden skulde benyttes til at straffe den anden Svigersøn: Mogens Skeel havde vist det moralske Mod aabenlyst at tilkendegive sin Paaskønnelse af, at Svigerfaderen havde taget Adelen i Forsvar, en saadan Frækhed kunde naturligvis ikke taales.

Højesteretsdommen blev trods »Formildelse«, »Naade« og andet Tilbehør, aldeles ruinerende for Oluf Rosenkrantz; man maa nemlig vel erindre, at det drejede sig om Boslodden, eller, som det ogsaa hed, Hovedlodden. Naar der i al Almindelighed var Tale om Boslod, mentes dermed vedkommendes Godser, Kapitaler og Løsøre; blev en Person ved Dom fradømt sin Boslod, fik Ordet en anden Betydning, idet der i denne Forbindelse kun var Tale om Penge, ikke om Jordegods. Rosenkrantzes Penge stod for den allerstørste Dels vedkommende i hans Godser og kunde ikke gøres rørlige, med mindre store Dele af Hovedgaardene og Bøndergodset blev solgt, Laan kunde han ikke faa i sine Jorder. Udplyndringen havde da ogsaa den Virkning, at Rosenkrantz tilsidst ikke havde andet tilbage af sine mange og store Godser end Egholm. At Rosenkrantz ikke kunde faa Laan paa sine Godser, var højst naturligt, da han sad i Borg og Gæld til op over begge Ørerne. Gælden var stiftet af forskellige Aarsager; Størstedelen

skyldtes Laan, som Rosenkrantz i Aarenes Løb, som saa mange andre Godsejere af den gamle Adel, havde forstrakt Kongen med, og aldrig faaet tilbagebetalt; endvidere havde Rosenkrantz maattet yde sine Svigersønner økonomisk Støtte, og hans Godser, der som saa mange andre Godser i Landet var bragt i en daarlig Forfatning, takket være Svenskekrigene, havde det kostet ham mange Penge at bringe nogenlunde paa Fode igen. Til denne personlige Gæld kom nu de 20.000 Daler, som Kongen ikke generede sig ved at kapre, til trods for al den økonomiske Hjælp, han tidligere havde faaet af Rosenkrantz.

Pengene skulde betales straks, saaledes som det vil ses af nedenstaaende Brev fra Christian 5.s Haandlanger, Generalfiskalen:

Høyædle og Velbaarne Hr. Baron!

Mig er allernaadigst anbefalet ved denne affærdigede hannem at tilmælde, at dersom ey nu straks, og uden videre Forhaling, skeer Satisfaction for de 20.000 Rigsdaler og den Rættighed, mig efter min Bestalling og K. M.'s allernaadigste Befaling tilkommer, skal jeg i Følge min Ordre, som tilholdet mig, tage Possession af Egholms Gaard og Gods, med hvad der paa Stedet forefindes, indtil Høyeste Rets Dom i alle Maader vorder efterkommet, hvorefter Hr. Baronen vilde forekomme den Viderværdighed, som hannem og hans Huus herved kunde tilføjes, og med Budet give mig nogen vis Gensvar, som imidlertid befaler hannem med ganske Huus Guds trofaste Beskiærmelse og for min Person næst flittig Hilsen forbliver

Velbaarne Hr. Barons beredvilligste Tiener

Jens Clausen.

Kiøbenhavn den 13. Nov. 1683.

Egholm blev reddet, men blev det kun derved, at Rosenkrantzes Hustru overlod Kongen, i Stedet for Betaling af de 20.000 Rigsdaler, hendes private Ejendom, Godset Enggaard paa Fyn.

I et Brev til Christian 5. angaaende denne Sag skriver Baronesse Rosenkrantz følgende: » mit Arvegods paa Fyen Enggaard, som beløber sig til 454 Tønder Hartkorn, hvis Byg-

ning, Herlighed og Bøndergods ikke haver nogen Mage i det ganske Land af lige Størrelse; alting er vel ved Magt, og Bønderne udi Tilstand rigtig at betale baade Skatter og Landgilde. Om vi end sætter det i Pant, har vores Bekymringer dog ingen Ende, for vi kan aldrig løse det igen, og Eders Majestæt kan paa Sidkysten dog intet bedre faae, thi om vi end pantsatte Egholm, for 20.000 Rigsdaler, og Eders Majestæt tog til Pantet, naar vi intet kunde løse det til Terminerne, var han lidet tient dermed, eftersom vi i denne Time ikke har halve Bønder nok til at drive Avlingen med. Og desforuden hvad Bekymring, hvad Elændighed skulde det være, om jeg skulde forlade dette Sted, hvor jeg finder Guds Ris saa haardt, at det ikke var mig mueligt at gaa derfra, ja end ikke at lade mig bære derfra. Jeg har intet, som er frisk paa mig uden Hiertet og Tungen, hvilken jeg bruger uafsladelig for at sukke og bede til Gud, at han vilde bevæge E. K. M.'s Sind til at betage den Smerte, jeg finder i min Krop, formedelst den langvarige Sygdom, den Bedrøvelse, som er i min Sjæl for det haarde Kors, Gud har lagt min ældste Datter paa, og den Frygt, jeg lever i, at jeg i min Alderdom og paa min Sotte-Seng, endnu skal lide Fattigdom og Trang.«

Ogsaa i et Brev til Dronningen giver Birgitte Rosenkrantz en Skildring af sin vanskelige Stilling. Brevet er paa en tiltalende Maade frit for overdreven Underdanighed; Brevskriverinden titulerer et Par Gange Dronningen Eders Majestæt, men indskrænker sig ellers til at bruge den mellem hendes ligestillede anvendelige Tiltaleform hun. Det virker ogsaa tiltalende, at Henvendelsen hverken er affattet paa tysk eller fransk, men paa dansk.

Det hedder blandt andet i Brevet: »Dette vil jeg ikkun sige med faa Ord, at E. M. intet maa considerere vores Tilstand, som den synes at være, mens vi ere i Possession af vore Midler, men som den vil blive, naar H. M. har faaet en Del af vores Gods, vores Creditorer det andet, og vi kanske beholder noget øde og adskildt Bøndergods tilbage igen«

Ogsaa Overkammerjunkeren Knuth henvender Birgitte Rosenkrantz sig til. Adam Knuth er blevet meget bagtalt, og vist nok i høj Grad med Urette; at han var en velvillig og hjælpsom Mand, derpaa tyder den Omstændighed, at han lagde et godt Ord ind

paa rette Sted for Oluf Rosenkrantz's Hustru. Af Udtalelser i Frederik Ahlefeldts Breve faar man ogsaa Indtrykket af, at Christian 5.s nærmeste Ven havde gode Sider og ikke lutter slette, saaledes som Pseudohistorikeren Riegels gerne vil give det Udseende af i sin over al Maade tendenciøse Bog om Christian 5. Den megen Tale om Knuths udprægede Tyskhed modsiges af det gode Forhold, hvori han stod til de mest fremstaaende Medlemmer af den gamle danske Adel, saaledes foruden Rosenkrantz'erne ogsaa Slægten Juel, der ellers ikke saa med venlige Blikke paa de indvandrede Tyskere. Vi have i et foregaaende Bind af nærværende Værk ogsaa omtalt den venlige Omtale, Adam Knuth var Genstand for fra Johan Adolf af Pløns Side efter Hertugens Brud med Christian 5.

I det omtalte Brev kalder Birgitte Rosenkrantz »Ober-Cammer-Junkereren« sin gode Ven og omtaler hans Godhed: »Eftersom at Nøden har ingen Lov, saa maa han ikke ilde optage, at jeg hannem med min bedrøvelige Skrivelse bemøjer, men for intet at misbruge hans Godhed, og forskaane mig for at igientage min Sorgs Skrivelse, saa har jeg intet andet at sige, end som jeg i min allerunderdanigste Supplication til H. M. og i mine Skrivelser til Geheime-Raad Wibe og Rentemester Brandt har antaget.« »Vi har slet ingen rede Midler i vort Huus, ihvorvel jeg veed, at en og anden af Vanartighed og Had til os søger at raabe vore Midler anderledes ud, end de i Gierningen forholder.«

At Baronesse Rosenkrantz henvendte sig til Adam Knuth, er der ikke noget at sige til, selv om det ikke maa tages altfor bogstaveligt, naar hun i sin Skrivelse kalder ham sin Ven. Derimod studser man noget, naar man erfarer, at Fru Rosenkrantz ogsaa klagede sin Nød for Michael Vibe, som hun ligeledes i et til ham rettet Bønsskrift kalder sin gode Ven; Vibe var saa sandt hverken hendes eller Mandens Ven. Fru Rosenkrantz gaar saa vidt, at hun skriver: »Der er ingen, jeg har bedre Tro til, end Eders Excellence; jeg ved, at han ikke fattes Villie til at hjælpe, . . . Den Sorg ved hans Salig kiærestes Død¹ gik mig sandelig ret til Hierte, og eftersom der er ingen, som kender bedre Bedrøvelse end jeg, som

¹ Michael Vibes Hustru, Margrethe Katrine Reimers, var død en Maaned før nærværende Brev afgik.

er forsøgt deri, saa haver jeg meere Medlidenhed end nogen anden over mine gode Venners Sorg; Gud trøste os alle og give mig nogen Leylighed at erkende den store Godhed, som jeg er vis paa, Eders Excellence mig herudi skal lade see «

Processen mod Oluf Rosenkrantz er et værdigt Sidestykke til Processerne mod Kai Lykke og Griffenfeld. Om nogen Vilkaarlighed var der ikke Tale, de retslige Former blev strengt overholdt, men Dommen var absolut uretfærdig; man maa her erindre, at Domstolene i Europa ganske som i vore Dage gik Magthavernes Ærinde, naar det drejede sig om politiske Sager, og Rosenkrantzes Bog var i høj Grad politisk, saaledes som det Gang paa Gang gøres gældende under Processen.

I nationale Kredse i Danmark vakte Dommen Uvilje, men denne Uvilje turde man ikke lade komme højlydt til Orde, dertil var Landets Befolkning siden 1660 blevet altfor forkuet. I de tyske Kredse herskede naturligvis en ganske anden Stemning, og her var der ingen Fare ved at give sine Følelser Udtryk, baade i Skrift og Tale blev Dommen berømmet som en retfærdig Handling. Endog paa Vers gav man sin Glæde Luft, saaledes blev et versificeret Smædeskrift mod Rosenkrantz, udbredt i København, ja endog paa sine Steder opslaaet paa Gadehjørnerne.

At Rosenkrantz under Processen ikke havde mistet sit gode Humør, viser den Omstændighed, at da han fik fat paa et Eksemplar af bemeldte Smædeskrift, morede han sig med at skrive under det: »Tysken er vred«.

Forfatteren til »Grevens og Friherrens Komædie«.

Det blev bebrejdet Oluf Rosenkrantz, at hans Forsvar for den danske Adel var et politisk, og ikke noget historisk Værk. Mod hans Forfatterkollega og Svigersøn, Mogens Skeel, blev der rettet den Bebrejdelse, at han med sit berømte Værk »Grevens og Friherrens Komædie« havde skrevet en indrepolitisk Satire og ikke nogen Komædie.

Kritikken er i begge Tilfælde rigtig, de to Forfattere vilde revse offentlige Forhold, det kaldte man den Gang at politicere, og med

MOGENS SKEEL

dette Ord mente man at criticere, og Kritik af bestaaende Tilstande taaltes ikke gerne.

Mogens Skeel var ligesaa nøje knyttet til Kongefamilien og Hoffet som Oluf Rosenkrantz, det er derfor højst mærkeligt, at netop disse to var de første, som opponerede mod den Tingenes Udvikling, der var at føre tilbage til 1660.

Hos begge de to Mænd var det i første Række deres udprægede Danskhed og deres Vedhængen ved det gamle System, som gjorde dem til Kritikkere af Forholdene under Enevælden; Fjender er vel for meget sagt, ingen af dem har antagelig ønsket det gamle Oligarki tilbage. Mogens Skeel var vel nok den, der nærrede den største Uvilje mod de efter hans Mening uheldige Sider, som klæbede ved de første Enevoldskongers Styre; Svigerfader og Svigersøn er enige om at misbillige Tyskeriet og at beklage, at den Jord, der tidligere havde tilhørt den danske Adel, efterhaanden gled over paa borgerlige Hænder, og at saa mange Tyskere satte sig fast paa Godserne. I sine Angreb paa de nye borgerlige Godsbesiddere er Mogens Skeel sikkert gaaet for vidt, men han er paa den rigtige Side, naar han hævder, at de Købmænd fra Provinsbyerne og de tidligere Ridefogder, der nu kom til at indtage Adelen's Stilling paa mange større eller mindre Gaarde, repræsenterede en sørgelig Tilbagegang i kulturel Henseende, idet de nye Herremænd gennemgaaende var udannede og uvidende Personer, og hvad værre var, de plyndrede og udsugede de træl-bundne Bønder, som var dem undergivne. Saare uheldigt var det selvfølgelig, at adskillige af de nye Godsbesiddere notorisk havde beriget sig paa bedragerisk Vis og købt deres Gaarde for stjaalne Penge; dette gjaldt i en ganske særlig Grad de tidligere Ridefogeder, der havde bestjaaet deres Herskab, og de tidligere Købmænd, som havde staaet i Ledtog med de utro Ridefogeder og snydt ved Leverancerne og ved Køb af Gaardenes Korn og Kvæg.

Hvad angaar Uviljen mod den nye Lensadel, var Mogens Skeel mere konsekvent end Rosenkrantz, der gik med til adskilligt af det, som Svigersønnen revser i sin Komædie, medens Skeel afslog at modtage nogen af de nye Titler; det er da ogsaa Kapløbet om at faa en fin Titel og en høj Plads i den af Griffenfeld stiftede Rangforordning, som Skeel svinger sin Svøbe over i Komædien.

Det er symptomatisk, at to Mænd, der som Rosenkrantz og Skeel stod i meget nøje og intim Forbindelse med Hoffet, øvede Kritik, det peger henimod, at saa maatte der ogsaa uden for de Hoffet nærstaaende Kredse være mange, der ikke fandt alt, hvad der skete under de to første Enevoldskonger, saare godt. Men Folk var bange for at sige deres Mening og manglede det Mod, som Mogens Skeel i saa høj Grad var i Besiddelse af, og som han blandt andet viste, da han tog Rosenkrantzes Apologi i Forsvar. Et vist Mod hørte der ogsaa til at skrive en Satire som »Grevens og Friherrens Komædie«, der angreb den ved Hoffet saa stærkt protegerede nye Lensadel.

Mogens Skeel var adskilligt fordomsfriere end sin Svigerfader, hvis Fordom mod Borgerskabet han ikke delte. Som ovenfor nævnt saa Skeel med Beklagelse paa de adelige Godsers Overgang paa borgerlige Hænder, men det skrev sig ikke fra Uvilje mod Borgerstanden, men fra en Slags Selvforsvar, idet Skeel var meget rig paa Gods, han besad det store Stamhus Fusingø med Bjerregrav og havde Part i Stamhuset Birkelse. Desuden havde Mogens Skeel fra sin Moder arvet Bodum-Bisgaard, Odden og Stensbæk. Med sin Hustru havde Skeel erhvervet Krabbesholm i Hornsherred.

Denne Fordomsfrihed i Forbindelse med den stærkt udviklede danske Nationalfølelse var en Arv fra Faderen, Rigsraaden Kristen Skeel, der paavirkede sin Søn i denne Retning lige fra hans tidligste Barndom. Danskheden fremhæves af den stærkt nationale Henrik Gerner i hans Tale ved Mogens Skeels Baare, ligesom de Vers, der efter Datidens Skik hyldede Skeel ved hans Død, udbreder sig om den Afdødes danske Sindelag. Mogens Skeels Danskhed er for Eftertiden yderligere slaaet fast derved, at han som dramatisk Forfatter var Forløber for Holberg, idet han var den første danske Forfatter, som før Holberg havde skrevet et dansk dramatisk Værk.

Det er interessant at drage en Paralel mellem det, Rosenkrantz skrev i sin Apologi, og Kristen Skeels Udtalelser i Breve angaaende Danskhedens Tilsidesættelse og Tyskernes Indtrængen i Statens Embeder. Skeel skriver om Forholdene under Frederik 3., og

Rosenkrantz om Tilstandene paa Christian 5.s Tid, og det »Svogrene«, saaledes kaldte man i hine Tider dem, hvis Børn var sammengiftede, skriver, er Hip som Hap. Ganske som Rosenkrantz var Skeel en Modstander af Krig og modarbejdede af al Mægt Frederik 3.s Krigsgalskab, men forgæves. Det gjorde Skeel bitter, saa meget mere som han blev mere og mere klar over, i hvilken Grad han og hans Kolleger, de andre Rigsraader, blev tilsidesatte af Kongen, ikke alene ved den taabelige Krigserklæring mod Sverige, men paa saa mange andre Maader. Skeel synes gennem den stadige Tilbage trængen af Rigsraadet at have forudset Enevældens Indførelse, og som den strengt konservative Mand han var, frygtede han i høj Grad en Statsomvæltning. Af hans Dagbøger faar man Indtrykket af, at Skeel ikke i første Række ønskede den ældgamle Forfatning bevaret af Hensyn til hans egen Stand, men fordi han mente, at den daværende Forfatning var til størst Baade for Landet, han frygtede som saa mange andre den Vilkaarlighed, der vilde præge den kommende Enevælde.

Under Svenskekrigen havde Rigsraadet opgivet enhver Modstand og saa uden Protest paa, at dets Rettigheder blev tilsidesatte, og at Tyskerne mere og mere fik fast Fod indenfor den civile og militære Embedsstand; Kristen Skeel gjorde et Forsøg paa at faa sine Rigsraadskolleger til at mande sig op til Opposition, men Rigsraadet havde allerede opgivet Ævret inden 1660.

I en Skrivelse til Rigsraadet øver Skeel en Kritik, der var langt skarpere end den, Rosenkrantz fremkom med i sin Apologi; men det var i 1658 endnu ikke forbudt at kritisere Statsmagtens Handlinger, saa der krævedes adskilligt mere Mod til at udgive Apologien, end der krævedes af den, der affattede Skrivelsen til Rigsraadet.

I sin Henvendelse skriver Skeel, at »ikke aleneste Rigens Raad, men hele den danske Nation ikke agtes, som de burde og i forrige Tider plejede at ske, men gaaes forbi og forglemmes; andre, som det aldeles ikke vedkommer og haver intet dermed at tale eller tilsætte, de sørge en Part sig at indtrænge og give allehaande Nyt og Skadeligt fore, som siden sættes i Execution, Hans Kongelige Majestæt med Kongelig Huus og det hele Land til Fordærvelse og Ødelæggelse . . . der forefalder ideligt meget vig-

tigt og Kongelig Majestæt og Landet højst magtpaaliggende, som gode Raad og prompte og hastig Expedition daglig udkræver, hvilket ikke alt tilbørligt kan tages iagt og beforders som ske burde, efterdi der holdes ingen tilbørlig Consilium, uden hvor i Stykketal tilhobe efter nogle Faae deres Betænkende kan give, hvoraf meget paa Mangel af Execution og Drivenhed bliver staaende, eftersom det ikke betros dem, hvem det tilkommer at nøjere sammen med Hans Majestæt at befatte sig med disse Sager, enskønt Fædrenelandet aldrig haver havt gode og tro Ministre og gode *danske* Konsilia mere behov end nu. Ikke desto mindre saa er vi uden Rigsraad, og vi møder i vores Raadstue mere for at høre, hvad der passerer, og klage vor Nød for hinanden, over at det i vor Tid skulde gaa saa ilde til og skee saadan Forandring, end for at deliberere og raadslaae om, hvad der hører til vores Fædrenelands Forbedring og Munition, og naar der kommer Godtfolk ind til os af en eller anden Stand, kan vi dennem hverken hjælpe eller befordre, men de maa gaa lige saa vise fra os som de kom, ikke uden deres store Forundring og Miscontentement over, at det skal nu saa tilgaa, hvilket ogsaa tidt af dennem, som Eder alle vitterligt er, er bleven sagt og forekast, og det af Aarsag, at Rigens Raads Autoritet forringes, og os gives faae Commissioner uden dem, der ere odieuse, ej heller gives os synderligt Part tilkende af det, som vedkommer Riget og dets Conservation, som billigen efter urgammel og vel herbragt Sædvane og efter vores fundamentale Lov og al vel beskikkede Regeringsmaneer burde ske. Meget dølges, og der forhverves Kongebreve paa Et og Andet os uafvidende, som Regeringen og Riget egentlig vedkommer, baade om Hvervninger og til Riget om Forstrækning, Contribution og Mundering imod Privilegierne og andet Usædvanligt under militæriske Execution, som uden Rigens Raads Samtykke og noget deraf uden dens Consens, som det vedkommer, ikke skee burde. Gud for sin Godheds Skyld regjere og føje Hans Kongelige Majestæts Hjerte til at tro og følge dennem, som vil hannem vel og ere af Gud beskikkede til at raade og regjere med Hans Kongelige Majestæt, at han ved velbetænkte og præmediterede Raad og Forslag bestandig og uforanderlig vilde forblive og at Hans Majestæt vilde

vogte sig for dennem, som hellere ville have end give og som egen privat Gunst og Nytte. give allehaande for, Hans Kongelige Maje-stæt selv i Længden til største Skade, endog det dennem aldeles Intet vedkommer. De kender hverken Landets eller Undersaat-ternes Tilstand og er i vores Lands-Lov ganske uforfaren, derfor gaar det og, som det gaar, og Enhver gjør som han vil og er til. Det var at ønske, at der maatte gjøres Forskel paa dennem, der gjorde ilde eller vel, og at enhver maatte lønnes efter sine Gjæringer; thi er der ikke Straf og Belønning, saa kan det aldrig gaa vel til.« Kristen Skeel beretter videre, hvorledes uvedkommende fremmede Mennesker trænger sig ind i Rigsraadssalen og hvisker til Rigshofmesteren, tager ham ved Ærmet for at trække ham ud af Salen. Skeel beklager sig over, at Kongen og hans private Raad-givere, anse Medlemmerne af Rigsraadet som »suspecte«, »Ri-gets Sager holdes fordulgte for os, medens der hemmeligen nego-tieres med andre, og andre driver Værket, som dem lyster«. Kri-sten Skeel fremhæver, at Christian 4. og de tidligere Konger overholdt Danmarks ældgamle Forfatning, medens den under den nuværende Konge ikke er i den »Observation«, i hvilken den burde være, det er forkert overfor »vores Stat og fundamentale Constitution«. Dersom Gud ikke giver »god og naadig Forandring, da truer der os mere Fare indadtil end udadtil, skønt Svenskerne ligger udenfor vor Dør«. »Den gamle velbetænkte og funderede Maneer af Regeringen maa komme paa Fode igen og tages anderledes i Agt; paa den Maneer gik alt godt, og vore tidligere Kon-ger, vi selv og vore Forfædre befandt sig vel derved og blev maintinerede«.

Skeel udbreder sig over den ved Svenskekrigen fremkaldte Fattigdom, Skatterne har aldrig, saa længe Danmark har bestaaet, været saa haarde, Folket gøres til »Trælle og Slaver«, Skeel ynder, som det var almindeligt i Datiden, Pleonasmer. »Adelen mister de Rettigheder og Friheder, som vores Forfædre saa lov-ligen og dyre have forhvervet, og fremfarne Konger mildeligen have givet«.

Som man ser, gør Skeel det samme som Rosenkrantz, han fremhæver tidligere Konger paa den dalevendes Bekostning, han klager over Vilkaarligheden, over Kabinetstyrelsen og de mange

Fremmedes (Tyskernes) Indtrængen. Ligesom Rosenkrantz taler Skeel sig efterhaanden i Affect, han mener, Landet skal »undergaa«, ifald alt bliver ved paa samme Maade og »mages« paa samme Vis, han bebrejder Kongen, at han ikke som sine For-gængere (Christian 3.) omgaa Rigsraaderne som sine Venner og betragter det samlede Raad som sin højre Haand. Skeel kalder Gud til Vidne paa, at det nuværende Rigsraad er Kongen ligesaa hengivent, som Tilfældet har været under »fremfarne« Konger, saa Kongen burde vise det sin »naadigste Genegenhed«.

Der kan vist sættes et stort Spørgsmaalstegn ved, om Rigsraadet virkelig var Frederik 3. hengivent, og Forholdet mellem de to Regeringsfaktorer var næppe saa godt i tidligere Tider, som det skildres i Brevet. Men det var gaaet Skeel som saa mange andre i Fortid og Nutid, Alderen havde gjort ham til en laudator temporis acti, og i Henhold hertil erklærer Skeel, at Tiderne bliver værre og værre, og at det aldrig nogensinde har set saa galt ud i Danmark som i Frederik 3.'s Tid; han siger rent ud, at Kongen nærer Mistillid til de Danske og anser Udlændinge for mere paalidelige og tro; det er frem for alt Adelen, det i denne Retning gaar ud over, særlig beklager Skeel sig over, at Lenene paa Trods af Lov og Ret betros til Ikkeindfødte. De Fremmede tænker kun paa at berige sig, bryder sig fejl om Landet; den danske Adel, der svarer al Landets »Skat og Tynge«, maa paa denne Maade »leve af de Fremmedes Discretion, hvilket aldrig tilforn i Danmark haver været brugeligt«. Skeel beskylder Frederik 3. for ligefrem at have brudt sin Ed og omstyrtet Forfatningen, idet han ved sin Regeringstiltrædelse havde svoret, »at han med Rigens Raad skal regjere Danmarks Rige og fremdrage og fremme Adelen«. Skeel beklager de »fattige taalige og tro Undersaatte«, der selv ser, »at de ere i ingen Æstimer; Følgen af, at Udlændingene faar Landets højeste Stillinger og udsuger Landet, vil blive, at Undersaatterne taber »det Mod og den Affection, som er den bedste Skat, en Herre kan have i sit Land«. Skeel kommer højere og højere op og erklærer, at Rigsraadet foragtes af Kongen og anses for et Nul; Skeel, der dog var en Repræsentant for Oligarkiet, udtaler, at et Faamandsvælde er indført i Danmark — Skeel er ikke altid strengt logisk. Skeel gør meget rigtig op-

mærksom paa, at Danmark har en Forfatning og en Repræsentation; mindre rigtigt er det vist, naar han fremhæver, at hele Folket ser hen til denne »Folkerepræsentation«; »alle Stænder og gode Patrioter sukke og sørge« over de ulovlige Tilstande og beklager sig over, at Rigsraadet ikke bruger »den Myndighed, som af Gud, Kongen og Landsloven er den given«.

Skeel klager over, at man i Stedet for at give Kongen og hans private Raadgivere Skylden, bebrejder Rigsraadet alt det, som sker, idet man mener, det var Rigsraadets Pligt at erindre Kongen om hans Brud paa Forfatningen; Rigsraadet skulde som forhen tage Del i Landets Styrelse og ikke sidde med Hænderne i Skødet og roligt se til, men gribe ind overfor al den »Forhal og Forsømmelse, som skeer, og de Fauter, der begaas«.

Skeel taler vist mod bedre vidende, naar han siger, at Stænderne med Fortrøstning ser hen til Rigsraadet; Majoriteten indenfor baade Gejstlighed og Borgerstand var Modstandere af Raadet, medens Bondestanden overhovedet ingen Mening havde, elendig og trælunden som den var; Rigsraadet repræsenterede kun en begrænset Del af det danske Folk. Men det er netop denne begrænsede Del, Skeel vil have skal regere, og han synes lige saa lidt som Rosenkrantz om, at nogen udenfor den snævre Kreds kommer til Fadet. For rigtig at slaa fast, at Kongen bør holde sig til den hidtil regerende Minoritet, fremkommer Skeel med nogle højst uretfærdige Udtalelser om Frederik 3., der beskyldes for at give Kreti og Pleti Adgang til sig, han spørger efter Skeels Mening Alverden om Raad, Forgemakket er fuldt af »gemene Knægte«; de, der taler med Kongen, have ikke de gode gammel-dags Omgangsformer, de viser ikke Kongen den ham tilkommande Respekt og fremkommer med deres Raad og Meninger uden først at være spurgt; paa Grund af det slette Selskab, Kongen omgiver sig med, holder Godtfolk sig borte fra Hoffet. Dette Billede af Frederik 3. er aldeles fortegnet, Kongen var meget tilbageholdende, indlod sig kun nødig med Folk, han ikke kendte, og holdt nok af, at de Mennesker, han kom i Forbindelse med, var submitte, som det hed i Datidens Sprog. Skeel forlanger, at Kongen skal forelægge Landets Sager for Rigsraadet, der saa skal »deliberere« dem og træffe den endelige Afgørelse i For-

ening med Kongen. Brevet slutter med en meget indtrængende Appel til Rigsraadet, der ikke maa fremture i at se til, men erindre, at det har et stort Ansvar, og at det »skal svare det paa Dommendag for den Almægtigste Gud, at Kirkens Frelse og Landets Fred forminskes eller tabes for deres Skyld i deres Tid, saa vi haver et strengt Regnskab at gøre for Gud, og vi behøver ingen ny Kommission eller anden Fuldmagt, men vi ere engang lovligen sat i vores Embeder, derved ville vi blive og os det ikke lade betage, men deri gjøre og arbejde som ærlige Mænd«. Skeel søger at mande Rigsraadet op ved at sige, at svinger de øvrige Medlemmer, da vil han træde frem paa egen Haand, ellers gaar Danmark sin Undergang i Møde; han tilraaber Rigsraadet, at det maa handle, »da Gud vil hjælpe os, om vi vil selv«. Skeel fortsætter, at der er periculum in mora, og at han vil være en Rigens Raad af Gavn og ikke alene af Navn. Det lyder ikke rigtig godt i denne Forbindelse, naar Skeel minder om de store Pengesummer, han gennem Aarene har forstrakt Kongen med, saa store, »at mine Børn det skal føle«, men det er et Udslag af den Bitterhed, der præger hele Brevet.

Noget mistrøstigt skriver Skeel tilsidst, at han rimeligvis vil komme til at tale for døve Øren, men saa har han gjort, hvad han kunde, han kan dog ikke tvinge Kongen til at være hans Raad følgagtig, altsaa, selv om han intet udretter, »saa vil jeg dog for Gud og Alverden være undskyldt og contentere mig, at jeg haver sagt det og befriet min Sjæl«. Som man ser af de sidste Ord, holder Skeel sig ganske fri fra Datidens Maner at benytte Latinen, han gør det endog i mindre Grad end Nutidens Mennesker, der som Regel bruger Vendingen liberavi animam meam. Selv om Kongen vender det døve Øre til, vil Skeel dog »altid være og forblive Hans Kongelige Majestæts tro og lydige Under-saat efter min Ed og aldrig anstille mig stiv eller opsætsig, i hvad mig end vederfares; befalende det Kongernes Konge, som kien-der og ransager alle Hjerternes Tanker og dømmer retfærdigen, hannem jeg Eder samtlige vil have befalet«.

Er Kristen Skeels Brev til Rigsraadet skarpt, saa er det intet imod den Tone, der gaar gennem en Skrivelse, som Skeel tre Maaneder efter rettede til Frederik 3. Man forbavses under Læs-

ningen over den Dristighed, hvormed Skeel giver sin Mening tilkende. Han klager navnlig over Tilsidesættelsen af Rigsraadet og Danskheden; med den største Ugenerthed taler Skeel op i Kongens aabne Øjne om hans onde (tyske) Raadgivere, og om at Frederik 3. i Modsætning til de tidligere Konger »foragter og gaar Eders Rigens Raad og de Danske forbi og i deres Sted betror sig Fremmede, som intet ved af vores Lands Love«. Skeel skriver, at Kongen lytter til Raadgivere, der før eller senere vil bringe Ruin og Ødelæggelse over Kongen og det kongelige Hus og »alle fattige Danske Undersaatte, som have valgt Eders Majestæt til en Dansk Konge«.

Kongen har vist med noget blandede Følelser læst Ordene om, at han er blevet valgt til Konge af sine Undersaatte, men det lagde Skeel nu engang megen Vægt paa, ligesom paa Fictionen om at Rigsraadet var en fuldgyldig Repræsentation for alle Kongens Undersaatte. Tonen anslaaes iøvrigt allerede straks i Begyndelsen af Brevet, hvor Skeel siger til Kongen, at »vores Fædreland paa den Viis, Regjeringen nu anstilles, ikke kan blive ved Magt«.

Med Varme taler Skeel i Brevet til Frederik 3. om, hvorledes han ikke mener, han har Lov til at unde sig selv Ro, nu hvor han er gammel, syg og svag, hans »Samvittighed og Embede« kræver af ham, at han til sin Dødsstund arbejder for Danmark, skønt han mener, at han har arbejdet saa meget for sit Fædreland, at han nok kunde dø med en rolig Samvittighed, selvom Forholdenes Magt forhindrede ham i at udrette mere. Hans Livs største Lykke og Glæde har været at »forfremme Eders Majestæts og mit Fædernelands Gavn og Eders og Dets Skade af yderste Formue afvende«; han har under Udøvelsen af sin Pligt ikke taget Hensyn til sig selv, men tværtimod har han »al min Tid som en tro og lydige Underdan søgt Eders Majestæts og mit Fædernelands Gavn med min egen store Skade og Forsømmelse«. Atter og atter kommer Skeel i sit Brev tilbage til Tilsidesættelsen af Danskheden: »udi Guds Navn endnu formaner og ombeder jeg, at I vil holde Eder til Eders egne Danske, som ere Eder troe og vilde Eder vel og ere villige til at opofre for Eders Majestæt alt hvad de haver«. De mange Fremmede, som Kongen har ansat i

Landets Tjeneste, »bringe Eders Majestæt paa adskilligt Usædvanligt og Skadeligt; det hverken kan eller bør tillades, at den danske Nation foragtes og undertrykkes«. Skeel raader Kongen til at komme paa andre Tanker og mindes den Ed, han aflagde, da Rigsraadet udnævnte ham til Konge. Skeel hævder, at alt det, han nu har skrevet, kan han forsvare paa Dommedag.

Skeel bruger stærkere og stærkere Udtryk henimod Slutningen af Brevet, han taler om »den ganske ny og forvirrede Regjering«; saalænge den bliver siddende, vil han ikke have noget med det Offentlige at gøre og vil melde sig ud af Rigsraadet. Men saafremt Kongen ligesom sine Forfædre vil holde sig til Landets Børn og ikke »foragte dem og udelukke dem fra al Employ og Fædernelandets Tjeneste«, saa vil Skeel genoptage sit Arbejde i Rigsraadet, men kun paa den udtrykkelige Betingelse, at dette »holdes i respekt og Myndighed«. Brevskriveren tilføjer beroligende, at han »ikke vil sætte Eders Majestæt Stolen for Døren«, men paa den anden Side forbyder hans Samvittighed ham at skjule overfor Kongen, at »dersom der ikke skeer en fuldkommen Reformation i Alting, da staar Eders Majestæt og Landet ikke til at hjælpe.«

Skeel slutter Brevet med at ønske »Eders Majestæt den Hellig Aands Regjering til alle gode Raad og Danmarks Riges tjenlige Anslag.«

Der er en paafaldende Forskel mellem den Tone, som hersker i Kristen Skeels Brev, og den Kryben og Underdanighed, som kendetegner alle Breve til Kongen efter Enevældens Indførelse. I sin Tiltaleform anvender saaledes Skeel hyppig I og Eder i Stedet for Eders Majestæt, noget som ganske forsvinder efter 1660; de opstyltede Fraser, der skæmmer Storkanslerens Breve til Frederik 3. og Christian 5., hans Udtalelser om Kongens Visdom og Klogskab og andre mere eller mindre imaginære Egenskaber, møder vi ikke hos Skeel, som tværtimod med den største Frejdighed kritiserer baade Kongen og hans Handlinger. Skeel kritiserer ikke alene Frederik 3.'s Mangel paa Følelse for Danskheden og hans Tilsidesættelse af Rigsraadet, men ogsaa Kongens Tilsidesættelse af det, som hidtil har været Skik og Brug, man vil saaledes lægge Mærke til, at Skeel flere Gange bruger Ordet

»usædvanligt«; det var noget, den gamle Rigsraad ikke holdt af, han var i Bund og Grund konservativ.

De to Breve til Frederik 3. og Rigsraadet giver et Indblik i, hvorledes Aanden har været i det Hjem, hvor Mogens Skeel voksede op. Atmosfæren i Hjemmet var først og fremmest præget af Husbondens ivrige Danskhed, dernæst af hans Konservatisme.

Man faar et klart Indblik i Kristen Skeels Liv ved at fordybe sig i de Dagbøger, han førte, i alle de Aar han var Medlem af Rigsraadet. Af Dagbøgerne, saa vel som af de opbevarede Breve, ses det, hvor offervillig Skeel var, saa snart det drejede sig om Fædrelandets Tarv. Men belært af Erfaringen vil Skeel være sikker paa, at hans Penge ikke kommer i de forkerte Lommer, han forlanger bestemt at vide, hvor Pengene gaar hen, naar han skænker noget til det fælles bedste, han skriver saaledes i Dagbogen, at man maa »see, at hvad de bidrage bliver anvendt til Rigernes Nytte og bedste og ikke andetsteds.« Skeel vil heller ikke være ene om at punge ud til det Offentlige, men man ser paa den anden Side, at hans Bidrag er større end de allerfleste andres, det noteres saaledes i Dagbogen, at Skeel paa et Bræt har indbetalt den efter Pengenes daværende Værdi mægtige Sum af 10.000 Daler i den kongelige Kasse, »endda jeg har sat mange Tusinde Daler paa mit Fæderneland og tjent i 17 Aar uden Løn.«

Baade i Skeels Breve og Dagbøger møder man Oluf Rosenkrantz's Opfattelse og Meninger. Skeel er ligesom Rosenkrantz Fredsven til det yderste, men han holder bestemt paa, at Danmark skal være godt forberedt paa Krig. Han kritiserer Forholdene i Hæren, Forsvarsberedskabet er mangelfuldt, og atter her rider han sin Kæphest, idet han klager over Tyskeriet og Tilside-sættelsen af de Danske ved Udnævnelserne til de højere Poster indenfor Hæren; han karakteriserer i denne Forbindelse de fremmede Officerer som »Landstrygere«.

Det er ikke alene Dagbogen, Skeel betror sin Misfornøjelse over det tyske Elements Indtrængen, han udtaler det offentligt og fra sit eget Forum, Rigsraadet. Her klager Skeel ikke blot over, at Kongen foretrækker Tyskerne for Danskerne, men han drager ogsaa Sophie Amalie ind i Debatten, idet han bebrejder Dron-

ningen hendes overdrevne Protektion af det tyske Element. Her gjorde Skeel sig ikke blot til Talsmand for Adelen men for videre Kredse, hvor Sophie Amalie var ilde lidt. Denne Upopularitet skulde grundig forvandles til Popularitet som Følge af Dronningens over al Ros hævede Holdning under Krigen; uheldigvis tilsatte Sophie Amalie selv hurtig Befolkningens Sympathi.

Det er ikke blide Ord, Skeel benytter om de af Kongeparret protegerede indvandrede Tyskere, der efter hans Mening koster Landet for meget og volder det Skade. Han henstiller endvidere til Kongen, »ikke ganske at holde sig fra Rigens Raad afsondret«, at indskrænke sine personlige Udgifter og til ikke at strø Penge og Gaver ud til Mennesker, som intet udretter. Mød Hensyn til Hoffets Udgifter forlanger Skeel, at der skal tilstaas Kongen en bestemt aarlig Sum, det vi i vore Dage kalder en Civilliste, og han udtaler, at 300.000 Rigsdaler om Aaret til Hofholdningen er for meget i disse fattige Tider. Her taler Skeel aabenbart heller ikke for egen Regning, det var den almindelige Mening, at navnlig Dronningen brugte for mange Penge midt under Krigen. Disse mindre behagelige Sandheder fremsatte Skeel i Kongens aabne Øjne under et Møde i Rigsraadet, hvor Frederik 3. selv var tilstede. Udtalelserne bidrog naturligvis ikke til at gøre Skeel vel lidt ved Hove, og det blev ikke bedre, da han foreholdt Kongen, at han ligesom Adelen maatte bringe personlige Ofre for Fædrelandet; Skeel tilføjer, at han frivillig har givet Halvdelen af sine Aarsindtægter til Landets Forsvar og til Lindring af Landets Nød, skønt alle hans Godser er i Svenskens Vold, saa han har maattet tage af sin Kapital for at komme Landet til Hjælp: »... Jeg har ikke haft Hjælp af mit Gods for saa meget som en Knappenaals Værdi, endog jeg har 9 Herresæder og har nu ikke et Gadehus deraf«.

Det virker tiltalende at se, hvorledes Skeel ganske uegennyttig forklarer Frederik 3., at Kongen selv og Adelen er de eneste, der kan fremskaffe Midler til Landets Forsvar; da al Omsætning er standset som Følge af Svenskekrigen, kan Borgerstanden ikke yde noget; Skeel skynder sig dog at minde Kongen om Adelens elendige økonomiske Forfatning, idet Svenskerne have næsten alt det adelige Gods i deres Vold.

Skeel fandt Trøst for den megen Modgang derved, at han levede i et lykkeligt Samliv med sin Hustru, ved hvis Baare Præsten udtalte, at hun var sin Mand »en Hustru efter hans Hjertes Ønske og Begjæring, saa deres Ægteskab og daglige Omgængelse var idelig Leg og Skæmt i et jordisk Paradis, saa aldrig var Sorgen og Nøden saa stor, at de jo næst Gud, kunde trøste sig ved hinanden.«

Først og fremmest holdt Skeels inderlige Gudsfrygt ham oppe. Religjøsiteten gav sig stærke Udslag, idet Skeel missionerede indenfor sin nærmeste Kreds, han samlede saaledes hver Dag sit Tyende til en Husandagt. Skeels ovenomtalte store Godgørenhed kom i særlig Grad hans Undergivne tilgode, han var saaledes meget hjælpsom overfor sine Masser af Bønder, der alle havde gode Dage.

Det vil af ovenstaaende fremgaa, i hvilken Aand Mogens Skeel blev opdraget; først og sidst blev Gudsfrygt indprentet ham; Religionsundervisningen meddeltes ham af hans Moder. Det stærkt nationale Sindelag var ogsaa en Arv fra Hjemmet, ligesom de konservative Anskuelser. Kristen Skeel indprentede Sønnen sin Sans for Tarvelighed, han satte personlig Pris paa en beskeden Levemaade, hvad han i høj Grad gennemførte i sit daglige Liv; udadtil bekæmpede han med Ord og Pen Ødselheden med de offentlige Midler.

Hvor meget det var Kristen Skeel om at gøre, at Sønnen udviklede sig godt, viser den Omstændighed, at Skeel i sit Testament angav Retningslinjerne for den videre Opdragelse, der skulde gives Mogens efter Faderens Død. Mogens Skeel, der kun var en Dreng, da Faderen gik bort, modtog ogsaa personlig nogle skriftlige Levregler fra Faderen ved dennes Dødsleje.

At Mogens var et fremmeligt Barn, kan ses deraf, at det var ham, der som otteaarig efter Faderens Diktat skrev det ovenomtalte Brev til Frederik 3., overfor hvem Skeel ikke kan dy sig for i al Uskyldighed at prale af, hvilken klog Søn han har.

Mogens Skeel kom efter Faderens Død til at bo hos Rasmus Vinding, der i Forbindelse med nogle Lærere skulde sørge for den unge Mands Opdragelse.

Mogens Skeel ledsagede Frederik 3.s yngre Søn Jørgen paa hans lange Udenlandsrejse. Efter i 2 Aar at have fulgt Kongesønnen, rejste Skeel endnu nogen Tid paa egen Haand og besøgte de europæiske Hovedlande, blandt andet opholdt han sig i 2 Aar i Paris og gjorde ligeledes et langt Ophold i England. Efter at være vendt tilbage til Danmark blev Mogens Skeel knyttet til Hoffet, paa hvilket han snart begyndte at se med meget kritiske Øjne; han forlod da ogsaa hurtig Hoftjenesten for at drage ud paa Rejser, denne Gang mod Nord, til Nabolandene.

Da Krigen mellem Holland og Frankrig udbrød, gik Skeel i hollandsk Tjeneste, i hvilken han forblev, til Krigen var afsluttet, hvorefter han vendte tilbage til Danmark og forlovede sig med Oluf Rosenkrantz's Datter, Helle Helene, som han først ægtede 4 Aar efter Troløvelsen. I Mellemtiden gjorde Skeel Tjeneste som Diplomat; det var under den skaanske Krig, i hvilken han kom til at deltage sammen med Kurfyrsten af Brandenburg, til hvem han var blevet sendt som Danmarks Gesandt. Under Krigen var Skeel til Stede ved Belejringen af Stralsund og deltog i flere andre krigerske Foretagender.

Efter den skaanske Krigs Afslutning betroedes der Skeel et smigrende Hverv, idet han blev udset til at følge Kongens Søster Ulrikka Eleonora paa hendes Brudfærd til Sverige. Efter at have ledsaget den unge Dronning til Stockholm og overværet Kroningshøjtidelighederne, kom Skeel til at afløse Jens Juel som overordentlig Gesandt ved det svenske Hof.

Jens Juel var i 1673 paa hans gode Ven Griffenfelds Initiativ blevet sendt som Gesandt til Stockholm, hvor han efter Ordre skulde søge at fremme et godt Forhold mellem Danmark og Sverige, noget som i høj Grad stemmede overens med Juels Tankegang, han var ikke for intet gaaet i Lære hos Hannibal Sehested. Det var imidlertid ingenlunde nogen let Opgave, idet Griffenfeld stod saa temmelig alene med sine Ønsker om at bevare Freden med Sverige, hvor man da heller ikke stillede sig synderlig imødekommende overfor Jens Juels Bestræbelser for at etablere et godt Forhold mellem de respektive Regeringer. Jens Juels Fredsvenlighed bundede for en Del i hans Mistillid til Danmarks Krigsberedskab.

Den afgaaede Gesandt var blevet persona grata i Stockholm, og hans intime Venskab med Sveriges styrende og ledende Mand, Johan Gyldenstjerna, lagde en Nimbus om ham; dertil kom, at Juel havde arbejdet med megen Iver paa at bringe den dansk-svenske Alliance i Stand. Alt dette kom Mogens Skeel tilgode, Juel beredte Jordbunden for ham, og Begyndelsen blev let for den nye Gesandt. Begyndelsen gik derfor glat nok, men det saa pludselig opstaaede dansk-svenske Venskab, straks efter Afslutningen af en lang og blodig Krig, kølnedes hurtig. Mogens Skeel var vist for Resten klar over, at det nye Venskab ikke vilde holde længe, heller ikke Jens Juel havde gjort sig Illusioner, han troede paa, at Forbundet vilde vare, saalænge Gyldenstjerna levede, men heller ikke længere. Uheldigvis døde Gyldenstjerna allerede et Aar efter den skaanske Krigs Afslutning, og Følgerne viste sig hurtig, idet Danmark og Sverige snart gik hver til sin Side. Jens Juel var den sidste, der endnu arbejdede for Opretholdelsen af det dansk-svenske Forbund, men hans Virken var forgæves, og dybt skuffet vendte han tilbage til København. Men i Stockholm tog man paa det venligste mod Efterfølgeren, og Mogens Skeel skulde sande, hvor betydningsfuldt det var for ham, at Forgæengeren havde garanteret for ham personligt.

Af endnu større Betydning blev det imidlertid, at det var Skeel, som bragte Sverige den danske Kongedatter, der lige fra det Øjeblik, hun satte Foden paa svensk Grund, blev højt elsket af sit nye Folk.

Det har naturligvis tiltalt den stærkt aristokratisk sindede Mogens Skeel, at den danskfødte Dronning straks efter sin Ankomst til Stockholm vovede at tage den svenske Adels Parti overfor sin mod Adelen meget uvilligt stemte Ægtefælle. Der var blevet tilstaaet Ulrikka Eleonora en meget rundelig Aarsindtægt, som for Størstedelen skulde tilflyde hende fra en Del af det Adelen ved Reduktionen fratagne Gods. Dronningen erklærede, at hun ikke vilde nyde Indtægten af Godser, som efter hendes Mening med Urette var frataget andre. Denne Frejdighed overfor Kongen var et af de mange Beviser paa, at Ulrikka Eleonora straks havde fundet sig tilrette som Sveriges Dronning. Situationen var da paa en Maade heller ikke ny for hende, thi hun var ikke fyldt

et Aar endnu, da der første Gang var Tale om en Forbindelse mellem hende og den nogenlunde jævnaldrende Kronprins. Det var straks efter Freden i Roskilde, da Karl Gustav syntes, han havde faaet nok og ønskede at etablere et godt Forhold til Danmark. Tanken om en af de i hine Tider saa almindelige »Troløvelser paa Vuggen« blev da virkelig ogsaa drøftet mellem de tvende nordiske Konger under Karl Gustavs Besøg paa Frederiksborg umiddelbart efter Roskildefreden. Planen var meget populær baade i Danmark og Sverige, hvor man inderlig længtes efter, at de evindelige nordiske Krige skulde ophøre, og haabede, at denne Forbindelse skulde bane Vej for fredelige Tilstande; Karl Gustavs Fredsønsker, om saadanne overhovedet har været forhaanden, varede som bekendt kun fra Høns flyver op, til Høns flyver ned.

Der var dog en, som aldrig opgav Tanken om en ægteskabelig Forbindelse mellem Frederik 3.s yngste Datter og den svenske Tronarving, og det var Sophie Amalie. Hun holdt krampagtig fast ved sit Forehavende under to lange blodige Krige mellem Danmark og Sverige. Støttet, først af Griffenfeld og senere af Fredrik Ahlefeldt, lykkedes det virkelig Dronningen at gennemføre sine ærgerrige Planer allerede Aaret efter Freden i Lund. Sophie Amalie slap intet Øjeblik dette Giftermaal af Sigte; fra hendes Datter var et Barn, søgte hun at vække hendes Interesse for den senere Karl 11., og Dronningen synes at være blevet støttet i sine Bestræbelser af Sønnen Jørgen; i hvert Fald vides det, at Prinsen overfor den svenske Afsending i København, Niels Brahe, udtalte, at hans Søster fra sin tidligste Barndom havde sværmet for Karl 11. og altid holdt meget af hans Land og Folk, som hun stedse havde taget i Forsvar overfor Angreb.

Sophie Amalies Iver for at bringe Partiet i Stand førte hende til at arbejde paa en Forbedring af Forholdet mellem Danmark og Sverige, skønt ingen havde følt Skuffelsen over Fredene i Roskilde og København saa stærkt som hun. Griffenfeld og Ahlefeldt støttede Enkedronningen i hendes Bestræbelser, det samme gjorde Sveriges ekstraordinære Gesandt, Grev Brahe, der var kommet til København med det faste Forsæt at gøre Ulrikka Eleonora til Fredsduen og saaledes forebygge en ny dansk-svensk Krig, men Forhandlingerne løb ud i Sandet. Sophie Amalie søgte

af al Magt at udnytte Niels Brahes Sympati for hendes Planer, hun talte selv hyppigt med ham og fik ham Gang paa Gang til at tale med Christian 5. om Sagen, men lige meget hjalp det. I en af sine Rapporter taler Niels Brahe lidt ironisk om Enkedronningens hæsblesende Iver for at faa sin Yndlingsdatter gjort til Sveriges Dronning, hvorledes hun ikke nøjedes med selv at bearbejde Ministeren, men endog sendte sin Yndlingsbroder Hertugen af Hanovers Gesandt hen til ham, da Sophie Amalie havde set, hvorledes Grev Brahe under Søndagsgudstjenesten i Slotskirken fixerede Ulrikka Eleonora. Den hanoveranske Gesandt synes at have været lovlig paagaende, for Niels Brahe bemærker, at han nødvendigvis maatte optræde noget forbeholdent og lade Gesandten forstaa, at Forlovelsen kom i anden Række, den skulde sætte Segl paa et svensk-dansk Forbund. Med den Besked gik Hanoveraneren til Sophie Amalie. Griffenfeld udtrykte sig mere poetisk end Niels Brahe, idet han overfor denne ytrede, at han haabede, Venus skulde krone Forbundet mellem Nordens Konger. Ulrikka Eleonora vilde hellere end gerne ægte Svenskekongen, hun var utvivlsomt blevet indtaget i den smukke Mand ved at se hans Billede.

Naar Niels Brahe udfoldede saa megen Iver for at bringe Partiet i Stand, var det ikke alene af politiske Grunde, men ogsaa fordi han var overbevist om, at Ulrikka Eleonora netop var den unge Pige, som af alle giftefærdige Prinsesser bedst egnede sig til at blive Sveriges Dronning. Allerede før sin Ankomst til København var Niels Brahe blevet stemt for Partiet, idet baade Herrerne og Damerne ved det svenske Gesandtskab i København i deres Breve til Brahe havde holdt de mest overstrømmende Lovtaler over Christian 5.'s yngste Søster. Grev Brahe synes fra først af at have stillet sig lidt skeptisk til Lovtalerne, men da han kom til København, blev han allerede efter sin første Samtale med Ulrikka Eleonora klar over, at hun var den rette. Senere bidrog lange Samtaler med Prinsessen til at bestyrke Ministeren i hans Mening, saaledes at han paa Karl 11.s Spørgsmaal »angaaende Prinsessens Sind og Dyder«, kunde forsikre, at begge Dele var i den skønneste Orden. Han tilføjede, at den milde, yndige unge Pige var elsket af alle dem, der kendte hende, hvilket var

rigtigt; men naar Niels Brahe udtaler, at Prinsessen ejede hele Folkets Kærlighed, tager han vist Munden for fuld, for Folket har næppe kendt Prinsessen.

Gesandten meddeler blandt meget andet Kongen, at Ulrikka Eleonoras største Glæde var at glæde og hjælpe andre. Derimod undlod Niels Brahe i sine Rapporter til Karl 11. at omtale, at Kongens Tilkommende var i særlig Grad intellektuelt anlagt, og at hendes Interesser udelukkende var aandelige; Grev Brahe har sikkert ønsket gennem Prinsessen at skabe en Modvægt mod Karl 11.'s ensidigt materielle Interesser, men han vogtede sig for paa Forhaand at skræmme Kongen bort ved at skildre denne Side af Ulrikka Eleonoras Karakter. Naar Niels Brahe i en Skrivelse til den svenske Konge udtaler, at Ulrikka Eleonora ikke er smuk, men yndig, var det sikkert velovervejet; det milde, blide og fromme hos Prinsessen haabede Brahe skulde modvirke Karl 11.'s Hang til Raahed. Med Hensyn til Hjertensgodhed og Trofasthed vilde det fremtidige Ægtepar kunne supplere hinanden, navnlig Trofasthed var en fremtrædende Egenskab hos Karl 11., derom vidnede hans bundløse Fortvivlelse, da Gyldenstjerna døde.

I Stockholm blev Ægteskabsspørgsmaalet diskuteret ligesom i København, og det viste sig, at Kongens nærmeste Raadgivere vare stemte for Partiet. Det var særlig Grev de la Gardie, som tilskyndede Karl 11. til at ægte Ulrikka Eleonora, dels og navnlig af politiske Grunde, dels paa Grund af Prinsessens »Dyder«. Rigs-kansleren erklærer, at Folket ønsker dette Ægteskab, og han gør Kongen opmærksom paa, at, »vox populi, vox dei«. Dette blev rimeligvis sagt med en Tilsætning af Ironi, for hverken Konge eller Kansler plejede at bryde sig synderlig om, hvad Folket mente. Der blev nu omgaaende givet Ordre til Niels Brahe om paa Karl 11.'s Vegne at fri til Ulrikka Eleonora. Gesandten overbragte Frieriet til Griffenfeld, der blev synlig glad og fremhævede overfor Brahe, at Ulrikka Eleonora havde »uforlignelige Dyder, et godt Humør, en god Opdragelse og nedstammede fra ni Konger paa Rad.«

Niels Brahe fik snart Lejlighed til at overbringe Christian 5. den svenske Konges Frieri. Nu var Situationen pludselig vendt

om; overfor Griffenfeld havde den svenske Gesandt hævdet, at Alliance og Ægteskab ikke kunde slaas sammen til et, nu indtog Brahe det samme Standpunkt, som Griffenfeld havde indtaget overfor ham, medens Christian 5. under Audiensen erklærede, at hans Søsters Ægteskab var en Privatsag, der skulde afgøres af Prinsessens Moder, Politik maatte ikke indblandes i Sagen. Til Karl 11. skrev den danske Konge i den samme Tone: »... Da Kærlighedens yndelige Roser trives bedre i Fredens stille Haver end paa Krigens blodige Theater og Skueplads«, henstiller Christian 5. til Kongen af Sverige, at han »i Gerningen viser sine fredelige Hensigter«, saaledes at det planlagte Bryllup kunde blive fuldbyrdet »med Lyst og Glæde«.

Niels Brahe maatte nu overbringe Frieriet til Sophie Amalie, der sammen med Datteren opholdt sig paa sit Livgeding, Nykøbing paa Falster. I Henhold til Niels Brahes Rapport var Enkedronningen henrykt og udtalte overfor ham, at det efter hendes Mening var Himlens Vilje, at denne Forbindelse skulde finde Sted, hun vilde ikke sætte sig op mod Gud men give sit Samtykke. Ulrikka Eleonora holdt sig mere til Jorden og bad Gesandten sige til Kong Karl, at hun »skattede sig meget lysalig over, at Hans Majestæt saaledes anmodede om hendes Affektion«.

Straks efter Audiensen hos Enkedronningen skrev Niels Brahe til Karl 11. og udtalte i Brevet blandt andet: »Jeg glæder mig af ganske Hjerte, at Gud har udset til Eders Majestæt en saa overmaade from, dydig, gudfrygtig og stille Prinsesse Selv Ansigtet og det blide Udtryk tilkendegiver, at Hendes Kongelige Højhed vil lære at føje sig efter Eders Majestæts Vilje, saaledes at den estime, som Eders Majestæt føler for hende, mere og mere vil vokse i hendes aimable présense og ved hendes modestie.«

Dagen efter var Forlovelsen officiel og vakte snart stor Opstandelse trindt om i Europa, hvor man havde troet Danmark og Sverige paa Randen af en Krig mod hinanden. Der blev udvekslet mange Gaver mellem de tvende Hoffer; i første Række blev Griffenfeld betænkt, som Belønning fordi han havde arbejdet saa stærkt for Partiet; han fik en meget stor Gave af Karl 11., idet Kongen sendte Rigskansleren en Ladning Købber til Taget paa Griffenfelds københavnske Gaard, der var under Opførelse.

Næppe var Forlovelsen indgaaet, før den skaanske Krig udbrød, men Forlovelsen vedblev ikke destomindre at staa ved Magt. Baade fra dansk og svensk Side ønskede man dog Trolovelsen ophævet, men ingen vilde gøre det første Skridt; Karl 11.'s Omgivelser var i Lag med at faa Kongen til at fri til en af de russiske Storfyrstinder, og Christian 5. havde Planer om at bortgive sin Søster til Prinsen af Oranien, og kort efter meldte der sig en endnu anseeligere Frier, nemlig den tysk-romerske Kejser.

Forbindelsen med Prinsen af Oranien var politisk set under de nærværende Forhold saare nyttig som Følge af Danmarks Alliance med Holland, men saa stor var Sophie Amalies Magt over Kongen, at denne maatte bøje sig for sin Moders Ønske og foreløbig holde fast ved det svenske Parti. Selvom Enkedronningen nok følte sig blændet ved Tanken om, at hendes Yndlingsdatter skulde blive Kejserinde, saa var hun paa den anden Side svag overfor Ulrikka Eleonora, der ikke paa nogen Maade vilde gaa over til den katholske Kirke, og det var en *conditio sine qua non* fra Wienerhoffets Side. Ulrikka Eleonora, der havde arvet sin Moders Viljefasthed og i Modsætning til sine Søkende ikke var bange for Sophie Amalie, fremførte det meget slaaende Argument, at Kejser Leopold i Længden næppe vilde have Respekt for en Hustru, der brød sit Løfte til den Trolovede og svigtede sine Fædres Tro. Ulrikka Eleonora dannede her en Undtagelse fra alle Tidens Prinsesser; selv de nok saa religiøse Fyrstedøtre har til enhver Tid, naar en Kejser- eller Kongekrone vinkede, skiftet Religion med samme Lethed som den, hvormed de skiftede Kjole.

Saa kendt var Ulrikka Eleonora over det ganske Europa for sine ydre og indre Egenskabers Skyld, at Kejser Leopold var som besat efter at ægte den charmerende Prinsesse. Ikke nok med at det tysk-romerske Riges Gesandt i København fremførte Kejserens Frieri, men den kejserlige Livlæge blev endog sendt til København for at indhente Oplysninger om, hvor vidt Christian 5.'s Søster havde en sund Konstitution, og om hun vilde være i Stand til at føde sunde og kraftige Børn. At Ulrikka Eleonora var i Stand til at føde kraftige Børn, skulde Verden senere blive overbevist om, idet hun blev Moder til en af alle Tidens største Helte.

Sophie Amalies store Energi synes ikke at have været forbundet med logisk Sans, for da der var Tale om Ægteskabet med Hollænderen, der ikke var hende nær fin nok, fremhævede Enkedronningen, at Karl 11. havde den danske Kongefamilies Løfte, og det kunde man ikke saadan uden videre bryde; naar det drejede sig om en Kejserkrone, gjaldt helt andre Regler.

Karl 11. holdt fast ved sit Forsæt at ægte den danske Kongedatter, alt imedens han af al Magt bekæmpede hendes Fædreland, og han lod sig ikke overtale til at ægte hverken den russiske Storfyrstinde eller Dronning Anna af England, saaledes som det var blevet ham foreslaaet.

Da den skaanske Krig var forbi, blev Trolovelsen mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora omgaaende genoptaget, og saa stor politisk Betydning tillagde man denne Forbindelse, at Trolovelsen kom til at danne en af Paragrafferne i Fredstraktaten i Lund.

At Sophie Amalie trods al Glæde over at se sin Datter blive gjort til Dronning, lige saa dybt som sin Søn følte Skuffelse over Freden i Lund, viser nogle Udtalelser fra hende i et Brev, hun sendte Kongen fra Falster. I dette Brev skriver Enkedronningen, at hun haaber, »at Freden i det mindste i en Henseende maa opfylde Kongens Vilje og Ønsker.« Med den ene Henseende var ment Ulrikka Eleonoras Ægteskab. I Brevet lægger Sophie Amalie sin Søn meget eftertrykkelig paa Sinde, at hun ikke har en Skilling tilovers hverken til Datterens Udstyr eller til de Gaver, som Prinsessen nødvendigvis maatte skænke sin Trolovede, hans Omgivelser og Medlemmerne af det til København i Anledning af Trolovelsen sendte svenske Gesandtskab; det maatte han, eller rettere Skattheyderne, sørge for. Ifald det skulde vise sig meget vanskeligt at fremskaffe de fornødne Kontanter under den finansielle Nød, som herskede efter Krigen, skulde Enkedronningen se at skaffe Pengene, men kun som Laan, idet hun havde lagt lidt til Side. Det, Sophie Amalie »havde lagt til Side«, var ikke saa lidt, men Enkedronningen vilde efterlade det hele intact til sit Yndlingsbarn Jørgen efter hendes Død. Ligesaa upaalidelig er Sophie Amalie, naar hun skriver til sin Søn i Anledning af det ekstraordinære svenske Gesandtskab, der vil gøre hende sin Opvartning i Nykøbing paa Falster, at hun har det alt-

for tarveligt til paa en passende Maade at kunne modtage et saadant Besøg, denne Ceremoni maa derfor foregaa paa Københavns Slot; Enkedronningen havde tværtimod indrettet sig særdeles comfortable ovre paa Falster.

Det var et besynderligt Indfald af Karl 11. at stille Axel Oxenstjerna i Spidsen for dette Gesandtskab, Oxenstjerna havde været en Modstander af Forlovelsen og var iøvrigt en Fjende af Danmark og en Modstander af det ved Freden i Lund oprettede dansk-svenske Forbund. Det var saa meget mere besynderligt, som Karl 11. samtidig med Gesandtskabets Afsendelse tilskrev Christian 5. et Brev, der virkelig udtrykte Glæde over, at der nu endelig var blevet Fred imellem dem; Kongen tilføjer, »og Ven-skab«. Brevet er ganske privat og ikke noget officielt Aktstykke, det er skrevet naturligt, uden opstyltede Fraser. Det forestaaende Ægteskab gaas der let henover, Karl 11. vil ikke hykle nogen varm Kærlighed til en ung Pige, han aldrig har set for sine Øjne, og som han kun ægtede af politiske Grunde, men saa brugte til Gengæld Oxenstjerna stærke Ord i sine Taler og »Allocutioner«, i hvilke han kalder Ulrikka Eleonora den nye Margrethe Fredkulla. Oxenstjerna har sikkert ikke ment noget med sine klingende Fraser, men de hørte med til Lejligheden, og han forstod til Fuldkommenhed den Kunst, som Københavnerne endnu den Dag idag kalde at »svenske«. Derimod har Karl 11.'s Brev til Christian 5. sikkert været oprigtigt ment.

Mogens Skeel blev udset til at følge Ulrikka Eleonora paa hendes Brudfærd, hvilken paa Forhaand gav Anledning til et Skænderi mellem Karl 11. og det svenske Rigsraad, et Skænderi, der mindede om Scener mellem de danske Konger og det danske Rigsraad inden Enevældens Indførelse. Det svenske Rigsraad, der i Modsætning til det tidligere danske, altid residerede i Landets Hovedstad, var meget misfornøjet med, at Kongen vilde fejre sit Bryllup i Stilhed et eller andet Sted i Skaane: Dels havde Rigsraaderne ikke Lyst til in pleno at foretage den lange Rejse, dels vilde man have et pompeust Bryllup i Stockholm. Rigsraadet fremsatte da ogsaa sit Ønske for Kongen; men det var gaaet i Sverige, som det gik i Danmark under Frederik 3.'s Svenskekrig: Rigsraadet havde tabt mere og mere af sin Magt, Karl 11. havde

som Følge af sit Forhold under den skaanske Krig vundet en ganske anden Stilling, og hans Tone overfor Rigsraadet var blevet en helt anden end før Krigen. Rigsraadets Henstilling blev taget meget unaadigt op, Kongen svarede, at han frabad sig Raad, naar han ikke selv bad derom, og han minder Forsamlingen om den Underdanighed, som den er ham skyldig. Kongen slutter med at udtale overfor Rigsraadet, at det er »Os uanstændigt at lade Os noget foreskrive.«

Trods Axel Oxenstjernas Smil og glatte Ord vilde Forhandlingen om Ægteskabskontrakten ikke rigtig glide, og først da Lederen af Sveriges Politik, den svenske Konges nære Ven, Gyldenstjerna, indfandt sig, kom der Gang i Tingene. Men med hine Tidens mange officielle Ceremonier og endeløse Forhandlinger varede det dog noget, inden man kom til Vejs Ende. Gyldenstjerna slog sig ned i Malmø, da man fra dansk-svensk Side ikke var blevet klar over, hvorledes den mægtige Mand skulde modtages i København. For at faa en Endé paa det rejste Gyldenstjerna, der blev afhentet i Malmø af Mogens Skeel, incognito til København, hvor man straks begyndte at raadslaa om, hvorledes Ministerens »Indtog« skulde finde Sted. Gyldenstjerna tog sammen med Skeel, der fulgte ham Skridt for Skridt, et Par Mil bort fra København, og saa kunde Indtoget endelig finde Sted. Paa Indtogsdagen begav hele Hoffet og det samlede Gehejmerraad sig ud af Hovedstaden, og der blev opslaaet en formelig Lejr udenfor Voldene, med Telte og andet Tilbehør. Til Gyldenstjerna blev der rejst et særligt Telt, i hvilket Ministeren med sit af 130 Personer bestaaende Følge skulde opholde sig, indtil Indtoget fandt Sted. Den fra Gyldenstjerna uadskillelige Mogens Skeel var naturligvis Gesandtens Ledsager. Gehejmerraaderne kom kørende til Modtagelsen i 20 Kareter, medens de Kongelige nøjedes med at sende hver en tom Karet, saaledes var det Skik, naar det ikke drejede sig om Modtagelsen af en kongelig Person.

Gyldenstjerna foretog sit Indtog ved Skeels Side siddende i Kongens allerfineste Guld karet. Toget blev sluttet af Gyldenstjernas »valetaille«, bestaaende af Pager, Kammertjenere og Tjenere, alle iførte den Livrée, som Gyldenstjernas Personale plejede at

være iført ved festlige Lejligheder; paa de citrongule Frakker med store massive Sølvknapper hang lange Kæder af ægte Sølv; paa Ryggen bar »suiten« Gyldenstjernas Vaaben broderet i Guld paa blaa Silkebund. Man kan ikke sige andet, end at Gyldenstjerna forstod at optræde standsmæssigt.

Hvad der yderligere gjorde Gyldenstjernas Optræden imponerende, var det, at en hel Række højere svenske Officerer var ham adjungerede, og at en hel Del fornemme svenske Adelsmænd ledsagede ham som opvartende Kavalerer for at bidrage til Indtogets Glans. Det imponerede naturligvis Københavnerne, at ved en stor Fest, som Gyldenstjerna holdt i sit Logi, deltog Oberster og Majorer i Ombæringen af Retterne, og bag hver Gæst stod der en Drabant.

Gyldenstjerna ærgrede sig gul og grøn over den Langsomhed, der fra det danske Hofs Side blev udvist med Forberedelserne til Ulrikka Eleonoras Afrejse, men han viste et venligt Ansigt og dæmpede sin Utaalmodighed. Først da, efter Aftale med det danske Hof, en bestemt Dag, hvor Prinsessen skulde indtræffe i Helsingborg, endelig var fastslaet, og alle Forberedelserne til Modtagelsen trufne fra svensk Side, tabte Gyldenstjerna Taalmodigheden, da han fik Besked om, at Bruden ikke kunde naa at blive rejsefærdig den Dag. Han sendte Kongen og Enkedronningen hver et Brev, der forbavser ved deres Korthed i Tonen. Kathorisk erklærer Gesandten, at nu gik det ikke an med flere Opsættelser, Ulrikka Eleonora maatte begive sig af Sted, hvad enten hun var parat eller ej. Christian 5. krøb til Korset, for Gyldenstjerna var ikke god at bide Skeer med. Det virker komisk at erfare, at Dagen efter kom der Opsættelse fra svensk Side, det var Enkedronning Hedvig Eleonora, der pludselig fik Lyst til hurtigst muligt at se sin Svigerdatter og havde foresat sig at tage paa den lange Rejse til Helsingborg for der at bivaane Modtagelsen.

Afrejsten fra Hjemmet foregik den første Maj, hvilket gav de galante Svenskere Anledning til at kalde deres fremtidige Dronning Majbruden. Prinsessen boede hos sin Moder i dennes Palæ paa Amalienborg; herhen begav hele den kongelige Familie sig for at være til Stede ved Middagstaflet hos Enkedronningen. Efter at have spist steg alle i Vognene. Ulrikka Eleonora blev nu ikke

længere behandlet som Kongens Søster, men som det mægtige Naboriges Dronning, hendes Moder maatte nøjes med at sidde til venstre for hende, og Charlotte Amalie sad paa Bagsædet. I den næstfølgende Vogn sad Ulrikka Eleonoras Rejseledsager Mogens Skeel. Vogntoget kørte ud af København gennem Nørreport, medens Kanonsaluten dundrede fra Nørrevold og fra den paa Reden liggende Flaade. Turen gik først til Frederiksborg, hvor der blev holdt Rast og overnattet. Fra Frederiksborg kørte man den følgende Morgen ad Helsingør til. Da man var kommet en Mil fra Frederiksborg, steg Christian 5. ud af sin Vogn og tog midt paa Landevejen Afsked med den bortdragende. Ud paa Eftermiddagen naaede man Helsingør, og efter Programmet skulde Overfarten over Øresund straks have fundet Sted; men Ulrikka Eleonora maatte overnatte i Helsingør. Grunden til Afbrydelsen af Rejsen var den, at man ovre i Helsingborg endnu ikke var klar over, med hvilke Ceremonier, Ulrikka Eleonora skulde modtages, naar hun første Gang betraadte svensk Grund, Ceremoniellet var i hine Tider en Art Guddom. Der var i en utrolig Grad blevet smølet med Forberedelserne fra svensk Side, og først i Helsingør erfarede Ulrikka Eleonora, at hendes Bryllup ikke som oprindelig bestemt skulde finde Sted i Halmstad, men paa den skaanske Herregaard Skottorp. En yderligere Grund til Forsinkelsen laa i, at den franske Gesandt i Stockholm, Marki de Feuquièrre, i den elvte Time paa Ludvig 14.s Vegne forlangte, at han under Vielsen skulde have en finere Plads end Mogens Skeel, skønt denne repræsenterede Brudens Fædreland; endvidere erklærede Enkedronning Hedvig Eleonora, ligeledes i sidste Øjeblik, at hun ikke vilde sidde i samme Vogn som Skeel ved Bortkørslen fra Havnen i Helsingborg, Enkedronningen vilde køre alene sammen med sin tilkommende Svigerdatter. Mogens Skeel mente, at han til Gengæld ogsaa maatte stille nogle Fordringer, og han krævede da, at Enkedronningen personligt skulde give Møde i Havnen ved Skibets Ankomst og selv modtage den danske Kongedatter; oprindelig var det blevet bestemt, at Hedvig Eleonora skulde blive i sin Vogn og siddende modtage den nye Dronning. Gyldenstjerna, der for frem og tilbage mellem de danske og svenske Autoriteter, bragte med sin vanlige Myndig-

hed Orden i alle Etikettespørgsmaalene, men disse Forhandlinger tværs over Øresund bevirkede, at Ulrikka Eleonora maatte forblive nogle Dage endnu i sit Fædreland, som hun aldrig mere skulde gense. De to danske Dronninger fulgte den bortdragende helt ud til Enden af Skibsbroen, hvorfra Ulrikka Eleonora gik ombord paa et dansk Krigsskib, der førtes af ingen ringere end Niels Juel. Paa Skibsbroen i Helsingborg stod Hedvig Eleonora, og efter at Svigermoder og Svigerdatter havde foretaget den obligate Omfavnelse, traadte den svenske Rigsmarskal, Grev Bengt Oxenstjerna, frem og holdt en Tale, i hvilken han paa Kongens og det svenske Folks Vegne bød Ulrikka Eleonora velkommen til Sverige. Talen blev paa Christian 5.s Vegne besvaret af Jens Juel, der endnu fungerede som Danmarks Gesandt i Stockholm. I sidste Øjeblik var Programmet for Modtagelsen blevet forandret, i Stedet for at køre spadserede de to Fyrstinder med Jens Juel til højre og Mogens Skeel til venstre jævnt og ligetil ind til Byen, Gyldenstjerna og Oxenstjerna gik foran for at vise Vej og bane Vej. Ved Byporten blev der gjort holdt, for at Ulrikka Eleonora kunde blive modtaget af Præsterne fra Helsingborg og Omegn og af Byraadet. Der blev holdt flere Taler, hvorefter alle Præsterne og Byraadsmedlemmerne fik Lov til at kysse Ulrikka Eleonora paa Haanden.

Da de kongelige Damer skulde stige til Vogns ved Byporten, kom det til en komisk Episode: Hedvig Eleonora vilde den tilkommende »regerende« Dronning, som Ulrikka Eleonora skulde kaldes i Modsætning til Enkedronningen, stige først ind i Vognen, hvad Svigerdatteren af Beskedenhed vægrede sig ved. Saa tog Hedvig Eleonora en rask Beslutning, steg ind og satte sig paa Bagsædet; men heller ikke det vilde Ulrikka Eleonora gaa ind paa, og Enden paa Komediens blev, at Hedvig Eleonora kom til at indtage Hæderspladsen. Og dermed blev det for bestandig, for, som en Samtidig udtaler, Hedvig Eleonora sagde »Bordet fanger« og betragtede Svigerdatterens Vægning ved at indtage den fineste Plads som et Tilsagn en Gang for alle, og næppe ankommet til Stockholm fik Gottorperinden sin Søn til at bekræfte Ulrikka Eleonoras »Tilsagn«. Karl 11. var lige saa spagfærdig overfor sin Moder, som Christian 5. overfor sin, og hans Dronning

blev for Fremtiden Nummer 2, ligesom Charlotte Amalie var det i Danmark, saa længe hendes Svigermoder levede.

Den svenske Enkedronning havde taget Logi i et Hus, der ejedes af en velhavende Købmand; Huset var saa stort, at Hedvig Eleonora straks efter Ankomsten kunde holde et Middagsselskab, ved hvilket Skeel og Juel var Hædersgæster, den første sad ved Siden af Enkedronningen, den anden ved Siden af Ulrikka Eleonora, idet Svigermoder og Svigerdatter sad sammen. Ulrik Frederik Gyldenløve, der var fulgt med til Helsingborg, for efter Middagen straks at sejle tilbage, og som var vant hjemmefra til at spille første Violin i sin Egenskab af Christian 5.s Halvbroder, maatte nøjes med en mere beskeden Plads. Straks efter Middagen brød de Kongelige tilligemed Skeel og Juel op fra Helsingborg og kørte til Herregaarden Skillinge, hvor der skulde overnattes. Hedvig Eleonora og hendes Svigerdatter blev en Dag over paa Skillinge for at hvile ud, de blev inden Døre og spillede Kort hele Eftermiddagen, det var Hedvig Eleonoras Hovedfornøjelse. Næste Morgen maatte de kongelige Damer tidligt op for at kunne være paa Herregaarden Skottorp Klokken 10 om Morgen, det Tidspunkt, Karl 11. havde fastsat til det første Møde med sin Brud. Men hvem der ikke var til Stede, var Brudgommen. Sagen hang saaledes sammen, at Kongens overvældende Passion for Jagt havde faaet ham ud af Fjerene ganske tidligt om Morgen, han vilde naa at gaa paa Jagt inden sin Udkaarnes Ankomst, men Tiden løb fra ham, og Ulrikka Eleonora maatte lide den Tort at vente en stiv halv Time paa sin Tilkommende, der brasede ind til hende som han stod og gik, med lange oversprøjtede Vandstøvler og Paaklædningen i en delvis Uorden; slikt var den danske Prinsesse ikke vant til hjemmefra. Kun et Kvarter talte Karl 11. med Prinsessen, hvorefter han stormede af Sted for at overvære nogle Troppemanøvrer, der skulde finde Sted i Nærheden af Gaarden. Efter den korte Samtale saa Prinsessen ikke noget til sin Tilkommende før et Par Minutter inden Vielsen, Kongen traadte ind i hendes Værelse og nøjedes med at bukke, da han skulde skynde sig med at tage Bryllupsklæderne paa. Ulrikka Eleonora har sikkert fundet sin tilkommende Gemals Optræden noget besynderlig og gjort sig sine Tanker derved; det

betød imidlertid ikke, at Kongen havde faaet et mindre godt Indtryk af sin Brud, tværtimod. Endnu besynderligere var det, at Kongen lod Brylluppet afholde samme Aften Kl. 11. Det havde imidlertid sin bestemte Grund: Kongen var led og ked af det franske Formynderskab, der atter gav sig tilkende under Forberedelserne til Brylluppet, idet den franske Gesandt mødte op med en Ordre fra Ludvig 14., gaaende ud paa, at Gesandten skulde forlange at faa den fornemste Plads ved Festen. Det kom Kongen meget paa tværs, idet han vilde hædre Mogens Skeel og Jens Juel og ikke ønskede, at de skulde sjokke efter Markien. Der opstod et heftigt Skænderi mellem den franske Gesandt og Gyldenstjerna, der ligesom Kongen vilde have, at Ulrikka Eleonoras tvende Ledsagere skulde have Hæderspladsen; men det vilde Feuquièr under ingen Omstændigheder taale, og han fremviste en egenhændig Skrivelse fra Ludvig 14., der kathegorisk fordrede, at hans Gesandt skulde gaa foran alle andre, lige efter Kongefamilien. At den travlt optagne franske Konge havde Tid til at beskæftige sig med slige Smaating, viser, hvor megen Vægt han lagde paa Etikettespørgsmaal. Dertil kom, at det fransk-svenske Forbund hang i en Traad, og Ludvig 14. vilde ved denne cèlebre Lejlighed vise, at han stadig var Sveriges Beskytter. Karl 11. var blevet mere og mere irriteret over den Paatrængenhed, som den franske Gesandt meget mod sin Vilje udviste, Kongen vilde derfor nægte Markien Adgang til Vielsen og det derpaa følgende Taffel, men Gyldenstjerna fik ham overbevist om, at det ikke kunde gaa an; derfor blev det i den elvte Time bestemt, at Brylluppet ikke som oprindelig bestemt skulde finde Sted i Halmstad men paa Skottorp. Marki de Feuquièr har aabenbart vejret, at der var noget i Gære, for han indfandt sig i Halmstad længe før alle andre; ja inden Kongen, og havde allerede forlængst sikret sig Logi. Nu var gode Raad dyre, Kongen flygtede som en Tyv om Natten fra Halmstad og begav sig til Skottorp, hvor Brylluppet blev fejret i Huj og Hast, inden Feuquièr kunde faa Tid til at indfinde sig; man turde ikke vente til næste Dag, for saa kunde Gesandten maaske være der, derfor blev det svenske Kongepar viet i den sene Aftentime. Foruden at slippe for den franske Gesandt opnaaede Karl 11. ved denne Ordning at undgaa

en af de Ting, han afskyede mest, Selskaber og Repræsentation, der kom nemlig kun nogle ganske faa til Stede i Kirken og ved den efterfølgende Middag, ved hvilken Lejlighed det gik i høj Grad tvangløst til, Gæsterne sad Hulter til Bulter, idet der ikke blev anvist bestemte Pladser; det var rigtig noget for Karl 11. Naar Kongen for enhver Pris vilde have Ludvig 14.s Udsending udelukket fra sin Vielse, var det ikke af personlig Uvilje mod Markien, som han knap nok kendte og aldrig talte med, da Karl 11. ikke kunde et Ord fransk, men fordi han bar Nag til Frankrigs Konge, der efter hans Mening ikke havde skaffet Sverige nær Fordel nok ved Freden i Fontainebleau; Karl 11. var lige saa misfornøjet med den af Ludvig 14. dikterede Fred, som hans danske Svoger var det.

Naar Karl 11.s og Ulrikka Eleonoras Bryllup fandt Sted under saa beskedne Former, havde det sine ganske bestemte Grunde. Stuehuset paa Skottorp var saa lille, at der ikke en Gang var Plads til at huse de tvende Hædersgæster, Juel og Skeel, som maatte tage tiltakke hos en Bonde i Omegnen, en Omstændighed, der viser, at de svenske Bønder var højere paa Straa end de danske, Holbergs Jeppe havde næppe kunnet huse to Ministre. Saa smaat var det bevendt med den midlertidige Hofholdning paa Skottorp, at man nær havde maattet lade Skeel og Juel gaa til Fods til Brylluppet, skønt deres Logi laa en Fjerdingsvej borte. Til sidst blev det ordnet paa den Maade, at Kongens egen Vogn afhentede Gesandterne. Ellers havde de danske Herrer al mulig Grund til at være tilfredse med den Behandling, de fik: Den franske Gesandt var blevet udelukket fra Brylluppet af Hensyn til dem.

Juel og Skeel førte Bruden, der var iført en Kjole af Sølvmor, som Karl 11. havde forskrevet fra Hamborg, ind i den Sal, hvor Vielsen skulde finde Sted. Kongen befandt sig allerede derinde siddende paa en Sølvstol, over hvilken 4 Generaler holdt en Tronhimmel; Ulrikka Eleonora blev af sine 2 Landsmænd ført hen til en Sølvstol ved Siden af Brudgommen. Til højre for Brudeparret sad Enkedronningen, der maatte nøjes med en Stol betrukket med rødt Fløj, nøjagtig som Skeels og Juels Pladser.

Vielsen blev forrettet af Biskop Spegel, der som Feltpræst havde

fulgt med Hæren under hele den skaanske Krig og var i høj Gunst hos Kongen, hvorfor han da ogsaa i sin Tale turde give Ægteparret nogle Raad og strenge Formaninger med paa Vejen. I sin meget lange Tale mindede Biskoppen Parret om de Pligter, Gud har paalagt Ægtefolk, og udtalte Haabet om, at »Kongeparret baade ved og vil gøre alt det, som hører til et kristeligt Samliv og et lifligt Ægteskab«. Under Talen henvendte Biskoppen hele Tiden Ordet personlig til Brudeparret; efter at Brudeparret midt under Talen havde byttet Ringe, begyndte Prælaten at tiltale Ulrikka Eleonora med Eders Majestæt, i Stedet for, som i den første Halvdel af Talen, med Eders Kongelige Højhed; Talen varede halvanden Time. Efter Vielsen blev der afholdt en Gratulationskur, og der blev ombaaret Konfekt og Vin, da Taflet ikke var parat endnu. Fra Vielsesrummet gik man lige ind i den Stue, hvor der skulde spises, i Spidsen gik Brudeparret, og efter det Enkedronningen med Gyldenstjerna under Armen, det tredje Par var Skeel og Juel, der gik med hinanden under Armen uden Damer. Ved Middagen havde de tre kongelige Personer samt Jens Juel og Mogens Skeel en Tronhimmel over sig, hvad Juel med megen Tilfredshed fremhæver i sin Indberetning om Brylluppet til Christian 5. Klokkeren 2 om Morgenen gik man i Seng, og allerede to Timer efter sad Karl 11. ved sit Skrivebord, hvorpaa han red sin sædvanlige Tur, afholdt en Mønstring over de Tropper, som kamperede i Nærheden, og gav sig saa atter til at arbejde ved Skrivebordet. Først Kl. 12 saa Kongen sin Hustru et kort Øjeblik inden Middagstaflet, hvorpaa Kongeparret i Forening modtog Herrerne og Damerne fra de omliggende Godser. Efter at dette var overstaet, fik Kongen fat paa alle sine Støverhunde, satte sig til Hest og begyndte paa en halsbrækkende Parforcejagt, der varede til henad den Tid paa Aftenen, hvor der atter skulde spises. I Tafflet deltog de to danske Herrer, der ligesom paa Bryllupsdagen blev hædrede paa enhver Maade; Hofmarskallen havde af en Fejltagelse ladet henstille Stole uden Armlæner til de to Danske, som derved kom til at sidde ligesom de andre Gæster; da man opdagede Fejltagelsen, blev der tilbudt Juel og Skeel et Par Stole som de Kongeliges, men Skeel og Juel erklærede enstemmigt, at det ikke behøvedes, men at de med Glæde

vilde tage til Takke med selve Tilbudet. Karl 11. holdt to Taler, først for Kongen af Danmark, dernæst for de to danske Dronninger, som han udtrykte sig, paa denne Maade undgik han at nævne den »regerende« Dronning først, hvilket havde fornærmet Sophie Amalie, der naturligvis nok skulde have faaet det at vide.

Da Middagen var færdig, satte Kongen sig atter ved sit Skrivebord for at arbejde til langt ud paa Natten sammen med Gyldenstjerna. Saaledes gik Dagen efter Brylluppet, for Karl 11. var meget afhængig af sine Vaner og holdt ikke af at forstyrres i sin daglige Tilværelse, lige saa lidt som han af Hensyn til sit Bryllup vilde forsømme en eneste af sine Regeringspligter eller af sine Fornøjelser.

Juel og Skeel vendte ikke tilbage til deres Logi, men tog efter Taffelet til Halmstad sammen med Gyldenstjerna. Undervejs mødte de Marki de Feuquière, der var paa Vej til Skottorp for at lykønske Kongeparret. Feuquière indberettede senere til Ludvig 14., at Gyldenstjerna »partit d'un éclat de rire« ved Synet af ham; Markien var tilstrækkelig Verdensmand til, i det mindste tilsyneladende, ikke at blive fornærmet, hverken over Gyldenstjernas Latter, eller over at Kongen havde narret ham. Markien gjorde det eneste fornuftige, han lo med. Det traf sig saa heldigt for den franske Gesandt, at hans Kammertjener havde været med ved alle Bryllupfestlighederne, idet han kendte Kongens Lakajer, der roligt lod ham se til; paa den Maade blev Feuquière i Stand til at indgive en detailleret Rapport om Brylluppet til Ludvig 14. Naturligvis agerede Markien heller ikke fornærmet, da han blev stedet for Karl 11. med sin Lykønskning; med det mest smilende Ansigt sagde Feuquière en Masse Uforskommetheder, som Kongen maatte høre paa uden at blinke. Gesandten mindede saaledes Karl 11. om, at det skyldtes den franske Konge, at Karl 11. var gaaet ud af den skaanske Krig uden Tab. Karl 11. sankede gloende Kul paa Feuquières Hoved ved at svare saa venligt som overhovedet muligt, han udtalte saaledes, at han anerkendte, at det var i Henhold til den franske Konges Raad, at han havde ægtet den danske Prinsesse. Denne Udtalelse var et Svar paa et Par Bemærkninger i Feuquières Tale, om at den dansk-svenske ægte-

skabelige Forbindelse var et Led i de Bestræbelser, Kongen af Frankrig udfoldede for at skaffe Fred i Europa. En Slags Undskyldning fra Karl 11.s Side, fordi han ikke havde tilsagt den franske Gesandt til Brylluppet, laa i Kongens Udtalelse om, at Brylluppet var blevet fejret under saa beskedne Former, fordi Kongen vilde give sine Undersaatter et Eksempel paa Tarvelighed. Saa snørede Feuquièrre atter sin Randsel og kørte til Halmstad, hvor han straks satte sig i Forbindelse med Jens Juel og Mogens Skeel for at hilse paa dem. Næste Dag kom Kongen til Halmstad, de to Dronninger skulde arrivere et Par Dage senere. Nu var der en kærkommen Lejlighed for Marki de Feuquièrre til at hævne sig for, at han ikke havde kunnet gaa forud for Ulrikka Eleonoras to Landsmænd ved Brylluppet; Markien regnede hurtig ud, at Kongen ved Dronningens Ankomst vilde køre udenfor Byporten for at modtage sin Hustru og sin Moder, nu kunde Feuquièrre altsaa faa Lejlighed til at køre foran de danske Herrer. Den ellers saa snedige Diplomat begik imidlertid den Dumhed, en passant at spørge Skeel og Juel, om der blev officiel Modtagelse; de lugtede Lunten og gik sporenstregs til Gyldenstjerna, der fik Kongen til at springe alle Modtagelsesceremonier over. Der blev sendt en Stafet til Dronningerne for at meddele dem, at der ingen officiel Modtagelse blev udenfor Halmstads Mure, og Grunden hvorfor. Gyldenstjerna var onskabsfuld nok til ikke at meddele Feuquièrre dette Brud paa Etiketten, saa da Markien kom udenfor Byen, var der ikke et Menneske til Stede, og Dronningens Vogn susede ind i Byen uden at gøre Ophold. Feuquièrre fik en lang Næse.

Denne Gang blev Feuquièrre dog gal i Hovedet, og i sin Rapport til Ludvig 14. fremstillede han hele Sagen, som om det svenske Hof med Vilje vilde fornærme ham og derigennem »mon auguste Souverain«; i Skrivelsen, gør Gesandten desuden tykt Nar af det svenske Hof. Men Karl 11. kom Franskmanden i Forkøbet, han lod Niels Bjelke, der den Gang var svensk Gesandt i Paris, gaa lige til Ludvig 14. for mundtlig at give ham Besked. Det blev forklaret Kong Ludvig, at Kongen absolut havde villet fejre Brylluppet i Stilhed, og det kunde kun ske paa Landet, og ikke i Halmstad. Naar den franske Gesandt ikke blev tilsagt, var det, fordi

man vilde undgaa at støde Marki de Feuquière ved at lade Dronningens danske Ledsagere gaa foran ham, det var ingenlunde sket for at krænke Gesandten. Meget snildt forklarede Grev Bjelke Solkongen, at det desuden vilde have været usømmeligt at tilsige Markien, der var en god Katolik, til et Bryllup i en lutheransk Kirke, Grev Bjelke selv vilde aldrig nogen Sinde have deltaget i et katolsk Bryllup.

Det svenske Hof forblev nogle Dage i Halmstad, og Skeel og Juel var stadig sammen med Kongefamilien. Fra Halmstad drog Hoffet til Jönköping og derfra til Örebro; Rejsen gik saa langsomt som muligt og blev trukket ud, da Kongen gruede for de officielle Fester, han ikke kunde undslaa sig for, naar han kom til Stockholm. Han lod derfor sin Dronning sidde i Jönköping sammen med Enkedronningen og deres Hofdamer samt Skeel og Juel, under Paaskud af, at de to Damer ikke maatte trættes med en forceret Rejse. Karl 11. gad ikke sidde roligt i Jönköping, men turede rundt i Vestsverige.

Ulrikka Eleonora vilde allerhelst være rejst hurtigt til Stockholm, blandt andet af den Grund, at det snart viste sig, at hun og Svigermoderen ikke harmonerede, et mellem Svigermoder og Svigerdatter ikke ualmindeligt Fænomen. For at fordrive Tiden spillede de kongelige Damer Kort med Skeel og Juel, ikke alene om Aftenen, men ogsaa om Eftermiddagen. De to danske Herrer kedede sig efter Noder, hvilket fremgaar af deres Indberetninger til Christian 5.; Skeel skriver saaledes til Kongen, at denne Rejse kunde sammenlignes med Israels Vandring i Ørkenen, og at der var Anledning til at istemme Profeten Jeremias Klagesange. Ogsaa Mogens Skeels Breve til Frederik Ahlefeldt er fulde af Jeremiader. Naar Skeel ikke skal spille Kort med de kongelige Damer, turer han rundt i Omegnen og besøger Bønderne, hvis Velstand han omtaler i sine Rapporter til Christian 5.; han fortæller blandt andet, hvor flot det er indrettet paa Bøndergaardene, hvis Beboere blandt andet er i Besiddelse af en Masse Sølvtøj.

Rejsen nordpaa gik langsommere og langsommere; det tager saaledes en hel Maaned at komme fra Örebro til Strømsholm. Hver Gang man standser i en By eller paa en Herregaard, for-

svinder Kongen straks for at ture rundt i Omegnen, og han undgaar paa enhver Maade at være i Enrum med de danske Herrer; saaledes fortæller Skeel i en af Beretningerne til Christian 5., at naar han og Juel gør Forsøg paa at nærme sig Kongen, lader denne sin Hest sadle, og han vender først tilbage til den midlertidige Bopæl umiddelbart før Opbrudet, i det Øjeblik, hvor de danske Herrer stiger til Vogns. Tilsidst tabte Skeel og Juel Taalmodigheden og rejste alene ad Stockholm til, i et saa hurtigt Tempo, som Befordringsmidlerne tillod.

Man har gættet paa Aarsagerne til Karl 11's besynderlige Opførsel overfor sin Dronnings to Landsmænd; Kongens nok som bekendte Menneskeskyhed er blevet nævnt, men det var sikkert ikke den eneste Grund, Kongen har villet undgaa Samtaler med Skeel og Juel, da han ikke ønskede, at de skulde vide, hvorledes han, naar der blev gjort Rast, benyttede sine hyppige Escapader til at bearbejde Befolkningen til Fordel for den Regeringsforandring, han havde planlagt. Derfor undgik han Stockholm, hvor han ikke kunde slippe fri for sine Ministre og Rigsraader, der intet maatte erfare om Planerne. Dertil kom, at Kongen daglig savnede Gyldenstjerna, der var rejst forud til Stockholm; Karl 11. var vant til altid at have Vennen om sig, han havde aldrig haft nogen Hemmelighed for ham, eller, som Skeel skrev i et Brev til Christian 5.: »Kongen aabenbarer ham alle sine Tanker«; alt det gjorde Kongen rastløs og urolig.

I Stockholm blev der skumlet over, at Kongen blev saa længe borte fra sin Hovedstad, hvor man ønskede at lære Dronningen at kende, men Kongen skød sig ind under, at han ikke kunde føre sin Gemalinde ind paa et Slot, hvor det vrimlede med Haandværkere. Det kongelige Slot trængte nemlig haardt til en Reparation, og under Krigen havde man ikke raadet Bod paa, hvad der manglede, det hele skulde være færdig, inden den nye Dronning holdt sit Indtog i Hovedstaden. Ulrikka Eleonora, der var træt og ked af Rejselivet, ønskede intet hellere end at komme til Stockholm og leve under ordnede Forhold, men Kongen var ubønhørlig.

Til trods for alle de Ubekvemmeligheder, der var forbundne med den saa langsomme Rejse gennem Sverige, havde Færden

den Fordel, at den nye Dronning lærte Sverige at kende, og at Svenskerne kom i Berøring med hende, og overalt hvor hun kom frem, vandt Ulrikka Eleonora alles Hjerter.

Budskabet om Gyldenstjernas pludselige Død kom, medens Rejsen gennem Sverige nordefter stod paa. Skønt Meddelelsen blev overbragt Kongen med den største Skaansomhed, gjorde den dog et saadant Indtryk paa ham, at Omgivelserne frygtede for Kongens Liv, i den Grad var han overvældet af Sorg over Vennens Død. Skeel og Juel rejste øjeblikkelig fra Stockholm for overfor Kongen personligt at give Udtryk for deres Medfølelse. De to Danske var de eneste, Kongen vilde se under sin Sorg, ellers spærrede han sig fuldstændigt ude fra Omverdenen. Tanken om Gyldenstjernas danske Sympatier synes at have givet Kongen Lyst til at se Repræsentanterne for det Land, som den Afdøde holdt saa meget af; desuden vidste Karl 11. naturligvis Besked om Jens Juels nære Forhold til Gyldenstjerna. De to Diplomater smedede, medens Jernet var varmt, for efter at have søgt at trøste Kongen i hans store Sorg, gik de over til at tale om Politik. De mindede Kongen om, at den afdøde Greve havde været en ivrig Skandinav, hvad Kong Christian altid havde glædet sig over, nu kunde de paa deres Suveræns Vegne udtale, at Kongen af Danmark vilde sætte stor Pris paa, om der til Premierminister maatte blive udnævnt en Mand med de samme skandinaviske Sympatier, som Gyldenstjerna havde haft. Karl 11. svarede beredvilligt, at heller ikke han nærede noget højere Ønske end at opretholde det dansk-svenske Forbund, og at det sørgelige Dødsfald ikke vilde ændre noget i dette Forhold.

Kongens Ord var kun udsprungne af Øjeblikkets Stemning, Alliancen mellem de to nordiske Lande skulde snart smuldre hen.

Sorgen over Gyldenstjernas Død deltes af Ulrikka Eleonora, der over for Kongen gav Udtryk for sin inderlige Beklagelse. Dronningens Følelser i dette Tilfælde var dog ikke helt uselviske; Ulrikka Eleonora forstod, at Dødsfaldet praktisk talt betød et stort Tab for hende, idet hun mistede en kraftig Støtte ved den dansksindede Statsmands Død: Gyldenstjerna havde faaet Kongen til at ægte Ulrikka Eleonora, Karl 11. rettede sig altid efter Vennens Raad, den Afdøde havde med den største

Iver varetaget Dronningens Interesser; havde Gyldenstjerna levet, vilde han have sat hele sin Indflydelse ind paa at bringe Ægtefællerne saa nær som muligt til hinanden. Gyldenstjerna havde, inden Partiet var kommet i Stand, ikke sparet paa Lovtaler over Ulrikka Eleonora, naar han talte om hende til Kongen, end ikke saa kraftigt et Udtryk, som at hendes »Indvortes er en Engels«, havde Gyldenstjerna holdt tilbage. Efter Gyldenstjernas Død trak Karl 11. sig mere og mere bort fra sin Gemalinde.

Imidlertid fortsattes Rejsen nordpaa, og Forholdene blev mere og mere ubehagelige for Ulrikka Eleonora, der under det uafbrudte Samvær blev mere og mere ildeset af sin Svigermoder. Skeel og Juel fulgte efter Gyldenstjernas Død med paa Rejsen igen, og hos dem søgte nu Ulrikka Eleonora Støtte, naar hendes Svigermoder gjorde det alt for broget for hende. Bægeret flød over, da Hedvig Eleonora gav Ordre til, at hendes Overhofmesterinde skulde have Ret til at gaa ind ad Dørene inden Svigerdatterens Overhofmesterinde. Det fandt Ulrikka Eleonora dog var for galt. Det er et rørende Træk hos Ulrikka Eleonora, at hun rolig fandt sig i, at Enkedronningen gik ind ad Dørene før hende, men her gjaldt det andre end hende selv. Den unge Dronning turde aabenbart ikke gaa til sin Mand med en Klage, men bad Skeel og Juel være Mellemmænd, hvad de beredvilligt gjorde, men Kongen var ubønhørlig, hans Moder skulde gaa foran sin Svigerdatter, og Enkedronningens Hofstat skulde betragtes som finere end Dronningens. Karl 11. var lige saa bange for sin Moder, som hans danske Svoger for sin.

Efter at man endelig var ankommet til Stockholm, udviklede Svigermoderens Uvilje mod Ulrikka Eleonora sig til et ligefremt Had. Aarsagerne var efter Samtidens Opfattelse den gule og grønne Misundelse, navnlig da Hedvig Eleonora mærkede, hvorledes Svigerdatterens Popularitet voksede paa hendes Bekostning. Enkedronningens Chikanerier og Drillerier overfor Svigerdatteren fortsattes uden Afbrydelse lige til Ulrikka Eleonoras Død. Skeel søgte, efter at han havde overtaget Stillingen som Gesandt efter Juel, at raade Bod paa Virkningerne af Hedvig Eleonoras Optræden overfor Svigerdatteren; ved en bestemt Lej-

lighed, da Hoffet havde ladet det skorte paa Ærbødighed over for den danske Kongedatter, greb han ind. I Henhold til hans Indberetning til Christian 5., skyldtes denne ubehagelige Episode Enkedronningen.

Sidst i November fandt Ulrikka Eleonoras højtidelige Indtog i Stockholm Sted, og umiddelbart derefter hendes Kroning. Karl 11. blev ved denne Lejlighed nødsaget til at gaa med til nogen Pragtudfoldelse, hvad der ellers var ham saa meget imod; men det blev ogsaa sidste Gang; fra nu af og til sin Død fortsatte Kongen med den af ham saa yndede spartanske Levemaade.

Komisk nok skulde Rangstridighederne fra Brylluppet paa Skottorp gentage sig ved Kroningen, og atter denne Gang var det den franske Gesandt, som var paa Spil. Nu kunde man umulig komme udenom Markien, da hele det diplomatiske Korps skulde tilsiges. Men atter her var det Karl 11.s Vilje, at Skeel og Juel skulde gaa foran Diplomaterne ved Ceremonien. Denne Gang var det de to danske Herrer, der satte sig paa den høje Hest, de var nemlig bange for, at Feuquièrre alligevel skulde faa sin Vilje, og derfor henvendte de sig baade til deres egen og til Sveriges Konge med Krav om at gaa foran den franske Gesandt ved Kroningen. Da Feuquièrre havde faaet Nys om dette, gik han sporenstregs til den svenske Konge, overfor hvem han optraadte med den største Arrongance, han erklærede, at han vilde med til Kroningen, hvad enten han blev tilsagt eller ej, og i begge Tilfælde vilde han tage Plads foran de to danske Herrer. Karl 11., der var hurtig i Vendingen, greb i Flugten Markiens Tanke og erklærede, at der ikke vilde blive udstedt officielle Indbydelser, havde de fremmede Gesandter Lyst til at bivaane Festen, stod det dem frit at komme til Stede som Tilskuere, de kunde saa tage Plads, hvor de vilde, sammen med Hoffolkene. Juel og Skeel accepterede denne Ordning, der sikrede dem, som kom først til Kirke, den bedste Plads, for naar der ikke udstedtes officielle Indbydelser, blev der heller ikke anvist bestemte Pladser.

Ved Kroningen sad Kongen og Dronningen hver for sig paa to høje Troner, der var anbragt overfor hinanden med et Mellemrum, Kongen havde Krone paa Hovedet.

Saa mange af Sveriges Biskopper, som kunde, havde givet

Møde og stod samlede foran Altret. Den ældste af Biskopperne traadte frem og holdt en Prædiken, hvorpaa alle Rigsraadets Medlemmer tog Plads bag Dronningen, der var steget ned fra sin Trone og var gaaet hen mod Altret. Ærkebiskoppen lagde nu Kroningskaaben over Ulrikka Eleonora, der lagde sig paa Knæ og bad en Tid stille. Da Dronningen havde endt sin Bøn og saa op, gav Biskoppen sig til at salve hendes Pande og Haandled, samtidig bad han. Da dette var udført, satte Biskoppen Kronen paa Ulrikka Eleonoras Hoved og overrakte hende Spiret og Æblet, med hvilke i Hænderne Dronningen forlod Kirken for at begive sig ind i det kongelige Slot, som var forbundet med Kirken. Der blev gjort et Ophold i Rigsraadets Forsamlingssal, hvor Dronningen standsede for at modtage Rigsraadernes Lykønskninger.

Kongen havde forordnet, at naar Hoffet skulde holde Fest, maatte der ogsaa gøres noget for at glæde Befolkningen, og her blev der ikke sparet paa Mønten: Paa Pladsen foran Slottet blev der anrettet en Okse, der var stegt uden at parteres, og som de, der var tilstede paa Torvet, nu kunde delikatere sig med; ved Siden af Oksestegen stod der et Springvand, som ikke sprang med Vand, men med Vin.

Det var synligt for alle, i hvilken Grad Karl 11. var lettet ved at have lagt Festerne bag sig, og han vilde nu ikke blive en Dag længere i Stockholm, hvor han vanskelig kunde undgaa at se og tale med Fremmede, især vilde han gerne slippe for Diplomatene. Der var dog ogsaa en anden Grund, hvorfor Karl 11. vilde leve udenfor Verden; Kongen var af Naturen anlagt for Sparsommelighed, denne Side af hans Karakter traadte naturligvis endnu stærkere frem under de forhaandenværende Tilstande; Fattigdommen, der hovedsagelig var fremkaldt af den skaanske Krig, var om muligt endnu større i Sverige end i Danmark, og Kong Karl fandt det usømmeligt under disse Forhold at udfolde Luksus af nogen Art, han udtalte baade mundtlig og skriftlig, at det var hans Pligt at gaa i Spidsen med Hensyn til Sparsommelighed. At tarvelig Levemaade iøvrigt var efter Kongens Smag, vidste Folk god Besked med; bekendt var det ogsaa, at Kongen ikke kunde fordrage Bylivet, paa Landet følte han sig i sit Es,

Friluftsmenneske som han var og hengiven til Idrætter, som der lettere var Adgang til paa Landet.

Allerede Dagen efter Kroningen overdrog Jens Juel sit Hverv som dansk Gesandt til Mogens Skeel, der ikke syntes om Kongens Bortdragen; i et Brev til Frederik Ahlefeldt skriver han filosofisk, at Kongen maa have Lov til at spærre sig inde og unddrage sig Selskabelighed, naar det er overensstemmende med hans Syn paa Tilværelsen, men det er forkert at tvinge den unge Dronning til en lignende Eneboertilværelse. Ahlefeldt gennemførte for saa vidt de skeelske Teorier, som han levede stiltfærdigt selv og lod sin Kone besørge det repræsentative. Skeel tilføjer i sit Brev til Storkansleren, at Ulrikka Eleonora bør have Lov til at leve med i Livet og se Mennesker om sig, hun bør have Lejlighed til at omgaaes det stockholmske Selskab og faa sit Ønske om at komme i Forbindelse med Folket opfyldt. Ulrikka Eleonora var nemlig i høj Grad det, som Tyskerne kalder »leut-seelig«, hun holdt af at sprede Glæde omkring sig, hendes Gavmildhed omtaltes endnu 100 Aar efter som et Ordsprog. Men til at vise Gavmildhed var der ikke saa megen Lejlighed paa det ensomme Jacobsdal, hvor Kongen foretrak at opholde sig. Dronningen vovede en Bøn til sin Gemal om at maatte forblive nogen Tid i Stockholm. Anmodningen var saa meget betimeligere, som Kongen ikke havde trukket sig tilbage til Jacobsdal for at nyde Hvedebrødsdagene alene med sin unge Kone, han saa knap nok til den Side, hvor Ulrikka Eleonora var, og kort Tid efter Kroningen forlod han Jacobsdal og Dronningen for at ty til et endnu ensommere Sted, Kungsør. Under disse Forhold havde det været rimeligt, om der var givet Dronningen Lov til i det mindste at tilbringe Julen i Stockholm, men af en eller anden ukendt Grund vilde Karl 11. ikke vide Dronningen i Stockholm.

I sine Indberetninger til Christian 5. klager Skeel over, at det næsten er umuligt at komme i Berøring med den svenske Konge; de samme Klager lyder fra de andre Gesandter, og navnlig fra Marki de Feuquièrre, der saa det fransk-svenske Forbund løsnes mere og mere. Markien, der var en Selskabsfugl, fandt, at der var meget kedeligt i Stockholm; Adelen, som ellers plejede at føre an med stor Selskabelighed om Vinteren inde i Stockholm,

maatte nu suge paa Labben, forarmet, som den var blevet ved Reduktionen.

Mogens Skeels Hovedopgave var at søge opretholdt den dansk-svenske Alliance, der førte en hensygnende Tilværelse efter Gyldenstjernas Død, for Karl 11. var nu kommet under modsat Paa-virkning, efter at Oxenstjerna var blevet Gyldenstjernas Efterfølger. Dette var antagelig Hovedgrunden til, at Karl 11. ikke ønskede at tale med sin Gemalindes Landsmænd, han yndede ikke Skeels Paamindelser om de af ham indgaaede Forpligtelser over for Danmark. Karl 11.s forbigaaende danske Sympati var sikkert udelukkende fremkaldt af Venskabet for Gyldenstjerna, ved hvis Død de venlige Følelser overfor Danmark forflygtigedes. Selv i den Tid, hvor Karl 11. stod under Gyldenstjernas Indflydelse, havde Kongen tidt og ofte ladet sig forlyde med, at Danmark var sluppet for al for godt Køb fra den skaanske Krig, og han kunde ikke forsmerte, at alle de Aars Kampe kun havde bragt Sverige financier Ruin.

Statskuppet skyldtes Kongens og Gyldenstjernas forenede Bestræbelser. Kongen vilde nu regere ganske alene, kun støttet af et Par Ministre. I Virkeligheden lykkedes det Karl 11. i langt højere Grad end hans danske Svoger at gennemføre Systemet med det personlige Styre, selv om Enevælden i Sverige ikke tilnærmelsesvis blev ført saaledes ud paa Spidsen som i Danmark. Karl 11. var blevet af med Rigsraadet i dets gamle Skikkelse, Raadet havde mistet en stor Del af sin Magt og Indflydelse, men det vedblev at existere og kom til at indtage en lignende Stilling som de af Frederik 6. indførte raadgivende Stænder. En fuldstændig Afskaffelse af Rigsraadet viste det sig umuligt at gennemføre, ingen vilde følge Karl 11. paa den Vej, selv om han havde store Dele af den svenske Befolkning paa sin Side, ganske som Frederik 3. i 1660.

Det var egentlig kun den hidtil herskende Kaste, den saakaldte højere Adel, der holdt fast ved det bestaaende. Den øvrige Del af Adelen, den saakaldte Lavadel, der levede under meget beskedne Kaar, og ikke synderlig skilte sig fra Borgerskabet, var for Enevældens Indførelse, det samme gjaldt en stor Del af Borgerskabet i Byerne. Ogsaa Bønderne, der indtog en ganske anden

Position end de danske Bønder, var stemte for Regeringsforandringen. Karl 11. havde indkaldt Repræsentanter for Stænderne til en saakaldt Stænderforsamling for at erfare Befolkningens Stilling til Sagen. Derved fik det hele en Art lovligt Præg, og det virkede beroligende ude i Befolkningen, at Sverige i Modsætning til Danmark bevarede en lovlig Forfatning, saaledes at Folket ikke var prisgivet den rene Vilkaarlighed; Rigsraadet vedblev at bestaa, og alle vigtige Sager blev forelagt det, der blev saaledes ingen nye Skatter paalagt uden Raadets Samtykke. Men Karl 11. vedblev at se med uvenlige Øjne paa Rigsraadet, hvis blotte Navn havde en ubehagelig Klang i hans Øren, han søgte da ogsaa at faa Navnet forandret til »Det Kongelige Raad« eller »Kongelig Majestæts Stænder«, men det gamle Navn vedblev at bestaa.

Alt dette forhindrede dog ikke, at Enevælden faktisk var indført i Sverige, som i det øvrige Europa. Men det gik ikke saa glat som i Danmark, hvor alle uden at kny bøjede sig under den nye Tingenes Tilstand; i Sverige havde Enevælden mange Modstandere, blandt andet inden for Borgerskabet i Stockholm, hvor Kongen iøvrigt var ilde lidt. Det kom til ret alvorlige Optøjer i Hovedstaden, og under et saadant blev der gjort Attentat paa Kongen. Naturligvis var Misfornøjelsen stor indenfor den højere Adel, der ikke alene havde mistet sine Privilegier men ogsaa paa en meget brutal Maade var blevet berøvet mange af dens Godser, der uden Skygge af Ret blev eksproprierede og derefter solgt til Fordel for Statskassen. Reduktionen, som den kaldtes, vakte ikke alene Harme hos Adelen, men ogsaa hos Bondestanden, der stod i et godt Forhold til Førstestand og var misfornøjet med den Maade, hvorpaa Godserne blev udstykkede, idet Masser af Bøndergaardte solgtes til nye Mænd, der ikke hørte til Bondestanden. Ved dette i Sverige hidtil ganske ukendte Indgreb i Ejendomsretten skabtes der indenfor alle Stænder en Følelse af Utryghed, idet den herskende Vilkaarlighed særlig fik Borgerstanden til at frygte for, at dens Tur maaske ogsaa vilde komme. Ingen Steder var Misfornøjelsen dog saa stor som i Østersøprovinserne, de nuværende saakaldte Randstater. Her var de fem Sjettedele af den samlede Jord i Hænderne paa tyske Adelige, der for en Del blev jagede fra Hus og Hjem og derefter udvan-

drede til Tyskland. Fra nu af var der i en betænkelig Grad rokket ved det svenske Herredømme i Østersøprovinserne.

Reduktionen var ikke alene dikteret af personlig Uvilje fra Karl 11.s Side mod Adelen, den var et Led i Bestræbelserne for at bringe Sverige finansielt paa Fode igen, og det lykkedes virkelig Kongen at faa hele Statsgælden betalt. Desuden kunde Karl 11. ved Hjælp af de mange indvundne Penge atter bringe baade Hæren og Flaaden i den Stand, hvori de befandt sig i hans Faders Tid. Karl 11. søgte saa vidt muligt at skabe en national Hær, den saakaldte »inddelte« Hær, hvis Mandskab fik selvstændige Landbrug overladt, hvorved der opnaaedes to Ting, at faa hidtil udyrket Jord under Ploven og at skaffe Soldater, der var stabile Elementer og ikke lignede de ofte tøjlesløse hvervede Soldater, hvilke Karl 11. helst ganske vilde have undgaaet. Det viste sig umuligt at gennemføre Inddelingsvæsenet udenfor selve Sverige; i de tyske Provinser Pommern, Bremen og Verden, saa vel som i Østersøprovinserne, maatte man vedblivende indrette sig med hvervede Tropper.

I de to Aar Skeel levede som Gesandt i Stockholm, arbejdede han forgæves paa at opretholde det hensygnende dansk-svenske Forbund. Hvad der gjorde Stillingen yderlig vanskelig for Mogens Skeel, var det, at det næsten var ham umuligt at komme i personlig Berøring med den svenske Konge, der paa enhver Maade søgte at undgaa ham. Skeel beklager sig i sine Rapporter til Christian 5. bittert over, at den svenske Konge altid holder ham paa Afstand, Gesandten klamrer sig nu til Haabet om at faa nogle lange Samtaler med Karl 11. under den forestaaende Daabsceremoni, hvor Skeel paa Christian 5.s Vegne skal staa Fadder til Prinsesse Hedvig Sophie. Skeel vidste, at den svenske Konge var overvættets lykkelig over at være blevet Fader, og under Daabshøjtideligheden kunde Karl 11. ikke gaa udenom den danske Gesandt, der skulde optræde som sin Konges personlige Repræsentant. Det kom heller ikke til at mangle paa Hædersbevisninger for Skeel, der var den eneste af Fstedeltagerne, som blev anbragt sammen med de Kongelige. Det hele blev dog en stor Skuffelse for Mogens Skeel, der ikke fik talt to Ord med Kongen; derimod var han nødsaget til at deltage i det raa

Drikkegilde, som begyndte, straks efter at man havde forladt Kirken. Det overdrevne Drikkeri, som var Skik ved det svenske Hof under store Fester, var Skeel højst ubehageligt, og han kritiserer skarpt, at Kongen ikke alene var den allerværste til at drikke, men at han absolut vilde have, at Gæsterne skulde drikke om Kap med ham. I Henhold til Skeels Udtalelser overgik Drikkeriet ved Hedvig Sophies Daab alle tidligere Orgier ved det svenske Hof.

Skeel skrev til Christian 5. for gennem ham at opnaa, at der blev Mulighed for nogle Samtaler med den svenske Konge. Gesandten forklarer Christian 5., at den svenske Konge af ganske Hjerte ønsker Fred og godt Naboskab med Danmark, ikke paa Grund af særlig venskabelige Følelser over for dette Land, men der er ikke Raad til nye Krige, og Karl 11. maa have Ro indadtil for at consolidere den økonomiske Situation. Dertil kom en over hele Sverige udbredt Misfornøjelse, fremkaldt ved Reduktionen. Skeel fremhæver, at den højere Adels af Reduktionen skabte yderst vanskelige økonomiske Situation ogsaa var begyndt at virke paa de andre Samfundsklasser, saaledes klager Købmændene over, at deres hidtil bedste Kunder, Medlemmerne af den højere Adel, paa de fleste Omraader har indskrænket deres Varebestillinger. Ogsaa Gejstligheden klager, idet dens økonomiske Stilling er stærkt forringet gennem Expropriationen af de mange store Godser; de til de paagældende Godser hørende Kirker er gaaede fra Godsejerne over til Menighederne, der gennemgaaende er ganske anderledes karrige overfor Kirkerne og Præsterne end de tidligere Kirkepatroner var det. De eneste, der efter Skeels Mening havde lukreret ved Reduktionen, var Husmandsbrugene, hvoraf der skabtes mange, foruden dem, der blev tildelt Soldaterne. Skeel fremhæver i denne Forbindelse, at Karl 11. i en særlig Grad interesserer sig for Bondestanden, som han anser for Tronens bedste Støtte, i Modsætning til Adelen; Kongen gør da ogsaa hvad han kan for baade store og smaa Bønder.

I sine Skrivelser til Christian 5. kommer Skeel Gang paa Gang tilbage til den Mistillid, som overalt, fra Kongen og nedefter, hersker overfor Danmark; Skeel mødes selv med Mistænksomhed,

som Repræsentant for det formentlige danske Fjendskab mod Sverige.

Naar man tager den i Danmark herskende Mistro mod Sverige i Betragtning, kan det let ses, at det dansk-svenske Forbund stod paa svage Fødder. Karl 11. har sikkert næret et oprigtigt Ønske om at bevare Fred med Danmark, derom vidner det, at han pludselig henvender sig til Skeel for at forsikre ham om sine absolut fredelige Hensigter overfor Danmark. Under den lange Samtale, der fandt Sted hos Enkedronningen, talte Karl 11. om de mange Baand, der knyttede de to nordiske Riger til hinanden, i allerforreste Række nævnedes han det, at de Svenske og Danske havde samme Religion; dernæst fremhæver Kongen, at Dansk og Svensk ligner saa meget hinanden, at Beboerne i de to Lande uden Vanskelighed kan tale sammen; Kongen omtaler med Vægt, at Svenskere og Danske er nær beslægtede, og »at disse to Folk derfor burde holde mere af hinanden end af noget andet Folk«. Tilsidst nævner Kongen, at mange af de svenske adelige Familier oprindelig er danske, først og fremmest Slægten Gyldenstjerna.

Medens Skeel var Gesandt i Stockholm, hændte der Kongen et meget alvorligt Uheld, idet han kom til Skade under et Ridt. Tilfældet var saa alvorligt, at man endog frygtede for Kongens Liv. Under disse Forhold drøftedes Sammensætningen af en Formynderregering, ifald Kongen skulde dø. Skeel skrev til Christian 5., at det var det almindelige Ønske, at Ulrikka Eleonora skulde staa i Spidsen for en saadan Regering, og han giver en Skildring af, i hvilken Grad den unge Dronning er afholdt af Høj og Lav. Skeel skriver i denne Forbindelse, at ingen svensk Dronning nogensinde har været saa afholdt, hvilket Skeel tilskriver Ulrikka Eleonoras Godhed og Forstand.

Under Kongens langvarige Sygdom, der varede hele Vinteren, hvilede naturligvis Udenrigspolitikken, der atter vaagnede til Liv efter Kongens Helbredelse. Uden nogen ydre Foranledning opstod der Rygter om et forestaaende dansk Angreb paa Sverige. Tanken om en saadan Krig virkede meget ubehageligt paa Stemningen i Stockholm, og Skeel maatte tjene som Syndebuk. De vildeste Rygter kom samtidig i Omløb om Skeel, der beskyldtes

for at være i Ledtog med nogle af de misfornøjede Rigsraader, som skulde ønske en Statsomvæltning og havde sikret sig Skeels og Feuquières Hjælp til dette Forehavende. Rygtet var ganske meningsløst, det bundede i, at den svenske Gesandt i København havde indberettet, at Danmark var ifærd med at slutte Forbund med Frankrig. De taabelige Rygter havde den umiddelbare Virkning, at Skeel maatte trække sig tilbage fra Stillingen som dansk Gesandt, efter at have set alle sine Forhaabninger briste.

For Ulrikka Eleonora, der med megen Kærlighed hang ved sin Slægt og sit Fædreland, fremkaldte Skeels Forflyttelse et stort Savn, som hans Efterfølger ikke kunde udfylde.

I sin sidste Skrivelse til Christian 5. inden Afrejsen fra Stockholm giver Skeel en meget bedrøvelig Skildring af den svenske Konges Tilstand og alle de Lidelser, han havde gennemgaaet med det tilskadekomne Ben. Benet havde Lægerne to Gange brækket midt over, i Haab om at gengive det dets Førlighed; Skeel gennemgaaer meget realistisk de mange Pinsler, Livlægen og hans Assistent har ladet Patienten gennemgaa, hvorledes Lægen et Par Gange om Ugen har skaaret Splinter ud af Benet og overhældt Benet med ætsende Væsker for at blødgøre Kødet og derved lettere faa løsnet Splinterne. Saaret kunde som Følge af denne Behandling ikke læges men voksede efterhaanden til sin dobbelte Størrelse; fra Saaret stak Benpiberne ud. Kongen kom sig aldrig helt, det tilskadekomne Ben var blevet kortere end det andet, det var kroget, og Kongen kunde ikke rigtig støtte paa det, skriver Skeel til Christian 5. Skeel beretter videre, at Lægerne lod Benpiberne sidde, som de sad, straks efter Kongens Fald, da Kongen ikke kunde udholde de Smerter, som Livlægens Forsøg paa at bringe Benpiberne i den normale Stilling, medførte. Kongen var ikke uden Grund overbevist om, at hans Livlæge havde kludret i en utilbørlig Grad med hans Ben. Karl 11. lod derfor nedsætte en Commission af Læger, der skulde udtale sig om, hvorledes den kongelige Patient var blevet behandlet; Lægerne kom til det Resultat, at Livlægen ikke alene havde udvist Uduelighed og Uvidenhed, men ogsaa Forsømmelighed, hvorfor de indstillede ham til Afskedigelse og til Fortabelse af jus practicandi.

Skeel berømmer den utrættelige Omhu, hvormed Ulrikka Eleo-

nora plejede sin Mand, skønt hun var højt frugtsommelig og meget besværet af sin Tilstand; det var Karl 12., der ventedes.

Liggende i Sengen, plaget af voldsomme Smerter, vedblev den yderst flittige Konge at arbejde, baade alene og med sine Mini- stre. Denne Flid, som altid havde karakteriseret Karl 11., tog til med Aarene, og en af Grundene, hvorfor Kongen nærrede Uvilje mod Repræsentation og holdt sig fjernt derfra, var den, at han mente, han derved spildte for megen Tid, en Tid, der bedre kunde anvendes til Arbejde. Naar Kongen ikke arbejdede ved sit Skrive- bord, rejste han rundt i Landet for at se sine Embedsmænd efter i Sømmene, eller ogsaa holdt han Troppeøvelser.

Efter Ulrikka Eleonoras Død, som Karl 11. tog sig meget nær, idet han havde sluttet sig mere og mere til sin Ægtefælle, blev Kongen fuldstændig Eneboer og melankolsk og bitter i Sindet. Parforceridtet havde han paa Grund af Bensitydommen maattet opgive, nu blev Jagten hans eneste Fornøjelse; det var Jagten paa Ulve og Bjørne, Kongen særlig yndede, af den Grund, at den var særlig farlig, mente hans Omgivelser. Ulrikka Eleonora, der efter- haanden gik mere og mere op i Religiositet, havde søgt at faa sin Mand gjort til en virkelig Kristen, og det lykkedes ogsaa til Dels, men i de faa Aar, Karl 11. var Enkemand, kunde han ikke finde Hjælp for sit Tungsind i Religionen.

Næst efter Religionen gik Ulrikka Eleonora op i en Godgøren- hed, der var saa stor og omfattende, at Dronningen til Trods for de betydelige Indtægter, hun havde gennem Appanagen og gen- nem Indtægterne af sine store Godser, stadig var i Gæld; denne Gæld var saa trykkende, at Dronningen en Gang maatte lade slaa Mønt af et Sølvservice og et Guldfad, til Tider maatte hun laane Penge af sine Hoffolk eller af de stockholmske Banker; de mange Penge gik til Hjælp for andre, til sig selv brugte Dronningen saa lidt som overhovedet muligt. Paa sin Ægtemand øvede Ulrikka Eleonora absolut ingen Indflydelse udover den foroven omtalte religiøse Paavirkning, dertil var deres Naturer for forskellige. Det lykkedes saaledes ikke Ulrikka Eleonora at bibringe Kongen nogen af sine aandelige Interesser, hvoraf Sansen for Videnska- ber var en Arv fra Frederik 3.. Dronningen gav sin videnskabe-

lige Interesse Udtryk gennem indgaaende Studier, og under lange Ophold i Upsala søgte hun at udvikle sin Aand gennem dybtgaaende Samtaler med det berømte Universitets Professorer. Hun dyrkede Malerkunsten, og skal baade have malet og tegnet godt.

De svenske Historikere er alle enige om, at ingen Dronning af Sverige, hverken før eller siden, har været saa afholdt som Ulrikka Eleonora.

Efter de to Aars Tjeneste som Gesandt i Stockholm forblev Mogens Skeel et Aars Tid i Danmark for at tilse sine mange Godser; han bosatte sig paa Fusingø, og med dette Sted som Udgangspunkt rejste han rundt i Landet for at varetage sine personlige Interesser. Allerede i Stockholm havde Skeel ført en indgaaende Korrespondance med Frederik Ahlefeldt; Brevvekslingen fortsattes under Opholdet i Danmark og blev særlig levende i den Tid, da Skeel boede i London, hvorhen han fulgte Prins Jørgen i Anledning af dennes Bryllup med den senere Dronning Anna af England.

Af Brevene fra Stockholm fremgaar det, at Frederik Ahlefeldt har haft en Del Bekendte i den svenske Hovedstad; disse Bekendtskaber skrev sig fra den nøje Forbindelse, hvori Storkansleren stod til Gyldenstjerna og Niels Brahe. Den tidligere Leder af Formynderregeringen, Grev de la Gardie, havde med sin Kone været i København i Anledning af det forestaaende Ægteskab mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora, og Grevinden og »Grosskanslerinden« havde sluttet Venskab.

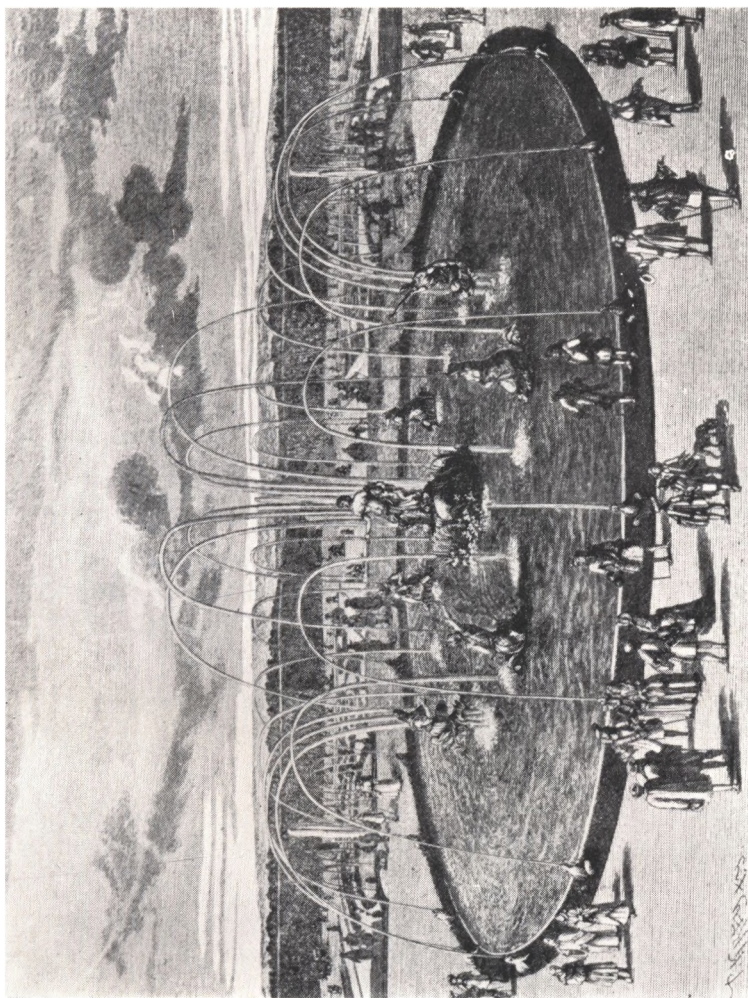
De Breve, Skeel sender Storkansleren fra London, er meget pessimistiske, han taler med en udpræget Antipati om Englænderne, om deres hovne Væsen i Almindelighed og over for Prins Jørgens Ledsagere i Særdeleshed. Det er umuligt at forhandle med de engelske Ministre og Hoffolk, der er aldeles ligegyldige over for den danske Konges Ønsker med Hensyn til hans Broder, man overhører ganske simpelt det, som fra dansk Side fremsættes med Hensyn til Prins Jørgens fremtidige Stilling. Mogens Skeel skildrer det danske Gesandtskabs Nærværelse i London som en aldeles overflødig Formalitet, Medlemmerne kunde lige saa godt

være hjemme i Danmark, ingen hører paa dem eller tager Notits af dem. Der er ingen Lejlighed til at udrette noget alvorligt og nyttigt, Tiden gaar med at fare fra det ene Selskab til det andet, Nat gøres til Dag og omvendt. Foruden den londonske Beaumontes Hang til Selskabelighed fordømmer Skeel den herskende Spillesyge, der koster ham Masser af Penge, da det i Reglen drejer sig om en vild Hasard, hvor store Summer sættes ind; det er umuligt for Skeel at unddrage sig Spilleriet, da han ikke vilde blive regnet for en gentleman, dersom han lod være med at deltage i Hasardspillet.

I Brevene fremhæver Skeel Franskmændene paa Englændernes Bekostning, han taler om, hvor ganske anderledes behageligt Livet er i Paris end i London. Han udtaler sin Glæde over en forestaaende Rejse til Paris, hvor Prins Jørgen vil sende ham hen for at overbringe Ludvig 14. Forsikringen om sin Taknemmelighed i Anledning af, at det var ham, der havde arrangeret Partiet mellem Prinsen og Prinsesse Anna. Skeel omtaler Rejsen London-Paris som en ren Sviptur, der, et passende Ophold i Paris iberegnet, kun skal vare 3 Uger; Forbindelsen mellem de tvende Hovedsteder var da ogsaa ganske særlig god, der var regelmæssig Skibsfart over Kanalen for Passagerer og Post, og fra Boulogne blev de Rejsende i fuldt Firspring befordrede til Paris.

Man mærker ogsaa Skeels Sværmeri for Paris, naar han i Brevene indfletter en indtrængende Anmodning til Frederik Ahlefeldt, om at han maa faa Gesandtposten i Paris, naar Meiercrone gaar af.

Brevvekslingen mellem Frederik Ahlefeldt og Mogens Skeel bærer Præg af et gensidigt oprigtigt Venskab; man mærker ogsaa, at Skeel ligesaa vel som Ahlefeldt holder af at skrive og modtage Breve, de udveksler begge helst Tanker mundtligt, men Brevene er dem et kærkomment Surrogat for Samtaler. Skeels Breve er lige saa omstændelige og fulde af Digressioner som Ahlefeldts; Skeel siger i Brevene sin Correspondent adskillige Artigheder, han taler saaledes som Ahlefeldts mange andre Correspondenter om Storkanslerens store Flid og om hans over det ganske Europa spredte diplomatiske Forbindelser, han fortæller om, med hvor venlige Følelser man inden for det engelske Sel-

VERSAILLES

skab mindes Storkanslers Ophold i London. Skeel er aabenbart bange for, at den saakaldte »Kabale«, som vi længere hen i nærværende Bind skulle omtale nærmere, skal faa for megen Indflydelse paa den danske Konge og paa Statsaagene; Skeel er ikke tryk ved disse Raadgivere og ser helst Eneledelsen i Fredertik Ahlefeldts Haand, han nærer den fuldeste Tillid til Storkansleren, som han anser for den dygtigste og hæderligste indenfor Rejningskredsen. Omtalen af »Kabalen« giver Skeel Anledning til adskillige filosofiske Betragtninger over Menneskeheden, som Brevskriveren ikke taxerer syndelig højt.

Et Udvalg af Mogens Skeels Breve til Fredertik Ahlefeldt vil give et Indblik i de to Mænds Forhold til hinanden.

Naadige Herre!

Jeg behøver ei at sige Eders Excellence, hvor meget jeg beklager Eders Upasselighed, gør det ei heller i nærværende Skrivelse, da det ikke kan lindre Eders Smert. Det er ligesaa til ingen Nytte at forsikre Eder om den Årbødighed og Årertrygt, jeg nærer for Eder, da det er Eder godt kiendt tilforn. Jeg tør ei heller udtale, at jeg er hartad ved at fortvile, naar jeg tænker paa Eders ved Sygdom foraarstagede Fraværelse fra Regjeringens Forretninger, da jeg for min egen Person efter al Sandsynlighed maa befrygte, at denne Fraværelse vil volde mig megen Fortræd og skade mine Interesser; om jeg udtalte sligt, vilde jeg gjøre mig skyldig i for megen Selvfølelse og tillægge min egen Person for megen Betydning, hvortor jeg undlader det. Jeg kan imidlertid i al Almindelighed bedyre Eder, at jeg paa ethvert Sæt tager alle disse Ting paa den Maade, som jeg bør, og at det forholder sig saaledes med mine Følelser, at jeg hverken forsømmer mine Følelser over for Eder eller over for mig selv. Grevinde de la Gardie¹⁾, der har en ganske syndertlig Højagtelse for Grevinde Ahlefeldt, har paalagt mig at overbringe Hendes Naade Tusinde ærbødige Hilsener og at overgive hende vedlagte Brev. Da jeg havde smigret mig med det fortængelige Haab at kunne over-

¹⁾ Gift med Magnus de la Gardie, der var Chef for Formynderregjeringen under Karl 11.s Mindreæraarighed.

give Brevet i Grevindens højstegne Hænder, har jeg beholdt det saa lang Tid hos mig selv; men nu frygter jeg for, at bemeldte Brev skal blive altfor gammelt imellem mine Hænder, og lader jeg det desaarstags følge med nærstående Brev, idet jeg underdanigst bønfallder Eders Excellence om at lade Brevet tilflyde Eders Fru Gemalinde, idet jeg dertil følger Forskriften om, at jeg stedsse skal bevare den Højagtelse, hvormed jeg har den Ære at være Eders Excellences meget ydmyge, meget lydige, og meget forbundne Tjener

M. Scheel.

Kjøbenhavn den 24. Juni 1682.

Naadige Herre!

Det er for sand den største Frækhed at Verden, jeg gør mig skyldig i, naar jeg afbryder Eders Excellences Arbejde, der er saa nyttigt for det fælles bedste, eller forstyrrer den Ro, der er saa nødvendig for Bevarelsen af Eders Sundhed, ved at bemøje Eder med et saa unyttigt Brev som dette; men jeg er sikker paa Eders Excellences naadige Sindelag over for mig, saa og paa Eders Overbærenhed, derfor skikker jeg alligevel dette Brev afsted, idet jeg stoler paa, at jeg hos Eder har en privilegeret Stilling, som ikke den første den bedste nyder godt af. Naadige Herre! I Dag henvender jeg mig ikke til Eder, fordi I er Kongens øverste Raadgiver, eller fordi I kan bidrage til at skabe min Lykke, i Dag takker jeg heller ikke for de Gunstbevisninger, I har skænket mig; alt det skal jeg nok huske, uden at jeg derfor behøver at falde Eder til Besvær med paatrængende Taksigelser: Men jeg skriver til Grev Ahlefeldt, som om han var en Mand uden Æmbede og uden Magt, jeg skriver til Eder, der er Verdens ærligste Mand og som er min bedste Ven i den hele Verden, jeg stiller mig i dette Brev an, som om den, jeg skriver til, ikke har anden Indfyldelse end den, hans Fortienester og Dyd skænker ham, som om Skæbnen ikke havde gjort ham til den mægtige, og som om Kongen ikke havde gjort ham til Rigernes første Mand. Naadige Herre! Det gjør godt at skue Eder som Privatmand, thi i denne Egenskab staar I højest, desuden kan jeg bedre tale aabenhierligt til Privatmanden, jeg ser for Øieblikket kun Mennesket i Eder og lukker Øinene til for Eders Storhed og tænker

ei paa de Fordele, jeg kan have at Venskabet med Eder. Jeg vilde ønske, jeg befandt mig i den lykkelige Stund, hvorat jeg har oplevet saa mange, hvor vi kunde tale sammen Mund ved Mund, hvor jeg kunde lægge hele mit Hjerter blot for Eder og lade Eder føle dets inderste Rørelser; i saadanne Øieblikke overgaar man sig selv, og der skænkes en denne beundringsværdige Veltalenhed, der bryder alle Skranker og faar en til at sige alt hvad man føler. I slige lykkelige Stunder taler man ikke alene Sandheden, men man udtaler den paa en Vis, der lader al Tviulude, man taler lige saa sandt som den Mand, der ved Middagstid siger, at vi befinder os midt paa Dagen, saa sandt taler man.

Befandt jeg mig i sligt Øieblik som tilforn, vilde jeg sige Eder mange smukke Ting, og jeg vilde gjøre Eders Excellence anskueligt, at jeg talte ret, derom er jeg overtydet, ligervis vilde Eders Excellence komme til at føle Dybet af den Taknemmelighed, jeg har til Eder.

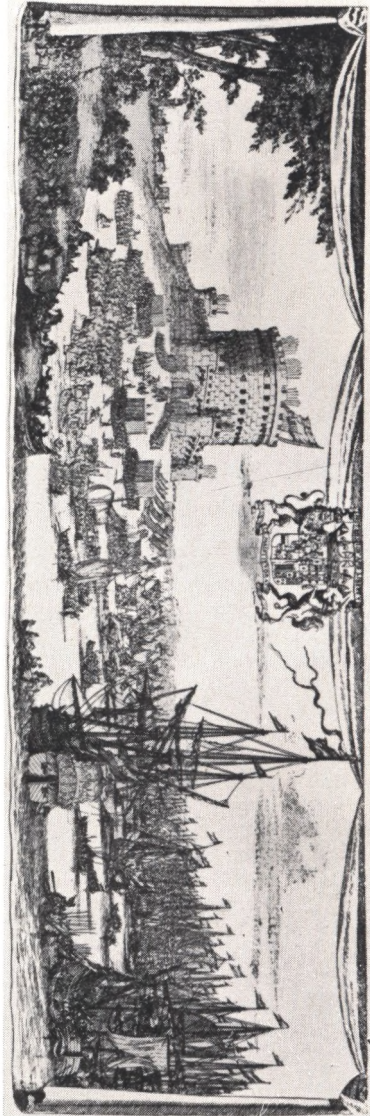
Hvor vilde det falde mig let at sige alt hvad jeg føler for Eder, Ordene vilde fødes paa min Tunge, derfor vil jeg ikke nu bruge almindelige Vendinger og Talemaader, jeg tier beskeden og overlader til Eder at læse mellem Linjerne i mit Brev, jeg finder det værdigere saaledes, idet jeg ugrerne vil være anmassende. Det er Tegn paa Visdom at betvinge sig selv, saaledes som jeg i Dag gjør det overfor Eder, men det falder haardt, thi jeg brænder at Begjærigheds efter aabent at udtale mit Hiertes Følelser for Eder. Men min Højagtelse for Eder, Naadige Herre, er saa stor, har naaet et saadant Høidepunkt, at jeg holder mig selv i Tømmen, og paaatvinger mig selv en Lov, som det falder mig usigeligt svært at lyde; var denne Højagtelse for Eder ikke tilstede, vilde jeg ikke kunne holde mig tilbage.

Jeg tør sias til Væds om, at I ei giætter, hvor jeg vil hen med alle disse lange Betragtninger; en Indledning tjener gemenlig kun til paa en behagelig Maade at føre den, man taler med, hen til Talens Emne og Kærne; i Fortalen søger man at berede den, man henvender sig til, at stemme hans Sind til Lydhørhed over for det, man har paa Hjerter, saaledes at Ribrene i hans Sjael stemmes til Modtagelighed, og han lytter til ens Ord med opladt Sind og glædes ved Ordene. Men, det modsatte sker her, det

bliver kun til en Fortale, der følger ingen Tale efter. Det jeg har paa Hierté bliver indsluttet i mit Hierté, og det vil kun komme frem, dersom I selv vil det og kræver det af mig. Det vil falde Eder Tak, og ingen i høiere Grad end jeg, thi I har øvet Velgierninger imod mig i en syndelig Grad og paa en fornemme Maade, men vi tier alle af Beskedenhed; dog vil I fatte, at vi alle trænger til at lægge vor Tak for Eders Fod, baade for Eders Velgierninger; det være nok at ytre, med hvilken Fryd jeg har modtaget Eders mangfold Tjenester, og med hvilken Fryd jeg vilde lægge min Tak for Eders Fod. Alle i disse Riger skylder Eder Tak.

Jeg har allerede sagt, at jeg ikke skriver til Eder, som man plejer van at skrive til en Storkansler, til hvem man henvender sig for at lægge ham ens egen Fremtid paa Sinde, nej, jeg skriver til min specielle Ven, om jeg da tør vove at benytte mig af en saa familisær Udtrykksmaade, jeg tager mig ogsaa den Frihed ikke at fremkomme med Complimenter i denne Skrivelse. I er mig saa langt overlegen i enhver Henseende, det søger jeg slet ikke at fordølge, jeg føler det godt selv. Eders Excellence har aldrig været nødsaget dertil, og dog har I overvældet mig med Gunstbevisninger, der alle skriver sig fra Eders Høisind; derfor skylder jeg Eder at vise Eder en Agtelse, som er oprigtig og ikke menget med Berregning. Det er en dyb Sandhed, at man kun kan betale en Mands Venskab med sit eget Venskab, det er den høieste Pris, man kan betale for denne kostelige Gave; jeg har den Dristighed at bedyre, at I ikke kunde skænke Eders Venskab til nogen Mand, der vidste at skatte det høiere, end jeg gjør det. I vilde i hvert Fald have vanskeligt ved at finde nogen, der var Eder mere taknemmelig, end jeg er det; og dog, jeg maa skrive, skrive, at jeg aldrig kan betale Eders Venskab dyrt nok, derfor gør jeg som en utaknemmelig, thi jeg har ikke betalt nok, og i hele mit kommende Liv vil jeg aldrig kunne tiene Eder nok, selv om al min Tid skulde hengaa med at tiene Eder.

Det er med en sand Lidenskab, at jeg er Eders Excellences

VILHELM AF ORANJENS LANDGANG I ENGLAND

meget underdanige, meget lydige og meget taknemmelige Tiener
M. Scheel.

Fusingø den 15. May
 1683.

Jeg bønfaller Eders Excellence om at bevidne Hendes Naade Grevinden og Frøken Ahlefeldt min Høiagtelse og min meget ydmyge Hilsen.

Naadige Herre!

I ved saa godt gennem dem, som have med Forretningerne at skaffe, hvad der foregaar her i London, at mine Indberetninger er ganske overflødige, og saafremt jeg ei havde noget andet Formaal end at tilfredsstille Eders Nysgerrighed, kunde jeg godt forlade London uden at skrive til Eder. Men jeg vilde aldrig kunne beslutte mig til at lade hengaa saa lang Tid uden at forsikre Eder om min Høiagtelse og om den Begiærlighed, hvormed jeg stræber efter at tiene Eder. Det er altsaa af lutter Egenkiærlighed, at jeg griber Pennen, og ikke som Følge af min Kiærlighed til Eder. Dermed aflægger jeg Tilstaaelse om, at jeg er befængt med Egenkiærlighed, men hvo kan sige sig fri derfor? Man kan male sine Handlinger saa brogede, som man vil, man handler dog altid af Egennytte. Egennytte er den største af alle Drivfjedre; alle Menneskers Handlinger udspringer af Egenkiærlighed, og det eneste, man kan nævne til Fordel for alle vore Handlinger, er, at somme af dem er retfærdigere og hæderligere end andre. Jeg stræber efter at handle ud fra andre Grundsætninger, men falder stedse tilbage til den almindeligste af alle menneskelige Fejl.

Jeg gientager, hvad jeg har sagt ovenfor, Eders Excellence ved, skønt fraværende, bedre Besked med hvad der forefalder i London end jeg, og dog kan jeg ei undlade at bringe til Eders Kundskab, at alt her ikke gaar saa godt for os, som vi havde tænkt os, det har taget en hel anden Vending, thi Englænderne handler med os efter Forgodtbefindende, og vi maa blindt rette os efter dem i alt. Flere Punkter, som er aftalte, inden vi kom til London, ser Englænderne bort fra, og de foreskriver Hans Kongelige Høihed Prins Jørgen nogle Betingelser, som ere ret haarde.

Jeg formener, at Hans Kongelige Højhed om en fem seks Dage vil befale mig at reise til Frankrig for at forsikre Kongen om hans Taknæmmelighed, men saasom denne Reise kun skal vare tre Uger eller allerhøist en Maaned, vil jeg snart være tilbage i London, hvor jeg af Hiertet ønsker at kunne gjøre Eders Excellence nogle mindre Tienester, da jeg er ude af Stand til at præstere store, og paa denne Vis faa Lejlighed til at vise Eders Excellence noget af mit Ønske om at tiene Eder.

Med den Agtelse, som jeg skylder Eder, naadige Herre, er jeg Eders Excellences meget underdanige, meget lydige og meget forbundne Tiener

M. Scheel.

London 31. Juli
1683.

Grevinden og Frøken Ahlefeldt beder jeg Eder gunstigst overbringe Forsikringen om min Høiagtelse.

Naadige Herre!

Jeg hengiver mig ikke til Illusioner, mine Breve er de unyttigste og overflødigste af Verden, da Eders Excellence ved alt, hvad der gaar for sig i London. Men det forhindrer ikke, at jeg tager mig den Frihed at tilskrive Eder nærværende Brev og bønfalder Eder om at lade mig fortfarende nyde godt af Eders Bevaagenhed, og at I vil bæere mig med Eders Befalinger angaaende, hvorledes jeg skal forholde mig paa dette Sted, om I da anser mig for skikket dertil. Jeg kunde saagar offerere Eder min Tieneste i Paris, efterdi Prins Jørgen har ladet mig sige, at han agtede at skikke mig did for paa hans Vegne at gjøre Kongen min Opvartning; men saasom denne Reise kun vil vare tre Uger eller i det høieste en Maaned, vil I være af den Godhed snarest at sende mig Eders Befalinger til Paris, og jeg lover med Troskab at opfylde Eders Bud. Jeg kan ikke entholde mig fra at meddele Eder, selv om jeg har sat mig fore ikke at tale til Eder om Sagerne her, som I uden Tvivl er vel funderet i, at vi her møder Vanskeligheder, som gjør os lidt ondt, og som vi ikke kan rede os ud af, da vi sidde midt i det, og Englænderne ikke kehrer sig om,

hvad vi mener og siger, og vi ere helt i deres Vold. Jeg tvivler ikke om, at I vil søge at bevare mig i vor Beherskers Gunst og bestandig vise mig Velvilje, paa hvilken Grundvold jeg bygger, idet I ikke er uvidende om, at jeg i høieste Grad er

Eders Excellences meget underdanige og meget lydige Tiener
M. Scheel.

London 31. Juli
 1683.

Naadige Herrel!

London 24. August 1683.

Med den høieste Glæde har jeg fornummet, at I er kommet Eder af Eders Upasselighed, og at I befinder Eder tilstrækkelig vel til at kunne indtage Eders Sæde i Geheimeraadet. Denne Glæde er ei alleeneste forvoldt af den Fordel, jeg drager af Eders Støtte, og af at I er min Fortaler ved Hove, men allermest paa Grund af den Tilbøielighed, jeg har for mit Fædreland, hvis Ledelse forekommer mig at være i gode Hænder, naar den er betroet Eder.

Saafermt det er mig tilladt at udsige det, og det ikke krænker Eders Beskedenhed, vil jeg aabent og ærligt tilstaa, at jeg ryster af Skræk, hver Gang jeg ved, at I er borte fra Hoffet, grundet paa Eders legemlige Besværligheder, og efter min Mening er det ikke alene Eder, men hele Danmark, der lider af Gigt.

Om I nogensinde har været nødvendig for Fædrelandet, saa er det i denne Stund, da vor fælles Sag dels aabenlyst forfølges af en Del af vore Fjenders Had, dels i det skjulte bekiæmpes af andre, og de geheime Fjender er farligere end de aabenlyse; de Venner, vi har, ser maaske mere paa deres egen Fordel end paa vor. Men uden at mærke det, vover jeg mig ud paa Farvande, hvor jeg intet har at skaffe, og jeg taler om Ting, om hvilke I er bedre underrettet end jeg.

Prins Jørgen kommer hertil i Eftermiddag for at bivaane Sankt Bartholomæusmarkedet, han tager tilbage til næste Søndag, og derefter begiver vi os alle til Winchester, hvor Kongen skal til at vise sig for Beboerne af denne Provins, hvor der bor en stor Mængde Medlemmer af Adelen. Hvad mig selv anbelanger, har jeg aldrig i mit Liv kedet mig, som jeg gør det her i

London, og denne Reise bliver formodentlig ikke morsommere end det øvrige; det er mig dog en Trøst i al Kedsommeligheden at kunne tænke paa, at det ene og alene er min Konges Godhed, jeg skylder dette Hverv, som man har bæret mig med. Denne Betragtning er min eneste Glæde her i London, havde jeg ikke den, vilde mit Ophold i London ei være synderlig behageligt, thi aldrig tilforn har jeg ført sli­g unyttig Dagdrivertilværelse, der levnes mig aldrig Tid til Arbeide, og Hvile faar jeg heller ei, idet jeg stadig skal være ved Hoffet, hvor man ikke bestiller andet end at fare fra det ene Gemak til det andet, og hver Aften spille Basset, det dummeste, tommeste, mest forbandede Kortspil, jeg har kendt i mit Liv. I Begyndelsen blev jeg tvunget til at spille dette Hasardspil, for et Menneske, der ikke er Spiller, regnes for intet ved det engelske Hof. Ved en onskabsfuld Skæbnens Tilskikkelse var Spillets Gudinde mig nogen Tid gunstig, men jeg maa sige til min egen Ros, at jeg viseligen holdt op med at spille, da jeg atter havde tabt alt hvad jeg havde vundet, jeg var ikke til Sinds at skyldte Bassetten noget; Lykken er omskiftelig paa denne syndige Jord.

Gersdorff¹⁾ er glad ved at slippe hurtig fra London, det Hundehul, gid det var mig, der kunde faa en bedre Beskæftigelse end den her, jeg tilstaar, at jeg i saa Fald vilde blive meget glad.

Man skriver til mig fra Paris og Danmark, at Meyerchrone ønsker at forlade Frankrig; om det er Tilfældet, thi jeg vilde ikke være Liebhaber til en Stilling, som en anden har inde med Rette, bønfalder jeg Eders Excellence om at lade mig faa den Stilling

¹⁾ Overceremonimester Frederik Gersdorff repræsenterede sammen med Skeel Christian 5. ved Prins Jørgens Bryllup. Gersdorff, der var en Søn af Righofmester Joachim Gersdorff, var beslægtet med sin Rejsefælle, idet han havde ægtet Elisabeth Sophie Skeel, der i Medgift bragte ham de to store Godser Ravnholt og Tølløse. Gersdorff maatte forlade London for at begive sig til Paris, hvor han skulde repræsentere Christian 5. ved Dronning Maria Therasias Bisættelse, hvilken Rejse Mogens Skeel højlig­en misundte ham. To Aar efter Prins Jørgens Bryllup blev Gersdorff alter sendt til London, men denne Gang som Gesandt. Man maa undres over dette Valg, da Gersdorff ingenlunde stod paa nogen god Fod med Prins Jørgen. Sendelsen varede da heller ikke længe, idet Gersdorff, under de Uroligheder, som gik forud for Stuarternes Fordrivelse, højlydt tilkendegav sin Sympati for Jacob 2., hvad der ikke faldt i god Jord hos Prins Jørgen, der ventede paa at blive Prinsegemal, naar den barnløse Vilhelm af Oranien var død. Selv efter at Vilhelm 3. havde indtaget den ledige Plads paa den engelske Trone efter Jacob 2.s Forjagelse, vedblev Gersdorff aabenlyst at vise sit venlige Sindelag overfor Stuarterne. Det gik ikke, baade Prins Jørgen og hans Svoger forlangte Gersdorff hjemsendt.

der, paa de samme Betingelser, paa hvilke Meyerchrone har udfyldt den til Dato¹).

Jeg smigrer mig med, at jeg ikke vil komme saa galt fra denne Stilling, og at jeg saa godt som nogen anden kunde være Kongen til god Nytte der.

Det er den eneste Gesandtpost, i hvilken jeg kunde ønske mig at forblive nogle Aar, alle andre Steder vilde jeg helst være saa kort Tid som muligt. Jeg beder Eders Excellence, gennem hvem det maatte behage Eder, om at meddele mig, om jeg har nogen Udsigt til dette mit Ønskes Opfyldelse.

Hvordan end Sagerne vender og drejer sig, vil jeg stedse være nogenlunde tilfreds i Sindet, naar blot Hans Majestæt er tilfreds med mig, og Eders Excellence vil vedblive med at bevare den Godhed og Velvilje, hvormed I har bæret mig indtil Nær-værende.

Med den Agtelse, jeg er skyldig, forbliver jeg

Eders Excellences

meget underdanige, meget lydige og meget forbundne Tiener

M. Scheel.

Naadige Herre!

Omendskønt I har saa meget om Ørerne med vigtige Forretninger, at I ikke burde have mig paa Halsen med unyttige Breve fra en ligefrem Landboer, og skønt det vilde være mere klædeligt, om jeg ikke misbrugte Eders Godhed, saa tror jeg mig dog saa godt anskrevet hos Eder og at have en saa sikker Plads i Eders Venkab, at jeg tror, at dette Brev, det være sig nu saa unyttigt, som det være vil, ikke skal forekomme Eder ubehageligt eller uvelkomment. Dersom de Mennesker, som regerer Verden, ikke havde andre Venner end dem, som er i Velten og i Besiddelse af Indflydelse, vilde Tallet af deres Venner være meget begrænset, thi de fleste af de Mennesker, der hører til Hoffet, have givet Afkald paa det sande Venkab, og iøvrigt er det ikke afgjort, at de Folk, som leve i Glans og Herlighed og besidde de Herskendes Gunst, ere fortienstfulde og dygtige Mennesker. Til Tider kan en

¹) Mogens Skeel tog fejl, Meyerchrone ønskede ikke at forlade sin Post, han bevarede Stillingen som dansk Gesandt i Paris endnu i 23 Aar.

ærlig Mand tilbringe sit Liv i det skiulte, enten som Følge af en uretfærdig Skæbne, eller fordi det behager ham mest at leve saaledes; man skal ikke unddrage sig en saadan Mands Venskab, fordi han lever ingetogent, ligervis som man ei skal udsøge sig sine Venner blandt dem, man kan have Fordel af, en Mand uden Indflydelse kan være en lige saa værdifuld Ven som en, der er i Besiddelse af Indflydelse. Jeg skriver ikke dette til Eders Excellence for at rose mig selv, men jeg siger dog, at min Hengivenhed for Eders Excellence er ganske blottet for Beregning, og den estime og égard, jeg har for Eders Person, har dog noget fortienstfuldt ved sig, og jeg tør nok prale af denne Fortieneste, jeg er derfor ikke at foragte.

Jeg lever for Tiden i en Afkrog af Verden, men selv hertil er dog naaet Rygter om, at I har overvundet nogle onskabsfulde Menneskers onde Anslag, hvorover I maa have følt megen Glæde, men ingen har følt Glæden mere end jeg. Det er vores fælles Ven Gersdorff*), der har bragt mig denne Nyhed, vel vidende, at det var en for mig saare behagelig Meddelelse, han bragte mig, thi jeg tilstaar, at min Deltagelse for alt, hvad der vedrører Eders Excellence, er saa stor, at jeg ikke vilde have haft et eneste roligt Øieblik, med mindre jeg havde faaet bemeldte Brev fra Gersdorff. Hvad mig selv angaar, da kryber jeg ikke for dem, som ere ved Magten, jeg er ei begærlig og slaar mig tiltaals med den Skæbne, som er mig beskaaret, naar den blot ikke er for daarlig. Ingen kan mistænke mig for at smigre, derfor er den fornemste Gunst, som jeg udbeder mig af Eders Excellence, at jeg maa bevare en liden Part i Eders Venskab, jeg skal lønne den med den Iver og al den Lidenskab, hvormed jeg hele mit Liv vil være

Eders Excellences

meget ydmyge, og meget lydige Tiener

M. Scheel.

Jeg beder Eders Excellence formelde Hendes Naade Grevinde Ahlefeldt min underdanigste Respekt.

Odden den 14. Oktober 1684.

¹⁾ Se Side 126.

Det er gennem den satiriske Komædie, »Grevens og Friherrens Komædie«, at Mogens Skeels Navn er gaet over til Eftertiden. Stykket har Forbindelse med Hovedpersonen i nærværende Værk, idet flere af Replikkerne genfindes i Skeels Breve til Ahlefeldt, paa enkelte Steder Ord til andet, dette gælder særlig Hentydningerne til de Mægtiges Yndlinge, Kritikken af Hoffolkene, Spotten over Kryberiet overfor indflydelsesrige Personer. Frederik Ahlefeldt delte Skeels Syn paa Hoffivet, som han, saa vidt hans Stilling tillod det, holdt sig paa Afstand fra. Ahlefeldt stod ligesom Skeel paa en meget daarlig Fod med adskillige af Christian 5.s Favoritter, dette gjaldt saaledes nogle Medlemmer af den saakaldte »Kabale«, som vi senere skal komme tilbage til, hvilket iøvrigt ikke var saa underligt, eftersom flere af Kabalens Medlemmer modarbejdede Storkansleren og voldte ham mangfoldige Bryderier. Disse Mænd hudflettes af Skeel, baade i Brevene til Ahlefeldt og i »Grevens og Friherrens Komædie«.

Satiren angriber kun de daarlige Elementer indenfor den nye Lensadel; den rammer heller ikke de iøvrigt meget faa Medlemmer af den gamle Adel, der lod sig gøre til Grever og Baroner, saaledes Forfatterens egen Svigerfader Oluf Rosenkrantz, med hvem Skeel i høj Grad sympatiserede; det er en hel anden Kategori, der angribes i Komædien: Det er dem, der uden anden Fortjeneste end den at høre til Kongens Yndlinge og have mange Penge, svinger sig op i Landets fornemste Stand og fortrænger de gamle fortjenstfulde Slægter, til hvilke Skeel selv hørte. Derfor var Forholdet det samme med Skeels Komædie som med Rosenkrantzes Apologi, hele den gamle Adel stod med sin Sympati bag Værket. Men ingen turde tilkendegive Sympatien højlydt, dertil var Adelen saa vel som de andre Stænder i Landet alt for forkuet. Skeel var forsigtigere end sin Svigerfader, han turde ikke lade Stykket trykke, det forelaa indtil vore Dage kun i Afskrift, ganske vist i Masser af Afskrifter, der ejedes af Private og fandtes baade i offentlige og private Biblioteker. Naturligvis var det mest inden for Skeels egen Kreds, at Satiren var kendt, men ogsaa mange andre læste den, der er saaledes ikke den ringeste Tvivl om, at Holberg har kendt Stykket. Det er for saa vidt mærkeligt, at Skeel ikke viste det samme Mod og Mands Hjerte,

som hans Svigerfader, ved at udgive sit Værk, saa meget mere som Skeel var den af de to, der var i Besiddelse af mest moralsk Mod, hvilket han viste ved offentlig at tage Rosenkrantzes Apologi i Forsvar, desuden var »Grevens og Friherrens Komædie« harm-løsere end Rosenkrantzes Pièce. Men det havde alligevel været farligt at udgive Satiren, der i sin Tendens var udpræget konservativ eller rettere reaktionær, idet den fremhævede Fordelene ved den gamle sociale Tilstand; den gamle Adel var det hævdvundne, til Traditionen bundne, medens Lensadelen som Institution var noget moderne og radikalt. Dertil kom det, som var meget værre, »Grevens og Friherrens Komædie« var ligesom Rosenkrantzes Apologi en Kritik af Enevælden eller kunde udlægges som saadan, idet Komædien angreb en Stand, som Enevælden havde skabt, Lensadelen var indført med det bestemte Formaal for Øje at trykke den gamle Adel ned og skabe en ny social Ordning. Det havde været dobbelt farligt at udgive Komædien, da det var almindelig bekendt, at Mogens Skeel og hele hans Slægt var særlig fjendtligt stemt mod den nye Adel, Christian 5. vidste god Besked i saa Henseende, hvilket kan ses af nogle Hentydninger i hans Dagbog. Dertil kom, at Skeel stod Hoffet nær, og følgelig blev der tiet bomstille om Komædien. Men det er forbausende, hvor det hjælper at dø, thi straks efter at Skeel var gaet bort, skrev Johan Rantzau et Mindedigt, hvori han siger om den Afdøde: »Du var Musernes Lyst«, og mange fremstaaende Mænd gik i Rantzaus Fodspor. Det kan heraf ses, at Rantzau ikke har følt sig ramt af Skeels Satire, lige saa lidt som Frederik Ahlefeldt gjorde det, begge følte sig som staaende i Modsætning til dem, der angribes i »Grevens og Friherrens Komædie«. Skeel har da heller ikke, hverken i Ahlefeldt eller Rantzau, set Repræsentanter for den Tyskhed, han i saa høj Grad var paa Nakken af, for ham repræsenterer de to Mænd som Holstenere hele det samlede Monarki, Skeel havde absolut intet imod Holsten og Holstenerne. Men ellers kan det nok være, at Forfatteren lader sin Satire gaa ud over Tyskerne.

Skeel gaar ud fra, at den dannede Læser forstaar tysk med samme Lethed, som han forstaar dansk, Komædien har saaledes et Par Scener, i hvilke der udelukkende tales tysk. I disse Sce-

ner tales der ogsaa plattysk, som Skeel mener, danske Læsere ogsaa maa kunne forstaa; enhver Holstener kunde tale plattysk, det var en given Ting. Plattysk betragtedes iøvrigt ingenlunde som noget mindre fint, der foreligger saaledes Breve fra Christian 4.s Moder, skrevne paa plattysk.

I de tyske Scener kommer Skeels Antipati mod det tyske Element frem. Her optræder en tysk og en plattysk Signetstikker; den rigtige Tysker er skildret med Uvilje, han optræder pralende og er samtidig krybende over for dem, der staar over ham; dette kan som bekendt godt forenes og er noget, der tilhører alle Tider, ikke alene Christian 5.s. Holsteneren er fremstillet i betydelig lysere Farver end den rigtige Tysker; Skeel giver paa denne Maade tilkende, at han ikke har noget imod Holstenerne, medens han er meget imod, at ikkeholstenske Tyskere indkaldes til Riget. Signetstikkerne maatte Skeel nødvendigvis lade være hjemmehørende i Holsten eller syd for Elben, da Erhvervet ikke blev drevet i Danmark.

I sin Satire angriber Skeel blandt andre dem, som har svunget sig til Vejrs ved Hjælp af deres Penge, han gør baade Nar af deres stadige Talen om og Brovten med deres Rigdom, af deres Sempelhed og daarlige Manerer, deres Umoralitet, deres Fortid, som er plettet af et langt Synderegister. I Satiren praler de nobilerede Parvener ikke alene med deres Penge, men af den malpropre Maade, de har erhvervet dem paa; her smører Forfatteren unægtelig tykt paa, han lader saaledes en Baron, som bærer det betegnende Navn Klingensbeutel, prale baade af sine egne og sin afdøde Faders Kæltringestreger, der har hjulpet dem til deres Mammon og til at blive Godsejere i stor Stil. Baronens Fader har været Købmand i en af de større Provinsbyer, og i denne Egenskab har han snydt med Leverancer til Hær og Flaade, hvilket er lykkedes ved at bestikke baade civile og militære Embedsmænd; en enkelt Replik har direkte Sigte paa Griffenfeld og hans landskendte Bestikkelighed, der indbragte ham Formuer. Baronens Skildring af de Fødevarer, han og hans Fader leverede til Hæren, er strengt historisk; de to Slyngler har i store Mængder leveret raadden Fisk, der var i en saadan Tilstand, at Soldaterne, der fik dem serverede, blev syge af at spise dem, nogle

døde deraf, i enkelte Regimenter smed Soldaterne Maden væk. Der var Eksempler nok i saa Henseende fra den skaanske Krig, hvor flere højere Officerer, følgende Griffenfelds Eksempel, lod sig bestikke af de Leverandører, som leverede Fødemidler til Hæren. Bestikkelsesuvsæsenet var i det hele taget meget udbredt indenfor Hæren, der var saaledes højere Officerer, som tog imod Bestikkelser for at fritage bestemte Egne for Indkvartering; Amtmændene betalte med offentlige Midler, eller som det hed, af Kongens Kasse, for disse Fritagelser. Kammerpigen Mette, der i et og alt svarer til Holbergs Pernille, giver Udtryk for denne Opfattelse, idet hun udtaler, at Baron Klingenbeutel og hans Forfædre have »grueligt bestjaalet Kongen« — Kongen ejer alt i Landet, hvilket tildels ogsaa var hjemlet i Kongeloven. Dette Uvsæsen, der ligefrem befordredes af Griffenfeld, ophørte ganske efter hans Fald, idet Hertugen af Pløn, der havde overtaget Hærens øverste Ledelse, forbød Officererne at tage imod Bestikkelse, og, hvad der var det vigtigste, passede paa, at Forbudet blev overholdt.

Staten var paa mange Maader medansvarlig for de i Skeels Satire omtalte Forhold, Landet var forarmet, der var ikke tilstrækkeligt med Penge til at betale Leverandørerne, man valgte derfor den Udvej at give Pant i Krongodserne, eller man henviste til Betaling efter Krigen; men efter den skaanske Krig var der Ebbe i Kassen, og Resultatet blev, at meget af Krongodset gik over paa Panthavernes Hænder. I Stykket hentydes saaledes til, at en bedragerisk Købmand takket være sine Snyderier har erhvervet Landets største Gods. Skeel hentyder ogsaa til, at Griffenfeld lod sig betale for at lade en Mand udnævne til Greve. Uden at Griffenfeld nævnes, mærker man stadig, at Forfatteren til Satiren har ham for Øje, naar han lader sine Personer tale om de Forhold, som han vil tillivs, saaledes Griffenfelds Kælebarn, Rangforordningen, der gav Anledning til saa megen Forfængelighed og Naragtighed.

Mest af alt er det dog flere af de nye Lensbesidderses tvivlsomme Oprindelse, Skeel er forarget over, han lader saaledes et af sine Talerør, Kammertjeneren Peder, udtale, at enhver kan blive til en Greve: en Kobler, en Gilder, en Bøddel, en Rak-

ker, en Bissenkræmmer, en Kedelflikker, medens en Herremand af den gamle Adel ikke kan skabes. Mette supplerer Peders Bemærkninger med en sindrig Sammenligning mellem en Kugle af Voks eller af Bly, Vokskuglen kan let trykkes flad, Blykuglen kan kun trykkes flad ved Hjælp af en Hammer. Skeel har her en velkommen Lejlighed til at slaa fast, at de jævne Folk ikke syntes om de nye Herremænd, men foretrak den gamle Adel.

Moraliteten hos nogle Medlemmer af den nye Adel angribes ogsaa i Satiren, saaledes taler Grevinden om, at der er det gode ved Ægtstanden, at man i Ly heraf kan dyrke Kærlighed; hun praler saaledes af de Horn, hun har sat sin Mand i Panden.

Forfatteren til Satiren giver Prøver paa Parvenuernes simple Sprog, her følger et Par Blomster af Buketten. Grevinden: »Ja gu skal de ud med de tusind Rigsdaler.« Friherreinden: »Ja Djævelen skal tage dem.« Grevinden til sin Datter: »Faar jeg fat paa en Kiæp, skal jeg lære dig at tie, din Raktermær.« Toneren i det hele taget ikke sart, og Komedien er ikke ubetinget Læsning for unge Piger i Konfirmationsalderen; Holbergs Ligefremhed er for intet at regne mod Mogens Skeels, Ord, som Holberg kun antyder ved at skrive Forbøgstavet, nævnes i Satiren ganske ugenert med alle Bogstaverne. Dette hænger sammen med Tidsaanden, man talte mere rent ud af Posen paa Christian 5.s Tid og brugte drøjere Ord, end det var Skik, den Gang Holberg skrev sine Komedier. Mogens Skeel nævner saaledes i sin Satire en legemlig Funktion med et Ord, som Holberg end ikke tør antyde med Forbøgstavet, medens Eleonora Christine bruger Ordet i sit Jammersminde uden Forkortelse.

De Eder, som lægges Stykkets Personer, særlig Tyendet, i Munden, er ganske fantastiske: »Naar de er døde Fanden i Vold,« »Hille den Død, Gud taalte,« »Han slap Fanden og tog ved hans Oldemoder igen.« I det hele taget synder Personerne uafbrudt mod det andet Bud, Baronnen tager saaledes stadig Gud i sin Mund, selv medens han praler med sine Kæltringestreger.

Skeels danske Sprog er renere og smukkere end Holbergs og navnlig ikke saa spækket med Fremmedord, skønt Stykket er skrevet halvtredsinstyve Aar, før Holberg traadte frem. Dette

kan ikke alene ses af »Grevens og Friherrens Komædie«, men ogsaa af de andre Værker, der foreligger fra Skeels Haand. Mogens Skeel var nemlig allerede en rutineret Forfatter, da han skrev sin Satire, han havde tidligere aabenbaret en versificatorisk Evne, og han havde vist sig som en god Oversætter, grundigt inde i den udenlandske Litteratur, som han var. Forbilledet var som hos Holberg Molière, som Skeel kendte ud og ind; det samme var Tilfældet med de fleste af Skeels Standsfæller, der var meget belæste og berejste, og deres Ungdomsrejser havde ofte Paris som Maal. I den af ham saa dybt beundrede Seinestad var Skeel trængt grundigt ind i fransk Aandsliv; som Holberg omplantede Skeel Molière til Danmark og danske Forhold. Naar dette er sagt, skal det straks tilføjes, at Skeels Stykke i enhver Henseende er ringere end Holbergs dramatiske Værker, det savner ganske de holbergske Komædiers Komik, der er ikke en eneste morsom Replik i Skeels Satire, og Intrigen er om muligt endnu tyndere end hos Holberg. Alligevel mindes man stadig om Holberg under Læsningen; Scenegangen, Replikskiftet og hele det ydre Apparat er det samme, der vaages saaledes nøje over Tidens og Stedets Enhed. Det, Skeel gør Nar af, er ogsaa ofte Genstand for Holbergs Spot, saaledes Snobberiet med det fine og med det udenlandske, særlig det tyske. Man møder ogsaa Holbergs Spot over »Armod og Hoffærdighed«, saaledes i Grevens Replik: »Jeg agter ikke Alverdens Rigdom ved den Stand, jeg er kommen udi; I mener, at Herrestanden hjælper lidet, naar man ikke kan føre den ud. Men om jeg skulde end svelte det hele ganske Aar, da er mig nok, at jeg ikkun en Gang kan sidde øverst.« Man lægge Mærke til det lille Ord svelte, sulte, der allerede var forældet paa Holbergs Tid, men endnu bruges i den langelandske Dialekt.

Snobberiet med det fremmede rammes i flere Replikker, der spottes saaledes fra Tyendets Side over, at Kammertjeneren nu skal kaldes »Secretaire«, Stalddrengen skal ogsaa gøres finere og kaldes »Berider«, Husholdersken og Lærerinden kaldes »Mamsellen«, hvilket sidste endnu var i Brug i Danmark og Tyskland til op imod Slutningen af det forrige Aarhundrede; de ganske unge Tjenere kaldes »Pager«.

Tjeneren og Kammerpigen hos Skeel er Henrik og Pernille

op ad Dage, og som hos Holberg og Molière er de begge adskilligt klogere end deres Herskab. Som hos Holberg vil tyranniske Forældre tvinge deres Børn til at gifte sig mod deres Tilbøjelighed, det er den meget tynde Intrige i »Grevens og Friherrens Komedie«; Børnene ser sundere paa Forholdene end deres Forældre, den unge Frøken hos Skeel siger saaledes til sin Moder, der vil tvinge hende til at ægte en Rangsperson, som hun ikke bryder sig om, at »Ære og Vanære kommer af os selv«. Som hos Holberg ser Forældrene rent praktisk paa Ægteskabet, saaledes som det fremgaar af Grevindens Replik: »Jeg taler for dit bedste; du holder nu af en anden, men hvor længe mener du, det bliver ved? Jeg haver ogsaa selv holdt af mange, men det forgaar snart igen, Quindekiærlighed er gruelig hed og varer ikke længe.« Som hos Holberg møder vi Barselstuerne, hvor Bysladden gaar, og hvor Grevinden mener, at hun »har sat for længe«.

Satiren i Skeels Komedie rammer ogsaa de mindre Godsejere, der var opstaaede paa Ruinerne af den gamle danske Adel, og som Forfatteren havde et særlig godt Øje til. Disse Godsejere, hvis mange uheldige Sider vi har omtalt ovenfor, dannede en diametral Modsætning til den gamle danske Adel.

KONGRESSEN I ITZEHØE.

GENFORENINGEN blev en Skuffelse, der var megen Misfornøjelse, ikke alene i Slesvig, men ogsaa i Holsten; særlig den sønderjyske Adel og Bondestand beklagede sig over Forandringen, idet man syntes, der var begaaet Uret mod Gottorperne, og man nærede en iøvrigt ganske ubegrundet Frygt for, at Sønderjylland skulde miste noget af sin Selvstændighed og blive knyttet nøjere til Kongeriget. I Købstæderne saa man med noget mere Sympati paa Incorporationen. I Udlandet var Stemningen saa absolut vendt mod Danmark, og ingen Steder mere end i Sverige.

Det var ikke alene Sympatien for Gottorperne, der fremkaldte Utilfredsheden i Hertugdømmerne, ogsaa Frygten for en ny Krig bidrog til at øge Misfornøjelsen. Man var bange for, at Karl 11. skulde gribe til Vaaben for at hjælpe sin gottorpske Frænde, og man saa i Aanden en ny Krig, der blev ført indenfor selve Hertugdømmernes Gebet, og som yderligere vilde forøge den Fattigdom, der takket være de dansk-svenske Krige herskede syd for Kongeaaen. Noget fredeligt Tegn var det heller ikke, at Christian 5. under og umiddelbart efter de store Genforeningsfester samlede Tropper omkring Gottorp og holdt store militære Øvelser og Revyer.

De sønderjyske Bønder var fattige og forarmede og saa med Misbilligelse paa al den Luxus, som blev udfoldet under Festerne ved Genforeningen; ogsaa Adelen søndenaas kritiserede den ostentative Maade, hvorpaa man fejrede den meget problematiske Incorporation af de gottorpske Landsdele, en Akt, som man mente hvilede paa et meget løst Grundlag. Frederik Ahle-

feldt maatte gøre gode Miner til slet Spil og prøve paa at faa sine sønderjyske Godsejerkolleger til at komme til Stede ved Festerne paa Gottorp, selv om han, som den Fjende han var af larmende Fester, helst var blevet hjemme; rent bortset herfra ønskede Storkansleren, at det hele maatte foregaa saa stilfærdigt som muligt, for at det, der var sket, ikke skulde virke mere udfordrende end nødvendigt.

En af Frederik Ahlefeldts Hoveddyder var Forsigtighed, og som gammel Diplomat ansaa han det for klogest, ikke at raabe for højt op om Gottorpernes Forjagelse, man skulde efter hans Mening ikke bære sig ad som Hertugen af Gottorp, der lod det meste af Europa genlyde af sine Klager og pukkede paa sit Ven-skab med Sverige, som var yderlig misfornøjet med det, der var overgaaet Gottorp. Storkansleren ønskede af sit ganske Hjerte en fredelig Overenskomst med Gottorp og derigennem ogsaa med Sverige; han var bedre end nogen i Stand til at over-skue det farlige ved Situationen: Som Statholder vidste han nøje Besked med Stemningen i Hertugdømmerne, og som den, der var bedst underrettet om, hvad der foregik i de europæiske Kabinetter, var han klar over, at det var et farligt Spil, man havde indladt sig paa, nu gjaldt det om at skaffe Danmark Venner ude i Europa for derigennem at opnaa en mindelig Ordning med Gottorp. Dette ses med tilstrækkelig Tydelighed af Frederik Ahlefeldts omfattende Correspondance. Det fremgaa af Brevene, at Storkansleren havde vanskeligt ved at vinde Christian 5. for sit Syn paa Forholdene, og at Kongen ikke rigtig syntes om sin øverste Raadgivers Maadehold. Christian 5.s private Raad-givere saa deres Fordel ved at smigre for Kongens Ønsker om en skarp Fremgangsmaade mod Gottorp, og man tudede Kongen i Ørerne, at Frederik Ahlefeldts Forslag om en Byttehandel med Gottorp, saaledes at Hertugen afgav baade sine sønderjyske og holstenske Landsdele mod at faa Oldenborg med Delmenhorst, vilde blive udlagt som et Svaghedstegn, ifald det forelagdes den gottorpske Regering. Disse private Raadgivere voldte i det hele taget Storkansleren meget Bryderi.

Frederik Ahlefeldt nøjedes ikke med at raade Christian 5. til Maadehold, det samme Raad gav han Hertugen af Gottorp, med

hvem han havde vedligeholdt Kontakt efter Genforeningen. Men Christian Albrecht var lige saa lidt som sin Svoger stemt for de venlige Forhandlingers Vej.

Naar Frederik Ahlefeldt ønskede en Byttehandel, der meget lignede Bernstorffs Mageskifte, laa det ogsaa i, at Storkansleren intet havde imod, at Danmark rystede det ny erhvervede Oldenburg af sig. Oldenburg laa afsides og var vanskeligt at administrere, det var saaledes næsten umuligt at faa kongerigske Embedsmænd eller Mænd fra Hertugdømmerne til at overtage Stillingen i Grevskabet, man maatte derfor foreløbig lade de gamle Landfogeder fra den sidste regerende Greve af Oldenborgs Tid blive siddende, og de snød og bedrog den kongelige Kasse, samtidig med at de udsugede den oldenborgske Befolkning.

Styrelsen af Oldenburg var i det hele taget saa slet som muligt. For at komme til Bunds i Misèren havde Frederik Ahlefeldt sendt sin Svoger Buchwald til Oldenburg, og han modtog fra ham nogle yderst pessimistiske Skildringer af Tilstanden i det ny erhvervede Land. Denne Tilstand var at føre tilbage til Fortidens Synder. Gennem de skriftlige og mundtlige Forhandlinger med Buchwald bestyrkedes Storkansleren i sit Ønske om at komme af med Oldenburg, og Tanken om Byttehandelen satte sig mere og mere fast hos ham. Hvad der gjorde Frederik Ahlefeldt betænkelig ved Danmarks Besiddelse af Oldenburg, var ogsaa det, at Holsten og Oldenburg laa lige tæt op ad hinanden og var formelig omklamrede af Sverige, blev man af med Oldenburg og kun beholdt Holsten, var Stillingen dog noget friere, og de svenske Besiddelser i Tyskland vilde ikke længere virke som en Knibtang.

For at faa Christian 5. til at se paa Sagen med de samme Øjne som han selv, blev Frederik Ahlefeldt ved med at forklare Kongen, at han ikke havde en Skillings Indtægt af Grevskabet og sandsynligvis aldrig vilde faa det. Storkansleren havde desuden gennem sine Forbindelser i Paris faaet Nys om, at Ludvig 14. ønskede Genoprettelsen af et godt Forhold mellem Danmark og Gottorp, og at Danmark, for at opnaa dette, burde ofre Oldenburg. Ogsaa en anden overfor Danmark venlig stemt Magt, det brunsvigske Hus, ønskede en Byttehandel, vel næppe alene af Velvilje mod Danmark, men tillige fordi de brunsvigske Stater helt var om-

sluttede af Danmarks Besiddelser Holsten og Oldenburg og ønskede at komme ud af dette Favntag. Der var dog en af de brunsvigske Statsmænd, som gjorde gældende, at man kunde komme fra Dynen i Halmien, ifald Gottorperne blev anbragte i Oldenburg, thi en Følge af denne Omplacering vilde ufravigelig blive den, at Oldenburg kom under en Art svensk Overledelse, i alle Tilfælde vilde Grevskabet blive en svensk Interessesfære, saa var man paa alle Leder og Kanter omklamret af Sverige, og Sverige var en langt farligere Nabo end Danmark.

I sine Memorialer til Christian 5. gør Frederik Ahlefeldt opmærksom paa, at Danmark ikke maa vise Svaghed overfor Gottorp, Kongen skal huske paa, at Danmark kan vente Støtte, baade af Frankrig og de større nordtyske Stater, forudsat at man fra dansk Side viser ærlig og redelig Forhandlingsvilje og ikke staar stejlt paa det ved den voldeligt gennemførte Incorporation af Sønderjylland opnaaede, men er villig til at yde Gottorp Erstatning, thi baade i Frankrig og Tyskland er man af den Mening, at Danmark har behandlet Gottorp daarligt. Begge Steder var man dog bestemt paa til det yderste at afværge en Krig i Anledning af Gottorp, og man tilskyndede Danmark til at forholde sig roligt, saaledes stod der i et Brev fra Celle til Frederik Ahlefeldt, at Danmark ikke behøvede at ængstes, Sverige vilde ikke løfte en Finger til Fordel for Gottorp, hvis Hertug havde tilkendegivet sin Skuffelse over Sveriges Holdning.

Det tiltaler aabenbart Frederik Ahlefeldt atter at skulle forhandle med de brunsvigske Hertuger, til hvilke han nærer en vis Tillid, for saa vidt han overhovedet mener at kunne stole paa Statsmænds Løfter; i alle Tilfælde føler han sig tryggere overfor Hertugerne af Brunsvig og deres Ministre end overfor Frederik Vilhelm, til hvem han gennem hele sit Liv vedblev at nære en dyb Mistillid. Men hvorom alting er, Frederik Ahlefeldt føler aabenbart en dyb Tilfredsstillelse ved Tanken om, at det gottorpske Spørgsmaal kan ordnes ad fredelig Vej; han meddeler Christian 5., at en Ordning med Lethed vil kunne gaa fra Haanden, idet han gennem sine Samtaler med Frederik Vilhelms Gesandt i København, Brandt, har opnaaet Tilsagn om, at Brandenburg vil mægle mellem Danmark og Gottorp; om Brunsvigernes

bona officia føler han sig ganske sikker. Storkansleren forklarer Kongen, at man kan være ganske rolig, ingen vil forstyrre den eventuelle Mægling, den romerske Kejser har ikke Tid til at beskæftige sig med det relativt ubetydelige gottorpske Spørgsmaal, han er altfor optaget af Tyrkerne. Frederik Ahlefeldt er i den Grad sikker paa, at det hele vil kunne gaa fredeligt af og ordnes ved venligtsindede Naboers Hjælp, at han slaar ind paa en for ham ganske ny Tone overfor Kongen, hvem han paaminder om, at man skal optræde med Bestemthed overfor Gottorp, det vilde være utilraadeligt at vise blot det mindste Svaghedstegn, man skylder ikke alene Danmarks Ry i Samtiden, men ogsaa Historiens Dom at holde paa sin Ret overfor en Suveræn, der i Virkeligheden kun er den danske Konges Vasal. Det var Vand paa Christian 5.s Mølle. Storkansleren synes for en Gangs Skyld at have været uforsigtig i sine Udtalelser overfor Kongen, det er nemlig tydeligt, at Christian 5. lige saa lidt som sin Kansler ønsker at komme i Krig af Hensyn til Gottorp, Kongen havde iøvrigt, ganske som sin svenske Svoger, faaet mere end nok af Krig efter Freden i Lund, men Frederik Ahlefeldts Ord havde gjort Christian 5. noget mere kæphøj. Kongen tænker næppe noget Øjeblik paa en Angrebskrig mod Sverige, et Foretagende, der nærmest havde maattet betegnes som vanvittigt, eftersom Regeringen i Stockholm forholdt sig saa stille som en Mus, til trods for det, som var sket i Sønderjylland, men det er, som om Kongen begynder at lege med Tanken om et svensk Overfald, ligesom man samtidigt i Stockholm legede med den endnu meningsløse Tanke om et dansk Overfald. Meget imod sin Vilje har Frederik Ahlefeldt paavirket Christian 5. i krigersk Retning ved at forklare Kongen, at ifald Sverige skulde erklære Danmark Krig for at gengive Gottorp de sønderjyske Landsdele, er der ingen Fare for Danmark fra Kejserens Side, idet den tyske Righær er i en slet Forfatning. Christian 5. synes heller ikke at have været upaavirket af, at Frederik Ahlefeldt i et Memorial har forklaret ham, at ikke alene Brandenburg og de brunsvigske Stater, men endog Saksen ønsker at fordrive Svenskerne fra deres tyske Besiddelser; særlig ved de med den danske Kongefamilie nær beslægtede Hoffer i Dresden og Hannover er man velvillig stemt

overfor den Tanke at overlade Danmark Dele af Pommern og Bremen, naar man lykkelig og vel har faaet Sverige fra Halsen. Naturligvis opfatter Frederik Ahlefeldt det saaledes, at den politiske Grundsætning do ut des vil blive fulgt, er Svenskerne først ude af det romerske Rige, og Danmark har faaet en Part af deres Provinser i Tyskland, saa skal Vennerne have noget til Belønning for udvist Tjeneste. Kurfyrsten af Saksen skal belønnes med det længe eftertragtede Magdeburg. Frederik Ahlefeldt morer sig kosteligt over, at de ganske smaa anhaltske Hertugdømmer ogsaa vil have deres Part af Magdeburg, idet de fire Hertuger af Bernburg, Koethen, Dessau og Zerbst forlanger nøjagtig lige meget. Hannover, der stærkt aspirerer mod at blive en betydeligere Magt, en Tanke, der interesserede Sophie Amalie af Hensyn til hendes Yndlingsbroder, Hertugen af Hannover, begærer Stralsund, Stettin og Wismar. Under disse Forhold er Frederik Ahlefeldt stemt for en defensiv Alliance med de brunsvigske Stater, en Tanke, som Christian 5. let bliver vundet for. Frem for alt gælder det dog efter Frederik Ahlefeldts Mening om at vinde Frankrig for Planen, Storkansleren er i det hele taget slaaet mere og mere ind paa Griffenfelds Politik, at skabe saa nøje Kontakt som muligt med Frankrig; frem for alt gælder det om at faa franske Subsidier til den slunkne kongelige Kasse; Brandenburg behøver man ikke at gøre sig synderlige Anstrengelser for at vinde, da Frederik Vilhelms Hjælp, i Tilfælde af et svensk-gottorpsk Overfald paa Danmark, vil være saa sikker som noget i denne Verden. Brandenburg og Brunsvig er i det hele taget ganske anderledes krigersk stemte end Danmark, baade i Berlin og i Celle ønsker man en rask lille Angrebskrig fra dansk Side mod Sverige; dette Overfald kan efter den brandenborgske Gesandt Gehejmerraad Brandts Mening endog foretages uden Sikkerhed for fransk Støtte. Frederik Ahlefeldt foreholder i en Skrivelse Brandt det mildest talt letsindige i en saadan Tanke, og Christian 5. er af ganske samme Mening som sin Kansler. I Stockholm var man godt inde i Storkanslerens Forhandlinger og frygtede for et dansk Overfald. Intet er dog Frederik Ahlefeldt fjernere end en saadan Tanke, men i et Memorial til Christian 5. forklarer han Kongen, at ifald Brandenburg

for egen Regning erklærer sin gamle Fjende Sverige Krig, vil Danmark, uden selv at blive draget med i en saadan Krig, med sin Flaade kunne hindre svenske Troppeoverførsler til Tyskland, og naar Sverige var blevet besejret af de forenede nordtyske Stater, skulde Danmark fiske i rørt Vande, thi, skriver Ahlefeldt til Christian 5., Brandenburg og Brunsvig vil efter en sejrriig Krig ikke kunne blive enige om Byttet, »og derfor bliver det hele til Vand«.

Naar Frederik Ahlefeldt i sin Henvendelse til Christian 5. taler om at fiske i rørt Vande, mener han ikke dermed at gøre Erobringer i Tyskland, det vil han under ingen Omstændigheder vide noget af, han vil blot skaffe Danmark endelig Sikkerhed for den gottorpske Del af Sønderjylland og eventuelt erhverve hele Holsten.

Frederik Ahlefeldt var imod Erhvervelser i Tyskland, eftersom Danmark derved vilde skaffe sig yderligere Fjender paa Halsen, det kunde være galt nok med de Vanskeligheder, Genforeningen havde skabt og fremtidig vilde skabe. Storkansleren havde været en Modstander af den efter hans Mening alt for hovedkuls gennemførte Incorporation af Sønderjylland, og han havde tilskyndet Kongen til at gaa forsigtigere tilværks, navnlig sikre sig mod de farlige Virkninger, en tvungen Inkorporation vilde faa; Frederik Ahlefeldt havde været klar over, at Udlandet ikke i Længden vilde lade en tvungen Inkorporation staa ved Magt. Derfor var Storkansleren aldrig rolig for Virkningerne af Genforeningen og bestandig opsat paa at skaffe Danmark Forbunds-fæller. I de paa Genforeningen følgende Aar arbejdede han da ogsaa ustandselig paa at faa sluttet Alliancer. Det var for saa vidt ikke vanskeligt, som Forholdene i Europa havde udviklet sig saaledes, at den ene Magt efter den anden tilbød sig som Forbunds-fælle, der herskede en formelig embarras de richesse; selv Europas største Potentater, Ludvig 14. og Leopold 1., tilbød Christian 5. deres Venskab. Hvad Christian 5. angaar, saa havde hans personlige Sympatier altid været paa den franske Konges Side, Ludvig 14. stod for ham som det enevældige Princip mest udprægede Repræsentant, desuden var Christian 5. imponeret over Kong Ludvigs magtfulde Personlighed; Kejser

Leopold var unægtelig ikke imponerende, navnlig naar der blev draget en Paralel mellem ham og Solkongen. Storkansleren var som ovenfor nævnt blevet mere og mere fransksindet. Dette udsprang af rent praktiske Grunde, og ikke som hos Kongen som Følge af Sympati; det ses af Storkanslerens Breve, der stadig fremhæver, hvor svag den tyske Kejsers Stilling er, medens den franske Konges er saa grundmuret, som overhovedet tænkes kan. Til Østrigs og Frankrigs Tilbud om Forbund sluttede sig Brandenburgs og Hollands. For Christian 5. var alpha og omega ved Beslutningen om, til hvad Side han skulde gaa, Spørgsmaalet, hvilken Magtkonstellation der kunde skaffe ham de skaanske Provinser tilbage og Oprejsning for Freden i Fortainebleau. Valget skulde ikke synes at have været svært, efter at baade den romerske Kejser og Holland havde sluttet Alliance med Sverige; det dansk-svenske Forbund kunde man ganske rolig betragte som værende ude af Verden, efter at Danmark havde lidt et aldeles uerstatteligt Tab ved Gyldenstjernas Død, og den danskfjendtlige Oksenstjerna var blevet Førsteminister. Nu maatte man ikke slutte sig til den Magtgruppering, der havde Sverige i sin Midte, det var derfor ganske naturligt, at Kongen og hans Kansler enedes om at tage imod Frankrigs Tilbud, hermed fulgte ganske automatisk en Alliance med Brandenburg, der allerede i 1681 havde indgaaet et for 10 Aar gældende Forbund med den franske Konge. En anden Allieret fik Danmark samtidig i Ærkebiskoppen af Køln, en Forbundsfælle, som ikke var til at kimse af, idet den krigeriske Ærkebiskop havde en efter Forholdene betydelig og veludrustet Hær. Alliancen med Frankrig havde den øjeblikkelige meget store Fordel at skaffe Danmark Penge i Kassen, idet den franske Regering forpligtede sig til at yde Danmark godt og vel en halv Million Daler i aarlige Subsidier. Danmark havde nu faaet Fodfæste i den ene af de to Lejre, der delte Europa i to Dele; den anden Del repræsenteredes af den romerske Kejser, Holland og Sverige. For denne sidste Sammenslutning laa den saakaldte Garantitraktat til Grund, det gjaldt om at holde Frankrig Stangen og forebygge Fortsættelser af de franske »réunioner«, hvoraf den sidste, der gjaldt Strassburg, havde vakt megen Vrede overalt i

Tyskland, undtagen i Brandenburg, der brød sig fejl om det hellige tysk-romerske Riges Integritet, og kun hyppede sine egne Kartofler. England stod officielt uden for Magtgrupperingen, den engelske Regering vilde ikke blande sig i Continentalpolitikken, det var den traditionelle »Ikkeindblandingspolitik«; ikke desto mindre heldede England til den Side, hvor Østrig og Nederlandene stod.

Mange Grunde havde dikteret Frederik Ahlefeldt hans franskvenlige Holdning, en af Hovedgrundene var den, at Frankrig syntes at have gjort tilstrækkelig mange Erobringer og nu vilde hvile paa de vundne Laurbær. Frankrig vilde Fred. Forholdene i Europa udviklede sig i det hele taget i fredelig Retning. Det virkede befordrende paa Freden, at Ludvig 14. og Frederik Vilhelm traadte hinanden nærmere og nærmere, især da disse to Fyrster hidtil havde været i en ganske særlig Grad krigersk stemte, men begge syntes foreløbig at være faldne til Ro. Ludvig 14. havde al mulig Grund dertil, da han knap vilde kunne gabe over mere; med Kurfyrsten af Brandenburg var det noget andet, han havde nok at være fortrydelig over, saaledes kunde han ikke forsmerte Tabet af Pommern, og, som den ivrige Lutheraner han var, berørtes han ubehageligt af det nantiske Edikts Ophævelse. Men saa ivrig var Ludvig 14. for at bevare Venskabet med det mægtige Brandenburg, at han lukkede det ene Øje til overfor Frederik Vilhelms aabenlyse tagen Parti for de franske Hugenotter. Kurfyrsten gik nemlig meget vidt i denne Henseende, ikke alene gav han de fordrevne Hugenotter et gæstfrit Asyl i sine Lande, men han søgte at lette Hugenotterne Flugten fra deres franske Bødler, idet han sendte Agenter til de smaatyske Stater, der stødte nærmest op til Frankrig, for at de kunde være Flygtningene behjælpelige med Flugten, ja han modtog personlig i Potsdam en Repræsentation for de mere fremstaaende Hugenotter. Frederik Ahlefeldt saa med Sympati paa Kurfyrstens Fremgangsmaade, og han fik Christian 5. til at følge Frederik Vilhelms Eksempel. Af Storkanslerens Breve fremgaar det, hvor stærkt han interesserede sig for at skaffe Hugenotterne Tag over Hovedet i Danmark. Fremgangsmaaden overfor Hugenotterne var dog ikke helt uselvsk, baade i Danmark og Brandenburg var

KARA MUSTAFA

man klar over, at de franske Flygtninge tilførte deres nye Hjemlande megen Flid og Vindskibelighed, rent bortset fra, at de flygtende afgav et smukt Eksempel paa Idealitet og brændende Guds frygt; i begge Lande fik man da ogsaa megen Nytte af disse nye Elementer.

Hvad der ogsaa hjalp til at vedligeholde Freden, var det, at Kurfyrsten kom paa det rene med, at den tyrkiske Fare blev mere og mere overhængende, og at han i dette Tilfælde var i den samme Baad som de øvrige tyske Stater; han tilsagde da ogsaa Regeringen i Wien sin aktive Støtte mod de fremtrængende Osmanner, som det dog først i Seklets allersidste Aar lykkedes at slaa tilbage, saaledes at Kristenhedens Fjender fra nu af og for al Fremtid var henviste til Defensiven. Men det store Slag foran Wien i 1683 afgjorde dog Østrigs og maaske hele Europas Skæbne. Tyrkernes vilde Horder var skændende og brændende draget frem mod den tyske Rigshovedstad, Kejser Leopold flygtede, men gav inden sin Flugt Ordre til, at alle Donaustadens Porte skulde lukkes, saaledes at det blev umuligt for de Hærskarere af Flygtninge, der vilde søge Ly i Wien, at komme ind. De Ulykkelige, blandt hvilke der myldrede med Kvinder, Børn og Oldinge, blev overladte til deres Skæbne, Mændene blev ned-sablede af Tyrkerne, Kvinderne skændede eller sendt til de tyrkiske Haremer, Drengbørnene sendtes samme Vej som Kvinderne efter først at være gjort til Eunukker. Skønt man saaledes havde forhindret andre i at komme ind i Byen, lykkedes det dog ikke derved at undgaa Hungersnøden, der i Forbindelse med Epidemierne hærgede Wien. Men for en Gangs Skyld var der Enighed indenfor det tyske Rige og mellem dets mange smaa Fyrster, overalt i Tyskland blev der udskrevet Tropper, Hovedmassen leveredes af de tre Kurfyrster, henholdsvis af Brandenburg, Saksen og Bayern. Overanføreren for den tyske Hær var Hertug Karl 5. af Lothringen, men Tyskland havde næppe klaret sig alene, om ikke Kong Johan Subieski af Polen var ilet til Hjælp i den elvte Time, foruden af ham fik Regeringen i Wien Støtte af Paven, der sendte en hvervet Hær til Hjælp. Den tyrkiske Hær havde en femdobbel Overmagt, men led ikke destomindre et knusende Nederlag, efter at være blevet overfaldet fra

to Sider af den tysk-polske Hær, der strængte frem langs Donau, og af den i Wien indesluttede Hær under Anførsel af Grev Starhemberg, der efter Tidens Skik indledte Slaget med en Bøn; Bønnen var kort og fyndig: »Almægtige General deroppe i Himlen, dersom du ikke vil hjælpe os, dine rettroende Børn, saa hjælp i alt Fald ikke disse tyrkiske Hunde; opfylder du min Bøn, vil du faa megen Fornøjelse af det.« Den tyske Hær gjorde et godt Bytte; foruden mange Kostbarheder, som forefandtes i nogle af de 15.000 Telte, Hæren maatte forlade, fik man Fingre i tyrkiske Guldmønter til en Værdi af 10 Millioner Mark. Derimod lykkedes det ikke at fange Overanføreren for den tyrkiske Hær, Sultanens højre Haand, Storveziren Kara Mustafa. Sultanen lod sin Vrede gaa ud over Kara Mustafa, som han lod kvæle ved et langsomt Tryk paa Halsen, hvorefter den Ulykkelige Hoved blev afhugget.

Den tyrkiske Fare, der i Aarhundreder havde hængt over Europa, var for stødse ophørt, og ved Freden i Carlowitz fik Østrig det meste af Ungarn og hele Siebenbürgen; Polen skummede Fløden, idet det fik hele det frugtbare Ukraine og det lige saa frodige Land mellem Floderne Dniepr og Dniestr, Kongeriget Polen var nu tre Gange saa stort som hele Tyskland.

Kurfyrsten af Brandenburg ydede ikke sin Hjælp gratis, for den haardt tiltrængte Assistance maatte Kejser Leopold betale med Afstaaelsen af Hertugdømmerne Liegnitz og Briez i Schlesien; Frederik Vilhelm gik frem med den samme Kynisme som Ludvig 14. ved de berygtede »réunioner«. Som Bevis paa, hvorledes Rænkespillet florerede, skal nævnes, at Frederik Vilhelms Søn og Efterfølger, den senere Kong Frederik den Første af Preussen, bag sin Faders Ryg sluttede en Traktat med Kejseren, hvem han lovede efter sin Faders Død at tilbagegive de ny erhvervede Stykker af Schlesien; derved vandt han Leopold 1. for sine Planer om Oprettelsen af Kongeriget Preussen. Nemesis var allerede paa Trapperne, det nye Preussen skulde blive Habsburgernes værste Fjende.

Frederik Vilhelm, der levede og aandede i Intriger, gav sig til at bearbejde Prinsen af Oranien, hvem han indgav den Tanke at gøre Landgang i England for at fordrive Stuarterne, derigennem

STARHEMBERG

sikrede Kurfyrsten sig Englands Deltagelse i Continentalforbundet, og samtidig fik han Lejlighed til en passende Distancering af Ludvig 14., hvis trykkende Overmagt i Europa til syvende og sidst var Kurfyrsten ubehagelig. Det diplomatiske Skaktræk var vel beregnet og udført: Jacob 2. var Kong Ludvigs varmeste og ivrigste Tilhænger, medens det nye hollandske Kongehus i England havde et svært Regnskab at gøre op med Bourbonerne.

Alle disse Begivenheder kom Danmark meget vel tilpas; Faren for et svensk Angreb til Fordel for Gottorp var nu ikke stor, nu gjaldt det blot for Frederik Ahlefeldt om at sikre sig de brunsvigske Staters venlige Holdning overfor Danmark i Spørgsmaalet om Gottorp, var man først sikker paa Brunsvig, risikerede man ikke noget Angreb fra Sveriges tyske Provinser; til Overflod havde man Kurfyrsten af Køln i Ryggen, han var parat til at sende en Hær mod Pommern og Bremen, saa snart Sverige rørte paa sig. Frederik Ahlefeldt tøvede da heller ikke med at indlede Forhandlinger med de brunsvigske Stater, først og fremmest med den betydningsfuldste, Brunsvig-Celle. Af allerstørst Betydning var dog Forbundet med Brandenburg, der efterhaanden havde udviklet sig til at blive en Stat, som maatte maales med en hel anden Alen end den, hvormed de mange tyske Stater kunde maales. Men efter Frederik Ahlefeldts Mening var Brandenburg en upaalidelig Forbundsfælle, i alt Fald saa længe Frederik Vilhelm stod i Spidsen for Kurfyrstendømmet. Der var tilvisse al mulig Grund til at nære Mistillid til Frederik Vilhelm som Forbundsfælle; han havde desuden selv et ejendommeligt Syn paa Alliancer, hvilket kan ses af følgende: Kurfyrsten havde til Oplysning for sin Søn og Efterfølger nedskrevet nogle Leverage, der svarede til Ludvig 14.s *consilia in usum delphini*. I dette lille Opus stod blandt meget andet: »Alliancer er en god Ting, men det er bedre at stole paa sine egne Kræfter.«

Ikke alene udadtil var Brandenburg den tyske Stat, med hvilken der frem for alle maatte regnes med, ogsaa udadtil var Kurfyrstendømmet den bedst konsoliderede Stat indenfor det romerske Rige: Den gamle Stænderforfatning var suspenderet, og Kurfyrsten regerede enevældigt. Frederik Vilhelm motiverede Ophævelsen med, at Stænderinstitutionen var forældet og hørte

Fortiden til, Nutiden krævede en concentreret Styrelse, hvor al Magten var forenet i Fyrstens Haand, Fyrsten var Repræsentant for det samlede Folks Vilje, og ingen særlige Klasser stod bag ham, det almene Vel var incorporeret i Fyrsten, der selvfølgelig ogsaa havde Viljen til at sørge for det fælles bedste, det laa i hans egen Interesse. Naturligvis spøjte Kongedømmet af Guds Naade bag disse Teorier, der i det store og hele mødtes med Christian 5.s og Griffenfelds Syn paa Enevælden. Statsomvæltningen forløb lige saa glat som i Danmark, og de brandenborgske Stænder fældede ligesom den danske Adel deres egen Dødsdom.

Frederik Vilhelm havde skabt en Hær, som der ikke var Mage til indenfor det tyske Rige, baade i Henseende til Størrelse og Kvalitet. Om det saa var Kolonier, havde Frederik Vilhelm vidst at skaffe Brandenburg saadanne. Det drejede sig om ret betydelige Erhvervelser paa Guineakysten, hvor baade Danmark og Holland, allerede før Brandenburg kom til Fadet, havde sat sig fast. Som man kan se af Frederik Ahlefeldts Brevveksling med Lente og Buchwald, syntes Holland ikke om, at andre Magter gik Holland i Bedene paa Guineakysten, og Storkansleren udtaler sig i Brevene med Harne om, hvorledes Hollænderne »med stor Frækhed« chikanerer det dansk-guineiske Kompagni, som den hollandske Regering helt vil fortrænge. Frederik Ahlefeldt sendte i den Anledning nogle meget skarpe Noter til Haag. Dette Mellemværende beredte Storkansleren nogle Vanskeligheder, da han kort efter skulde forhandle med Generalstaterne om Gottorp.

Det ømme Punkt for Brandenburg var Territoriets spredte Beliggenhed. Hertugdømmet Preussen laa ved Ruslands Grænse, de vestlige Hertugdømmer, Jülich, Cleve og Berg, laa helt henne ved den franske Grænse, Brandenburg med Berlin tronede i Midten. Men det brød man sig mindre om i hine Tider, hvor man manglede Sans for det, en senere Perodes Statsmænd kaldte Arrondering. Frederik Vilhelm gjorde iøvrigt, hvad han kunde for at forbinde de spredte Landsdele, han fik sine Naboer til i Forening med ham selv at anlægge gode Landeveje; et Net af Kanaler støttede ogsaa Communicationen. Den berømteste af Kanalerne var den saakaldte Frederik Vilhelm-Kanal, der forbandt

SLAGET VED WIEN

Oderen med Elben; denne Kanal blev af Betydning for det danske Monarki, hvis Handel sydpaa lettedes ved denne Vandvej. Kanalens Anlæggelse gav Frederik Ahlefeldt al mulig Anledning til at genoptage det gamle Spørgsmaal om Elbtolden, en Sag, Storkansleren altid havde været ivrig for, og som han ønskede bragt i Orden paa fredelig Vis, samtidig med at de gottorpske Stridigheder bilagdes. Men netop dette Spørgsmaal var en Anstødssten paa Vejen mod Forsoning med Hertugen af Gottorp, der her, som paa saa mange andre Punkter, støttedes baade af Hannover og Hamborg.

Frankrig ønskede Fred i Norden og Ro om det gottorpske Spørgsmaal. Bestemmelserne i Freden i Roskilde skulde overholdes, det var baade Frankrig, England og Holland blevet enige om ved de saakaldte Haager Conferter, som efterhaanden det meste af Europa sluttede sig til. I Danmark var man efterhaanden blevet klar over, at Hovedbetingelsen ved Roskildefreden, Skaanes Afstaaelse, var der næppe mere Udsigt til at rokke ved, derfor hagede man sig fast ved det eneste Lyspunkt fra Freden i Fontainebleau, den stiltiende Tilladelse til selv at ordne Mellemværendet med Hertugen af Gottorp.

Karl 2. af England, der var vant til at rette sig efter Frankrig, saa paa det gottorpske Spørgsmaal med de samme Øjne som Ludvig 14, Gottorp laa langt borte og interesserede ikke Stuarternen synderlig, saa meget mere som der var Uro og Vanskeligheder nok i selve England. I sine Breve til Frederik Ahlefeldt fortæller Mogens Skeel, der i London søgte at paavirke den engelske Regering og den offentlige Mening derovre til Fordel for Danmark i det gottorpske Spørgsmaal, hvor vanskeligt det er at vinde Ørenlyd for denne Sag, der var saa meget andet, som optog Sindene. Desuden var man i England helst fri for at blive blandet ind i interne Forhold paa Fastlandet, og den Toriregering, der var kommet til Magten, kort før Skeel kom til London med Prins Jørgen, vilde i tykt og tyndt følge Ludvig 14., ganske som Karl 2. vilde det.

Karl 2. hjemsendte det saakaldte lange Parlament, der havde siddet uden Afbrydelse i 18 Aar, og efter et Par Gange at have skiftet Ministerier, der uden Held forsøgte at arbejde med det

nyvalgte Underhus, besluttede han sig til foreløbig at regere uden Parlament. Dette Skridt tiltalte i høj Grad Ludvig 14., der gav Udtryk for sin Sympati i klingende Mønt og forsynede den engelske Konge med rigelige Pengemidler, som Karl 2. kunde putte i sin egen Lomme og anvende til sit meget kostbare Privatliv. Ludvig 14. lod endog skimte igennem, at han vilde støtte Karl 2., ifald denne erklærede sin højtelskede uægte Søn, der havde faaet Titel af Hertug af Monmouth, som Tronfølger, uden Tilslutning af noget Parlament. Ret betegnende blev Forbundet mellem Frankrig og England ikke indgaaet som en almindelig Traktat mellem to Lande, den saakaldte Verbalalliance var mundtlig og aftalt mellem de to Konger. Det springende Punkt i Verbalalliancen var, at Karl 2. i et og alt skulde rette sig efter Kong Ludvig, altsaa ogsaa i sin Stilling til det gottorpske Spørgsmaal. Som det ses af Skeels Breve til Ahlefeldt, billigede Prins Jørgens Ledsager Karl 2.s Fremgangsmaade, og det samme gjorde Christian 5., der havde lige saa lidt Sympati for Parlaterer som Solkongen.

Med fuld Ret bebrejdede Skeel i meget kraftige Udtryk Prins Jørgen hans uloyale Holdning overfor den engelske Konge. Men Prins Jørgen vidste nok, hvad han gjorde; som ivrig Lutheraner havde han afslaaet den polske Krone, da der som Betingelse stilledes, at Prinsen skulde gaa over til Katolicismen, det var derfor ganske konsekvent, at Prins Jørgen ikke vilde vide af hverken den legitime eller den illegitime Tronfølger, der begge var ivrige Katolikker, for Prins Jørgen var klar over, at baade Hertugen af Monmouth og Hertugen af York, den senere Jacob 2., vilde bryde sig fejl om Testakten, ifald en af dem blev Konge efter Karl 2. Prins Jørgen havde stadig Stillingen som fremtidig Prinsgemal for Øje, hvorfor han i Lighed med saa mange andre i England vendte Blikket mod sin Svoger, den barnløse Vilhelm af Oranien, blev han Konge af England, var den danske Prins sikker paa Arven. Frederik Ahlefeldt havde fra sit lange Ophold i London bevaret Sympatien for Stuarterne og ønskede ikke en Hollænder til engelsk Konge, tilmed en Hollænder, der havde gjort det til sit Livs Opgave at bekæmpe Ludvig 14. Storkanslerens alvorligste Anklagepunkt mod den senere Vilhelm 3. var

dog det, at denne i sin Tid havde været med til at svigte Hollands Allierede Danmark.

Englands Stilling til Danmark og dermed til det gottorpske Spørgsmaal forandredes ikke, efter at Jacob 2. havde fulgt sin ældre Broder paa Tronen. For den nye Konge var, i endnu højere Grad end for Karl 2., den franske Konges Vilje en Lov, men nu var det ikke længere et blot og bart Pengespørgsmaal, thi Jacob 2. havde straks efter sin Tronbestigelse sammenkaldt Parlamentet, der bevilgede ham en meget rundelig Aarsindtægt, men mere et Religionsspørgsmaal, den nye Konge var fanatisk Katolik og saa i Ludvig 14. den katolske Kirkes Beskytter. Det var lykkedes Jacob 2. at faa sin Broder omvendt til Katolicismen, medens han laa paa Dødslejet, Karl 2. havde altid i sit Hjerte været Katolik, men han frygtede for, at han i Henhold til Testakten skulde miste sin Trone, saafremt han officielt gik over, men med Døden for Øje turde han ikke fremture i Kætteriet, og de katolske Præster, som Broderen holdt parate, ilede med at give Kongen Absolution for hans over al Maade syndige Levned; vanskeligst var det naturligvis at tilgive Karl 2. hans lange Tøven med at vende tilbage til den eneste saliggørende Kirkes Skød, men selv det fik han Absolution for.

Karl 2.s katolske Indstilling kom til at faa stor udenrigspolitisk Betydning. Prins Jørgen saa med Afsky paa denne Tingenes Tilstand, og det samme gjorde hans Broder i København; Frederik Ahlefeldt mente derimod, at man kunde udnytte Karl 2.s latente Katolicisme, der medførte en nær Tilknytning baade til Frankrig og Østrig, for Karl 2. følte sig tiltrukket af Kejser Leopold, som den engelske Konges højeste Autoritet, den hellige Fader, kaldte sin »kæreste« Søn. Dette kunde efter Frederik Ahlefeldts Mening udnyttes, for Leopold 1. var Danmarks gamle Allierede og vilde kunne faas i Tale, om det gottorpske Spørgsmaal blev gravet op paany.

Efter Karl 2.s Død fik Katolicismen Vind i Sejlene. Jacob 2. troede at være sit Ideal i Versailles tilpas, naar han paa enhver Maade, paa Trods af Testakten, fremmede Katolicismen i England. Den nye engelske Konge ansatte den ene katolske Officer efter den anden i Englands hvervede Hær, der under Jacob 2.

blev bragt op paa en, som det forekom den menige Englænder, aldeles urimelige Størrelse af 10.000 Mand. Jacob 2. erstattede de faa protestantiske Officerer, som var knyttede til den katolske Hær i Irland, med rettroende; ogsaa indenfor den civile Embedsstand blev det ene høje Embede efter det andet besat med Kongens Trosfæller, saaledes ansatte Kongen en Del katolske Professorer ved Universiteterne; det kulminerede, da Jacob 2. gjorde sin Skriftefader til Medlem af Statsraadet. Dette sidste vakte en Storm af Forbitrelse og fremkaldte naturligvis særlig stor Bevægelse indenfor Gejstligheden, der sendte samtlige Englands Biskopper til London for at klage personligt hos Kongen. Jacob 2. lod de højjærværdige Herrer fængsle i Tower som Oprørere, men maatte dog snart slippe dem løs igen. Saa vidt gik Jacob 2., at han indførte baade Munke- og Nonneklostre. Parlamentet gjorde Vanskeligheder og pegede paa Testakten, men Kongen lod sig paa sin Side ikke forbløffe, han gjorde opmærksom paa, at der i den engelske Forfatning var noget, som hed de kongelige Prærogativer. Disse Prærogativer tillod ganske vist ikke Kongen at gaa uden om Testakten og gav ham ikke Lov til at ansætte katolske Embedsmænd, men Kongen havde Ret til at give Dispensation fra enhver af Retten fældet Dom: I Henhold til Testakten hjemfaldt enhver Mand, der tog imod et Embede, skønt han var Katolik, til Straf. Ved Hjælp af sin Lordkansler Georges Jeffreys forklarede Kongen Parlamentet, at nyudnævnte Embedsmænd havde skjult, at de hørte til den katolske Kirke, men Kongen kunde i Kraft af sin lovhjemlede Ret tilgive dem denne Forseelse, hvad han alt havde gjort. Om Underhusets Medlemmer stolede paa Holdbarheden af Jacob 2.s Argument, er formentlig et Spørgsmaal, sikkert er det imidlertid, at Kongen ofrede nogle af de mange Penge, Ludvig 14. havde foræret hans Broder, paa at bestikke de obsternasige Medlemmer. Overhuset blev ikke blandet ind i denne Sag, det ansaa Jacob 2. for en overflødig Formalitet, hvad det i Virkeligheden ogsaa var, eftersom næsten alle Lorderne hørte til Toripartiet, der under ingen Omstændigheder vilde opponere mod Kongen. Dertil kom det indenfor det engelske Aristokrati herskende katolske Snobberi; det ansaas for noget saare fint at være Katolik. Det var iøvrigt

ikke alene i England, at der blæste en for Katolicismen gunstig Vind, trindt om i Europa hørte man om fornemme Mænd og Kvinder, der omvendte sig. De Omvendte var sikre paa en god Modtagelse i de højere Kredse i Wien og Rom, og Selskabet i disse tvende Hovedstæder gjaldt nu engang for at være finere end det i Paris og London. Det klassiske Eksempel paa en saadan Overgang til den gamle Kirke var Gustav Adolfs Datter.

Jacob 2.s Arbejde for at fremme Katolicismen i England blev dog efterhaanden adskillige for broget, og der udbrød en regulær Opstand, i Spidsen for hvilken stod Kongens Brodersøn, Karl 2.s ovenomtalte naturlige Søn, Hertugen af Monmouth. Paa deres Fane skrev Oprørerne, skønt deres Fører var Katolik, at de kæmpede for Religionen og Friheden og for et frit, hvert Aar sammenkaldt Parlament.

Opstanden blev kvalt i Blod, og Jacob 2., der forbandt en høj Grad af Fromhed og Guds frygt med et Hjerte af Sten, lod uden Betænkeligheder baade sin Brodersøn og Hertugen af Argyle, hvilken sidste stod i Spidsen for de misfornøjede Skotter, radbrække levende. Jacob 2. mente ganske troskyldigt, at det vilde vinde Bifald baade hos Kongen af Frankrig og Paven. Her forregnede han sig dog, idet begge de to Potentater tværtimod irettesatte deres Protégè og raadede ham bestemt til Maadehold. Fra det Øjeblik tabte Jacob 2.s Sympati for Innocenz 11. og Ludvig 14. sig betydeligt, og det blev ikke uden Indflydelse paa det gottorpske Spørgsmaals Løsning.

Et Held var det for Danmark, at alt var saa fredeligt i Europa de første Aar efter Genforeningen, og at ingen af de europæiske Magter ønskede Krig, allermindst for et saa underordnet Spørgsmaal som det gottorpske. Ludvig 14.s brutale »réunioner« havde ganske vist vakt megen Misstemning, dette gjaldt særlig Indlemmelsen af det rent tyske Strassburg i Frankrig, men føre Krig af den Grund var der dog ingen, der vilde, med Undtagelse af Sverige og Holland; Vilhelm af Oranien havde altid næret et afgjort Fjendskab mod Ludvig 14., og Karl 11. kunde ikke tilgive den franske Konge, at han ikke havde faaet Lov til at hjembringe noget Udbytte fra den skaanske Krig. Disse to Mænd havde hel-

lere end gerne stillet sig i Spidsen for en Koalition mod den franske Erobrer, men Vilhelm af Oranien fik snart andet at tænke paa, idet hans Planer om at gøre Landgang i England var ved at modnes, og alene var den svenske Konge magtesløs. Der var i 1681 indgaaet et Forbund mellem Holland og Sverige, et Forbund, der umiddelbart efter blev tiltraadt af de to habsburgske Magter; Forbundet gik ud paa at opretholde status quo ante bellum og var tydeligt nok rettet mod Ludvig 14. og hans Erobring. At Kejseren tiltraadte Forbundet, var saa temmelig betydningsløst, idet han havde nok at gøre med at bakses med Tyrkerne, og Spanien var svagt. Hvad der ogsaa bidrog til at udelukke en tysk Krigserklæring mod Frankrig efter den meget brutale Erobring af Strassburg, var naturligvis det, at Frederik Vilhelm under ingen Omstændigheder vilde lege med, men fastholdt sit Venskab med Kong Ludvig, han havde gjort tilstrækkeligt mange og bitre Erfaringer med Hensyn til, hvorledes det gik, naar det romerske Rige drog Sværdet mod Frankrig.

Ludvig 14. selv var stemt for Fred, han havde nu til sine øvrige Erobringer føjet Luxemburg, og da han havde opgivet Tanken om at blive tyske Kejser, slog han sig tiltaals med det hidtil erhvervede. Planen om at opnaa den tysk-romerske Kejserkrone var ingenlunde grebet ud af Luften, Ludvig 14. havde beregnet, at han skulde optræde som det tyske Riges Redningsmand, idet han med en Hær vilde rykke Østrig til Hjælp og forjage Tyrkerne, den tyske Kejserkrone skulde saa være Belønningen; men den franske Konge var for en Gangs Skyld for sent paa det, og Kong Johan 3. af Polen kom ham i Forkøbet, saaledes som alt omtalt. Det styrkede naturligvis Habsburgernes Prestige, at det lykkedes den østrigske Hær at redde Wien fra Tyrkerne. Freden i Regensburg 1684 bragte endelig Fred, idet de franske Underhandlere tilbød at lade status quo være raadende i Europa. Det hele hang i en Traad, idet man hverken indenfor de hollandske Generalstater eller de tyske Fyrsters Kreds var enig om at gaa med til en saa fuldstændig Underkastelse under Frankrig; for at det drejede sig om en total given efter for Ludvig 14., kunde ingen med den bedste Vilje komme udenom. Skulde status quo

VAUBAN

bevares, maatte de franske Genforeninger godkendes, selv den, der var den værste Anstødssten, Besættelsen af Strassburg.

Regensburgerfreden skaffede Ludvig 14. en enestaaende Stilling i Europa, ingen kunde naa ham til Skuldrene i Henseende til Magt og Indflydelse. Udadtil havde Kong Ludvig sikret sig de mægtigste Potentaters Venkab, den engelske Konge var ham hengiven med Liv og Sjæl, det samme gjaldt Kongen af Polen, de schweiziske Cantoner og de Masser af smaa regerende Fyrster, mellem hvilke Italien var delt, betragtede Ludvig 14. som deres Skytsherre, Sultan Murad 4. sendte et Gesandtskab til Versailles for at forsikre den franske Konge om sit Venkab. Kejser Leopold 1. var taknemmelig for Frankrigs Holdning under Tyrkerkrigen, Kurfyrsterne, navnlig de gejstlige, der hang ved ham med Hud og Haar, betragtede Kong Ludvig som deres Forbilled; flere af Ærkebiskopperne, blandt andre den mægtige Kurfyrste af Kølñ, havde gerne set Ludvig 14. i Spidsen for det tyske Rige, da man ansaa Bourbonerne for endnu ivrigere Katholikker end Habsburgerne, om sligt var muligt.

Ikke for ingenting kunde man kalde den franske Konge »Pro-tector et arbiter Europiae«.

Ludvig 14., som utvivlsomt var en af de største Herskere, der nogensinde har levet, havde i en ganske anden Grad end senere Napoleon 1. forstaaet, hvad der baadede Frankrig bedst, han brød sig ikke om, saaledes som Napoleon, at spille Alexander den Store, han vilde gøre Frankrig stort og stærkt og beskyttet mod Angreb udefra, hvilket til Fuldkommenhed lykkedes ham: Langs hele sin Grænse var Frankrig beskyttet mod fjendtlige Overfald, takket være Vauban, en af alle Tiders største Ingeniører, sin Tids største; Vauban spændte et Net af uindtagelige Fæstninger over Landet, der var frem for alt Fæstningerne Lille, Fribourg, Bayonne, Perpignan og Pignerol. Ingen anden europæisk Magt kunde paa langt nær fremvise en Hær som den franske, hverken i Størrelse eller Kvalitet, Flaaden var paa henved 100 Linieskibe og 42 Fregatter foruden en Mængde mindre Enheder. Det franske Regeringssystem var et Forbillede for det hele Europa og fungerede som intet andet, og Ludvig 14.s Grund-sætning, at hans Interesse var knyttet til Statens, og Statens til

hans, maatte under en i alle Henseender saa glimrende udrustet Hersker som Ludvig 14. vise sig fra sin allerbedste Side. Alt blomstrede da ogsaa i Frankrig, intet andet Land havde tilnærmelsesvis et saa rigt Aandsliv, og i Modsætning til alle andre Lande var dette Aandsliv helt igennem nationalt; Landbrug, Handel og Industri skabte Landet store Rigdomme, som der var haardt Brug for efter de tilendebragte kostbare Krige, den Gang, som i vore Dage, Europas Svøbe.

Det vilde have været Galskab, om ikke den danske Regering af al sin Evne havde søgt at holde sig gode Venner med Frankrig. Baade Christian 5. og Frederik Ahlefeldt var da ogsaa i høj Grad inde paa den Tanke at vinde den franske Konges Venskab. Storkansleren smigrede sig med det iøvrigt ikke ganske urimelige Haab, at Bestemmelsen i Regensburgerfreden om Opretholdelsen af status quo ogsaa maatte gælde Genforeningen med Sønderjylland, idet den var foregaaet inden Freden, eller, som Ludvig 14. foretrak at kalde den, den trediveaarige Vaabenstilstand, var sluttet. Der var saa meget mere Mening i Ahlefeldts Raisonnement, som de franske Genforeninger udtrykkelig var godkendt i Regensburg, hvorfor skulde saa ikke Genforeningen med Sønderjylland godkendes?

Men Frederik Ahlefeldt gjorde Regning uden Vært. Til Held for ham og hans Eftermæle' skulde han dø, inden Danmark maatte opleve den Skændsel og Ydmygelse, den tvungne Ophævelse af Genforeningen medførte.

Man kan ikke bebrejde Frederik Ahlefeldt for vidtgaende Optimisme efter Freden i Regensburg, Danmarks Status var virkelig god, det vil sige udenrigspolitisk set, indadtil var den saa slet som tænkes kan, idet der herskede den yderste Fattigdom, fremkaldt ved de daarlige Aar for Landbruget, der vel næppe nogensinde har været stedt i en saadan Nød. Det mærkedes i en ganske særlig Grad i Sønderjylland, hvor Elendigheden var saa stor, at endog flere større og mindre Gaarde blev forladte, eller »øde«, som man kaldte det; det skete da ogsaa, at Lyngen bredte sig i magrere Egne, hvor der hidtil havde vokset Korn og Græs; den Plage, som i de Tider gerne fulgte med Misvækst og Fattigdom, Ulvene, begyndte paany at brede sig i Vestslesvig. Der var enkelte

Aar, hvor Høsten i Sønderjylland var saa slet, at Føldudbyttet var lig Nul; endog i nogenlunde gode Aar maatte man i Sønderjylland saavel som i det øvrige Monarki nøjes med tre eller fire Fold. Ikke destomindre blev Befolkningen flaaet for Skatter, dette gjaldt navnlig Landbrugerne. Paa en Maade gik det mest ud over de store Godser, der var de bedste Skatteobjekter, her kunde Skatten af Jorden undertiden overstige Udbyttet; Følgen var, at Jorden sank og sank i Værdi, og da Spekulanter mærkede, at der var bedre Tider i Anmarche, erhvervedes Godser og Gaarde til en meget billig Penge; paa den Maade opstod, blandt andet i Sønderjylland, en ny Slags Godsejere. Godsejernes Fattigdom var tildels fremkaldt af Bøndernes Fattigdom. Ret betegnende er det, at der var Fæstebønder, der af Hensyn til det ofte meget tyngende Hoveriarbejde maatte holde flere Heste end Køer. I de sønderjyske Købstæder var Armoden næsten lige saa stor som paa Landet, da Handelen stagnerede som Følge af Bønders og Proprietærs bristende Købeevne.

Denne sørgelige Tingenes Tilstand modvirkede Frederik Ahlefeldts Planer om ad fredelig Vej at opnaa en Ordning af det gottorpske Spørgsmaal, idet Sønderjyderne for enhver Pris vilde have Gottorperne tilbage, de haabede nemlig paa, at de i økonomisk Henseende vilde faa det bedre under det gamle Styre. Dette havde ogsaa en politisk Baggrund; i Sønderjylland havde man været adskilligt mindre begejstret for Enevældens Indførelse end i Kongeriget, navnlig var man misfornøjet med den af Enevældet fremelskede Centralisation, der var mindre udbredt under den gottorpske Hertugs Scepter end under Kongens, ligesom i det hele taget den gottorpske Enevælde var noget mindre udpræget end den kongerigske, skønt den var af ældre Dato. Et Brud med den af Griffenfeld saa stærkt efterstræbte Centralisation var det, at »Christian 5.s Danske Lov« ikke kom til at gælde for Sønderjylland, hvor den gamle »Jyske Lov« stadig bestod.

Om nogen personlig Vedhængen ved Hertug Christian Albrecht var der for Sønderjydernes Vedkommende næppe Tale, det var der heller ingen synderlig Anledning til; Hertugens Ødselhed midt under den ved Krigen fremkaldte Fattigdom var ildeset, saa meget mere som de mange Penge anvendtes til Christian Al-

brechts private Luxus. Men af to Onder foretrak man dog det, som forekom det mindste, man vilde hellere regeres af Hertugen end af Kongen. Dertil kom, at Sønderjyderne efterhaanden havde fundet sig tilrette med Gottorperne, som de mente bedre kunde beskytte dem mod Angreb sydfra, hvad de danske Konger efter Sønderjydernes Mening ikke havde vist sig i Stand til. Ved Christian Albrechts Forjagelse 1684 havde Sønderjydernes Sympatier udelukkende været paa Hertugens Side, i Erkendelse af den Uret, der af Christian 5. var øvet mod Gottorperne, en Opfattelse, der heller ikke var helt ualmindelig i det øvrige Monarki udenfor Hertugdømmerne. Christian Albrecht var vel nok den af de gottorpske Hertuger, Sønderjyderne satte mindst Pris paa, særlig naar de sammenholdt ham med hans langt betydeligere Fader, Frederik 3. Medens Frederik 3. var grundig inde i Regeringssagerne, lod Sønnen disse gaa efter bedste Beskub, idet han som Regel overlod Styrelsen til sine Ministre. Baade Ministre og Embedsmænd søgte saa vidt muligt at udsuge Undersaatterne. Misfornøjelsen samlede sig mod Tyskeren Martin Böckel, som Christian Albrecht forskrev fra Brunsvig, skønt Hertugen af Wolfenbüttel havde afskediget Manden paa graat Papir. Men Christian Albrecht havde vejret, at Böckel var brugbar til at skaffe Penge tilveje, og Penge var der haardt Brug for som Følge af den ødsle Hofholdning og en meget kostbar Udenlandsrejse, Hertugen foretog. Böckel fik Stillingen som Kansler efter en anden Brunsviger af samme Kaliber, Hophner. Böckel var bestikkelig efter samme Maalestok som baade Griffenfeld og Kielmannsegge, ja efter nogles Mening om muligt værre; han drev sit Væsen med en saadan Frækhed, at han tilsidst ikke udnævnte nogen ny Embedsmand uden at faa Penge forud. Megen Forargelse vakte det ogsaa, at Kansleren »bøjede Retten for Gunst og Gave« og lod Udfaldet af Rettens Domme være afhængigt af, hvad der betaltes ham; der kunde overhovedet ikke anlægges Proces, uden at Kansleren paa Forhaand havde faaet Betaling for Processens Anlæggelse, Dommerne var ganske i hans Lomme.

Hvad der gjorde Böckel særlig yndet af Hertugen, var, at han

kunde hjælpe ham, hver Gang han var i Pengeforlegenhed, og det var, som alt bemærket, Forudsætningen ved Ansættelsen.

Men Böckel kunde ikke magte Situationen. I 1681 var Pengeforvirringen saa stor, at Hertugen hverken vidste ud eller ind; han maatte bide i det sure Æble, afskedige Böckel og sætte Magnus Wedderkop i Spidsen for Gehejmeraadet. Wedderkop ryddede op i Augiasstalden, han nedsatte en Commission bestaaende af tre Amtmænd og to Landraader, der rejste Hertugdømmet rundt for at paahøre Befolkningens Klager. Resultatet blev Afskedigelse af en Del Embedsmænd, der desuden idømtes Bøder eller Fængselsstraffe; et Par Stykker fik deres Formuer konfiskerede.

Et meget daarligt Ry havde en Del Forpagtere af Hertugens Domænegaaarde, specielt en Forpagter oppe i Nærheden af Aabenraa; hans Udsugelser og Indblandinger i Administrationen var af en saadan Art, at en Sognepræst fra Prædikestolen en Gang indflettede følgende Ord i Kirkebønnen: »Herre Vor Gud, hvordan gaar det dog til, at du saa længe roligt ser paa, hvorledes denne ugudelige og afskyelige Mand driver sit Værk?« Saa vel den paa-gjældende som flere andre Domæneforpagtere blev draget til Ansvar og straffede efter Commissionens Undersøgelse.

Denne Décadence indenfor det gottorpske Statsmaskineri var saa meget mærkeligere, som Gottorp altid havde været forud for det øvrige Norden, det gjaldt navnlig Administrationen. I det hele taget kunde det siges, at da Christian Albrecht i 1659 overtog Regeringen, var Styrelsen af Hertugdømmet mønsterværdig, set med Datidens Øjne. Men den Embedsmandsvælde, som allerede den Gang herskede i Gottorp, og som i Danmark først skulde følge med Enevældens Indførelse, havde sine svage Sider. Hertug Frederik 3., der var med i alt, hvad der foregik i hans Land, sørgede altid for Ansættelsen af dygtige og paalidelige Embedsmænd, men dette Forhold ændredes under Efterfølgeren. Christian Albrecht havde ligesom de første danske Enevoldskonger mere Tillid til Fremmede, særlig Tyskere, end til Landets egne; Følgen deraf var, at talrige vigtige Embeder blev besat med Tyskere, som Hertugen vænnede sig til at betragte som en Slags privat Tyende, og det gik saa meget lettere, som disse nye Embedsmænd udelukkende følte sig knyttede til Hertugens Person

og ikke til Landet og dets Borgere, blandt hvilke de paa Forhaand var ildesete som Følge af deres fremmede Oprindelse, og fordi adskillige af dem først lidt efter lidt kunde sætte sig ind i de nye Forhold.

Ikke alene Hofholdningen blev langt dyrere end under den yderst økonomiske og for en spartansk Levemaade anlagte Frederik 3., hele Administrationen skulde sættes op paa en langt større Fod, alt skulde være flot og stort, den enevældige Hertug maatte ikke alene være omgivet af en Stab af Hoffolk, men ogsaa med flere Ministre, Gehejmerraader og almindelige Embedsmænd, det skulde kaste Glans om Tronen, fra hvilken al Magten og Forvaltningen udgik. Men denne Ordning var dyr, derfor gjaldt det om at faa Mænd, som kunde nøjes med en ringere Løn end den hidtidige, eller som ad andre Veje kunde skaffe sig Indtægter; dette sidste medførte en hel Del Corruption. Vilkaarlige Afskedigelser af gamle veltjente Embedsmænd var en Følge af Forandringerne, og der var en almindelig Klagen over utilstrækkelige eller slet ingen Pensioner. For i Fremtiden at undgaa slige Klager søgte den nye Hertug at faa ansat velhavende Embedsmænd, som man ikke behøvede at pensionere, for der kunde ikke skaffes flere offentlige Indtægter, Skattetrykket var svært nok i Forvejen. Helt glat gik det dog ikke, der var Embedsmænd, som mødte op ved Hove med deres Regninger for, hvad Hertugen skyldte dem, ikke alene i tilbageholdt Løn, men i ligefremme Laan; det var i flere Tilfælde ganske lavt staaende Embedsmænd, saasom Amtsskrivere, der havde forstrakt Hertugen med Mønt, iøvrigt laante Hertugen Penge af alle og enhver.

Efter Freden i Fontainebleau, da Hertugen var vendt tilbage til Gottorp, kom den danske Regering med en Regning paa 300.000 Daler, som blev kaldt Skatterestancer fra den Tid, da Danmark havde holdt Hertugdømmet besat efter Forliget i Rensborg og under den skaanske Krig. Christian Albrecht erklærede imidlertid, at han ikke havde en Skilling at betale med, og efter lange Forhandlinger mellem ham og Frederik Ahlefeldt ordnedes det saaledes, at Femern blev givet Kongen i Pant for Beløbet. Det var selvfølgelig en stor Lettelse for Hertugen, at Gælden paa de 300.000 ikke længere hang ham over Hovedet, og Hertugen

søgte nu at komme af med den løse Gæld ved at sælge Krongodset. Førsteministeren Wedderkop, der skulde ordne det hele, fastsatte et yderst indviklet System af Provision, »Gebührer og Sportler«, der i Forbindelse med Snyderier og Bestikkelser ved Afhændelsen af Godserne gjorde Ministeren til en hovedrig Mand; ogsaa Wedderkops Hjælper indbefandt den højere Embedsstand tjente hele Formuer ved Jordsalget.

Christian 5.s Besættelse af Hertugdømmet ved Udbrudet af den skaanske Krig blev fuldstændig ruinerende for Christian Albrecht, og i de faa Aar, der laa mellem Freden i Fontainebleau, da Hertugen blev genindsat i sine Rettigheder, og Incorporationen af 1684, kunde der ikke raades Bod paa Misèren. Rent galt blev det naturligt efter Genforeningen, da den danske Regering afsatte og forjog en Mængde gottorpske Embedsmænd og Godsejere, der ligesom Hertugen tyede til Hamborg, hvor Christian Albrecht havde haabet at kunne leve i Fred, og hvor han befandt sig bedre end i Holsten. Rent bortset fra, at Hertugen foretrak Hamborg som Opholdssted, saa haabede han paa at kunne leve billigere der end i Holsten; men han forregnede sig, eftersom hans landflygtige Undersaatter tærede paa hans Pung. Den meget letsindige Hertug var nemlig ogsaa en meget god Mand, der gerne hjalp andre, selv ud over Evne.

Udadtil var Stillingen med Hensyn til en Ordning med Gottorp saa god som muligt. Det var i Tillid til Alliancen med Frankrig, at Danmark i 1684 inddrog det gottorpske Slesvig, og da Ludvig 14. ikke rørte paa sig ved den Lejlighed, skulde Frederik Ahlefeldt synes at have haft Ret i sin Tankegang, at den franske Konge vilde tillade Danmark at beholde sit Bytte. Storkansleren støttede ogsaa sin Optimisme paa den omtalte Misfornøjelse med en Del Embedsmænd under Gottorp, og Ahlefeldt var vel underrettet, han kunde se det hele paa nærmeste Hold fra Graasten.

Det var i disse Aar Frederik Ahlefeldts altbeherskende Tanke at tilvejebringe en Udsoning mellem Kongeriget og Gottorp, saaledes at Genforeningen kunde sikres ad fredelig Vej. Storkansleren var fast overbevist om, at der maatte gøres noget til Gengæld for Incorporationen, og at Gottorp paa en eller anden Maade burde have Erstatning for det store Tab af Land, og ikke mindst

af Prestige, som det havde lidt i 1684. Christian 5. syntes ikke om denne Tanke, han ansaa sig for at have været i sin fulde Ret, da han incorporerede det gottorpske Slesvig, idet han betragtede Hertugen af Gottorp som en blot og bar Forræder. Denne Tankegang kunde Frederik Ahlefeldt ikke gaa med til, og han havde fra først af, længe før 1684, manet Christian 5. til Forsigtighed og til en vis Hensyntagen overfor Christian Albrecht. Storkansleren gik da ogsaa kun nødtvungent med til det, der foregik 1684, og som han, utvivlsomt med Rette, ansaa for en Voldshandling. Nu, hvor den internationale Situation tegnede sig saa gunstigt for Danmark, var der efter Frederik Ahlefeldts Mening en god Lejlighed til at gøre Fejlen fra 1684 god igen. Det var ingenlunde af Sympati for Christian Albrechts Person, Storskansleren syntes ikke om sin tidligere Nabo og Omgangsfælle, medens han rent menneskeligt, bortset fra det politiske Mellemværende mellem Danmark og Gottorp, havde følt sig tiltrukket af den afdøde Hertug, med hvem han i høj Grad var aandsbeslægtet.

Det var udadtil, man skulde rette Blikket, den indre Situation i Hertugdømmet kunde man tage sig let, mente Frederik Ahlefeldt, selvom der herskede en ret udbredt Misfornøjelse med Genforeningen; dette gjaldt fortrinsvis Frederik Ahlefeldts Standsfæller, som ved flere Lejligheder optraadte meget udfordrende, saaledes blev der et halvt Aars Tid efter Genforeningen afholdt et stort Møde af sønderjyske og holstenske Godsejere. Der blev ved Mødet vedtaget en Resolution, affattet i ret skarpe Udtryk, og stilet direkte til Kongen, overfor hvem man fremsatte diverse Klager. Gejstligheden sluttede sig til Klagerne uden dog at sende Repræsentanter til det store Møde; men ikke saa faa Medlemmer af den højere Gejstlighed skrev under paa Resolutionen. Klagen drejede sig hovedsagelig om det, der optog alles Sind i Hertugdømmerne, den vanskelige finansielle Situation. Dette, at Præsterne sluttede sig til Bevægelsen, gav Adelen Anledning til at fremstille Sagen, som om alle Hertugdømmernes Stænder stod bag ved Henvendelsen til Kongen, hvad de faktisk ikke gjorde, selv om de formentlig sympatiserede med Klagen, hvad der var al mulig Anledning til. Men baade Christian 5. og hans Kansler betragtede dette som en Tilsnigelse, og Frederik

Ahlefeldt raadede Kongen til at optræde med Bestemthed i denne Sag. Ahlefeldt fik da Befaling til at tilkendegive Godsejerne Kongens Misbilligelse, og det var ikke blide Udtryk, Storkansleren brugte overfor sine »vorlaute« Kolleger. Det blev tilkendegivet Godsejerne, at det var forkert, naar de gav det Udseende af, at de havde hele den sønderjyske Befolkning bag sig, medens det i Virkeligheden kun var et Mindretal, der havde besværet sig overfor deres Herre, »der angestammte Herzog«, som Christian 5. var saa hensynsfuld at kalde sig i denne Forbindelse. Det væsentligste i denne Episode var, at Kongen gennem Storkansleren forbød Adelen og Gejstligheden at optræde som Corporation for begge Hertugdømmerne. Dette Forbud var fuldt berettiget, idet noget af det første, der blev foretaget efter Genforeningen, var at dele Ridderskabet i tvende Afdelinger, en sønderjysk og en holstensk, ganske som man havde delt den fælles Landekiste, i hvilken alle Finanser hidtil var flydt sammen, i en slesvigsk og en holstensk.

Det var baade Kongens og Storkanslerens Mening at fremstille Bevægelsen som ganske uofficiel, noget, den lovlige Institution, Ridderskabet, stod ganske udenfor, skønt Sandheden var den, at de allerfleste Deltagere i Mødet var Medlemmer af Ridderskabet. De misfornøjede gav straks Køb, og tilsyneladende indtraadte der Ro i Gemytterne, men Misfornøjelsen var tilstede og i betydelig Grad øget. I Stedet for at afholde demonstrative Sammenkomster mødtes man privatim rundt om paa de store Herregaarde, hvor Bitterheden fik Luft. Hamborg var ikke længere borte, end at der kunde vedligeholdes Forbindelse mellem de misfornøjede Godsejere og Præster paa den ene Side og den exilerede Gottorperhertug paa den anden Side.

Hvad der bidrog til at forstærke Misfornøjelsen og Ængstelsen indenfor vide Kredse af Hertugdømmerne, var det, at man anede, at der bag Regeringens Kulisser drøftedes Mulighederne for en Genforening ogsaa med Holsten; dette var Frederik Ahlefeldts Yndlingstanke, Helstatsmand om en Hals som han var. Tidspunktet kunde ikke være mere gunstigt, og man regnede ud, at naar Sønderjyllands Incorporation lykkedes med en saa fuldkommen Lethed, saa kunde det ikke volde altfor store Vanskeligheder ogsaa at sluge Holsten. Hertil er at bemærke, at der var

en stor og betydningsfuld Forskel paa de to Dele af Hertugdømmet Gottorp, Holsten var en tysk Stat, der hørte til det tyske Rige, medens Sønderjylland absolut intet havde at skaffe med Kejseren; Kabinetterne i Wien og Paris havde meget vanskeligt ved at forstaa denne statsretlige Side af Sagen. Medens man fra dansk Side ved enhver Lejlighed gjorde gældende, at Slesvig hørte til Danmark, var Hertug Christian Albrecht utrættelig i at fastholde Holstens Tilhørsforhold til det romerske Rige. At man i Wien ganske savnede Klarhed over Forholdet, kan ses deraf, at Leopold 1., efter Gottorpernes indtrængende Opfordring, protesterede mod Slesvigs Inddragelse som et Indgreb i Kejserens Magtfuldkommenhed. I København tog man det nærmest som en Spøg eller en næsvis Indblanding i noget, der ikke vedkom Kejseren.

Det gjaldt nu ved Inddragelsen af Holsten om at holde Forbundsfællerne varme. Den betydningsfuldeste af disse, Ludvig 14., kunde ikke forudsættes at have nogen dybtgaaende Forstaaelse af »la question des duchés«, som man udtrykte sig i Frankrig, han maatte blive let at behandle, særlig for en saa dreven Diplomat som Meyer crone, der ikke for ingen Ting havde gaaet i sin Svoger Griffenfelds Skole. Det var naturligvis lettere at bibringe Leopold 1. Forstaaelsen af Danmarks Forhold til Hertugdømmerne, Kejseren havde dog *noget* Begreb om Sagen. Dette at de tvende Hertugdømmer, som i Henhold til de Forpligtelser, den oldenborgske Kongestamme indgik, den Gang da Christian 1. arvede Sønderjylland og Holsten fra sin Onkel, Grev Adolf, skulde forblive »for evig udelte«, dog kunde deles i Stumper og Stykker og regeres af forskellige Fyrster, var vanskeligt at fatte for udenforstaaende. Det var heller ikke let at faa gjort den franske Konge begribeligt, at Sønderjylland, der hørte ind under Danmark, dog ikke maatte indgaa en nærmere Forbindelse med dette Land, skønt den tysk-romerske Kejser ikke var Slesvigs Lensherre, saaledes som han var det til Holsten.

Hertugen af Gottorp holdt gennem sine personlige Skrivelser og gennem sine Sendebud Kejseren underrettet om, hvad der blev foretaget fra dansk Side overfor Hertugdømmerne, medens Baron Liliencron, der med hyppige Afbrydelser repræsenterede

de danske Interesser i Wien, uden Held søgte at forklare Kejseren, at det danske Standpunkt var det korrekteste. Leopold 1. vendte det døve Øre til, naar Liliencron vilde forklare ham Bortrettelsen af den danske Handlemaade, skønt Kejseren satte stor Pris paa den danske Diplomat, der var meget yndet i den tyske Rigshovedstad. Liliencron, der var udgaet af en jævn Købmandsfamilie og oprindelig hed Breckling, var af Kejseren gjort til Medlem af den tysk-romerske Friherrestand.

Det viste sig umuligt for Liliencron at opnaa noget som helst med Hensyn til det gottorpske Mellemværende, medens Gesandten paa andre Omraader opnaaede meget store Resultater, saaledes navnlig ved den endelige Ordning af den oldenborgske Arvesag, ligesom han havde megen Indflydelse paa Afslutningen af Alliancen med Kejser Leopold, hvorved Danmark sikrede sig en nægtig Støtte under den skaanske Krig. Det taler til Ære for Liliencron, at han, da han senere blev Amtmand i Segeberg, med megen Vægt udtalte sig for en særlig Domsmyndighed for Sønderjylland, saaledes at Domstolen i Glückstadt ikke længere skulde gælde for Slesvig, men kun for Holsten. Frederik Ahlefeldt satte megen Pris paa Liliencron, der var hans højre Haand ved Forhandlingerne i Wien, men han sympatiserede ikke med Liliencrons Plan om Delingen af Domsmyndigheden; Storkansleren saa noget længere ud i Fremtiden end Liliencron, han vilde ikke blive ved det i 1684 opnaaede, Holsten skulde ogsaa erhverves, det var derfor ikke værd nu at tage fat paa en Sondring mellem de tvende Hertugdømmer.

Christian Albrechts Henvendelser til Wienerhoffet gik især ud paa at søge en Sammenslutning mellem Kongeriget og Sønderjylland forhindret. Christian 5. nærede derimod Ønsket om at knytte Slesvig nøjere til Danmark. Vi har allerede set, at der for Adelens Vedkommende foretoges en bestemt Sondring mellem Slesvig og Holsten, idet den sønderjyske Adel skulde være adskilt fra den holstenske. Der vedblev at være en fælles dansk-gottorpsk Regering for Holsten, og fælles Financer, idet den for begge Hertugdømmerne gældende Landekiste nu blev rent holstensk. Sønderjylland blev efter Genforeningen ikke længere betragtet som en Slags Udland, idet den tidligere Toldgrænse ved

Kongeaen nu blev rykket mod Syd og fremtidig skulde gaa langs Ejderen. Endvidere blev det forbudt de sønderjyske Skibe at sejle under andet Flag end Dannebrog. Dette kunde for saa vidt være meget godt, men uheldigvis stak Hestefoden frem, idet den samme Ordre blev udstedt til de Søfarende i dem af Holstens Købstæder, der ikke hørte ind under Gottorp, men under Danmark. Denne Forholdsregel vakte megen Vrede i Holsten, navnlig i det ravytiske Altona, hvor Misfornøjelsen gav sig højlydt Udslag.

Men uheldigvis blev det herved. Der blev fra dansk Side absolut intet gjort for at bringe den af Gottorperne principmæssig drevne Germanisering af Sønderjylland til Ophør, tværtimod, kunde man vel snarere sige. Hverken i Kirken eller Skolen blev der gjort noget for at raade Bod paa den gottorpske Germaniseringspolitik; Frederik Ahlefeldt foregik selv i saa Henseende med ét slet Eksempel ved at kalde en tysk og tysktalende Præst til den ham tilhørende Kirke i Kliplev, hvor der blev præket paa Tysk og sunget tyske Salmer, skønt en Del af Menigheden overhovedet ikke forstod Tysk.

Det var selvfølgelig en meget svær Opgave at gennemføre en maalbevidst Fordanskning, efter at Gottorperne igennem Generationer havde søgt at germanisere Hertugdømmet, hvad der var saa meget mere uheldigt, som Egne helt oppe i det nordligste Nordslesvig hørte ind under Gottorp; den Grund, paa hvilken det nuværende Christianfeld ligger, hørte saaledes til Gottorp, for ikke at tale om, at Aabenraa var en gottorpsk By, der da ogsaa baade nord og syd for Kongeaen udelukkende blev kaldt Apenrade, ogsaa i officielle danske Regeringsdokumenter. Hvorledes Fortyskningen virkede, kan ses deraf, at en Bonde fra Eggen nord for Haderslev, inden det Tidspunkt da den endelige Genforening med Sønderjylland blev fuldbyrdet af Frederik 4., en Gang da han havde begivet sig til Nørrejylland, udtalte: »A er en Tysker.« Saare uheldigt var det, at Slesvig efter Genforeningen vedblev at sortere under Tyske Cancelli, og at man ikke sørgede for at sende danske og dansktalende Embedsmænd til Sønderjylland, saa lidt som for at gøre Retssproget dansk, det vedblev at

være tysk, saaledes at danske Undersaatter, der ikke var det tyske Sprog mægtige, maatte benytte Tolck.

For at faa bragt en endelig Ordning tilveje med Hensyn til Slesvigs Incorporation, fik Frederik Ahlefeldt Christian 5. med til Sammenkaldelsen af en Kongres, der skulde finde Sted i Itzehoe og ledes af Storkansleren. Den lille ubetydelige By skulde ikke synes særlig egnet til Afholdelsen af en af talrige Deltagere bestaaende Kongres, det blev da ogsaa vanskeligt at skaffe de mange Delegerede, som Frederik Ahlefeldt sammenkaldte, Tag over Hovedet. Man havde tænkt sig at benytte det store og rummelige adelige Frøkenkloster for at skaffe en Del af de fremmede Gæster Logi, men Klosterets Abbedisse mødte op med Protest, der maatte ingen Mandfolk opholde sig paa Klostret om Natten, kun om Dagen var det i Henhold til Statutterne tilladt. Fra forskellige Sider henstillede man til Frederik Ahlefeldt at vælge et mere centralt beliggende Sted til Conferencen, men Storkansleren gjorde med Fynd og Klem gældende, at Itzehoe var netop et fortræffeligt Sted til Kongressens Afholdelse, man vilde ikke faa nogen Djævel til at rejse til København, Itzehoe, som laa i den allersydligste Del af det sydlige danske Monarki, var det derimod meget let at naa til. Det blev som Frederik Ahlefeldt vilde have det. Man maa give Storkansleren Medhold i, at Itzehoe var det Sted i det samlede danske Monarki, der var lettest at komme til for Rejsende fra Syd, det gjaldt særlig for de Repræsentanter, som det var Frederik Ahlefeldt mest magtpaaliggende at faa med, nemlig Gesandterne fra de fire brunsvigske Hertugdømmer, Hannover, Lyneborg, Celle og Wolfenbüttel; det samme Raisonnement gjaldt Frederik Vilhelm, der vilde sende en eller flere Delegerede til Conferencen, Hertugerne af Zerbst, Dessau, Köthen og Bernburg og endelig Ærkebiskop-Kurfyrsten af Köln. Det var i det hele taget en imponerende Skare Diplomater, der skulde samles i det lille holstenske Hul, langt flere end Frederik Ahlefeldt havde ventet; saaledes tilkendegiver Storkansleren i et af sine Breve, at han »morer sig over«, at de fire Hertuger af Anhalt vil være med i Laget for at faa deres Del af Kagen, nemlig en Stump af Magdeburg.

Som det stedse var Tilfældet i hine Tider, gik man under Con-

ferencen i Itzehoe frem med den største Omstændelighed, de mundtlige Debatter var endeløse, og der maatte desuden holdes Pauser paa adskillige Dage, for at Kongresdeltagerne kunde faa Tid til at skrive hjem til deres Regeringer, og, hvad der var mindst lige saa vigtigt, til den paagældende Fyrstes Gesandt i Paris, for det var dog til syvende og sidst Ludvig 14., Europas mægtigste Mand, som skulde træffe den endelige Afgørelse. De lange vidtløftige Rapporter blev almindeligvis sendte med Posten; drejede det sig om meget vigtige og hemmelighedsfulde Sager, blev de paagældende Skrivelser ekspederede ved Hjælp af en Kurer, for at man kunde slippe for Censuren, der aabnede og læste alle Breve, naturligvis med særlig Interesse dem af politisk Indhold. Det var frem for alle Skrivelser til Paris, der var Genstand for den tyske Censurs Opmærksomhed.

Den første Skuffelse mødte Frederik Ahlefeldt fra Paris, hvorfra Brandenburgs Gesandt, Spanheim, i et privat Brev tilskrev ham, at Ludvig 14. ikke interesserede sig for den gottorpske Sag, hvorfor det efter Gesandts Mening var det bedste at lade det hele bortfalde og lukke Butikken i Itzehoe, det samme mente Marki de Feuquiére, den allestedsnærværende, der aflagde Elbbyen en kortere Visit for at faa Færten af, hvad der foregik. Ogsaa en anden Skuffelse mødte straks Frederik Ahlefeldt, idet der naaede Rygter til Itzehoe om en planlagt ægteskabelig Forbindelse mellem Arvingen til Brandenburg og en hannoveransk Prinsesse. Man ængstede sig fra dansk Side for, at denne Forbindelse skulde faa ugunstige Konsekvenser for den danske Politik, og man søgte at hindre Partiet ved Henvendelse til den franske Regering og ved at gøre Frederik Vilhelm opmærksom paa, at han ikke kunde stole paa Hannover saa lidt som paa de andre brunsvigske Stater som Forbundsfæller. Frederik Ahlefeldts mærkelige Omslag fra Tillid til de brunsvigske Stater til Mistillid slog dog snart om, og under Forhandlingerne herskede der den bedste Forstaaelse mellem Storkansleren og de brunsvigske Udsendinge, medens Ahlefeldts Relationer med den brandenborgske Gesandt Meiners under hele Kongressen ogsaa vedblev at være gode. Frederik Ahlefeldt bestræbte sig i al den Tid, Kongressen varede, efter at gøre Sammenkomsten til

et »Instrument« for Bevarelsen af Fred og ikke til de forberedende Skridt til en Krig. Det var ikke nogen ny Opgave for Storkansleren, der under hele sin Funktionstid maatte arbejde paa at holde Danmark uden for krigerske Forviklinger. Ved en Skæbnens Ironi var det blevet hans Opgave at styre Danmark under den skaanske Krig, men saa længe den varede, gik Frederik Ahlefeldts Bestræbelser ud paa snarest muligt at skaffe Fred.

Under Kongressen maatte Ahlefeldt som sædvanlig modvirke Christian 5.s Krigslyst, der støttedes af Kongens private Venner; disse saa deres Fordel ved at snakke Kongen efter Munden og overbyde ham i Krigsgalskab. Ved denne Lejlighed synes Kongen at have tænkt mindre paa en Generhvervelse af de skaanske Provinser end paa at erhverve Stykker af de svenske Besiddelser i Tyskland. Det faldt Frederik Ahlefeldt svært at gøre Kongen og hans Eftersnakkere begribeligt, at naar man skulde holde fast ved sine tyske Allierede, frem for alle Frederik Vilhelm og de brunsvigske Fyrster, kunde det ikke gaa an at opstille Krav om Erobringer i Tyskland, selv om de tyske Forbundsfæller langt hellere saa Danmark end Sverige som Indehaver af Bremen og Pommern; Danmark var ikke tilnærmelsesvis saa farlig en Nabo som det langt mægtigere Sverige, og med Christian 5. vilde man kunne tale sig tilrette, det var langt lettere end med Karl. 11. Frederik Ahlefeldt fastholdt, at ifald Brandenburg og Brunsvig skulde blive til Sinds at hjælpe Danmark til en Ordning af det gottorpske Spørgsmaal, saa vilde de indskrænke sig til det og ikke hjælpe en ny ikketysk Magt til Besiddelser indenfor det romerske Rige, man havde i saa Henseende nok med Frankrig og Sverige.

Storkansleren gjorde Kongen opmærksom paa, at man sikkert ikke fik Holland med paa Glatis, Holland følte sig trods alt som en germansk Stat. Det var Frederik Ahlefeldts Ønske, at Holland saa vidt muligt skulde holdes udenfor Forhandlingerne i Itzehoe, og at der ingen Henvendelse skete til Republikens Statholder, der imidlertid ikke var saa let at holde paa Afstand, da han og Kurfyrsten af Brandenburg sympatiserede og desuden var nærbeslægtede gennem Frederik Vilhelms Gemalinde Louise af Oranien; begge de to Herrer ønskede Hollands Del-

tagelse i Forhandlingerne om det gottorpske Spørgsmaal. Frederik Ahlefeldt forlangte imidlertid af den brandenborgske Gesandt, at han skulde skaffe ham Garanti for, at Holland holdtes udenfor Sagen; Generalstaterne var af samme Mening som Storkansleren, idet Majoriteten indenfor samme fandt, at Danmarks og Gottorps Mellemværende var noget Holland aldeles uvedkommende. Noget Sikkerhed for, at Nederlandene holdt Fingrene fra Fadet, kunde Ahlefeldt imidlertid trods alle Bestræbelser ikke faa, han ønskede nemlig ikke at indlede en direkte Correspondance med Prinsen af Oranien, det vilde være ligesom at paakalde hans Indblanding. Desuden var det en over hele Europa kendt Sag, at Generalstaterne ofte handlede udenom Statholderen, og det har antagelig ogsaa været Tilfældet her, hvor Generalstaterne ønskede, at det blev overladt de brunsvigske Hertuger at ordne Mellemværendet mellem Danmark og Gottorp, medens Statholderen ikke syntes om denne Fremgangsmaade, da han ikke kunde lide de brunsvigske Hertuger, navnlig ikke Hannoveraneren. Iøvrigt havde Frederik Ahlefeldt absolut intet imod den hollandske Republiks Statholder, og denne havde heller ikke noget imod Storkansleren, hvilket bedst kan, ses deraf, at Ahlefeldt midt under Forhandlingerne i Itzehoe henvendte sig til Vilhelm af Oranien for at bede ham om en Tjeneste, en Tjeneste, som Statholderen hellere end gerne viste den danske Førsteminister, skønt han var ganske paa det rene med, at Ahlefeldt modarbejdede ham under Kongressen i Itzehoe.

Det drejede sig om en ung holstensk Godsejersøn, der befandt sig paa en Rejse for sin Uddannelses Skyld; saadanne Studierejser var lige saa almindelige inden for den holstenske som den danske Adel. Den unge Holstener, der hed Brombsen, opholdt sig i Haag, hvor han var blevet vel modtaget indenfor de toneangivende Familier; den unge Mand frekventerede ogsaa Prinsen af Oranien, og det var i Statholderens eget Slot, at den højst ubehagelige Episode hændte ham. Der havde været Bal i Statholderpalæet, hvor Brombsen den hele Nat dansede med en af Haags mest feterede Skønheder. En af den unge Dames Tilbedere mente, at den Fremmede gik ham i Bedene, og han fik i den Anledning et Anfald af Skinsyge. Der opstod et Mund-

VILHELM 3. AF ORANIEN
KONGE AF ENGLAND

huggeri mellem de tvende Rivaler midt i Balsalen; Prinsens Omgivelser søgte at dæmpe paa de to Kamphaners højrøstede Tale, da man vilde undgaa Skandale i selve Residensslottet. Det viste sig umuligt at tale de unge Brushoveder tilrette, der faldt fra begge Sider fornærmelige Ord, og tilsidst udslyngede Hollænderen en saa grov Fornærmelse mod sin Rival, at Brombsen trak blank, hvorefter der opstod en regulær Fægtning, som endte med, at Brombsen jog sin Kaarde gennem Livet paa Modstanderen. Haandgribelighederne og deres tragiske Afslutning kom saa hurtigt, at ingen fik Tid til at lægge sig imellem, Drabsmanden blev øjeblikkelig afvæbnet, og man nægtede at give ham hans Kaarde tilbage. Efter Statholderens Ordre blev Brombsen sat i Arrest, og en Proces paa Liv og Død anlagt imod ham. Sandsynligheden var i høj Grad for, at den unge Holstener vilde blive dømt fra Livet, men til alt Held blev der givet ham Respit, idet han gjorde sin Slægts nære Venskab med Storkansleren gældende. Holsteneren skrev nu til sin Landsmand i snævrere Forstand, Frederik Ahlefeldt, og bad ham om hans Mellekomst. Episoden har aabenbart fremkaldt glade, eller sentimentale Ungdomsminder hos Ahlefeldt, der havde oplevet et nøjagtigt lignende Æventyr netop i Holland i Ungdommens gryende Vaar, for Storkansleren satte sig straks efter Modtagelsen af sin unge Landsmands Brev til Skrivebordet og rettede en direkte Henvendelse til den hollandske Statholder, hvem han indtrængende bad om Naade for Fusentasten. I sit Brev mindede Frederik Ahlefeldt Prinsen om, at der ikke var Tale om overlagt Drab men om en regulær Duel, der ganske vist havde fundet Sted uden de sædvanlige af Selskabet vedtagne Former, men Storkansleren bad Statholderen betænke, at det drejede sig om en Kærlighedsaffære og paakaldte Statholderens velvillige Forstaaelse; selv om det naturligvis var en »uhørt Frækhed« at drage Kaarden i det hollandske Statsoverhoveds Sal, maatte man betænke, at det var Kontraparten, der havde begyndt Striden, idet han »uden Grund« yppede Klamperi, og man maatte erindre, at Brombsen var meget ung og havde handlet, ikke af Ondskab, men i ungdommelig Letsindighed. Prinsen af Oranien, der, som man skulde synes, maatte være mere inde i Sagens Præmisser end Danmarks

Riges Kansler, tog Argumenterne for gode Varer, standsede Rets-sagen, og den unge Brombsen slap for videre Tiltale; men Sværdet havde hængt lige saa truende over hans Hoved, som Tilfældet var med Storkansleren, den Gang da ogsaa han var ung og let-sindig.

Under hele Kongressen maatte Frederik Ahlefeldt trækkes med Vanskeligheder fra alle Kanter, først og fremmest havde han det brydsomme Hverv at faa Kongen til at dele hans Opfattelse af Maalet for Kongressen. Christian 5. saa nemlig i Kongressen et »instrumentum belli«, i Stedet for, som Frederik Ahlefeldt ønskede det, et »instrumentum pacis«. Christian 5. vilde have Forbundsfællerne Frankrig, Holland, Brandenburg, Lyneborg og Köln til at erklære Sverige Krig, under hvilken Krig Danmark, saa vidt muligt uden selv at komme med i den vilde Leg, paa forskellig Maade skulde støtte Sveriges Fjender, blandt andet ved at hindre svenske Troppeoverførsler til Tyskland. Vilde Danmarks indirekte Hjælp drage Landet med ind i den eventuelle Krig, maatte man tage Konsekvenserne.

Brandenburg var saa temmelig villig til at inklade sig paa Krig, og den brandenborgske Udsending i Itzehoe, Meinders, forklarede Frederik Ahlefeldt, at Formaalet i saa Tilfælde maatte være at fordrive Svenskerne helt og holdent fra Tyskland. Meinders udtalte over for Storkansleren, at det, som det frem for alt kom an paa for Brandenburg at skaffe sig efter en eventuelt sejrrig Krig, var Rügen. Storkansleren brugte al sin Overtalelses-evne for at faa Gesandten til at indse, at en Erobring af Rügen var utænkelig uden Danmarks Hjælp, og den danske Regering vilde under ingen Omstændigheder paa Forhaand binde sig til at deltage i en Krig mod Sverige, Storkansleren havde sammenkaldt Kongressen, ikke for at faa en Krig sat i Gang, men for at faa en betryggende Ordning af det gottorpske Spørgsmaal, en Ordning, der kunde faa de interesserede Magters Garanti. Meinders vendte imidlertid stadig det døve Øre til, naar Talen faldt paa Gottorp, og lod, som om det hverken interesserede ham eller Kurfyrsten. Ikke destomindre skulde Frederik Ahlefeldt til sin store Ærgrelse erfare, at den brandenborgske Gesandt tvært-

MARIE 2.
DRONNING AF ENGLAND

imod højliggen interesserede sig for Gottorpersagen, men paa sin Maner, ikke paa Storkanslerens. Ahlefeldt kom nemlig med den ham egne diplomatiske Sporsans under Vejr med, at Brandenborgs og Brunsvigs Gesandter bag hans Ryg forhandlede baade skriftligt og mundtligt med selveste Hertugen af Gottorp. Ahlefeldt, der gjerne vilde have sat nogen Fart i Forhandlingerne, medens Brandenborgerne og Brunsvigerne saa vidt muligt søgte at trække dem i Langdrag, tilkendegav flere Gange i en noget ubehersket Tone sin Utilfredshed med Forhandlingernes Langsomme- lighed, uden dog paa nogen Maade at udtale, at Diplomatene i en bestemt Hensigt smølede med Sagerne, end sige drev uærligt Spil. Men Frederik Ahlefeldt mistænkte netop Diplomatene for ikke at have rent Brød i Posen, og han blev mere og mere mistænksom ved de Afstikkere, som den brandenborgske Gesandt og Celles Repræsentant, Baron Grote, foretog til Hamborg. En Dag, da en vigtig Drøftelse var blevet standset af en ny Hamborgerfærd, tillod Storkansleren sig at spørge de to Herrer, hvad disse stadige Rejser til Hansestaden skulde betyde. Meinders gav det meget nærliggende Svar, som Frederik Ahlefeldt formodentlig havde ventet sig, at der var betydeligt mere underholdende i Hamborg end i Itzehoe, et Svar, der gav Storkansleren en fyldestgørende Forklaring paa, hvorfor Gesandten med saa megen empressement havde accepteret Itzehoe som Kongresby. Man skulde tro, at Altona havde været et endnu mere kærkomment Mødested for de tyske De- tagere, da Elbbyen, som det den Gang blev sagt, laa »all zu nah« ved Hamborg. Altona blev da ogsaa valgt som Kongresby, næste Gang det usalige gottorpske Mellemværende skulde til international Behandling; men da var Ahlefeldt til sit Held gaaet bort fra denne Verden, for Altonaerforliget blev et meget mørkt Punkt i Danmarks Historie.

Frederik Ahlefeldt, der altid havde sine Sager i Orden, og vaagede over, at Brevcensuren fungerede, som den skulde, navnlig under saa alvorlige Omstændigheder som de foreliggende, fik gennem Postvæsnet opsnappet et Brev fra Meinders til Hertugen af Gottorp, hvorved hans Mistanke om en hemmelig Forstaaelse mellem Brandenburg og Gottorp bekræftedes. Af det opsnappede

Brev fremgik det med tilstrækkelig Tydelighed, at Brandenburg og Brunsvig vilde have det dansk-gottorpske Spørgsmaal ordnet paa en Maade, der var højst ufordelagtig for Danmark. Kort Tid efter at det compromitterende Brev var blevet opsnappet og læst, fik Frederik Ahlefeldt fra en af sine Correspondenter i Hamborg Underretning om, at baade Meinders og Grote var set gaaende ind i det af Hertugen af Gottorp beboede Hus, hvor det blev konstateret, at de havde opholdt sig det meste af en Dag. Storkansleren mente nu ikke, at han behøvede at erfare mere for med fuld Ret at gaa de to Diplomater paa Klingen, hvilket foregik under helt urbane Former, idet Frederik Ahlefeldt betvang sin Heftighed og talte ganske roligt om Sagen. Det var umuligt for Meinders og Grote at fragaa deres Samkvem med Hertugen, de bekræftede frejdigt, hvad Ahlefeldt allerede vidste, og hævdede, at det af dem forfægtede Standpunkt maatte de fastholde.

Paa denne Maade gik det gottorpske Spørgsmaal i Haarknude, Frederik Ahlefeldt kunde ingen Vegne komme med de tyske Forhandlere, der stædigt holdt paa deres. Forhandlingerne drev nu i en anden Retning, idet Brandenburgs Gesandt fremkom med Forslag om, at Danmark skulde staa Brandenburg bi, ifald Kurfyrsten bestemte sig til at angribe sin gamle Fjende Sverige, med hvilken Magt Frederik Vilhelm havde et alvorligt Mellemværende at afgøre efter den skaanske Krig, der bragte Kurfyrsten saa bitre Skuffelser og Ydmygelser til Trods for hans glimrende Sejre. Den store Kurfyrstes Bitterhed vendte sig ikke mod den egentlige Kilde til det for Brandenburg saa beklagelsesværdige Resultat af Freden i Fontainebleau, men udelukkende mod Karl 11, der unægtelig var noget lettere at komme tillivs end den overmægtige Mand i Versailles. Meinders erklærede da ogsaa overfor Frederik Ahlefeldt, at en *conditio sine qua non* for at Brandenburg skulde erklære Sverige Krig og derved skaffe Danmark Hævn, var, at Frankrig gik med. Herpaa svarede Frederik Ahlefeldt, at han ganske delte Meinders Anskuelse, at en Krig uden Frankrigs Støtte paa Forhaand maatte betragtes som haabløs, og at Danmark med udelt Glæde vilde se paa, at Brandenburg i Forening med sine Allierede straffede Sverige, idet den danske Regering ganske delte de tyske Regeringers Opfattelse af, at Svenskerne

burde jages ud af Tyskland, thi det var lige saa ubehageligt for Danmark at have svenske Provinser som nærmeste Naboer til Holsten, som det var for Brandenburg og Brunsvig at skulle trækkes med Svenskerne ved deres Grænser.

Om en Tilbagegivelse til Danmark af Skaane var der foreløbig slet ikke Tale, det interesserede næppe heller hverken Brandenburg eller Brunsvig, og man kunde med Sikkerhed gaa ud fra, at Frankrig og Holland vilde fastholde det gamle Standpunkt, at den samme Magt maatte ikke være Herre paa begge Sider af Øresund.

Frederik Ahlefeldt erklærede, at Danmark indtil videre vilde holde sig passiv, men om fornødent vilde det ved Hjælp af sin Flaade hindre svenske Troppeoverførsler til Tyskland. De brunsvigske Gesandter mente, at det kunde være meget godt med denne noget vage Henviisning paa Fremtiden, men at det var bedre straks at gribe til effektive Forholdsregler mod Sverige, og helst straks, det skulde ske gennem en Blokade af svenske Havne i Tyskland, naturligvis i første Række de vigtigste, Stettin, Wismar og Stralsund. Baron Grote, der fremførte dette Forslag, mente nemlig, at Karl 11. var fuldt fortrolig med hvad der drøftedes i Itzehoe, og at den svenske Konge muligen vilde se at komme Fjenden i Forkøbet og slaa til for at gensindsætte sin gottorpske Svoger i hans Rettigheder. Den brunsvigske Diplomat saa dog forkert her, Karl 11. holdt sig saa stille som en Mus, idet han ingenlunde fandt Tidspunktet belejligt til at komme Christian Albrecht til Hjælp.

Frederik Ahlefeldt fraraadede det af Grote foreslaaede, som han udtrykte sig, højst letsindige Skridt, inden man anede noget om, hvad Ludvig 14. vilde sige til det hele; gennem sine Forbindelser i Haag var Storkansleren mere og mere kommet paa det rene med, at den franske Konge intet vilde have med den hele Sag at skaffe. Frederik Ahlefeldt gik ogsaa paa et andet Punkt paa tværs af de andre Forhandlere, der vilde have, at Holland skulde holdes i Uvidenhed om, hvad man talte om i Itzehoe; Storkansleren forlangte derimod, at man skulde afkræve Holland et bestemt Løfte om i det mindste at holde sig neutral, saafremt

de Allierede erklærede Sverige Krig, i modsat Fald vilde Danmark absolut intet have med det hele at gøre.

Det gik som Frederik Ahlefeldt havde spaaet, den franske Konge tilkendegav paa utvetydig Maade, at de allierede Magter skulde holde sig i Ro og ikke angribe Sverige. Virkningen af Ludvig 14.s Note var den, at de brandenborgske og brunsvigske Gesandter øjeblikkelig erklærede, at under de Omstændigheder kunde der ikke blive Tale om noget Angreb paa Sverige. Saa stor var Ludvig 14.s Magt i Europa, at selv Frederik Vilhelm bøjede sig underdanigt for en Ordre fra Versailles. At Frederik Ahlefeldt ganske delte de andre Diplomaters Opfattelse, er givet, han var kun altfor glad over, at der ikke blev nogen Krig ud af det, det gjaldt nu blot om over for Ludvig 14. at fremstille Danmark som det fredelige og maadeholdne Element, i hvilken Retning Meyercrone i Paris blev instrueret.

Det var ikke alene fra Haag, at Frederik Ahlefeldt blev underrettet om Ludvig 14.s Utilbøjelighed til at være med i eller støtte en Krig mod Sverige, ogsaa fra sine talrige Bekendte i London fik Storkansleren Besked om, at Frankrig ikke vilde indlade sig paa nye Krigsforetagender og vilde hindre andre i at bryde Freden. Ingen Steder var man bedre underrettet om, hvad der foregik i Seinestaden, end ved det engelske Hof; Karl 2., der i et og alt rettede sig efter den franske Konge, var ivrig for at støtte alle Ludvig 14.s Intentioner, ogsaa i dette Tilfælde, hvor det gjaldt Fredens Bevarelse, den engelske Konge mente med rette, at han gjorde Kong Ludvig en Tjeneste ved at bidrage sit til, at Danmark og dets Forbundsfæller holdt sig borte fra en Krig.

Den altid meget aktive Storkansler corresponderede under hele Itzehoekongressen med indflydelsesrige engelske Personligheder for at hjælpe Christian 5.s Broder Jørgen, der, som vi havde set det af Mogens Skeels Breve til Storkansleren, ikke blev behandlet videre hensynsfuldt, hverken af sin Svigerfader, Hertugen af York, den senere Jacob 2., eller af Regeringen. Frederik Ahlefeldt vilde gerne hjælpe sin gamle Velynderinde Sophie Amalies Yndlings søn til at faa det noget behageligere under de nye Forhold, han levede under; det drejede sig i første Række om at

opnaa Tilladelse til, at Prinsen kunde have sin kæreste Ven, Plessen, boende hos sig i London. Christian Siegfried Plessen var fulgt med Prins Jørgen paa Bryllupsfærden til London i 1683 og blev straks Genstand for Strid mellem de to store politiske Partier, Torierne og Whiggerne, ligesom hans Herre, Prinsen, var det. Torierne saa i Prins Jørgen et konservativt Element, udgaaet som han var fra det enevældige danske Kongehus, og som den, der af Ludvig 14. var foreslaaet til Prinsesse Annas Gemal. Den Omstændighed, at den danske Prins protegeredes af Ludvig 14., havde ogsaa omgivet Prinsgemalen med en Nimbus i de engelske Katholikkers Øjne, idet man gik ud fra, at Hertugen af York med Lethed vilde kunne faa sin Svigersøn til at havne i den katholske Kirkes Skød. Her forregnede man sig dog grundigt, idet Prins Jørgen var fuldblods Lutheraner, saa ivrig, at han endog havde afslaaet den polske Kongekrone, der var blevet ham tilbudt paa Betingelse af, at han omvendte sig. Whiggerne traadte straks i Opposition til Prins Jørgen, og det af de selv samme Grunde, som gjorde ham populær hos Torierne. Whigernes Uvilje mod Prinsen gik over paa hans Følgesvend Plessen, som man mente vilde holde Prinsen fast ved de af Torierne hylkede Principper. Karl 2. vilde ikke have Strid i Anledning af den danske Prinses Hofchef, der blev sendt tilbage til Danmark, til stor Sorg for Prins Jørgen, som vilde have beholdt Plessen for Livstid; han havde saaledes ladet Vennen ordne sin Hofholdning og opnaaet, at der blev givet Plessen en høj engelsk Titel. Heller ikke Prinsens Svigerfader ønskede, at Plessen forblev i England, han gik endog videre end Kongen, idet han vilde udvirke et Forbud imod, at Plessen senere kom paa kortere Besøg i London. Det sidste gav imidlertid Karl 2. Tilladelse til, hvad der var ganske rimeligt, idet Plessen bestyrede Prins Jørgens i Danmark anbragte Kapitaler og hans vidtstrakte Godser, og det gjorde Plessen, der var et Finanstalent, godt. Frederik Ahlefeldts Svoger Buchwald meddeler Storkansleren i et af sine Breve, at Plessens Fjernelse skyldes Intriger fra den meget indflydelsesrige John Churchills Side, han vil have Magt over Prins Jørgen, i samme Udstrækning som hans Kone længst havde faaet det over Prinsesse Anna, og derfor maa Plessen skaffes af Vejen.

Hvilke Paaskud Churchill har anvendt overfor Karl 2. for at faa sin Vilje sat igennem, kan Buchwald ikke oplyse, han antyder, at det er politiske Motiver, der ligger bagved den senere saa berømte Hertug af Marlboroughs Bestræbelser; men her tager den ellers meget skarpsindige Buchwald dog vistnok Fejl, Churchill var ivrig konservativ og tilhørte Spidserne indenfor Toripartiet og havde ingen Interesse i af indrepolitiske Grunde at søge Plessen fjærnet, han saa sikkert godt, at Plessen, ligervis som sin Herre, nærrede ultrakonservative Anskuelser. Maaske var det ikke godt for Buchwald at vide, hvor udpræget Churchills Stade var, det kom da ogsaa først rigtig for en Dag, den Gang da Vilhelm af Oranien med sine 14.000 Mand gik i Land paa Devonshires Kyst og saa at sige erobrede England med denne lille Skare, der bestod af Hollændere og hvervede, eller rettere af Republikken købte tyske Soldater. Churchill, der senere blev en af Verdens berømteste Krigere og maaske Verdens største Godsejer, hans Jorder indtog et Fladerum saa stort som Fyen og Lolland-Falster tilsammen, sluttede sig med Bram og Brask til Vilhelm af Oraniens Manifest, der var affattet i de mest demokratiske Vendinger, med Krav om et »frit Parlament« og Ministre, der repræsenterede Folket. Det var allerede en slem Kamel at sluge for Churchill; endnu værre var det, at Vilhelm af Oranien vilde afsætte sin Svigerfader, den legitime Konge, og udelukke Prinsen af Wales fra Tronfølgen, for Churchill var Legitimist til Fingerspidserne. Det sidste Punkt kom man ud over ved at hævde, at Prinsen af Wales ikke var, eller ikke kunde være, Søn af den aldrende Konge, men af en af Dronningens Elskere; Churchill, der ellers var en dreven Jurist, saa her ganske bort fra den gamle Grundsætning »Pater est quem nuptiae demonstrant«. Med Hensyn til Kongens Afsættelse, kom man ud over Vanskelighederne ved at tage Religionen til Hjælp, og Churchill var som fuldblods Englænder naturligvis udadtil og officielt ivrigt troende: Han holdt sig til den af Griffenfeld forfægtede, i den engelske filosofiske Skole opstaaede, Theori, at det legitime Kongedømme var at føre tilbage til en i Tidernes Morgen indgaaet, af Gud indstiftet Kontrakt mellem Konge og Folk, Jacob 2. havde brudt Kontrakten og derved mistet Retten til længere at beklæde Tronen,

JOHN CHURCHILL

hvorfor en ny Konge maatte vælges. Men hvorledes skulde Kongen vælges? Hvem skulde retablere Overenskomsten? Ja, det maatte selvfølgelig Folket, der var repræsenteret af Parlamentet. Men Jacob 2. havde længe regeret uden Parlament, og Parlamentsvalg kunde kun udskrives af Kongen i Forbindelse med en Ministers Underskrift, og der var hverken Konge eller Ministre. Med Englændernes aldrig svigtende praktiske Sans kom man udover denne Vanskelighed: Den meget begrænsede Del af det engelske Folk, der havde Valgret til Underhuset, samt alle Lorderne, traadte ukaldede sammen og valgte et nyt Underhus og Overhus, som ikke maatte have den gamle Betegnelse, før der atter var en Konge, som kunde bekræfte Valget; man kaldte derfor det noget uregelmæssige Parlament for et Konvent, en Betegnelse, som Hundrede Aar senere skulde faa en meget revolutionær Klang paa den anden Side Kanalen. Konventet vedtog med alle Stemmer, at Vilhelm af Oraniens Hustru, Marie, ikke i Kraft af noget Valg, men i Kraft af Guds Naade og i sin Egenskab af Jacob 2.s ældste Datter, var Dronning af England. Derved blev Anna rent automatisk Tronarving, da det hollandske Ægtepar ingen Børn havde, og Jørgen blev Prince consort, som det hed paa sin engelsk; samtidig modtog han Titlen Hertug af Cumberland.

Storkansleren gjorde, hvad han kunde, for at gøre Forholdene saa behagelige som muligt for Prins Jørgen. Det lykkedes dog ikke Frederik Ahlefeldt, trods alle hans Anstrengelser, der naturligvis støttedes af Sophie Amalie, at skaffe Prins Jørgen Lov til at beholde Plessen som fast bosiddende i England, men der blev givet Tilladelse til, at Plessen maatte komme paa længere Besøg. Det traf sig saa heldigt, at et af disse »længere Besøg« fandt Sted under de skæbnsvangre Begivenheder i 1688. Der blev trukket i Prins Jørgen fra to Sider, den danske Gesandt i London, Gersdorf, vilde have ham til at støtte sin Svigerfader, medens Plessen af al Magt bearbejdede sin Ven i modsat Retning. Plessens Raad var utvivlsomt det mest praktiske; set under en etisk Synsvinkel var Gersdorfs Standpunkt unægtelig mere tiltalende.

Man tør vist gaa ud fra, at Frederik Ahlefeldt vilde have indtaget det samme Standpunkt som Gersdorf, med hvem han sym-

patiserede i mange andre Retninger; Storkansleren vilde antagelig ligesom Gersdorf have fundet det meget utaknemmeligt af Prins Jørgen at svigte Jacob 2., hvem han skyldte alt. Frederik Ahlefeldt nærrede, ligesom Gersdorf, en oprigtig Sympati for Stuarterne, hvilket skrev sig fra Storkanslerens lange Ophold i London; dertil kom, at Vilhelm af Oranien var ham direkte imod, Ahlefeldt havde altid haft Fornemmelsen af, at han ikke kunde stole paa Statholderen i den hollandske Republik. Storkanslerens Mangel paa Sympati var ikke dikteret af personlige Grunde, thi som vi ovenfor har set, stod Frederik Ahlefeldt i Taknemmelighedsgæld til Vilhelm af Oranien i Anledning af den Hjælp, Statholderen havde ydet den unge Holstener, der var kommet saa galt fra det under sit Ophold i Haag.

Samtidig med at Frederik Ahlefeldt sendte Brev paa Brev fra Itzehoe til London for at staa Sophie Amalies yngre Søn bi, førte han en vidtløftig Correspondance, i Anledning af at Lybæk efter hans Mening modarbejdede ham i det gottorpske Spørgsmaal. Brevene om denne Sag er fulde af Bitterhed mod Lybæk, som Storkansleren beskylder for altid at modarbejde Danmark. Jævn-sides med denne Correspondance afgaar der Brev paa Brev fra Ahlefeldt til Meyercrone, der faar Befaling til at bibringe Ludvig 14. den Opfattelse, at Danmark absolut ikke tænker paa Krig, men at man er opfyldt af de fredeligste Hensigter; Kongen af Frankrig skal forstaa, at den danske Regerings Opmærksomhed er concentreret om Mellemværendet med Gottorp, og at man inderlig ønsker Kong Ludvigs Bistand paa dette vigtige Punkt.

Deltagerne i Kongressen i Itzehoe havde fjernet ethvert krigersk Anstrøg fra Drøftelserne, og Danmark havde kun Gottorp for Øje. Fra dansk Side optraadte man med den største Sikkerhed, idet man fuldt og fast stolede paa Opnaaelsen af en mindelig, og for Danmark fordelagtig Ordning af det gottorpske Spørgsmaal ved Hjælp af Frankrig; Danmark havde desuden en Klemme paa den franske Regering, der skyldte Danmark mange Penge, idet de af Frankrig lovede Subsidier stadig udeblev. Frederik Ahlefeldt forregnede sig imidlertid, der kom hver-

JOHN CHURCHILLS Hustru

ken Penge eller politisk Støtte med Hensyn til Gottorp fra Frankrig. Ikke desto mindre satte man sig paa den høje Hest overfor den tysk-romerske Kejser og erklærede bestemt, at Sønderjylland var ham uvedkommende, da det ikke hørte til det tyske Rige; Danmark agtede selv at ordne sit Mellemværende med Gottorp, hvad angik Sønderjylland; med Hensyn til den gottorpske Del og Holsten erklærede man sig for villig til at forhandle med de interesserede Parter. De brandenborgske og brunsvigske Regeringer forklarede man, at Kejseren var Lensherre over Holsten, paa samme Maade som han var det over Brandenburg, en Bemærkning, som ikke faldt i videre god Jord hos Frederik Vilhelm; det var da heller ikke videre diplomatisk. Meinders gik imidlertid let hen over denne Episode, og han og de brunsvigske Gesandter rettede hele Opmærksomheden paa Holsten og lod Sønderjylland ligge, efter at Kejseren havde fremsat Forslag om Nedsættelsen af en Commission til Bedømmelse af det, der var foregaaet i 1684, et Forslag, som Danmark pure afviste.

De brandenborgske og brunsvigske Gesandter genoptog nu Frederik Ahlefeldts gamle Yndlingstanke, en Byttehandel med Gottorp. Baron Grote foreslog at ordne Spørgsmaalet om Slesvig og Holsten under et, saaledes at Hertugen af Gottorp afstod hele sit Hertugdømme mod til Gengæld at faa Oldenburg, desuden skulde Kongen af Danmark betale hele Hertugen af Gottorps Gæld, hvad Christian 5. erklærede sig villig til, trods Gældens enorme Størrelse. Fra dansk Sidé havde man ikke noget imod at afgive Oldenburg, navnlig var Frederik Ahlefeldt meget ivrig i saa Henseende, kraftigt tilskyndet dertil af Svogeren Buchwald, som Storkansleren havde sendt til Oldenburg for nærmere at undersøge Forholdene, hvorom Buchwald gav nogle Beskrivelser, som i høj Grad førtørnede Christian 5. De uheldige Forhold i de nyerehvervede Grevskaber var af en saadan Art, at Buchwald raadede Svogeren til ubetinget at se at komme af med dem, »da Kongen aldrig vil se en Skilling fra disse Lande,« men tværtimod vilde det blive nødvendigt at give Masser af Penge ud for at skabe nogenlunde ordnede Tilstande i Oldenburg. Der blev ført langvarige Forhandlinger om denne Sag, ogsaa efter at Kongressen i Itzehoe

var traadt fra hinanden, og Debatten trak saa længe ud, at man endnu ikke havde naaet Vejs Ende ved Frederik Ahlefeldts Død.

Der blev ikke rokket ved Genforeningen under Kongressen i Itzehoe, Danmark forblev i uantastet Besiddelse af Sønderjylland, det var dog altid et Resultat. Men man havde ventet sig mere af denne Conference, der vakte saa megen Opmærksomhed i hele Norden og langt uden for Nordens Grænser; Krigspartiet, for en stor Del repræsenteret af Kongens private Omgivelser, havde haabet, at Forhandlingerne i Itzehoe skulde være resulterede i en Krig, til hvilken man knyttede store Forventninger i Retning af Erobringer. Naturligvis fik Storkansleren Skylden, ligesom han havde faaet det for det magre Udbytte af den skaanske Krig, og der blev atter draget mindre smigrende Sæmmenligninger mellem ham og Forgængeren i Kanslerembedet; havde Griffenfeld endnu været ved Magten, var alt blevet anderledes, mente man. I en vis Forstand var Skuffelsen over Kongressen i Itzehoe Frederik Ahlefeldts Uvenner velkommen, for den havde bidraget til at gøre Storkansleren upopulær, og denne Upopularitet kunde udnyttes til at skade Kansleren i Kongens Øjne. Denne Spekulation mislykkedes totalt, Christian 5. tog overlegent paa Sagen, han var paa det rene med, at naar Frankrig ikke vilde være med, kunde Danmark lige saa godt lægge Hænderne i Skødet.

Frederik Ahlefeldt var bange for at støde Ludvig 14., ifald man vedblev med offentlig at debattere den gottorpske Sag, som foreløbig maatte vedblive at være et internt Spørgsmaal. Dette var da ogsaa i Overensstemmelse med Aanden i Fontainebleau-Traktaten, i Henhold til hvilken alt vedrørende Gottorp hørte til de »domestique Affairer«. Christian 5. sluttede sig ganske til disse Fornuftgrunde, og Kongressen blev afbrudt. Frederik Ahlefeldts Uvenner havde haabet at faa Storkansleren fortrængt fra hans Post, idet de gjorde gældende overfor Kongen, at Resultatet af Kongressen i Itzehoe var ganske negativt, men alle Forsøgene prellede af paa Kongens bestemte Vilje ikke at rokke ved Frederik Ahlefeldt. Dette var saa meget mere anerkendelsesværdigt, som Christian 5. havde ventet sig noget helt andet af Kongressen, Kongen vilde have haft denne udnyttet paa en anden Maade end

PLESSEN

den af Ahlefeldt gennemførte. Men Christian 5. bar ikke her, saa lidt som ved andre Lejligheder, hvor Storkansleren gik sine egne Veje, Nag til sin Raadgiver, som han saa ubetinget stolede paa.

Efter at Kongressen i Itzehoe var ophørt, indtraadte der en gennemgribende Forandring i den politiske Situation i Europa, gamle Forbund kuldkaستedes, og nye dannedes, tidligere indbyrdes venskabeligsindede Magter intrigerede nu mod hinanden, saa hurtigt skiftede den europæiske Situation den Gang, nøjagtig som i vore Dage. Det var et Held for Frederik Ahlefeldt, at han fik den Kongres fra Haanden, inden Europa skiftede Billede, for det drejede sig ikke alene om de tyske Smaastater, der plejede at skifte Forbundsfæller, efter som Vinden blæste, nej, ogsaa de større tyske og ikke-tyske Stater opsagde gamle Forbund og indgik nye med tidligere saakaldte Arvefjender. Mest epokegørende var det vel nok, at Brandenburg sluttede Forbund med det Land, som det hidtil havde hadet mest og i Aarevis udfægtet blodige Kampe med, nemlig Sverige, det Land, som under hele Varigheden af Kongressen i Itzehoe fra brandenborgsk Side blev omtalt som Kurfyrstendømmets Dødsfjende, og overfor hvilket den brandenborgske Udsending uafbrudt raslede med Sablen.

Det hørte tidligere til god Tone at fremstille det meget overraskende Forbund mellem Brandenburg og Sverige som udsprunget af lutter ædle og højsindede Motiver, det var, hed det saa smukt, Brandenburgs Samfølelse med det protestantiske Element i Sverige, Gustav Adolfs Fædreland, der kendetegnede den nye Alliance. I Henhold til denne Opfattelse var Frederik Vilhelm kommet paa bedre Tanker og havde besindet sig paa, at det var uværdigt for ham at være allieret med en Konge som den franske, der forfulgte hans Trosfæller. Der blev imidlertid, hvad Motiveringen end kan have været, dannet en Alliance mellem Østrig, Brandenburg, Holland, Sverige og Brunsvig. Den hollandske Regering kaldte denne Alliance et Værn mod Papismen, som var ved at udvikle sig i England under den nye Konge, Svigerfader til Republikkens Statholder, hvilken sidste havde Planer om at erobre England og sætte sig selv paa den engelske Trone. Sveriges Tilslutning skyldtes Karl 11.s Lyst til at hjælpe sin gottorpske Svoger til at generhverve det tabte Sønderjylland. De brunsvigske Hertugers

Bestemmelse om at slutte sig til Alliancen var højst mystisk og har vist i ethvert Tilfælde ikke haft noget med Protestantismen at gøre. Et Fingerpeg har man maaske i nogle Udtalelser i et Brev fra Baron Grote til Meinders, om at Danmark var en farligere Nabo i Tyskland end Sverige, og at det gjaldt om at forebygge yderligere dansk Indflydelse i Tyskland; man maatte nødvendigvis have en kraftigere Stødpude mod Danmark, den forhaandenværende Stødpude, Gottorp, var blevet altfor blød siden Danmarks Genforening med Sønderjylland. Der var en ejendommelig Uoverensstemmelse mellem denne nye Situation og de under Itzehoekongressen evindeligt gentagne Angreb paa Sverige, som man med Bram og Brask erklærede skulde jages ud af Tyskland.

At Kejser Leopold 1. gik med til Alliancen havde kun *en Grund*, som han ogsaa aabent vedkendte sig, Vreden og Ydmygelsen over, at han rolig havde maattet være Vidne til Ludvig 14.'s brutale »Réunioner« i Tyskland. Danmark blev fra østrigsk Side draget med ind i denne Uvilje, idet Incorporationen af Slesvig, som man i Wien plejede at kalde »den danske Réunion«, stadig var en Torn i Kødets paa Kejseren, hvem det ikke kunde gøres begribeligt, at denne Sag var ham aldeles uvedkommende.

Af Frederik Ahlefeldts Breve ser man, med hvilken Uro og Ængstelse Storkansleren betragtede Udviklingen af den internationale Situation, og der var saa sandt heller ingen Grund til Optimisme. At Ængstelsen deltes af mange i og uden for Regeringskredsene, er klart. Her var atter en Lejlighed for Ahlefeldts Fjender til at sværte Storkansleren for Kongen og forklare denne, at Ahlefeldt manglede Forudseenhed, han burde som gammel Diplomat have haft saa megen Kombinationsevne, at han paa Forhaand kunde regne ud, hvorledes Forholdene i Europa vilde gestalte sig, han burde derfor have ladet Kongressen i Itzehoe forblive samlet, indtil der var naaet et bestemt Resultat og afgivet bindende Løfter fra de den Gang med Danmark allierede Magter angaaende Fastholdelse af Genforeningen. Ogsaa disse Angreb prellede af paa Christian 5., der som altid holdt paa sin Kansler og stolede paa ham. Kongen saa roligt og nøgternt paa Sagen og var paa det rene med, at det allerede var store Ting, at Slesvigs Incorporation stod urokkelig fast. Dertil kom en anden betydel-

ningsfuld Ting: Christian 5's Krigslyst var, til Held for Danmark, efterhaanden gaaet over, nu hvor Kongen saa, at Frankrig ikke vilde hjælpe ham, og han var aabenbart glad over, at Kongressen i Itzehoe ikke havde indviklet hans Lande i en Krig, saaledes som han utvivlsomt fra først af havde haabet. Naar det heller ikke denne Gang lykkedes at vælte Storkansleren, laa det sikkert ogsaa meget deri, at Christian 5. efterhaanden havde indset, at det ikke var et Bevis paa Hengivenhed for hans Person, at man smigrede ham og talte ham efter Munden; Gang paa Gang havde Frederik Ahlefeldt frejdigt talt fra Leveren overfor Kongen, navnlig naar det gjaldt om at dæmme op mod Kongens Krigslyst, det har man nok af Beviser paa, baade af Christian 5.s og Ahlefeldts omfangsrige Brevveksling og af Referaterne i Gehejmraadets Protokol.

Frederik Ahlefeldt var overbebyrdet under Konferencen, hvilket noget skyldtes ham selv, idet hans store Flid og Arbejdsevne bevirkede, at han helst vilde gøre alting selv. Denne Tilbøjelighed kom i en ganske særlig Grad frem under Kongressen i Itzehoe. Efterhaanden som Arbejdet voksede ham over Hovedet, sikrede Storkansleren sig en Medarbejder i en af de Mænd, som han arbejdede allerbedst med og satte en ganske særlig Pris paa, nemlig Svogeren Godske Buchwald, der paa det Tidspunkt var i Færd med det brydsomme og yderst utaknemmelige Hverv at rense den Augiasstald, som hed Oldenburg. Buchwald gjorde sig al tænkelig Umage for at ophjælpe det under de oldenborgske Grever saa forsømte Grevskab, og hans Breve til Frederik Ahlefeldt fra denne Periode er fulde af Klager over Tilstanden i Oldenburg og Delmenhorst. Hvad der var adskilligt værre, indeholdt Brevene harmfulde Angreb paa indflydelsesrige Mænd, som Kongen satte stor Pris paa, og som efter Buchwalds Mening vanrøgtede deres meget krævende Embeder. Det skulde komme Buchwald dyrt til at staa, da hans Breve til Frederik Ahlefeldt efter Storkanslerens Død blev forelagt Kongen.

Frederik Ahlefeldt nærrede ingen Betænkeligheder ved at kalde Buchwald bort fra den uhyggelige Hvepserede, Oldenburg, da han mente, at Svogeren kunde gøre mere Nytte i Itzehoe. Herfra skrev Buchwald paa Ahlefeldts Vegne en Del Breve til Køben-

havn, blandt andet til nogle af de Mænd, han havde hudflettet i sine Breve til Svogeren, og om hvem han anvendte endnu kraftigere Betegnelser end det brugelige »Kabalen«, saasom »Banden«. Disse Breve er i Modsætning til Skrivelserne til Storkansleren yderst forsigtige og uden det Temperament, der karakteriserer Rapporterne fra Oldenburg, de er rent saglige. Som yderligere Hjælp havde Frederik Ahlefeldt medbragt sin Privatsekretær, Jensen fra Graasten.

Rapporterne fra Kongressen rettede Frederik Ahlefeldt som Regel direkte til Kongen; det hændte dog ogsaa, at han brugte Thomas Balthazar von Jessen som Mellemand, og at denne skrev til Storkansleren paa Kongens Vegne. Ahlefeldt arbejdede fortræffeligt sammen med Jessen, lige fra det Øjeblik da Jessen blev ansat som Sekretær i tyske Kancelli; under tyske Kancelli hørte Hertugdømmernes Administration, vel at mærke ogsaa den danske Del af Sønderjylland, det samme gjaldt Oldenburg. Jessen var i denne Egenskab Ahlefeldts højre Haand, og den af de udenrigsministerielle Embedsmænd, der sorterede nærmest under ham. Storkansleren blev hurtig klar over Jessens mange gode Egenskaber, navnlig den Flid, han havde tilfælles med sin Foresatte, Jessen vilde ligesom Ahlefeldt helst gøre alting selv og var derfor, ligesom den anden, overbebyrdet med Sager, begge var desuden dygtige Kontormænd. Der var et Mellemed mellem Jessen og Ahlefeldt, nemlig Tyske Kancellis Oversekretær Biermann, men Storkansleren henholdt sig næsten altid til Jessen, skønt han satte Biermann meget højt. Biermann forstod i det hele taget særdeles godt at insinuere sig hos sine Foresatte; Griffenfeld var lige saa glad ved ham, som Ahlefeldt var det, ogsaa Christian 5. fandt Behag i ham. Biermann var nemlig, hvad man med et den Gang særlig yndet Udtryk kaldte »gefällig«, hvilket nærmest maa forstås som en Mand, der var behagelig i Omgang og ikke slem til at sige sine Foresatte imod. Ahlefeldt var alt andet end gefällig og er aldrig blevet betegnet som saadan af nogen, han var heller ikke tilbøjelig til at dømme et Menneske, efter om han var en behagelig Omgangsfælle eller ikke, og han har utvivlsomt foretrukket den mindre glatte og smigrende Jessen for Biermann. Frederik Ahlefeldts venlige Følelser overfor Jessen

havde til Tider et ligefrem demonstrativt Præg, som da han lod sin Hustru, »Grosskanslerinden«, som hun kaldtes, være Gudmoder til Jessens ældste Barn, der iøvrigt var Biermanns Barnebarn; Barnet blev kaldt Marie Elisabeth efter Grevinde Ahlefeldt. Foruden denne personlige Tilknytning mellem Ahlefeldt og Jessen var der en anden Forbindelse mellem de to Slesvigere, Jessen købte af Storkansleren det store Gods Klægsbøl, som laa i den vestlige Del af Sønderjylland. Det allerstørste Bevis paa Tillid viste Frederik Ahlefeldt Jessen ved at gøre ham til sin executor testamenti, et Hverv, der var meget omfattende, idet Storkanslerens Bo nærmest kunde sammenlignes med en Fyrstes. En Maaned før sin Død viste Frederik Ahlefeldt Jessen et nyt Bevis paa sit venskabelige Sindelag, idet han stod Fadder til Jessens Datter Charlotte Amalie. Jessen havde i sit daglige Samvær med Kongen, hvis Kabinetssekretær han var, ifald man vil bruge dette moderne Udtryk, en stor Støtte i Storkansleren; han savnede nemlig ganske Ahlefeldts Sikkerhed i Optræden overfor Kongen, som Storkansleren frejdig modsagde, hver Gang der var noget, han ikke syntes om, uden at Kongen nogensinde tog ham det ilde op. Det turde Jessen ikke, han var bange for Kongen, og maatte ty til Storkansleren, naar en Kongen ubehagelig Sag skulde gennemtvinges. Saa kom Ahlefeldt Kongens Sekretær til Hjælp og fik i en Fart det hele ordnet, efter at Jessen undertiden i Dagevis havde tærsket Langhalm med Kongen uden at komme et Skridt videre.

Thomas Balthazar von Jessen havde sorteret direkte under Ahlefeldt i dennes Egenskab af Statholder, den Gang da Jessen var ansat ved Regeringskancelliet i Glückstadt. Medens Genforeningen stod paa, havde de to Mænd et meget intimt Samarbejde, idet Jessen tog levende Del i Arbejdet med Incorporationen af Slesvig. Medens Frederik Ahlefeldt slap for at se sit Arbejde med Genforeningen spildt, faldt det i Jessens Lod at være med til Tilbageleveringen af den gottorpske Del af Sønderjylland. Det var som Kabinetssekretær hos Kongen, at Jessen, ganske vist paa lang Afstand, medvirkede til et godt Resultat af Kongressen i Itzehoe.

Da Storkansleren tog det skyldige Hensyn til sine Medarbej-

dere og navnlig aldrig blandede sig i deres indbyrdes Stridigheder, og da man i et og alt kunde stole paa ham, hans Ord stod klippefast, var Frederik Ahlefeldt vel lidt, ikke alene af Jessen, men af alle dem, han havde at gøre med paa Embeds Vegne, paa nogle Undtagelser nær. Frederik Ahlefeldts Fjender fandtes mellem dem, som gerne vilde bore sig frem og fortrænge ham, i Haab om ad den Vej at komme til Fadet. Mogens Skeel kommer Gang paa Gang i sine Breve til Storkansleren ind paa Undermineringsarbejdet; men Ahlefeldt tog sig det let, hvad det da ogsaa viste sig, at han kunde, han var altid sikker paa Kongens Støtte.

I den vidtløftige Brevveksling, som Kongressen i Itzehoe af fødte, er Landets øverste Embedsmand Genstand for udelukkende venlig Omtale, saaledes taler Lente, vel at mærke i Breve, som ikke er adresserede til Ahlefeldt, med den største Højagtelse om Storkansleren og giver med Varme Udtryk for den Taknemnemlighed, som han føler for alle de Tjenester, Ahlefeldt har vist ham; i ganske samme Tone taler Biermann om Storkansleren i sine Breve til Lente og Buchwald. Ahlefeldt omtaler Lente og Biermann med megen Venlighed og Anerkendelse i sine Breve til Buchwald. Den af de indflydelsesrige Mænd, som Frederik Ahlefeldt i sine Breve omtaler med størst Velvilje, er dog Reventlow, om hvis Hæderlighed og Paalidelighed han udtaler sig med megen Varme; man har Indtrykket af, at Fréderik Ahlefeldt anser Reventlow, hans Efterfølger som Storkansler, som den hæderligste indenfor den Kreds af Mænd, der omgav Kongen; man mærker derfor i Ahlefeldts Breve ogsaa en levende Beklagelse over, at Christian Lente modarbejder Reventlow. Med Jessen, Brødrene Lente, Biermann og Reventlow førte Ahlefeldt en fortsat Brevveksling under Kongressen i Itzehoe, og man faar af alle Brevene Indtrykket af et godt Samarbejde og en absolut Harmoni. Brevene fra Christian Lente til Frederik Ahlefeldt under Kongressen i Itzehoe er daterede London, hvor Lente paa det Tidspunkt var overordentlig Gesandt, og hvorfra han holdt Storkansleren à jour med Prins Jørgens Stilling ved det engelske Hof og rapporterede den danske Prinses Klager over de Chicanerier, han var Genstand for, navnlig over at han ikke

maatte beholde Christian Siegfried Plessen hos sig i London. Lente vilde hellere end gerne gøre hvad han kunde for den danske Prins i saa Henseende, da han var knyttet i et intimt Ven-skab til Plessen; her mødtes Lentes og Ahlefeldts Ønsker ganske, og Ahlefeldt holdt stadig Gesandten til Ilden for at faa ham til at arbejde for Opnaaelsen af Prins Jørgens inderligste Ønske. Paa et andet Punkt var Christian Lente og Ahlefeldt ikke enige, Gesandten misbilligede Storkanslerens franske Sympatier.

Arbejdet paa at skaffe Prins Jørgen Opfyldelsen af hans Øn-sker i Forbindelse med den aabenlyst udtalte Mangel paa Sym-pati for Ludvig 14. bragte Lente i en lidt vanskelig Stilling over for Karl 2., der ellers var ham i høj Grad bevaagen, saa bevaagen, at han endog vilde gøre Lente til Medlem af den engelske Adel, hvilket den danske Gesandt dog afslog med Tak for Op-mærksomheden. Men den meget charmerende danske Gesandt var tilstrækkelig Verdensmand til at klare Ærterne, og han ved-blev efter gentagne Ordre fra Frederik Ahlefeldt at bearbejde Karl 2. til Fordel for Prins Jørgen og Plessen, uden at der kom noget Skaar i Kong Karls varme Følelser overfor ham.

Lente giver i sine Londonerbreve til Frederik Ahlefeldt et no-get andet Billede af den engelske Hovedstad og af det dervæ-rende High Life end Skeel, der saa med uvenlige Øjne paa begge Dele. Lente strømmer over af Beundring for Stuarterne, og han er ganske blændet af Pragten i de Kredse, hvor han færdes. Lente lod sig, i Modsætning til Skeel, meget let imponere af det Milieu, han befandt sig i, og han svømmede som en Fisk i Vandet der, hvor han var. Kom der noget nyt, som saa mere fordelagtigt ud, gav Lente Slip paa det gamle; Hans Nansens Steddatter var naturligvis i Længden ikke nær fornem nok til ham, navnlig efter at hans Forlovedes Svoger Griffenfeld var styrtet, hvorfor han da ogsaa hurtigst muligt skilte sig af med hende for senere at ægte en international Verdensdame, der bragte ham alle de Fordele, han havde ventet sig af sin første Forlovede, og lidt til.

Storkansleren havde Johan Lente paa noget nærmere Hold end Broderen, idet den ældre Broder, medens Forhandlingerne i Itzehoe stod paa, var Vicekansler paa Gottorp, en Stilling, han havde beklædt lige siden Genforeningen. Lente kunde derfor være

Frederik Ahlefeldt til megen Nytte med Oplysninger fra det Sted, som var Centret for Forhandlingerne; han havde været med til at forberede og indlede Kongressen i Itzehoe under sin diplomatiske Virksomhed, saaledes i Lybæk, hvor han søgte at udjævne de Vanskeligheder, der var opstaaede mellem Danmark og Lybæk i Anledning af det gottorpske Spørgsmaal, i hvilket Lybæk demonstrativt stod paa Christian Albrechts Side. Vigtigere var Lentes Forhandlinger med Ærkebiskoppen af Kölns Regering angaaende et Forbund mellem dette det største af de gejstlige Kurfyrstendømmer og Danmark. Atter her var det Gottorp, det drejede sig om, Kurfyrsten af Köln skulde beskytte Danmark, saafremt der sydfra rettedes et svensk Angreb mod Danmark for at varetage Gottorps Interesser. Frederik Ahlefeldt var Lente særlig forbunden, fordi han hos de interesserede tyske Regeringer arbejdede paa at faa ordnet en Sag, der laa Storkansleren meget paa Hjerte, nemlig Tolden paa Elben.

Biermann var ligesom Lente med til Forarbejderne til Kongressen i Itzehoe; han havde tidligere forhandlet med diverse tyske Høffer angaaende en kommende Incorporation af Sønderjylland; senere søgte han at samle Deltagere til Itzehoekonferencen for at faa Inddragelsen officielt godkendt. Biermann var utvivlsomt den rette Mand til denne Opgave, idet han var Expert i de gottorpske Sager; han gik noget videre, end Ahlefeldt havde ønsket, idet han under sit Ophold i Berlin vovede sig temmelig langt ud, Biermann forhandlede saaledes med den brandenborgske Regering om gensidig dansk-brandenborgsk Hjælp til at jage Svenskerne ud af Tyskland. Biermann gabede efter Frederik Vilhelms Mening lovlig højt op i sine Krav ved den eventuelle Deling af Pommern og Bremen, en Deling, som var mere end problematisk. Frederik Ahlefeldt kaldte hurtigst muligt Biermann hjem fra Berlin, frygtende for, at den længere Drøftelse skulde bringe Fare for krigerske Forviklinger. Under de første Forhandlinger i Itzehoe maatte Frederik Ahlefeldt til at begynde med istemme de samme Toner, som Biermann havde sunget i Berlin, idet Christian 5. delte Biermanns Anskuelse, at man burde gribe til og ved Hjælp af Forbundsfællen gaa løs paa

Sverige; vi har set, at det lykkedes Frederik Ahlefeldt at afdarere denne Fare.

Biermann var en Stræbernatur ganske som Lente, og som denne havde han anset det for nyttigt at blive besvogret med Griffenfeld, hvis Kusine han forlovede sig med; men aldrig saa snart var Griffenfeld styrtet, før Biermann fandt det formaalistjenukt at slaa op med sin Trolovede — den nye Tids Mænd var gennemgaaende ikke fint Papir, navnlig naar man drager en Sammenligning mellem dem og den gamle danske Adel.

Ogsaa med den senere Storkansler, Conrad Reventlow, var Frederik Ahlefeldt i Brevveksling under Kongressen i Itzehoe, det tidligere Uvenskab mellem de tvende Mænd var nu blevet afløst af et særdeles godt Forhold, og Samarbejdet var upaaklageligt. Reventlow var Storkansleren meget taknemlig, fordi han var blevet flyttet fra Amtmandsposten i Haderslev, hvilken han betragtede som en Forvisning, og havde naaet sine Ønskers Maal, at komme i Nærheden af Kongen, fra hvis Side han nu ikke mere veg. Det lykkedes Reventlow til Fuldkommenhed at vinde, først Christian 5.'s, og derefter Frederik 4.'s Gunst, og der var næsten ingen Grænser for alt det, han opnaaede, lige fra at beklæde Landets højeste Embede og til at se sin Datter blive Dronning af Danmark. Hvad der blandt meget andet bidrog til at knytte Reventlow til Ahlefeldt, var hans Sans for og Forstaaelsen af Udenrigspolitikken, og saa det at de blev Naboer, Reventlows store Godskomplekser i Sundeved blev nemlig til et Grevskab.

Under Ahlefeldts Ægide kom Reventlow grundig ind i det gottorpske Spørgsmaal, der skulde blive et Speciale for den senere Storkansler; navnlig under Kongressen i Itzehoe fik Reventlow Lejlighed til at gøre Forstudier til sin Statsmandsvirksomhed, der uafsladelig skulde komme til at dreje sig om Gottorp. Et Tilknytningspunkt mellem Reventlow og Ahlefeldt var det, at de begge i grell Modsætning til Tidsaanden nærede Interesse for Bondestandens Kaar; de Bønder, der sorterede under de tvende Statsmænd, hvoraf Reventlow saa langt var den rigeste paa Gods, havde det godt. Derimod lykkedes det ikke Reventlow under sin Virksomhed som ledende Statsmand at faa gjort noget til Fordel for den samlede danske Bondestand,

der snarere sank længere ned i Trældom under hans Styrelse; det var forbeholdt Reventlows store Efterkommer at gøre alt dette godt igen.

Et Medlem af den gamle Tids Mænd, Marcus Gjøre, korresponderede ihærdigt med Frederik Ahlefeldt under Kongressen i Itzehoe; Marcus Gjøres Breve strømmer over af Taknemmelighed for alle de Tjenester, som Frederik Ahlefeldt havde gjort ham; der var i Sandhed ogsaa al mulig Grund for Marcus Gjøre til at føle og vise Paaskønnelse overfor Frederik Ahlefeldt: Christian 5., til hvis intime Omgang Marcus Gjøre havde hørt, var blevet ked af sin Ven, som han sendte til den lidet betydningsfulde Gesandtpost i Madrid, skønt Marcus Gjøre inden den Tid havde beklædt meget vigtigere diplomatiske Stillinger, saaledes var han paa sin mægtige Velynder Hannibal Sehesteds Anbefaling blevet udnævnt til dansk Gesandt i Paris, hvor han viste den for en Diplomat uskaterlige Evne at skaffe sig Indpas paa de rigtige Steder og slutte Venskaber med indflydelsesrige Personer; Marcus Gjøre kom saaledes i meget nøje Kontakt med den ledende franske Statsmand, Lionne, som vi indgaaende har omtalt andetsteds i nærværende Værk. Marcus Gjøre havde en anden, mindre tiltalende Evne, nemlig den at kunne ryste tidligere Venner af sig, naar han ikke længer havde Brug for dem, han skubbede saaledes til den hældende Vogn, da Hannibal Sehested henimod sin Død havde mistet en Del af sin Indflydelse. Marcus Gjøre dannede paa dette Punkt en Kontrast til Mogens Skeel, af hvis Breve til Frederik Ahlefeldt vi har set, hvor dybt han foragtede de Mænd, der smigrede og gjorde sig behagelige for Magthaverne. At der har været Mangler forbundne med Marcus Gjøres Virksomhed i Paris, er sandsynligt; men Stillingen var mere end vanskelig, Hannibal Sehested vilde have ham til at arbejde for fransk Støtte af Sehesteds Yndlingstanke, en Udsoning mellem Danmark og Sverige og en Tilknytning mellem de nordiske Riger og England, saaledes at Danmark handelspolitisk set kunde slippe for det hollandske Hegemoni. Frankrig skulde efter Hannibal Sehesteds Ønske staa bag ved en eventuel dansk-svensk Alliance, saaledes at Norden en Gang for alle slap fri for at se Holland som en Art Enehersker over Østersøen; her, som paa saa mange andre Punkter, mente Sehested,

at Danmarks og Sveriges Ønsker maatte kunne mødes. Sehested forhandlede personlig med Colbert for at opnaa Frankrigs Støtte ved disse Planers Gennemførelse.

Hvad der gjorde det særlig svært for Marcus Gjõe var, at Frederik 3. tilkendegav Uvilje imod enhver som helst Forbindelse med Sverige, desuden var den Mand, som havde den største Indflydelse paa Statsstyrelsen, Gabel, meget ivrig hollandsksindet, Gabel fik tvunget igennem, at Danmark sluttede en Handelstraktat med Holland, og dermed brast Hannibal Sehesteds Politik, til stor Skade for Danmark.

Skønt Marcus Gjõe under sit Ophold i Paris ikke fulgte Hannibal Sehesteds Direktiver, men tværtimod støttede Gabels Politik, lod den danske Regering ham dog falde ved Sehesteds Død, og han blev erstattet af den langt ringere Simon Petkum, der imidlertid i endnu højere Grad end Marcus Gjõe repræsenterede Modsætningen til Hannibal Sehesteds Anskuelse, navnlig var han som født Hollænder en varm Tilhænger af en dansk Tilknnytning til Holland. Petkum, der har opnaaet en uhyggelig Berømmelse som Haandlanger ved Eleonora Christines Paagribelse, kunde dog ikke soutenere sin Stilling i Paris, hvorhen Marcus Gjõe sendtes tilbage efter knap et halvt Aars Fraværelse.

Som alle de Mænd, vi har nævnt i Forbindelse med Kongressen i Itzehoe, havde Marcus Gjõe sat sig nøje ind i det gottorpske Spørgsmaal; baade som Gesandt i Haag, hvor han blev sendt hen efter Pariseropholdet, og derefter i London, var Marcus Gjõe i en ganske særlig Grad optaget af at bearbejde de respektive Regeringer til Fordel for Danmarks Stilling til Gottorp. Da han for tredie Gang fik en diplomatisk Mission i den franske Hovedstad, det var under Fredsforhandlingerne i Fontainebleau, skulde Marcus Gjõe atter tage sig af det gottorpske Spørgsmaal, det gjaldt om at faa Ludvig 14. til at give Danmark frie Hænder overfor Holsten-Gottorp, hvilket tildels lykkedes, idet Ludvig 14. forpligtede sig til ikke at blande sig i Danmarks »domestique affaires«, hvilken passus udelukkende var møntet paa Forholdet til Gottorp.

Christian 5. var yderst misfornøjet med Udbyttet af Marcus Gjøes Mission under Fredsforhandlingerne i Fontainebleau, han

havde ventet sig langt mere, end det noget tvivlsomme Løfte angaaende Gottorp. Christian 5.'s Irritation gav sig Udslag i, at Marcus Gjõe blev sendt til Posten i Madrid, noget Gesandten nærmest betragtede som en Forvisning. Det eneste Hverv, der paahvilede Marcus Gjõe ved det habsburgske Hof, var at søge incasseret de Subsudier, som den spanske Regering havde været Danmark skyldig under hele den skaanske Krig. Marcus Gjõe betragtede det som paa Forhaand givet, at Danmark aldrig vilde se en Skilling af disse under højtidelige Former lovede Pengemidler, der skulde træde i Stedet for de Tropper, som Regeringen i Madrid ikke var i Stand til at stille paa Benene for at hjælpe Danmark mod Sverige under den skaanske Krig. Marcus Gjõe vidste saa godt som nogen anden, at den spanske Statskasse som Regel var tom, og at den netop var det paa det Tidspunkt, da han blev sendt til Madrid. At den spanske Regering skulde forsyne Danmark med Penge, nu hvor Krigen var ophørt, en Krig, som intet Udbytte havde givet Spanien, og nu da Spanien ikke længere havde Brug for Danmark, troede Marcus Gjõe intet Øjeblik paa, og det var derfor med Bitterhed i Sindet, at han begav sig paa den lange Spaniensfærd, der da ogsaa hurtigt viste sig at være aldeles resultatløs. Marcus Gjõe fik virkelig mange Aar senere sin Opfattelse af, at Sendelsen til Madrid maatte betragtes som en Straf, bekræftet. Christian 5. blev igen vred paa Marcus Gjõe, som paa det Tidspunkt var Højesteretsassessor; det var Marcus Gjøes Stilling til en Sag, der var kommet for Højesterets Forum, og som Assessoren havde behandlet paa en Maade, som Kongen ikke syntes om. Havde Frederik Ahlefeldt ikke lagt sig imellem, var Marcus Gjõe atter blevet sendt til Madrid.

Vi har ovenfor nævnt, at Marcus Gjõe i de Hovedstæder, hvor han repræsenterede Danmark, forstod at holde sig til de indflydelsesrige Mænd og at stille sig i et godt Forhold til dem. Den samme Evne udviste Marcus Gjõe ogsaa hjemme i Danmark, hvor han med den største Lethed af Verden gik over fra et intimt Forhold til Griffenfeldt til en lige saa intim Forbindelse med den nye Kansler. Det havde synlige Virkninger, for Frederik Ahlefeldt tog sig paa det varmeste af den meget bøjelige Gesandt, der paa Foranledning af Storkansleren blev udnævnt til Assessor i

Højesteret, en Stilling, der i høj Grad behagede Marcus Gjõe og passede til hans Evner. Samtidig sørgede Frederik Ahlefeldt for, at Marcus Gjõe fik Sæde i Gehejmekonseillet, til stor Ærgrelse for samtlige Medlemmer af Kabalen, der frygtede Marcus Gjøes Indflydelse paa Kongen og gerne vilde have ham saa langt bort som muligt fra Hoffet. At Marcus Gjõe havde Ret i sin Antagelse, at Kabalen søgte at skade ham hos Kongen, fik han tydelige Beviser paa, for da Frederik Ahlefeldt laa paa Dødslejet, satte Kabalen sig i Bevægelse for at faa Marcus Gjõe sendt som Gesandt til Rigsdagen i Regensburg. Storkansleren, der aabenbart holdt meget af Marcus Gjõe, fik imidlertid Kongen til at udnævne Marcus Gjõe til Stiftamtmand over Lolland-Falster. Marcus Gjõe var lykkelig over at faa Lov til at blive i Danmark, og tilmed i et saa behageligt Embede, han sendte da ogsaa Frederik Ahlefeldt, hvis sidste Sygdom trak meget længe ud, den ene Takkeskrivelse efter den anden. Disse Breve minder i meget om Mogens Skeels Breve til Storkansleren, de er lige saa overstrømmende i Udtrykkene for Taknemmelighed. Marcus Gjõe havde aabenbart faaet mere end nok af at flakke rundt i Udlandet og længtes efter Ro hjemme i Danmark, og selv om Nykøbing laa et Stykke Vej fra Hovedstaden, kunde Afstanden dog ikke sammenlignes med den fra Regensburg og Madrid; desuden var Communicationen med Nykøbing god, Sophie Amalie regnede ikke en Rejse til hendes Sommerbolig paa Falster for noget. Conrad Reventlow, der var gledet længere og længere bort fra Kabalen, støttede Storkansleren i hans Bestræbelser for at holde Haanden over Marcus Gjõe. Disse Bestræbelser vakte megen Mishag indenfor Kabalen og bidrog yderligere til, at man søgte at faa Kongen bort fra Reventlows Paavirkning, men her stod Christian 5. fast, han tillod ikke, at der blev rokket ved Reventlows Stilling. Kongens Tillid til og Sympati for Reventlow var stor, han stolede paa ham som paa Frederik Ahlefeldt, men Christian 5.'s Sympati for Ahlefeldt var vel nok noget mindre end den, han nærede for Reventlow, der var Kongen behageligere i Omgang end Storkansleren. Kabalen trættedes ikke i sine Forsøg paa at ødelægge Reventlows Forhold til Kongen; disse Intriger omtales Gang paa Gang i Brevene til Frederik Ahlefeldt, navnlig beskæftiger Mogens Skel og Godske Buch-

wald sig med dette Spørgsmaal; de triumferer, naar Reventlow har redet Stormen af. Med Kabalens Medlemmer holdt Storkansleren det gaaende, og der kan ikke paavises aabenlyse Rivninger, Frederik Ahlefeldt var blevet betydelig mildere og blidere med Aarene, og den gamle Heftighed havde ganske lagt sig. Fra Tiden omkring Kongressen i Itzehoe vides kun et enkelt Tilfælde, hvor Storkansleren forløb sig, og det var mærkeligt nok overfor Conrad Reventlow, hans tidligere Fjende og nu hans Ven, der paa dette Tidspunkt fuldstændig havde brudt med Kabalen. Men Reventlow havde stukket sin Næse i nogle Sager, som Frederik Ahlefeldt ikke ønskede, andre skulde blande sig i.

Storkansleren vilde gerne omgaas dannede Mænd, derfor satte han saa megen Pris paa Marcus Gjõe, der ellers ikke var afholdt. Men Marcus Gjõe var da ogsaa en særdeles belæst og oplyst Mand, opdraget som han var i et Hjem, hvor ikke alene Dannelse, men ogsaa Lærdom havde til Huse; Faderen, Falk Gjõe, skyldte nemlig sin omfattende Viden, at han blev Leder af Sorø Akademi, hvor Sønnen modtog sin aandelige Udvikling og blev en ligesaa lærd Mand som Faderen, navnlig blev han en stiv Latiner. Marcus Gjõe var ligesom Frederik Ahlefeldt en Fremskridtsmand, og længe før det blev fordelagtigt og en Vej til Magt og Ære, optraadte han som Tilhænger af det enevældige Monarki. Paavirkning i Retning af de moderne Ideer havde Marcus Gjõe allerede modtaget, medens han var Alumne paa Sorø Akademi, hvor han med Liv og Sjæl sluttede sig til en af sine Lærere, Henrik Ernst, der underviste de unge Mennesker i Veltalenhed og Philosophi. Marcus Gjøes Lærer dyrkede adskillige andre Discipliner, hans Kundskaber spændte saaledes lige fra Jura til Theologi; fra sine mange og lange Udenlandsrejser som Mentor for unge Mennesker, blandt andre en af Christian 4.'s Sønner, havde Ernst erhvervet indgaaende Kendskab til Hovedsprogene og underviste saaledes ogsaa i Sprog, navnlig i Fransk. Sine mangeartede forskellige Værker skrev Ernst paa Tysk. Henrik Ernst var en forsigtigere Mand end sin Elev, han vovede sig først frem med sine moderne, radikale Anskuelser under Svenskekrigen, da han sporede, at det bar imod Enevældens Indførelse, men som det gaar den, der

kommer i den elvte Time, var han lige velkommen for det. Marcus Gjõe havde i højere Grad end sin Lærer le courage de son opinion, og allerede syv Aar inden Enevældens Indførelse udgav han et Skrift, betitlet »Om den bedste Regeringsform«. Denne Pièce gjorde megen Lykke hos Frederik 3., der efter den Tid aldrig unddrog Marcus Gjõe sin Bevaagenhed.

Det var en Lykke for Frederik Ahlefeldt, at han ikke skulde opleve det ydmygende Resultat af Tovtrækningen mellem Danmark og Gottorp, han kunde lukke sine Øjne i Bevidstheden om, at han havde gjort sit bedste for at faa Slesvigs Incorporation ordnet, og at der endnu intet var foretaget, som kunde rokke ved denne Akt. Men i de sidste Maaneder af Storkanslerens Liv ulmede Uroen om det gottorpske Spørgsmaal, og Christian 5.'s fortvivlede Idé, at ville føre Krig mod Hamborg, skulde faa Uroen til at slaa ud i lys Lue. Ahlefeldt gjorde, hvad han kunde for at faa Christian 5. bort fra det farlige Foretagende, der vilde forvandle Danmarks tidligere Venner til Fjender, endnu paa Dødslejet skrev Storkansleren med egen Haand til Kongen for at advare ham, men forgæves. Krigen mod Hamborg blev en grundig Fiasko, hvad Frederik Ahlefeldt havde forudset, men ikke kom til at opleve. En af Grundene, hvorfor Christian 5. vilde føre Krig mod Hamborg, var den, at han vilde tvinge Hansestaden til at rette sig efter de af den danske Regering opstillede Regler for Elbtolden, noget Frederik Ahlefeldt havde arbejdet for Aar ud og Aar ind. Christian 5. vilde straffe Hamborg for det efter hans Mening mest eklatante Brud paa Bestemmelserne om Elbtolden, nemlig de hamborgske Skipperes Vægning ved at betale Told, naar de kom med Varer til Altona eller Glückstadt, noget de fik Medhold i af den hamborgske Regering. Vi har i et tidligere Kapitel omtalt disse Forhold, der indgaaende behandles i Frederik Ahlefeldts Breve; disse Breve omtaler ogsaa det hamborgske Senats Chicanerier overfor danske Købmænd, som bragte Varer til Hansestaden. Den hamborgske Styrelse, med Borgmesteren i Spidsen, optraadte meget udfordrende over for Danmark i disse Handelsspørgsmaal og vakte Vrede mellem danske Handlende og Landbrugere; for de

sidstes Vedkommende drejede det sig om den store Studeeksport til Hamborg.

Christian 5. vilde anerkendes som Hamborgs Lensherre, medens Hansestaden betragtede sig som en fri og uafhængig Stat, stillet ganske som Brandenburg, hvis Kurfyrste altid lige saa vel som Kejseren havde fastholdt Hamborgs Uafhængighed af Danmark. Frederik Ahlefeldt havde altid været af en modsat Mening end Christian 5. i denne Sag, han saa paa Hamborgs folkeretslige Stilling med de samme Øjne, som Kejser Leopold og Frederik Vilhelm; der havde endog været ret hidsige Diskussioner mellem Kongen og Kansleren i denne Anledning, men Ahlefeldt var blevet ved sit. Ogsaa herom mindede Ahlefeldt Kongen, da han paa sit sidste Sygeleje indstændigt fraraadede Kongen at angribe Hamborg.

Der var altsaa al mulig Grund til at antage, at Hamborg vilde faa mægtige Hjælpere, saafremt Danmark overfaldt Hansestaden. Det forekommer derfor ganske ubegribeligt, at Christian 5. vilde vove et Angreb paa Hamborg, saa meget mere som ikke alene Frederik Ahlefeldt, men alle hans andre Raadgivere, deriblandt Hærens Generaler, fraraadede Foretagendet. Vi skal senere komme nærmere tilbage til hele denne Sag, der kastede saa mørke Skygger over Frederik Ahlefeldts sidste Dage; den berøres her kun, fordi den kom til at virke ind paa det gottorpske Spørgsmaal.

Den danske Hær under Anførsel af Ulrik Frederik Gyldenløve belejrede i en hel Maaned Hamborg, som forsvarede sig med den største Tapperhed; derefter maatte Belejringen hæves, idet Danmarks tidligere Venner, Brandenburg og Brunsvig, sendte det hamborgske Senat Tropper til Hjælp. Fra dansk Side havde man ikke andet ud af Anstrengelserne, end at alle de stillede Krav maatte trækkes tilbage.

Det mislykkede Angreb paa Hamborg havde den umiddelbare Virkning, at Danmark mistede sine Forbundsfæller, med Undtagelse af Frankrig; baade den romerske Kejser, Kurfyrsten af Brandenburg og de brunsvigske Hertuger sluttede Alliance med Sverige. Dette Forbund tiltraadtes af Holland og England, hvor Huset Oranien havde faaet Magten efter Stuarternes Fordrivelse.

Umiddelbart før Krigen mod Hamborg havde Ludvig 14. lovet Danmark at garantere dets Besiddelse af hele Sønderjylland; men hvad Værd havde dette Løfte, nu efter det ulykkelige Felttog kunde det ikke ventes, at Frankrig vilde yde Danmark væbnet Hjælp, for at det kunde bevare Sønderjylland.

Overfaldet paa Hamborg havde den ubehagelige Virkning, at alle de nordtyske Stater reviderede deres Anskuelser og fik et helt andet Syn paa Danmark. Danmark var efter den nye Opfattelse en urolig og farlig Nabo, som maatte holdes i Tømme, farligere end Sverige, der længe havde holdt sig i Ro. Under denne Synsvinkel maa den noget besynderlige Alliance mellem Brandenburg og dens gamle Fjende Sverige ses. Nu var der ikke mere fra brandenborgsk og brunsvigsk Side Tale om at jage Svenskerne ud af Tyskland, nu skulde Danmark straffes for dets Overfald paa en uafhængig tysk Stat, og det kunde bedst ske derved, at Hertugen af Gottorp blev genindsat i sine Rettigheder. Naar Gottorp atter var blevet en suveræn Stat, saa havde Nordtyskland en god Stødpude mod Danmark, for med Christian Albrechts Genindsættelse fulgte Retten til holde en Hær og anlægge Fæstninger, eventuelt indgaa Forbund med Sverige; Ludvig 14. vilde selvfølgelig ikke indlade sig paa en Krig med det halve Europa for at sikre Danmark Bevarelsen af Slesvig. Resultatet blev, at Christian 5. ved Forliget i Altona blev tvunget til at genindsætte Hertugen af Gottorp i alle hans Rettigheder, han maatte give efter paa alle Punkter, efter at Vilhelm af Oranien havde truet med at sende en engelsk og hollandsk Flaade mod Danmark, og Ludvig 14. havde vægret sig ved at yde sin Forbunds-fælle Hjælp. Frederik Ahlefeldts Efterfølger som Leder af Danmarks Udenrigspolitik, Jessen, maatte til sin store Sorg sætte sit Navn under Altonaforliget, men han var sagesløs, han havde med lige saa stor Iver som den afdøde Storkansler søgt at aparere det fortvivlede Skridt, Angrebet paa Hamborg, der i sig indebar Opgivelsen af Sønderjylland.

Christian 5. blev syg af Græmmelse og synes at have taget sig de to Ulykker, Nederlaget overfor Hamborg og Tabet af det gottorpske Slesvig, endnu nærmere end Freden i Lund, men som man reder, saa ligger man.

BREVE FRA KONGRESSEN I ITZEHOE

FRA GOSKE BUCHWALD TIL CHRISTIAN LENTE.

Itzehoe den 1. Juli 1684.

Højtærede Herr Etatsraad!

I har Ret i at bebrejde mig Forsømmelighed med at sende Eder Breve, og jeg burde gøre det oftere; men sandt at sige, kjære Herre og Mester, er der intet positivt at kungøre for Eder her fra Itzehoe, al den Stund hele Kongressen her dirigeres af Kongen af Frankrig, og intet kan afgøres uden Frankrigs consentement — da I ved dette, saa ved I ogsaa alt og trænger ei til flere Forklaringer. Kongressen morer sig, saa godt den kan, alt imedens Landbrugerne sukker over de tunge Byrder, man har lagt paa deres Skuldre gennem Inquarteringen af Krigsfolket, saa og lider Landbruget under den vedvarende Tørke og den deraf fremkaldte Misvækst, uden at der er Udsigt til nogen Lempelse eller Bedring i Tilstanden. Kongen tager af Sted i Morgen for at holde Revuer over de tre nye Regimente otte, ni Mil herfra; han kommer her tilbage om Fredagen og begiver sig saa atter med samt hele Hoffet paa Mandag til Gottorp for at overtage dette Hertugdømme og lade sig hylde af Adelen, som er sammenkaldt der, jeg mener Slesvigs Adel, og saa kan I tro, at Hans Majestæt ikke afstaar Slesvig uden at være tvunget dertil ved Vaabenmagt; foreløbig har han haardt Brug for vores Penge og for Markiens.¹⁾

¹⁾ Den franske Gesandt Feuquièr opholdt sig i Itzehoe, hvor han forhandlede med Frederik Ahlefeldt angaaende de Subsidiar, som Danmark havde faaet Løfte om af Frankrig, og som den franske Regering tøvede med at udbetale. Storkansleren var meget tilbageholdende i denne Sag, da han nødig vilde irritere Ludvig 14., som han haabede vilde støtte en endelig Ordning af det gottorpske Spørgemaal, saaledes at Resultatet af Kongressen i Itzehoe maatte blive en europæisk Anerkendelse af Genforeningen. Rykkede man Feuquièr, risikeredes det, at Marki-

Grev Reventlow pønser paa at berøve Eder Eders betydningsfulde Stilling,¹⁾ Storkansleren er syg, lidende af sine sædvanlige Tilfælde, men han vil alligevel tage til Gottorp. Herr Ehrenschildt haaber endnu paa, at vi vil kunne slutte Venskab med Frankrig, samtidig med at vi alliere os med Brandenburg, omend skønt Kurfyrsten lynet og tordner over Erobringen af Trier²⁾

en, der omtrent hver Dag skrev til Kong Ludvig for at berette om Forhandlingerne, vilde tale mindre venligt om de danske Ønsker, og Danmark trængte haardt til de franske Penge, eftersom Overrentemester Brandt havde meget vanskeligt ved at skaffe de mange Penge, som Christian 5. vilde have ham til at fremskaffe, særlig haardt kneb det med at tilvejebringe Contanter til de store Udgifter, Genforeningen medførte. Brandt var agesløs, der kunde ikke pines flere Skatter ud af Befolkningen, navnlig ikke af det haardt betrængte Landbrug, og man ønskede ikke at sælge mere af Krongodset, end det, der allerede var afhændet. Peter Brandts Forgænger i Embedet, der nærmest svarede til vore Dages Finansministerium, Henrik Stöcken, havde bedre kunnet tilfredsstille Kravene, men Tiderne var blevet endnu vanskeligere, end da han raadede for Landets Finanser, selv om Danmark allerede den Gang var forarmet som Følge af Svenskekrigene.

1) Etatsraad Lente var paa det Tidspunkt Gesandt i London, hvor han var persona grata hos Karl 2., 1688 forflyttedes han til Haag.

2) Trier var blevet erobret af Ludvig 14., der gjorde gældende, at Kurfyrstendømmet med Rette tilkom ham, da det Aar 899 var kommet under Frankrig for 925 atter at bringes ind under det tyske Rige af Henrik Fuglefænger. Trier var paa det Tidspunkt, som omhandles her, Ærkebiskoppens Residens, og Hovedstad i det store Kurfyrstendømme. Ludvig 14. maatte dog senere afgive Byen til Ærkebiskoppen, tillige med dens berømte, af talrige Pilgrimme besøgte Domkirke, der rummede Kristi Kjørtel. Domkirken var ældgammel, en Del af den var bygget af Constantin den Store. Omtrent lige saa berømt var Liebfrauenkirche, baade paa Grund af sin Ælde og sin arkitektoniske Skønhed, og fordi den ligesom Domkirken rummede mange Relikvier, selv om disse ikke var saa navnkundige som Kristi Kjørtel. Domkirken var ikke det eneste Mindesmærke fra Cæsarerens Tid, der var ogsaa den gamle romerske Bro over Moselen, og den af Romerne af vældige Granitsten opførte Porta nigra, som hørte til den af Romerne anlagte Befæstning.

Kurfyrstendømmet Trier var et besynderligt mixtum compositum: En Del af Administrationen var fælles med Hertugdømmet Lothringen, Ærkebiskoppen var arvelig Kansler hos Hertugen af Burgund, Sproget var blandet fransk og tysk, Kurfyrste-Ærkebiskopperne talte som Regel fransk, paa Triers berømte Universitet var Undervisningen tvesproget. Ved Delingen i Verdun vidste man hverken ud eller ind med Hensyn til, hvor Trier hørte hen, og det gik nærmest efter Lodder, da man besluttede at lade Byen gaa til Tyskland, efter at den hidtil havde hørt ind under Kongen af Austrasien. Austrasien blev ved den Lejlighed delt i to Dele, hvoraf den ene Halvdel, Neustrien (Vestriget), tilfaldt Frankrig, medens den anden Halvdel, det saakaldte Østrige, kom ind under Tyskland og blev samtidigt delt i flere Dele, hvoraf de største var Belgien og Lothringen. Kongeriget Austrasiens tidligere Hovedstad, Metz, blev et selvstændigt Bispedømme.

Efter at være kommet ind under det tysk-romerske Rige blev Byen Trier Hovedstad i det gejstlige Kurfyrstendømme af samme Navn, et ret stort, folkerigt og meget frugtbart Land, berømt for sin Naturskønhed og for den Vin, som voksede lange med Mosels Bredder, og som har bevaret sin Berømmelse.

De trierske Kurfyrster var stærkt interesserede i Videnskaberne og tog sig selv meget af Triers Universitet.

Ludvig 14. nøjedes ikke med at erobre Trier, han satte sig ogsaa i Besiddelse af nogle Fæstninger, der tilhørte Kurfyrstendømmet Köln, og det vakte i endnu højere Grad Frederik Vilhelms Fortørnelse end Besættelsen af Trier, Ærkebiskoppen af Köln, den berømte Kriger, Fyrst Vilhelm af Fürstenberg, var nemlig Brandenborgens Ven og Forbundsfælle. Christian 5. tog sig ligeledes Sagen nær, idet Ærkebiskop-

men man betragter det som et af hans sædvanlige Anfald, der hurtigt gaar over; de ere at ligne ved en hurtig opblussende Ild, der lige saa hurtig slukkes, som var der gaaet Ild i en Bunke Halm. Vort Geheimeconseil bestaar imidlertid for Øjeblikket kun af Grev Reventlow og Hr. Jessen.

Farvel, jeg kysser den naadige Frues¹⁾ Hænder, og er af mit hele Hjærte min Herr Etatsraads og kiære Vens ydmyge og underdanige og lydige Tiener.

G. von Buchwall.

P.S. Det vil blive nødvendigt at indskrænke Militæret, hvorfor nogle Regimenter vil blive afskaffet.

FRA JOHAN LENTE TIL CHRISTIAN LENTE.

Min kiære Brøder!

Jeg vil ei bestride de Grunde, som Du fremfører i Dine tvende Skrivelser af 13. og 20. ds. for at faa bestemt at vide, om man vil lade dig forblive paa den Post, som du nu beklæder²⁾ eller ei. Jeg vil indskrænke mig til at udtale, at du vil forskertse no-

pen ogsaa var Danmarks Forbundsfælle, af hvem Kongen ventede Bistand, for det Tilfælde at Svenskerne fra deres tyske Provinser skulde falde Danmark i Ryggen. Johan Lente havde, Aaret før Kongressen i Itzehoe traadte sammen, paa Christian 5.s Vegne sluttet Forbund med Ærkebiskoppen af Köln, til hvilken Alliance Brandenburg sluttede sig.

Den her omtalte Begivenhed virkede som rimeligt er noget deprimerende paa Kongresdeltagerne i Itzehoe, men den danske Konge personlig kom derved til at føle sig mere knyttet til Brandenborgeren, som Følge af den fælles Misbilligelse af hvad der var sket, medens Christian 5. for en kortere Tid bevarede nogen Forstemthed over for Ludvig 14. Frederik Ahlefeldt holdt dog fast paa, at Danmark frem for alt maatte bevare nøje Føling med Frankrig, naar alt kom til alt, mente Storkansleren, at man i Længden bedre kunde stole paa Kong Ludvig end paa Frederik Vilhelm; som det vil ses af et senere Brev, tilskyndede Ahlefeldt derfor Kongen til ikke at lade sig paavirke af, hvad der skete nede ved Rhinen. Det viste sig, at Storkansleren havde Ret, naar han overfor Kongen fremstillede denne Episode som mindre væsentlig, det hele synes at have beroet paa en Misforstaaelse. Det viste sig nemlig, at Kurfyrsten af Köln, der var en fanatisk Beundrer af den store franske Konge, frivillig, og uden Opfordring fra fransk Side, midlertidig havde overgivet de paagældende Fæstninger til Føreren af den franske Hær, Marki de Boufflers, for at denne kunde have dem i Ryggen under et Angreb paa Mainz. Sagen blev hurtigt bragt i Orden, Ærkebiskoppens Fæstninger blev leverede tilbage af Franskmændene, det samme gjaldt Trier, og fra det Øjeblik genoprettedes Danmarks og Brandenburgs gode Forhold til Ludvig 14.

¹⁾ Christian Lente var gift med en Datter af den hollandske Gesandt i Bryssel, Grev Sasburgh, et i enhver Henseende glimrende Parti, idet Lente baade fik Penge og Fornemhed med i Købet. Etatsraadinde Lente, der var en fuldendt Verdensdame, blev sin Mand til megen Nytte i selskabelig Henseende paa de Poster, han senere kom til at beklæde, blandt andet i London.

²⁾ Som Gesandt i London.

get af den Godhed og Velvilje, som Hr. Biermann nærer for dig, ifald du trænger for haardt ind paa ham for at faa et kathegorisk Svar paa Dit Spørgsmaal, saasom han maaske endnu ikke kan give et saadant Svar. Hr. Biermann holder ikke af, at man trætter ham og plager ham, og da han er højsindet og genegen til at udvise Dig Tienester, saa behøver man ikke at bearbejde ham for meget, han lider det ei heller; tro mig, saaledes er han nu en Gang beskaffen. Er der nogen, der med sand Lidenskab ønsker og begiærer, at Dine Ønsker maa blive opfyldte, da er det i Sandhed mig, efterdi jeg overmaade vel fatter, hvilke Aarsager Du har til at nære disse Ønsker, og jeg ved ogsaa, hvor længselsfuld Du er efter, at en definitiv Afgiørelse bliver truffet; men jeg frygter saare, at Du er for ivrig og trænger for haardt paa, saa at Hr. Biermann tilsidst ledes derved og trættes af dit Overhæng.¹⁾ Tilgiv mig dette, og skriv det paa min Aabenhjærtighed og min Broderkiærligheds Regning. Imidlertid skal jeg ikke undlade at minde Hans Excellence Herr von Buchwald om alt det, jeg har sagt ham mundtligt Dig anbelangende. Saasomt Storkansleren er vendt tilbage til Kiøbenhavn, skal jeg tale med ham om Dine Sager, Hans Excellence er reist til Gravenstein for at fejre sin Datters Bryllup med Greven af Nassau.²⁾ Du ved, at

¹⁾ Biermann var Sekretær i Tyske Cancelli, der svarede til vore Dages Udenrigsministerium, og tillige Medlem af Gehejmekonseillet. Biermann var i Forening med Jessen, der sorterede direkte under ham i Tyske Cancelli, en af dem, der var bedst inde i det gottorpske Spørgsmaal, han var derfor særlig interesseret i, at Lente bearbejdede den engelske Regering for at opnaa en for Danmark gunstig Ordning af dets Mellemværende med Gottorp. Naar Johan Lente, i Henhold til sine Udtalelser i Brevet, mener, at Biermann er Broderen ganske særlig velvillig stemt, ser han vist for optimistisk paa Spørgsmaalet, eller ogsaa skriver han for at berolige sin Broder, der var blevet noget exalteret som Følge af Ængstelse for at miste sin Gesandtpost; Biermann mente nemlig, at Lente havde udrettet meget lidt, eller rettere intet, med Hensyn til at skaffe engelsk Hjælp til en Ordning af det gottorpske Spørgsmaal; Karl 2. og hans Regering fulgte her, som i alle udenrigspolitiske Spørgsmaal, deres mægtige Protector, Ludvig 14.s Raad og Anvisninger, og Lente var en Modstander af Frederik Ahlefeldts franskvenlige Politik. Bortset herfra stod Lente paa den allerbedste Fod med Kongen af England. Frederik Ahlefeldt var ubetinget stemt for at lade Lente forblive paa sin Post, hvor han efter hans Mening var en meget nyttig Mand, netop paa Grund af sit nære Forhold til Stuarterne; Storkansleren havde her Støtte af Christian 5., der under ingen Omstændigheder vilde have den ham sympatiske Gesandt forflyttet. Kansleren paaskønnede desuden Lentes utrættelige Omsorg for Prins Jørgens Velfærd, ligesom han tilfulde indsaa, hvor værdifuldt det var at have en Minister med saa gode Connexioner.

²⁾ Frederik Ahlefeldts Datter blev den 28. Juli viet til Grev Frederik Ludvig af Nassau-Saarbrücken-Wiesbaden; Brylluppet stod paa Graasten. Christiane Ahlefeldt havde først været forlovet med Landgreve Leopold Georg af Hessen, der døde umiddelbart før Brylluppet skulde finde Sted.

Herr Buchwald ikke har andre Venner end Hans Excellence Storkansleren, der er den eneste, som kan være Dig til Nytte; men Grev Ahlefeldt er som sagt fraværende, saa det nytter ei, at Du for Øieblikket henvender Dig til ham for at opnaa Opfyldelsen af Dit Ønske.

Men, min kiære Broder, hvis Du ønsker at slippe fri for den Tvivl, saa ønsker jeg med selv samme Lidenskab at bringe Orden i vore Nevørs Sager. Disse unge Mennesker forvolder mig en Uendelighed af Bryderier og Bekymringer, og jeg er saa fuld af Kummer derover, at jeg ikke kan beskrive Dig, i hvor høj Grad jeg lider derunder. De Fyre handler paa Trods af al Fornuft, og følgelig gaar alting skævt for dem; deres Moder forklarer nu, at vi intet endnu har opnaaet. Det hele er for omstændeligt, til at jeg kan fremstille det her; men en af Dagene skal Du faa en nøiagtig Beretning om det hele, saa kan jeg faa Løjlighed til at lette mit Sind overfor Dig. Vedkommende Moder skriver til alle Sladderkællingerne i Kiøbenhavn og angriber mig, hvilket jeg kehrrer mig meget lidet om, og saafremt vor Svigerinde indskrænkede sig til at bagvaske mig og ikke voldte mig Fortræd paa andet Sæt, skulde jeg tage mig det saare let. Hun ligger i Haarene paa sin Mand, jeg kender endnu ikke de nærmere Omstændigheder, men med næste Post skal jeg fortælle Dig nærmere derom.

Jeg siger dig saa mangefold Tak for Dit Vink angaaende den Ulykke, der er overgaaet Hr. von Brömsen, en Ulykke, han er geraadet udi ved egen Skyld. Han er kødelig Fætter til min Kone.¹⁾ Men det er ikke for denne Aarsags Skyld, at jeg vil bede Dig staa ham bi i hans Ulykke, men Du er snarere nødt dertil, efterdi Du som Gesandt maa tage Dig af ham, thi han er Kongens, vor ophøiede Herres, Vasal og Undersaat. Staden Lybæk har i de sidste 200 Aar, paa uretfærdig Vis mod Kongen af Danmark, lagt Beslag paa 12 adelige holstenske Godser, hvis Besiddere for nogle Aar siden have løsrevet sig fra Lybæk og af egen fri Vilje erklæret sig som hørende ind under Kongen; for disse Aarsagers Skyld trakterer Kongen og vort Hof disse nye Undersaatte med megen Venlighed og skænker dem mange

¹⁾ Johan Lente var gift med en Datter af Raadsherre i Lybæk, Matthias Bornefeld, hvis Hustru var en Brömsen. Den unge Brömsens Fader var holstensk Godsejer og Broder til Fru Bornefeld.

Gunstbevisninger og idel Naade. Ovennævnte Hr. von Brömbens Broder er en af disse Godsejere, og Halvdelen af tvende adelige Godser, benævnedes Niendorf og Reck, og ligeledes beliggende i Holsten, tilhører den Brömbens, som er taget til Fange i Haag. Du kan altsaa tage dig fore at gaa i Forbøn for den unge Mand, der er Kongens Vasal og Undersaat, og jeg kan give Dig mit Ord paa, at ifald Du til sin Tid kan underrette Hoffet om, at Du har skaffet ham Friheden, og at det er lykkedes Dig, fordi Du har forklaret rette vedkommende, at den unge Mand frivillig har gjort sig til Kongens Undersaat, da vil vore Mini- stre synes godt om det. Saafremt Du har Brug for en Anbefaling til Prinsen af Oranien eller for en kongelig Ordre, saa skal jeg skaffe Dig begge Dele i Løbet af føie Tid, lad mig det bare vide. Men kan du skaffe ham fri uden alt det her nævnte, da saa meget des bedre, og sørg for, at Hollands Gesandt her, Hr. Hanequin, faar Ordre til at tage sig af Sagen, saa skal jeg sørge for at benytte Leiligheden til gennem Gesandten at skaffe den Enke, som Du anbefaler mig, det teutonske¹⁾ Hus.

Man kan let finde en Undskyldning for Hr. von Brömbens deri, at det, han har bedrevet, er sket af en Vildfarelse, og fordi han ikke er tilstrækkelig Verdensmand til at vide, at det kan koste Livet at trække blank i fyrstelige Slotte; man kan ogsaa sige, at det er det unge Blod, som har faaet ham til at begaa en ubesindig Handling; Hans Høihed Prinsen af Oranien maa ikke opfatte en ung Adelsmands ubesindige Handlemaade som en gemen Forbrydelse og klynge ham i Galgen. Brug Din Indflydelse ved denne Lejlighed. Jeg har ikke talt med den omtalte Hr. von

¹⁾ Udtrykket blev den Gang hyppigt brugt for at betegne noget, der var gammeltysk. Før den her omhandlede Tid var det fejlagtigt Skik, baade i Belgien og Frankrig, at kalde Tyskerne for Teutoner, og det samtidige tyske Sprog teutonsk; senere blev det almindeligt at slaas Franker, Germaner og Tyskere sammen under Betegnelsen Teutoner. I vor Tid er det i de sidste Aar blevet ret almindeligt i Tyskland at kalde Tyskere og Skandinaver i Forening afvekslende for Germaner eller Teutoner; det sidstnævnte Udtryk havde en Renaissance under Krigene mod Napoleon, da det ogsaa blev almindeligt at omskrive Ordet deutsch til teutsch, for at accentuere det urtyske.

Ordets Etymologi er at føre tilbage til det Nomadefolk, Teutonerne, som henimod 100 Aar før Kristi Fødsel under Kong Teutobod, i Forening med et andet vandrende Folk, Cimbrerne, erobrede Belgien, hvor Udtrykket teutonsk særlig hyppig anvendes. Teutonerne bredte sig paa deres Erobringstog over store Dele af det nuværende Frankrig og Tyskland; Romerne under Anførsel af Marius, forjog efter Slaget ved Aquæ Sextiæ Teutonerne fra den af Romerne besatte Del af Gallien. I Tyskland trængte Teutonerne mod Nord langs med Elben.

Brömbssens Fader, men med en af hans Fætttere, som har bedt mig om at rette denne Anmodning til Dig om at forsyne denne unge Hr. von Brömbssens med Penge, om han har dem behov, men naturligvis ikke mere, end han har Brug for i Anledning af den Ulykke, der har ramt ham. Jeg har sagt til Fætteren, at den unge Mand vist ikke trænger til Penge, da han ejer en Vexel og har en Blankokredit i en Bank i Haag, jeg ved ei hvilken, det vil du kunne faa at vide af Hr. von Brömbssens selv. I alle Fald, skulde Du give ham nogle Penge, saa svarer jeg for ham. Vil Du meddele mig hvad der gaar for sig i denne Sag, noget omstændeligt fornemmer jeg gerne.

Jeg har tilskrevet Hr. Gert om at lade Dig hæve endnu 600 Sølvdalere, som endnu tilkommer Dig; Du skal faa Opgørelsen, saa snart Gud vil unde mig en Standsning i alle de Bryderier, jeg har med vore fælles Nevøer.

Min kiære Kone takker Dig skyldigst, fordi Du vil udvise Godhed mod hendes Slægt. Hun anbefaler sig skyldigst til Dig; min Søn, der begynder at kunne tale rent, sender sin ærbødigste og ydmyge Hilsen.

Din

Johan Lente.

P. S. Lybæk 4. April 1680.

Hoslagte Skrivelse, som jeg beder Dig tage Dig af, er fra Hr. von Brömbssens Fætter, sørg for, at Fængselsopholdet ikke kommer til at koste for meget, thi Brömbssens Fader er meget paa- holdende med sine Penge.¹⁾

FRA GOSKE BUCHWALD TIL CHRISTIAN LENTE.

Delmenhorst 4. Oktober 1684.

Herr Etatsraad!

Jeg har lige modtaget Eders tvende behagelige Skrivelser, de ere komne mig ihænde samtidig, en af 16. September, den anden af 23. samme Maaned, og jeg takker Eder allerærbødigst for den Ære og Hiærtets Godhed, I fortvarende vedbliver at bevise Eders meget ydmyge Tiener. Jeg kan ikke her fra dette Sted stille Eder

¹⁾ Christian Lente havde fra 1679—80 været dansk Gesandt i Haag, hvortil han atter vendte tilbage i 1688.

tilfreds med Hensyn til Underretning om, hvad der gaar for sig hos os, men ifald Rygtet taler sandt, vil hvert Compagni blive indskrænket med nogle Ryttere og Dragoner. Storkansleren skriver til mig fra Itzehoe, at der ikke er truffet nogen endelig Afgørelse ved den derværende Kongres. Ikke desto mindre meddeler Grev Ahlefeldt mig, at vi ville kunne have Fred eller bevare Freden en Stund endnu. Om Storkansleren siger mig Sandheden, eller Sagen skal omgives med saa megen Hemmelighedsfuldhed, at ingen levende Siæl maa erfare noget derom, det kan jeg ikke afgive nogen Forsikring om, og jeg overlader til Eder at dømme derom. Imidlertid forlyder det, at De Herrer Gottorpere ere blevne mere kæphøie og tale mere lydt, og at de svenske Mini- stre udtaler aabent, at deres Konge aldrig vil taale, at Hertugen af Gottorp mister sine Lande, og er det sandt, hvad Aviserne beretter, at man paa Rigsdagen i Regensburg taler paa den samme Maner, saa vil vi uden Tvivl faa nogle haarde Nødder at knække, og saa maa vi undlade at sætte os paa den høie Hest og se at faa Spørgsmaalet om Gottorp ordnet i Mindelighed. Men det er lige saa sikkert som Amen i Kirken, at Kongen meget snarere og hellere end gerne vil tage Tørnen og vove en Krig, frem for frivilligt at opgive Gottorp. Kongen mener, at hans Ære er med i Spillet, og han tykkes saa godt om Landet, saa han ei mener at kunne give Afkald paa Gottorp med det gode; jeg formener dog, at kommer man til en Overenskomst, kunde Oldenburg og Delmenhorst tilbydes i Bytte, og er Hertugen af Gottorp et fornuftigt Menne- ske, saa giver han Køb og tager imod Tilbudet.

Hvad Landsdommer Jebesen angaar, saa skulde han have været her for længe siden, men han har Rejseorlov, og den Mand, som skulde træde i hans Sted, have vi endnu ikke set for vore Øine, saa vi kan intet udrette, og kan først om 8 Dage komme til at forhandle med Regentskabet og den kongelige Kasse, og vi skulde dog i Forening med begge Parter høre paa Oldenborger- nes Klager; men mellem os sagt, min ærede Etatsraad, det er en Ulykke at se, saaledes som Oldenburg bliver regeret. Landfogederne undertrykker Grevskabets Beboere, som med Føie beklage sig, ja de have mere end Grund til at klage; dertil kan jeg godt føie, at saafremt Kongen ikke inden kort Tid bringer Orden i Sa-

gerne, vil Beboerne flygte bort fra Oldenburg, og Kongen faar ingen Indtægter af dette Grevskab. Det er mig ubegribeligt, hvorledes det vil blive muligt for Kansler Breitenau¹⁾ og von Helden²⁾ at bringe Oldenburg paa Fode, de ere ene om det, regere quasi Eneherskere, de øvrige Medlemmer af Regentskabet have ikke et Ord at skulle have sagt. Det er fast utroligt, hvilken Elenighed, man har ladet Befolkningen i Oldenburg leve i, idel Forsømmelser fra de Styrendes Side; vi andre er meget ulykkelige ved at være dem, der opdager, hvorledes Tilstanden er, men nu er vi der en Gang, saa maa vi have Taalmodighed, og vi vil sige Sandheden om det hele, saa kan Kongen bagefter gjøre som det tykkes ham, sed hoc inter nos. Hvad Brevene fra Hertugen af York angaar,³⁾ da er det mig umuligt at sende Eder dem, før jeg er vendt tilbage til Itzehoe for at deltage i Kongressen; men det Brev, jeg skrev til Eder fra Slesvig, og i hvilket Brevene fra Hertugen af York var indlagte, maa være faret vild paa Vejen til London; jeg kan ei fatte, at Hr. Jessen ikke har meddelt Eder noget om denne Materie, thi Kongen har sagt mig, at han havde givet de fornødne Befalinger i saa Henseende og underrettet sin Broder derom; jeg aner altsaa ikke, om det er blevet glemt, eller

¹⁾ Christoffer Gensch havde lige faaet sit Navn forandret til Breitenau, efter at han var blevet sat i Spidsen for Regentskabet i Oldenburg. Han indlagde sig stor Fortjeneste af Danmark under Processen angaaende Arvefølgen i Oldenburg, det var ham, der fik Hertugen af Pløn, i hvis Tjeneste han var ansat, til mod Betaling at overdrage sine Arverettigheder til Christian 5.

Gensch var en fremragende Jurist, og hans juridiske Kundskaber gavnede i høj Grad Danmark under den store Proces ved Rigshofretten i Wien; Christian 5. fik da ogsaa Johan Adolf af Pløn til at give Slip paa Gensch, saaledes at denne kunde gaa over i dansk Tjeneste, i hvilken han gjorde en meget hurtig Carrière. Paa Grund af den Masse Hverv, som man læssede paa Gensch, kunde denne ikke tage synderlig Del i den daglige Ledelse af Grevskabet, men hver Gang der skulde afgøres en vigtig Sag angaaende Oldenburg, tilkaldte man Gensch, da saaledes det danske Monarkis Forhold til den private Arv efter den sidste regerende Greve af Oldenburg skulde ordnes, traadte Gensch til. Anton Günter af Oldenburgs Allodialgodser var gaaet over til Grevens sægte Sen, Anton af Aldenburg, hvis Enke tilkendegav megen Misfornøjelse med den af Gensch truffne Ordning. Grevinden, hvis Pigenavn var Charlotte Emilie de la Tremoille, var Griffenfeldts store Kærlighed.

Buchwald, der af Frederik Ahlefeldt var sat til at undersøge Forholdene i Oldenburg, var fuld af Kritik over Genaches Virksomhed i Grevskaberne. Buchwald blev noget forstyrret i sit Arbejde i Oldenburg, derved at Frederik Ahlefeldt kaldte ham til Itzehoe for at staa ham bi under Kongressen.

²⁾ Medlem af Regentskabet.

³⁾ Den senere Jacob 2. af England, hvis Svigersøn, Prins Jørgen af Danmark, Buchwald havde ledsaget til London, da Prinsen skulde over at holde Bryllup med den senere Dronning Anna. Det var Buchwald, der ordnede Formaliteterne ved Ægteskabet, og han fik derved Lejlighed til at træde den sidste Stuart nær.

om der er fattet en anden Beslutning, hvilket jeg trods alt ikke vil kunne tro. Hvad Hr. Plessen angaar, da er jeg uvidende om, hvor vidt han har kunnet vende tilbage til London eller ei efter Konens Død,¹⁾ jeg vil heller ikke menge mig med det, for det gaar altid saaledes til ved vort Hof, at jo mere man skynder paa for at fremme en Sag, des mere bliver der smølet dermed; Hr. Jessen kan da heller ikke udføre alt Arbejde selv, og han vil alligevel gjøre alting selv; kan det fare fort paa denne Vis, har jeg ingen Indvendinger at fremkomme med, men jeg ved godt, at Kongens Tieneste lider derunder; alt dette taget i Betragtning, staar det Kongen, Hoffet og Geheimeraadet frit for ikke at overbebyrde ham, det samme gælder Hr. Brandt; enhver Ting maa have sin Tid. Hr. Wijbe²⁾ har alligevel lige saa meget at skulle have sagt som tilforn, og bliver det ved paa denne Maner, da kommer han til at spille en stor Rolle.

Thi hvad angaar Storkansleren, saa holder han sig fjernt fra hele Rænkespillet og er Udenrigsminister. Grev Gyldenløve bestiller ingen Verdens Ting.³⁾ Grev Reventlow⁴⁾ bliver atter mere

¹⁾ Sophie Agnes Plessen, født Lepel, var død den 26. Juli samme Aar.

²⁾ Michael Vibe ansaas for Hovedmanden indenfor »Kabalen«, han var den Gang Vicekansler i Danske Kancelli og Medlem af Gehejmeconseillet.

³⁾ Ulrik Frederik Gyldenløve var paa det Tidspunkt endnu Statholder i Norge, men han havde efter den skaanske Krigs Ophør bosat sig i København; han foretog gentagne Rejser til Norge og gjorde lange Ophold deroppe, ligesom han bevarede Overledelsen i Norges Styrelse. Gyldenløve vilde sikkert helst som hidtil være blevet boende i Norge, men hans Broder, Kongen, kunde ikke undvære ham og vilde altid have ham om sig. I Norge blev Gyldenløve haardt savnet, han var elsket af Nordmændene, for hvem han i sin lange Statholdertid havde udrettet saa meget. Det var navnlig de norske Bønder, der hang ved Gyldenløve, de var ham dybt taknemmelige for de Forbedringer i deres Kaar, som han havde gennemtvunget, og som gav dem en langt friere og selvstændigere Stilling, end den, de danske Bønder havde; dette skyldtes i Særdeleshed de Forandringer, Gyldenløve gennemførte i Godsejernes Forhold til deres Fæstere. At Gyldenløve havde lettet Skattetrykket, saaledes at de offentlige Afgifter følte mindre i Norge end i Danmark, bidrog naturligvis ogsaa til at gøre Statholderen afholdt i alle Kredse. Gyldenløves Forsvar af Norge mod Svenskerne under den skaanske Krig kastede en egen Glans over Kongesønnens Navn hos Nordmændene, og man kaldte senere den Del af Krigen, som blev ført i Norge, for »Gyldenløvesejdens«. Gennemførelsen af den nye »Norske Lov«, og af en Overret for Norge skyldtes for en meget stor Del Gyldenløves Initiativ og var i høj Grad til Ære for ham.

Naar Buchwald noget affejende skriver, at Gyldenløve ingenting bestilte, er det at føre tilbage til Buchwalds personlige Uvilje med Christian 5.s Halvbroder, med hvem han var raget uklar under Samarbejdet i Undersøgelseskommisionen angaaende Forholdene i Oldenborg. Buchwald havde i det hele taget en sjælden Evne til at blive Uvenner med sine Medmennesker, han var derfor ofte uretfærdig i sin Dom over andre, dette gælder i særlig Grad Ulrik Frederik Gyldenløve, der tvært imod

⁴⁾ Se Note 4 næste Side.

og mere Genstand for kongelig Gunst, som man siger; men vil han bevare den kongelige Gunst, maa han udvise megen Klogskab og Forsigtighed; det, som især har bidraget til, at han klarede Skærene i det gottorpske Spørgsmaal, er det, at alle anser ham for at være en ærlig Mand, hvad han ogsaa er. Hr. Biermann¹⁾ blander sig ikke i de franske Sager, det samme gælder Knuth, men han bryder sig kun om at spise lækre Sager og at drikke for meget.²⁾ Og det er alt, hvad jeg kan fortælle Eder om disse Materier, og, foruden dette, ifald Nødtørften eller en særdeles kongelig Befaling ikke byder mig at tage til Kiøbenhavn, saa agter jeg, om det behager Gud, at være i mit Hiem³⁾ hele Vinteren, hvor jeg vil sidde bag den lune Kakkellovn og spise et stegt Æble og ryge en Pibe Tobak dertil, desaaarsags beder jeg Eder skikke mig noget god engelsk Tobak sammen med Æblerne, men frem for alt maa I lade mig vide, hvad begge Dele koster Eder, paa det at jeg kan udrede Betalingen for disse Herligheder, for ellers gjør I mig en daarlig Tieneste, hvad der for Resten ikke kan gjøre Eder synderlig Skade.

Jeg er af ganske Siæl og Hiærte, Hr. Etatsraad og meget kiære Ven,

Eders meget ydmyge, lydige og tro Tiener,

G. von Buchwalt.

var meget aktiv, ogsaa indenfor den specielt danske Styrelse, hvilket blandt andet var en ganske naturlig Følge af hans Stilling som den øverste indenfor Gehejmerraadet.

¹⁾ Conrad Reventlow var Aaret før blevet Medlem af Gehejmerraadet og bevarede lige til det sidste Christian 5.s Yndest.

²⁾ Biermann var paa det Tidspunkt meget yndet af Christian 5. paa Grund af det store Arbejde, han havde udført for at faa Sønderjyllands Incorporation gennemført.

³⁾ Buchwalds Omtale af Knuth er afgjort uretfærdig. Adam Levin Knuth var Amtmand over Københavns Amt, han tog desuden Del i Ledelsen af Hoffet og førte Regnskab med Kongens personlige Indtægter og Udgifter. Knuths Indflydelse paa Inden- og Udenrigspolitikken foregik kun under Haanden; han var Christian 5.s personlige nære Ven og drøftede ofte rent privat vigtige Statssager med Kongen. Naar Frederik Ahlefeldt omtaler Knuth i sine Breve, er det altid med den største Venlighed.

⁴⁾ Buchwald havde adskillige Hjem, dels paa sine to holstenske Godsøer, Olpenæs og Schönhagen, dels i sin Embedsbolig i Itzehoe, hvor han var Patron for det adelige Frøkenkloster. Goske Buchwald mener dog her sikkert Hamborg, hvor han havde indrettet sig en Bolig, som han hidtil ikke havde haft megen Lejlighed til at opholde sig i, da han blev sendt paa den ene længere eller kortere diplomatiske Mission efter den anden, desuden maatte han opholde sig længere Tid i Oldenburg og senere i Itzehoe, under Kongressen der. To Aar efter at nærværende Brev var skrevet, blev Hamborg Buchwalds egentlige Hjem, efter at han brat var blevet afskediget af Statstjenesten. I Hamborg levede Buchwald fra 1686 lige til sin Død Aar 1700.

Min ærbødigste Hilsen til Fru Etatsraadinden og Udtryk for min Tilfredsstillelse ved, at Hendes Naade har det bedre.

P. S. Jeg beder Herr Etatsraaden om fortsat at skikke mig Eders Breve over Hamborg og under Hr. le Bruns Couvert.

Til den kongelige overordentlige Gesandt ved det engelske Hof i London Herr Etatsraad Lente.

FRA AHLEFELDT TIL JESSEN.

Gravenstein 16. August 1684.

Herr Etatsraad!

Jeg har faaet Ilbud fra Baron Haxthausen¹⁾ med Brev til Kongen; Brevet følger hoslagt, det afgaar med Dagsposten. Hans Majestæt vil af bemeldte Brev erfare, at Huset Brunsvig med Varme tager sig af den gottorpske Sag til Fordel for os, og at det synes saa, som om Kurfyrsten af Brandenburg kunde blive geneget til at faa det samme Syn paa denne Affære. Det er derfor høilig fornødent at faa Kongens Hensigter at vide angaaende alt dette, og i Særdeleshed betræffende Frankrigs Bistand og anbelangende Angrebet paa Wismar, om et slikt skal foretages. Hvad det første Punkt angaar, saa tykkes det mig, at vores Vei vilde gestalte sig som meget slibrig og farlig, hvis vi ikke havde Frankrigs Billigelse til at betræde den, saasom Frankrig stedse er i Stand til at modarbejde alt, hvad vi ønsker at foretage os; ikke blot fordi Frankrig er saa overmægtigt, og fordi det har den afgørende Indflydelse paa alt, hvad der sker i Europa for Tiden, men ogsaa af den Aarsag, at Frankrig kan skaffe os saa mange Fjender paa Halsen, baade til Lands og til Vands, i Særdeleshed

¹⁾ Anton Wolf Haxthausen var kommet i dansk Tjeneste som Følge af sit Slægtskab med det gamle regerende Hus i Oldenburg; hans Hustru var en Datter af den sidste regerende Greve af Oldenborgs uægte Søn, Grev Anton af Aldenburg og Griffenfelds store Kærlighed, Charlotte Emilie de la Tremoille. Haxthausen har gjort sig fortjent ved, i sin Egenskab af Overstaldmester hos Christian 5., at oprette Frederiksborg Stutteri, hvorfra udgik Arbejdet for Udbredelsen af den lettere Hesteavl i Danmark. De smukke røde Frederiksborgheste, der opdrættedes paa Stutteriet, vakte Beundring viden om, ogsaa udenfor Norden. Frederiksborg Stutteri blev ophævet for nogle faa Aar siden.

Efter at have udført en lang Række diplomatiske Hverv blev Haxthausen Overlanddrost i Oldenburg.

Holland, saa det vil falde os meget svært at redde os levende ud af dette Hængedynd. Hvad angaar et muligt Angreb paa Wismar, saa overlader jeg Afgørelsen til de Folk, der bedre forstaar sig paa Krig end jeg; men jeg fraraader det, synes ei heller, at Aars-tiden er velegnet til sligt Forehavende. Jeg venter imidlertid med Utaalmodighed Kongens Befalinger, hvad disse Spørgsmaal anbelanger, ligervis som jeg ønskede, Kongen vilde svare mig paa de Spørgsmaal, jeg med foregaaende Post sendte Eder, thi jeg tvivler ikke paa, at Baron Grothe¹⁾ snart kommer her til Itzehoe, og jeg vil derved komme i den yderste Forlegenhed, thi jeg kan ikke forhandle med ham, end sige afgøre Sager af saa stor Vigtighed, uden at have faaet bestemte og tydelige Ordre fra Kongen desangaaende. Derfor anmoder jeg Eder om med største Il at skaffe mig disse Ordre og om at være overtydet om, at jeg af ganske Hiærte forbliver

Etatsraadens meget ærbødige og hengivne Tiener
 Frederik Greve af Ahlefeldt
 til Langeland og Rixingen.

P. S. Jeg beholder Sekretær Jensen her, han er kommet tilbage til mig fra Frankrig, han skal blive i Itzehoe og hjælpe mig, da han er den dueligste dertil.

FRA SAMME TIL SAMME.

Herr Etatsraad!

Jeg skulde herved tjenstligst berette Eder, at jeg Dags Morgen er ankommet her til Itzehoe, men alligevel har jeg ikke truffet nogen af de brandenborgske eller brunsvigske Gesandter her, skønt man havde stillet mig det i Udsigt, at de Herrer skulde indfinde sig her i Staden i Dag; i Henhold til Deres Skrivelser skulde Ministrene være afreiste Dagen efter. Imidlertid har jeg med Dagsposten rigtig modtaget Hans Kongelige Maiestæts allernaadigste Ordre og hans Skrivelse med Bilag, og takker jeg skyldigst for den mig af Etatsraaden meddelte Communication af de indgaaede Nouvelles, med Bøn om, at Herr Etatsraaden behageligt

¹⁾ Brunavig-Celles Repræsentant ved Kongressen i Itzehoe.

vil lade mig beholde det saa længe her, paa det at jeg kan udføre saa meget og saa hurtigt Arbejde som muligt.

Jeg fremsender hoslagt en Skrivelse til Hans Kongelige Maestæt fra Over-Staldmester Baron Haxthausen, som har sendt mig den med Ilbud, tillige med Baronens med forrige Post til mig rettede Skrivelse.¹⁾

Jeg forbliver min høistærede Etatsraads tjenstvilligste
Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland.

Baron Haxthausens i de tvende foregaaende Skrivelser omtalte Brev til Storkansleren.

Celle 16. August 1684.

Eders Excellence!

Man venter Kureren, som er sendt til Hr. Wackerbart²⁾ i Gaar for 8 Dage siden, her tilbage, og tvivler jeg ikke om, at han har haft Foretræde hos Eders Excellence; jeg formoder ogsaa, at Fyrsterne af dette Hus, saa snart Kureren har indfundet sig, vil samles igen i Borgdorff. Hr. Welling³⁾ har sagt mig, at selve Frankrig tidligere havde underrettet Sverige om den Plan, man havde med dette Land, men for Tiden lader det til, at Sverige forholder sig saa temmelig i Ro, da det ikke aner noget som helst om det, der er i Gære. Marki d'Arcy⁴⁾ giver mig hver eneste udslagne Dag tusinde Forsikringer om sin Herre, Kongens, Venskab for vores Konge og hans Allierede. Markien siger, at Kongen af Frankrig aldrig har haft noget imod, at vores Konge fik gennemført sine Planer angaaende Gottorp, og at vores Konge gjerne maatte erobre lige saa mange Provinser, det skulde være, idet han anvendte al sin Magt dertil; Kongen af Frankrig mener, siger Markien, at det vilde være Jammerskade, om vores Konge ikke benyttede saa gunstige Omstændigheder som de foreliggende til at foretage et Kup.

Uden at røbe noget med Hensyn til de hemmelige Forberedelser til Kongressen i Itzehoe har jeg sagt til Marki d'Arcy, at vores

¹⁾ Haxthausen var paa det Tidspunkt dansk Gesandt i Celle.

²⁾ Den brunsvigske Gesandt i København.

³⁾ Den tidligere svenske Gesandt i København.

⁴⁾ Den franske Gesandt ved de brunsvigske Hoffer havde Bolig i Celle.

Herre og Konge ingenlunde nærrede Tvivl om den meget katholske Konges venskabelige Sindelag overfor ham, og jeg tilføiede, at de for os gunstige Coniuncturer ikke var ophørte at være for Haanden, at de vilde være for Haanden dette Aar, og at man godt kunde foretage sig noget i det anstundende Aar. Jeg forklarede Markien, at det ikke havde saa meget at sige, om der hængik et Aar mere eller mindre, inden man fra vores Side greb til, forudsat at den meget katholske Konge vilde fortfare med at nære gunstige Følelser for Hans Maiestæt, vores Herre. Det meddeles mig, at Geheimeraad Meynders¹⁾ allerede er i Hamborg, og at Baron Grothø er paa Vei dertil; disse tvende Herrer agter at have en Sammenkomst med den franske Gesandt ved Hansestæderne. Markien sagde mig, at dette Møde sikkert vilde behage Hans Danske Maiestæt, der saa lige saa nøie paa den franske Konges Fordel som paa sin egen og betragtede de danske og franske Interesser som fælles; Kongen af Danmark, sagde han, vilde vinde den franske Herskers Gunst ved at gaa frem med Skaansomhed og Mildhed overfor Gottorp, det vilde virke befordrende for en Alliance mellem Hans meget katholske Maiestæt og vores Herre og Konge. Markien spurgte mig, om Gottorp ikke vilde blive Emnet for Kongressen i Itzehoe, ifald en saadan blev afholdt, hvortil jeg svarede, at jeg ingen Informationer havde faaet i den Retning. Ministrene her i Celle siger, at Hertugerne af det brunsvigske Hus vilde blive meget lykkelige, om de kunde vinde vores Konges Venskab; Hertugen af Brunsvig-Celle vilde gøre alt for vor Konge og for at vinde hans Venskab og et Forbund med ham, selv om Forholdet imellem dem ikke havde været saa godt tidligere. Da jeg talte til Hertugen af Brunsvig-Celle om den forestaaende Kongres i Itzehoe, bad Hertugen takke og meddelte sin Tilslutning. Der forlyder endnu intet om, at Baron Grothe skulde være rejst fra Berlin, hvilket man er bekymret for her i Celle, hvor man er lige ved at dø af Begærlighed efter at faa afsluttet denne Traktat, saaledes at man kan erklære Sverige Krig. Geheimeraad Meynders har for sit Vedkommende sørget for Udbredelsen af Rygter om, at han agter at forføie sig til Hannover, hvilket gjør det bedst mulige Indtryk, ligervis som ogsaa det, at

¹⁾ Kurfyrsten af Brandenburgs Repræsentant ved Kongressen i Itzehoe.

Kongen er vendt tilbage til Kiøbenhavn, og at man, efter hvad Aviserne udbreder, skaffer sig af med en Masse Artilleriheste i Holsten; det virker altsammen beroligende, saa ingen aner noget. Jeg følger i dette Øieblik med Hoffet til Wolfenbüttel og kan derfor ikke foreløbig sende Kongen nogen Rapport, hvorfor jeg beder Eders Excellence være af den Godhed at sende nærværende Skrivelse til Hoffet i Kiøbenhavn, da jeg, som Følge af min Afreise, ikke har Tid til at skrive; jeg maa nemlig skrive alting selv, jeg tør nemlig ikke, i Henhold til Eders Befalinger, som jeg stedse nøiagtig vil være følgagtig, betro nogensomhelst at skrive mine Indberetninger.

Jeg forbliver, Herr Greve,
af ganske Hiærte
Eders Excellences meget tilgivne
og meget lydige Tiener

A. W. Haxthausen.

FRA FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Allerdurchlauchtigste, stormægtigste, allernaadigste
Arve-Konge og Herre!

Jeg har allerunderdanigst skullet berette for Eders Maiestæt, at jeg den 22. ds. er ankommet her til Itzehoe, og at de Herrers brandenborgske og brunsvigske Ministre, efter at jeg havde skrevet til dem i Hamborg, ere indtrufne her om Aftenen den 25. ds. Nu Dagen efter de Herrers Ankomst ere vi straks traadte sammen til Forhandling, og har jeg efter Indholdet af Eders Maiestæts allernaadigst mig tildelte Ordre refereret for de Herrers, at Eders Kongelige Maiestæt holder det for saare betænkeligt at indlade sig paa en Krig med Sverige, uden at Kongen af Frankrig giver Støtte og Appuy dertil; alligevel, meddelte jeg Ministrene, mener Eders Kongelige Maiestæt, at det vilde være uforsvarligt overfor Efterverdenen, om man lod den nærværende gunstige Leilighed til at skaffe sig af med det saa skadelige svenske Nabo-skab i de tyske Provinser gaa ubenyttet hen og slap den af Hænde; jeg meddelte Ministrene, at i det Tilfælde Kurfyrsten af Brandenburg og det fyrstelige Hus Brunsvig-Lyneborg skulde finde for

godt at angribe Sverige, vilde Eders Maiestæt ikke være utilbøielig til at lade Allerhøistsammes Flaade saa meget som muligt hindre de svenske Troppers Overførelse og hvad ellers, saa og vilde man, i Stedet for at favorisere Sverige, tværtimod garantere de Erobringer, som Husene Brandenburg og Brunsvig foretog, ligervis som Eders Maiestæt vilde tiltræde de Betingelser, som blev stillede ved Fredsslutningen. Hr. Geheimeraad Meinders replicerede vidtløftigen derpaa, at det paa ethvert Sæt vilde være tienligt og nødvendigt at benytte sig af de forhaandenværende gunstige Omstændigheder, men Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed havde den samme Opfattelse, at man ikke kunde indlade sig paa et saa stort Foretagende som en Krig mod Sverige, uden den franske Konges Samtykke og Tilslutning, derfor var det fornødent paa hver tænkelig Vis og ad alle tænkelige Veie at overtale den franske Regering til, om ikke ved Betaling af Subsidier og virkelig militær Assistance, saa dog i det mindste støtte dette Foretagende; til den Ende meddelte han den vedlagte Instruks til Grev Spanheim,¹⁾ hvoraf kan ses Kurfyrsten af Brandenburgs Hensigter med mere. Ved nævnte Leilighed bemærkede den brandenborgske Gesandt, at de brandenborgske og brunsvigske Ministre under Haanden havde gjort Ouverture overfor Hertugen af Holsten-Gottorp angaaende en Accord mellem Eders Kongelige Maiestæt og ham, saaledes at der uden alt for store Vanskeligheder, som alt omtalt, kan blive Tale om det foreslagne Bytte med Gottorps Part af Slesvig mod Oldenburg; høitbemeldte Hertug af Gottorps Mod var nemlig efter den i Regensburg afsluttede Fred sunket; Hertugen havde desuden offentligt besværet sig over den Maade, hvorpaa den svenske Regering havde behandlet ham; den havde efter hans Mening narret ham. Hertugen havde gjort mange Vanskeligheder under Forhandlingerne.

Nu vilde det, sagde den brandenborgske Gesandt, være tienligt, straks at enes om den Plan, der ved Afslutningen af den eventuelle Fred, efter at Krigen mod Sverige var bragt til Afslutning, skulde følges, hvorledes Erobringerne skulde fordeles, den gensidige Garanti for Erobringernes modus agendi, paa hvilket Sæt Frankrigs Hiælp paa det bequemteste var at opnaa, samt at skri-

¹⁾ Den brandenborgske Gesandt i Paris.

LUISE AF ORANIEN
FRIEDRIK VILHELM AF BRANDENBORGS GEMALINDE

de til at faa anden Nødtørft besørget. Hele dette Foretagende skulde holdes saa secret som muligt, man maatte ikke aabenbare, at det dreiede sig om Erobringer, dette kunde bedre holdes hemmeligt, naar Endrægtigheden mellem de tre Allierede blev kaldt et Forsvarsforbund; til dette foedus defensivum skulde knyttes en hemmelig Articul om at søge annecteret de svenske Provinser. Hvorpaa det af Baron Grothe, i hans naadigste Herskabs Navn, blev foreslaaet, saaledes som Hans Durchlauchtighed holdt for det retteste, at man ikke maatte lade denne favorable occasion gaa fra sig til at faa det svenske Naboskab fra Halsen, denne occasion vilde man maaske aldrig senere faa i Hænde; opsatte man dette ad calendae graecas, saa blev man nødt til at afdanke en stor Del af Brunsvig-Celles Tropper paa disse 6 Steder, og den svenske Regering vilde vinde Tid til at styrke sit Forsvar af sine tyske Provinser og erhverve sig andre Allierede og Venner, som kunde yde Sverige Hjælp i givet Tilfælde; Svenskerne vilde derved ogsaa opnaa at kunne udbedre deres tyske Fæstninger. Af alle disse og mange andre Grunde ansaa Hertugen af Brunsvig-Celle det for uomgængelig nødvendigt, at alle tre Magter, Brunsvig, Danmark og Brandenburg, fra alle Sider satte sig i Action og først og fremmest angreb, eller i det mindste blokerede, Wismar, derefter skulde Kur-Brandenburg bemægtige sig Stralsund og Stettin, og den danske Flaade en Gang for alle forhindre, at der blev transporteret Tropper fra Sverige. Alt dette kunde kun udføres med forenede Kræfter, Krigen kunde ikke føres uden Eders Kongelige Maiestæts Assistance og blive bragt til Effect, idet kun den danske Flaade kunde erobre Søstæderne; følgelig, mente Hertugen af Celle, kunde man ikke indlade sig paa et Angreb paa Kongeriget Sverige, uden at der var Sikkerhed for Eders Kongelige Maiestæts Tiltrædelse og Assistance. Jeg holder for, at hvad angaar Kejseren og Generalstaterne, da har man lidet at frygte af Kejseren, da Krigen mod Tyrkerne end varer ved, og den kejserlige Hær er i en slet Tilstand; det staar heller ei til at formode, at Holland vil gribe ind i en Krig mod Sverige, Holland vil ikke engagere sig, da det ikke har nogen særdeles stor Interesse i slikt Foretagende; dertil kommer, at Kurfyrsten af Brandenburg og Hertugerne af Brunsvig har grundet Haab om at underbygge

dette Foretagende hos Prinsen af Oranien og sikre sig hans Støtte; desuden bør det sig at søge Kurfyrsterne af Saksen og af Köln medinteresserede i dette Foretagende; Kur-Brandenburg og hele det brandenborgske Hus kunde contribuere dertil, og der var megen Sandsynlighed og Apparence for at faa Saksen med som Deltager i en Krig mod Sverige, naar Kurfyrsten af Brandenburg vilde give Afkald paa visse Dele af Magdeburg til Fordel for Saksen.¹⁾ Biskoppen af Strassburg kunde vindes, naar man stillede ham i Udsigt at blive Kurfyrsten af Kölns Efterfølger ved Ærkebiskoppens Død, saa og love ham Bispedømmet Hildesheim samt Besiddelsen af Wildershausen.²⁾ Hertugerne af Brunsvig indser ret vel, af hvor stor Betydning det vilde være at faa Frankrig til at tiltræde det mod Sverige rettede Forbund for at gennemføre Krigen med Held; ifald Frankrig ikke vil være direkte med, vil det, mener man fra brunsvigsk Side, ikke lettelig kunne disgustere og modsætte sig, naar tre saa mægtige Confoedererede, som Danmark, Brandenburg og Brunsvig agter at gaa løs paa Sverige, især naar man ser hen til den Instruction, Kurfyrsten af Brandenburg har givet sin Gesandt i Paris, med de fordelagtige Forslag, man fra den Side gør Frankrig, og naar Hertugerne af Brunsvig offererer Frankrig saa store Fordele til Gengæld for en saadan Liaison med Kongen af Frankrig, hvortil Deres Durchlaughtigheder ere resolverede og villige. Skulde, mener Baron Grothe, imod Forventning alle slige Forslag intet frugte overfor

¹⁾ Magdeburg, der oprindelig havde hørt under Kurfyrstendømmet Saksen, tilfaldt ved den vestfalske Fred Brandenburg. Selve Byen Magdeburg var i 1648 kun en Ruinhob, idet Tilly i Trediveaarskrigen, under Stormen paa Byen, ikke lod Sten paa Sten tilbage, ligesom han lod næsten hele Befolkningen, Kvinder og Børn iberegnet, nedsable.

Magdeburg havde altid haft stor strategisk Betydning; allerede i det ottende Aarhundrede havde Elbbyen tjent Sakserne som Bolværk mod de fremtrængende Slaver, i hvilken Anledning Karl den Store befæstede Byen yderligere.

Under Otto den Første blev Magdeburg med omliggende Land gjort til et Ærkebispedømme; da Magdeburg forenedes med Brandenburg, blev det gjort til et Hertugdømme. Magdeburg, med sin for Handel og Sejlads velegnede Beliggenhed ved Elben, var en meget attraaet fed Bid.

²⁾ Strassburg var paa det Tidspunkt gaaet op i Frankrig, men førte en underlig Amfibietilværelse; Ærkebiskoppen vedblev at være en tysk Gejstlig, og Bispedømmet hørte til det tyske Rige, medens den verdslige Administration sorterede under Frankrig. Befolkningen i Strassburg var udelukkende tysktalende.

Bispedømmet Hildesheim var oprettet af Karl den Store og oprindelig underlagt Hansetæderne; der hørte et meget betydeligt Stykke Land til Bispedømmet, som dog i Tidens Løb maatte afgive en Del deraf til de brunsvigske Hertugdømmer, der delte det imellem sig.

den kongelige franske Regering og ikke blive attenderet, saa mener man indenfor de brunsvigske Hertugdømmer, at naar tre saadanne Forcer som Danmark, Brandenburg og Brunsvig optræder som forbundne, vilde deres samlede Magt og Vælde være saa stor og considerabel, at man kunde lade det løbe an derpaa og erklære Krig mod Sverige uden den kongelige franske Rege- rings Tiltræden og Approbation, thi i saa Fald kunde man lette- ligen finde andre Venner, og, som ovenfor nævnt, staar det ei til at formode, at Frankrig aabent skulde modsætte sig denne Des- sein. Den brunsvigske Gesandt vilde paa rette Sted afgive Rap- port angaaende det af Geheimeraad Meinders gjorte Forslag og forelægge Udkast til en eventuel Traktat og derefter oppebie nær- mere Ordre. Man vilde fra brunsvigsk Side communicere det militære Project, som Geheimeraad Meinders par avance havde opsat i sin Beretning, men man kunde fra brunsvigsk Side ikke nok som gentage, at saafremt man ikke begyndte Krigen straks efter Begyndelsen af den kommende Maaned, kunde Brunsvig ikke mere have med det hele at gøre.

Allernaadigste Konge! Af denne summariske Rapport angaa- ende de af os her førte Forhandlinger vil Eders Kongelige Mai- stæt allernaadigst klarligen se, at Huset Brunsvigs Sentiment er rettet derhen, at man lige straks skal erklære Sverige Krig, selv om Frankrig nægter sin Participation, og erklæres Krigen ikke med det samme, vil Brunsvig helt og holdent quittere Desseinen. Eders Maiestæt har i Allerhøistsammes nyssens udgangne aller- naadigste Ordre stillet som *conditio sine qua non pro funda- mento* for Danmarks Deltagelse i en Krig mod Sverige, at Frank- rig gav sit Samtykke til Krigserklæringen, og Brandenburg synes ganske vist ogsaa at være af samme Mening: Altsaa forventer jeg Eders Maiestæts allernaadigste Befaling om hvad herudi vil vorde at foretages, saa meget mere som Baron Grothe lader sig forlyde med, at dersom det ikke bliver til noget med denne Krig mod Sverige, da har han endnu ei modtaget nogen Instrux angaaende Formeringen af en particulær defensiv Alliance med Eders Mai- stæt. Imidlertid vil man have at vente paa, hvorledes der fra hertugelig brunsvigsk Side maatte blive resolveret ratione det eventuelle Project om Oprettelsen af et Forsvarsforbund mel-

lem Danmark, Brandenburg og Brunsvig, naar der er indgaaet Beretning om, hvorlunde Eders Maiestæt og Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed Kurfyrstens Sentiment monne være.

Hvormed jeg i største Troskab anbefaler Eders Maiestæt til Guds Almægtige Beskyttelse, haabende paa bestandig god Helsen og en lykkelig Regering og forbliver

Eders Maiestæts

allerunderdanigste, allerlydigste, pligtskyldigste Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe 27. August 1684.

P. S.

Allernaadigste Konge og Herre! Hr. Præsident, Baron Grothe, har overantvordet mig begge disse vedlagte Creditiver, i hvilke han meddeler mig, at efterdi Eders Maiestæt endnu opholdt Sig i Allerhøistsammes Fyrstendømmer¹⁾, havde han faaet Befaling af sit naadigste Herskab til allerunderdanigst at overgive samme i Eders Maiestæts Høistegne Hænder; men da Regeringspræsidenten har bragt i Erfaring, at Eders Maiestæt er reist tilbage til Kiøbenhavn, har han anmodet mig om allerunderdanigst at tilstille Eders Maiestæt bemeldte Creditiver, som altsaa medfølger hoslagt. Hermed følger ogsaa en Skrivelse fra Overstaldmester, Baron Haxthausen, som er mig tilstillet med Dagsposten i Dag.

FRA SAMME TIL SAMME.

Eders Kongelige Maiestæt vil af min allerunderdanigste Relation af 27. ds. allernaadigst have set, alt hvad der hinc inde er blevet forebragt og proponeret under min her den Gang afholdte Conferentz med de brandenborgske og brunsvigske Udsendinge i Itzehoe. Jeg har ikke undladt, under de Drøftelser, jeg siden da har plejet under Conferentzen og ellers under private Samtaler ude i Byen med de Herrer Ministre, at forestille de Herrer, i Henhold til Eders Maiestæts allernaadigste rescripto og under Henvisning til den mig af Allerhøistsamme anbefalede oblatum, at

¹⁾ Slesvig og Holsten.

Eders Maiestæt er sindet, ifald Deres kurfyrstelige og fyrstelige Durchlauchtigheder foresætter sig at entreprenere Erobringen af de svenske i Tyskland beliggende Provinser, at yde saadant Dessein nogen Succurs ved at lade den danske Flaade forhindre Overførsel af svenske Tropper med mere til Tyskland, og at Eders Maiestæt endvidere, saa meget som muligt, vil hiælpe til at favorisere slige Erobringer fra Sverige med tilstrækkelige Midler, ligesom Eders Maiestæt vil garantere de brandenborgske og brunsvigske Lande Besiddelsen af de fra Sverige erobrede Provinser i det romerske Rige. Da de Herrer Ministre siden af min Mund erfarede, at Eders Maiestæt ingen væbnet Hiælp vilde yde i en eventuel Krig mod Sverige, have de Herrer øieblikkelig røttunde erklæret, at deres naadigste Herrer Principalers Interesser og den forhaandenværende Situation i Europa ingenlunde tilstedte, at man slog ind paa slig Vej, idet det vilde være at embarquere sig i en for farlig Dessein; en Krig med Sverige kunde de under disse Conditioner ikke indlade sig paa. Eders Maiestæt vil af den medfølgende Extract af den af Brunsvigerne fremførte Afstemning, hvilken i Morgen sendes med Posten, delvis se, hvad der er de brunsvigske Hertugers Hensigter. Jeg er nu, efter de Samtaler, jeg har haft her i Itzehoe, fuldelig paa det rene med, at Tanken om en Krig mod Sverige er blevet til det bare Vand, ganske og aldeles. Det vilde være opportunt, om vi nu afholdt os fra videre Instantz og Tilbud overfor Kurhuset Brandenburg og synderlig overfor Huset Brunsvig, det vilde kun give Ombrage, og det vilde faa Udseende af, at Eders Maiestæt kun paa Skrømt har afgivet de ovenstaaende Forsikringer, og at Eders Maiestæt overhovedet aldrig i Alvor har haft den virkelige Intention at yde Hertugerne af Brunsvig og Kurfyrsten af Brandenburg den ovennævnte Støtte under en eventuel Krig mod Sverige; man vilde faa det Indtryk, at Danmark kun er kommet med tomme Løfter for at brouillere Husene Brunsvig og Brandenburg endnu mere med den kongelig svenske Regering, og at Danmark i Virkeligheden aldrig havde haft i Sinde at indfri sine Løfter. I Henhold til ovenstaaende har jeg befundet det rettest at holde denne Proposition in suspenso, indtil jeg har annammet Eders Maiestæts fjernere allernaadigste Ordre; jeg har underhaanden sagt

til de Herrer, at skulde et krigersk Project blive omsat i Handling, vil Eders Maiestæt tage alt muligt Forbehold, og at Eders Maiestæt expresse har bestemt, ikke at deltage i nogen Krig mod Sverige, det skulde da være, om man forud erholdt Kongen af Frankrigs Approbation og Løfte om Assistentz; det vilde maaske ændre Eders Maiestæts Stilling til en Krig mod Sverige. Skulde nogle andre Potentater blande sig deri, vilde det i Betragtning deraf maaske staa til at haabe, at den kongelige franske Regering vilde føle sig bevæget til at fremkomme med et og andet avantageust Forslag med Hensyn til en Krig mod Sverige og maaske appuyere samme Dessein, i saa Fald, sagde jeg, saa Eders Maiestæt gerne, at et saa nyttigt Foretagende kunde blive gjort til Virkelighed. Skulde alt dette indtræffe, og denne Entreprise ikke blive realiseret, og den herskende Mistillid mellem den kongelige svenske Regering og Huset Brunsvig alligevel forværredes, vilde Eders Maiestæt i Kraft af Allerhøistsammes Venskab overfor Huset Brunsvig søge at støtte og fremkalde en Bedring af Forholdet mellem de tvende Huse.

Jeg haaber, at Eders Maiestæt til den Ende vil befinde det Forslag, som den kurfyrstelige Geheimeraad Meinders har givet mig i Udkast angaaende en defensiv Alliance mellem Danmark og Brandenburg, og som jeg allerunderdanigst vedlægger under Littera A. tilligemed de vedføjede Monita, i Overensstemmelse med Eders Maiestæts høistegne Intention og Interesse.

Saavidt jeg til Dato har kunnet spore under Forløbet af denne Kongres, vil man fra brandenborgsk Side i Spørgsmaalet om et Angreb paa Sverige lade det komme an paa Kongen af Frankrigs Tiltrædelse af en saadan Krig, ligesom det vil være afgørende, hvilken Resolution Eders Maiestæt vil tage; Eders Maiestæt vil kunne se saadant tildels af vedlagte Afskrift Littera B. af den kurfyrstelige Resolution til Geheimeraad Meinders; uanset bemeldte Resolution har den brandenborgske Minister underhaanden ladet mig forstaa, at Kurfyrsten i denne Hensende er ganske af samme Mening som Eders Kongelige Maiestæt. Betræffende Huset Brunsvig, da persisterer alle de her i Itzehoe værende Ministre stedse i den førømtalte Beslutning, at Planen om en Krig mod Sverige hverken nu eller nogensinde herefter vil blive gjort til Virkelig-

hed; desaarsags vil Brunsvig afdanke eller hjemsende Tropperne og lade hele denne Entreprise fare, hvorom man med det første vil faa nærmere at vide; Ministrene her mener, at de, hvad Stund det skal være, kan vente Resolution fra deres naadigste Herskab paa de af dem indgivne Propositiones og Indstillinger.

Ellers har jeg Dags Dato haft Lejlighed til at conferere med Hr. Geheimeraad Meinders angaaende de mig overleverede monita, og har jeg nu mærket saa meget, at naar blot difficulteterne med den kongelige franske Regering kunde vorde hævede, vilde der med Hensyn til de øvrige Punkter ingen synderlig store Vanskeligheder blive gjort. Hvad angaar det hertugelige brunsvigske Hus, vil der antagelig i en eller anden Henseende, i Særdeleshed vedrørende Belejringen af Wismar fra Søsiden og den fordrede Hiælp at yde ved et Angreb paa Skaane, vise sig de samme Vanskeligheder; men efter min Mening kommer det hele fra brunsvigsk Side an paa, om Danmark fastholder sin Vægning ved at være med i en Krig mod Sverige, naar Frankrig ikke vil være med; men derom skal jeg antagelig kunne give Eders Maiestæt omstændeligen allerunderdanigst Underretning med næste Post; da Posten alt er gaaet i Dag, vil den yderligere Drøftelse af dette Spørgsmaal blive udskudt til i Morgen.

Iøvrigt vil Eders Maiestæt af den af mig i Afskrift forleden fremsendte Instruction fra Kurfyrsten af Brandenburg til hans Gesandt i Paris, Grev Spanheim, allernaadigst have set, hvor stort et Contingent af Tropper, Frankrig har foreslaet Kur-Brandenboorg og Huset Brunsvig at anvende i en eventuel Krig mod Sverige; jeg har i Anledning af disse franske Forslag gjort Ministrene opmærksomme paa, at en saadan Tropestyrke næppe vilde være tilstrækkelig i en Krig mod Sverige; noget andet var det naturligvis, ifald Kongen af Frankrig selv greb til Vaaben mod saadanne Potentater, som vilde stille sig paa Sveriges Side mod Brandenburg og Brunsvig. Kongen af Frankrig kunde maaske blive nødsaget til at gribe til Vaaben, og saa vilde Brandenburg og Brunsvig maaske bequemme sig til at gjøre raisonnabel Satisfaction, og om det kom an derpaa, vise en billig Opførsel og re-

solvere sig til at facilitere dette Værk paa slig Vis, som af mig tilraadet.

Eders Maiestæts allerunderdanigste Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe den 29. August 1684.

P. S.

1/ Allernaadigste Konge og Herre! Hr. Geheimeraad Meinders har i Henhold til hans Kurfyrstelige Durchlaughtigheds Befaling endnu en Gang mindet mig om, at nogle hollandske Kiøbmænd ere trængte ind i det danske guineiske Compagnie,¹⁾ og ved den Lejlighed moneret om, at saadan Indtrængen fra Hollændernes Side er skadelig for Kurfyrsten og for andre, som handle paa den guineiske Kyst; Gesandten minder om, at denne Fremgangsmaade er farlig for det danske guineiske Compagnie, da den hollandske Stat gennem opslaaede Plakater forbyder alle dem, som ikke er Medlemmer af det hollandske Compagnie, at handle paa denne Kyst, og Republiken truer med at opbringe og confisquere alle saadanne Skibe med samt deres Ladninger, hvor saadanne blive antrufne. Jeg har svaret ham saa meget, som jeg vidste om disse Ting, haabende, at det maa have sit Forblivende derved.

Geheimeraaden har videre paa det bedste recommanderet Confirmationen og Executionen af det Forlig, som Eders Maiestæts oldenburgske Kansler Gensch har indgaaet i Hamborg med den salige Greve af Aldenburgs Arvinger og disses Formyndere.²⁾

¹⁾ Danmark havde den Gang Kolonier paa Guineakysten; de bekendteste var Christiansborg og Frederiksborg, der laa paa den saakaldte Guldkyst mellem Cap Verga og Cap Lopez, paa Toppen af en høj, stejl Klippe lige ud mod Havet. De danske Kolonier var kendte for deres Naturskønhed og deres Rigdom paa tropiske Blomster og Frugter. Jorden var yderst frugtbar og, takket være den stærke tropiske Hede og rigeligt med Regn, fandtes der en rig Vegetation, fornemmelig bestaaende af Dædler, Bananer, Brødrugter, Kokosnødder. Rejsende, som havde besøgt Kolonien, plejede at udbrede sig om Fuglelivet derovre og fortalte om de straalende Paradisfugle. I Havet ud for de danske Etablissementer vrimlede det med Skildpadder. Den indfødte Befolkning bestod af Negre af en smuk kraftig Type.

Foruden Kolonierne ved Guineabugten havde Danmark den Gang en anden Koloni, Trankebar, der laa i Forindien ved den bengalske Bugt. Kolonien var oprettet af det dansk-østindiske Compagni og blev i 1845 solgt til England.

²⁾ Gensch førte, paa Christian 5.s og Hertugen af Holsten-Pløns Vegne, pro forma en Proces mod den sidste regerende Greve af Oldenburgs illegitime Søn, Grev Anton Aldenburgs Arvinger, da de tvende Fyrster mente, at Anton Günther havde testamenteret sin Søn altfor store Dele af Grevskabet under Navn af Allodialgods.

Jeg tog overfor Gesandten denne Meddelelse til Efterretning og svarede noget passende derpaa.

Ligervis er der af Geheimeraaden ført Klage over og begæret retslig Forfølgning i Anledning af, at nogle Føl, tilhørende de brandenborgske Faktorier¹⁾ i Amsterdam, er blevet stjaalet; Tyveriet skal være forøvet af nogle af Eders Maiestæts Dragoner.

Jeg har svaret Geheimeraaden, at Eders Maiestæt intet havde fornummet om disse Sager, og vilde det derfor være fornødent at meddele os Gerningsmændene a Costi;²⁾ og kunde saadant bevises, vilde Eders Maiestæt lade Delinquenterne administrere en tilbørlig Straf.

Sluttelig har Geheimeraaden begjæret, at de Clausuler, som indeholdes under Littera C. og som angaar de Krigsskibe og andre Fartøier, som ere fornødne ved den eventuelle Erobring af Øen Rügen og Byen Stralsund, maa blive annecterede Artikel tre i det ham overgivne Forslag. Endskønt det er min uforgribelige allerunderdanigste Mening, at det umuligt vilde falde Kurfyrsten ind, at det virkelig skulde komme til en Krig mod Sverige, med mindre Eders Maiestæts Krigsskibe hjælper til med at erobre Øen Rügen og Byen Stralsund, saa har jeg alligevel taget saadant ad referendum, og venter Eders Maiestæts allernaadigste Ordre derom.

Hermed følger ogsaa under Littera D. Teksten til en Samtale, som er ført mellem den brandenborgske Minister og den hollandske Pensionær³⁾ Fügell.⁴⁾ Denne Samtale giver Anledning til megen Eftertanke.

Sub Littera E. følger Ordlyden til en Ordre, som Kurfyrsten af Brandenburg har sendt sin Repræsentant ved Rigsdagen i Regensburg.

Sluttelig følger under Littera F. en Liste over Eders Maiestæts

¹⁾ Dette Udtryk, som i vore Dage kun anvendes om Handelsforetagender i uciviliserede Lande, brugtes den Gang ogsaa, naar Talen var om Etablissementer i Europa. Ogsaa Danmark havde private Faktorier i Holland, vel at mærke med hollandske Faktorer i Spidsen, medens de omtalte brandenborgske Faktorier havde tyske Ledere og Forretningsførere.

²⁾ Her paa Pladsen.

³⁾ Borgmester.

⁴⁾ Fügell var tillige Statssekretær ved de hollandske Generalstater, en Stilling, der nærmest svarede til vore Dages Statsminister.

Krigsskibe; Listen er af den hollandske Envoyé Moring oversendt til Haag.

Hermed overgiver jeg Eders Maiestæt til Guds Almægtige Vare-tægt og forbliver

Eders Maiestæts allerunderdanigste Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

JENSEN TIL JESSEN

Herr Etatsraad!

Da Storkansleren føler sig meget afkræftet som Følge af et Anfald af Blære- og Nyregrus, som Hans Excellence led af i Af-tes, og da Grev Ahlefeldt af denne Aarsag ikke kan have den For-nøielse at skrive egenhændig, har han overdraget mig at takke Hr. Etatsraaden for de Nyheder, I har sendt ham, og anmoder Greven Eder om at fortsætte med at skrive til ham. Grev Ahlefeldt har endvidere befalet mig at lade Eder vide, Hr. Etatsraad, at Gesandterne fra Brandenburg og de lyneborgske Hertugdømmer nylig har meddelt Hans Excellence et af Dem foreslaet Forlig mellem vores Konge og Hertugen af Holsten-Gottorp; Forslaget indeholder nogle Punkter, der er saa urimelige, ja, galne, at Greven ikke kunde dy sig for at bringe til de Herrers Kundskab, at Hans Excellence var ude af Stand til at dømme om, hvor vidt dette Forslag betød, at de havde til Hensigt helt at afbryde enhver Forhandling. Da der allerede idag skal være Forhandlinger om dette Spørgsmaal, har Hans Excellence ei villet sende dette Forslag med nærværende Brev, efterdi der ikke er Stunder til at sende en Copi. Men Hans Excellence vil selv affatte en Gengivelse af bemeldte Forslag i nærmeste Fremtid. Jeg benytter nærværende Lejlighed til i al Ydmyghed at forsikre Etatsraaden om min Høiagtelse og om at anbefale min beskedne og ringe Person til Hr. Overrentemester Brandt¹⁾ og anmode

¹⁾ Brandt havde meget vanskeligt ved at fremskaffe de Beløb, der var nødvendige til at holde Statsmaskineriet i Gang; Grunden hertil var de af Svenskekrigene fremkaldte elendige Tider og de uforholdsmæssig store Militærudgifter, der hovedsagelig skyldtes det spændte Forhold til Gottorp. Da der skulde spares paa noget, mente Brandt, det var lettest at gøre det ved at knappe af paa Embedsmændenes Lønninger. Som man ser af nærværende Brev, søgte Overrentemesteren endog at narre Embedsmændene for de nødvendige Udlæg, de havde gjort i Statens Tjeneste. I dette Tilfælde gjaldt det en Rejse, som Brevskriveren havde foretaget sammen

ham om Udbetaling af de Rejsepenge, jeg maatte lægge ud til mig selv under min Reise til Saone og Saar, og nu senest, da jeg fulgte med Hoffet til Flandern. Da Pengene maaske ikke kan udbetales uden en særlig Udbetalingsordre fra Hans Maiestæt, vover jeg at stole paa Hr. Etatsraadens Velvilie, saaledes at I skaffer mig dette Gratiale. Etatsraaden vilde derigennem komme en haardt betrængt Mand til Hjælp, da jeg er ganske blottet for Midler, som Følge af denne Reise, og nu Hiemreisen fra Frankrig. Jeg forsikrer Hr. Etatsraaden, at jeg i al min Levetid skal bemøie mig med paa alle tænkelige Maader at vise ham min levende Erkendtlighed.

Undskyld dette uordentlige Brev, men den store Il, hvormed jeg har været nødt til at nedskrive det, er Skyld i Uordenen. Vis mig den Gunst at være overtydet om, at ingen i Verden med større, sand Iver og med mere Høiagtelse end jeg kan være

Etatsraadens

meget ydmyge, meget lydige og pligtskyldige Tiener
Jensen.

Itzehoe den 29. August 1684.

FRA SAMME TIL SAMME

Hans Excellence Hr. Storkansleren har ikke egenhændigt kunnet skrive til Etatsraaden som Følge af meget heftige Stensmerter i Nyre og Blære; nu lider Greven under et saa voldsomt Anfald af Gigt, at det er ham umuligt at bevæge Haanden, hvorfor han ikke kan skrive et formelt Brev til Kongen. Derfor har Hans Excellence befundet for godt at lade mig opsætte en skriftlig Fremstilling af Forhandlingerne mellem ham og de fremmede Gesandter angaaende det foreslaaede Forlig mellem Hans Maiestæt og Hertugen af Holsten; Greven beder mig om gennem Etatsraaden at overbringe Kongen sin allerunderdanigste Undskyldning. Greven beder mig yderligere meddele Etatsraaden, at saasomt Hans Excellence er sat i Stand til at bevæge den høire Haand, saaledes at Brugen af Pen, Blæk og Papir atter staar ham fri, skal han ikke undlade at meddele Eder flere eiendoms-

med den danske Gesandt i Paris Meyerchrone, som Frederik Ahlefeldt havde befaleet sin Privatsekretær at følge under det franske Hofs Ophold i Flandern.

melige Enkeltheder, som han helst personlig vil skrive om. Det Segl, som befinder sig under Indberetningen til Kongen, maa træde i Stedet for Grevens Underskrift, og Hans Excellence har udtrykkeligt villet have, at bemeldte Segl blev paasat i hans Nær-værelse, hvilket jeg har ment tjenstligt at maatte meddele Etatsraaden, idet jeg paa det ydmygste bønfalder Etatsraaden om vedblivende at vise mig den Ære at yde min ringe Person Eders Protection og Velvillie.

Etatsraadens

meget lydige og pligtskyldige Tiener

Jensen.

Itzehoe den 2. September 1684.

FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Der er overgivet mig under Littera B. vedlagte Forslag til et Forlig mellem Eders Maiestæt og Hertugen af Holsten. Bemeldte Forslag indeholder mange helt ubillige og ganske umulige Punkter, hvorfor jeg under den i den Anledning afholdte Forhandling har gjort de Herrer opmærksomme paa, at Nødtørften derfor kræver en Forandring, og har jeg ogsaa gjort opmærksom paa, at ifald de Herrer fastholder dette rent umulige Forslag, vil der skabes mange Vanskeligheder, ifald den kongelige franske Regering skal være Mellemand ved eventuel Afslutning af et Bytte, saaledes at Hertugen af Holsten fik Oldenburg i Stedet for Slesvig. Dette Bytte kunde maaske realiseres uden større Difficulteter, ifald de Herrer fra Brandenburg og Brunsvig fremkom med nogle mere taalelige Conditioner. Huset Brunsvig holder indtil nu, uanset alle af mig fremførte Remonstrationer, bestemt paa, at Krigen mod Sverige skal erklæres, selv om Frankrig ikke skulde være sindet at deltage i en saadan Krig eller yde Bistand, og at man ufortøvet burde skride til Angreb, allersenenest inden den 15. September, og at man maa ile med Forberedelsen til sliq Action. Samtidig mener de brunsvigske Gesandter, at det vilde være høist tienligt, om man kunde faa fransk Appuy til Udførelsen af dette krigerske Foretagende, og at man til den Ende bør anvende alle mulige officia for at opnaa saadan Hiælp; ifald

man opsætter denne Krig, vil det fra brunsvigsk Side blive optaget, som om hele Foretagendet var opgivet, og saa vilde de her-tugelige Regeringer ikke længere blande sig i denne Sag. Kommer der ikke nu Kurerer fra de brunsvigske Hoffer med Contraordre, saa er der ikke megen Udsigt for Haanden til Oprettelsen af et Forbund mellem Danmark og Brunsvig, og saa vil der næppe komme meget ud af Forhandlingerne med de brunsvigske Ministre her i Itzehoe og ingen Concert; jeg har desaaarsags agtet det nødigt at holde inde foreløbig med skriftlig Besvarelse af de mig af de brunsvigske Herrer overantvordede Punkter, indtil der viser sig mere Facilitet og Haab om Oprettelsen af en Concert, mere i hvert Fald end hidtil; jeg vil nemlig nødigt lette Arbejdet for Brunsvigs Forslag angaaende Betingelserne for et Forlig med Hertugen af Gottorp, tværtimod ønsker jeg at umuliggjøre en Ordning som den foreslaede, der er uden Nytte og Effect. Paa den anden Side vil jeg nødigt ved al for stor Haardnakkethed og Opiniatreté bevirke, at vi slet ingen brunsvigsk Støtte faar til Opnaelsen af en Ordning med Hertugen af Holsten; derfor mener jeg at burde fare med Lempe, men vil ikke give noget skriftligt fra mig. Baron Grothe venter hver Time Ordre fra Hoffet i Celle, og af denne Ordre dependerer alt, og saa snart Ordren er kommet til Itzehoe, og man derved er kommet Afslutningen paa denne Sag nærmere, saaledes at jeg har nogen Apparentz til at kunne slutte en Accord, saa vil jeg gjøre mit Yderste, for at Afslutningen af Forliget med Gottorp ikke skal blive opsat alt for længe; jeg venter indtil da Eders Maiestæts allernaadigste Ordre med Hensyn til førnævnte Forslag om et Forlig.

Geheimeraad Meinders har i Dag meddelt mig, at han allerede har faaet Brev fra sin Herre, Kurfyrsten, som Svar paa de Forslag, jeg har gjort i Eders Maiestæts Navn. Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed skriver, at han i et og alt vil rette sig efter Eders Maiestæts sentiment og ikke søge at paatvinge Eders Maiestæt noget Skridt. Kurfyrsten fatter tilfulde, om Eders Maiestæt vil blive ved den af Allerhøistsamme trufne Beslutning, ikke at deltage i Krigen mod Sverige uden Frankrigs Hjælp,

da Kurfyrsten godt forstaar, hvilke overmaade store Difficulter og Farer, en Krig mod Sverige maa medføre, naar der savnes Støtte fra Frankrig. Kurfyrsten har ogsaa tilfulde forstaaet, hvad jeg har forklaret Geheimeraaden, at kommer Danmark med i Krig mod Sverige, vil Eders Maiestæt komme til at bære de tungeste Byrder i en saadan Krig, baade til Vands og til Lands, og at Faren ved denne Krig vilde blive større for Danmark end baade for Brandenburg og Brunsvig.

Jeg har sonderet Terrainet hos de Herrer Brunsvig-Lyneborgske Ministre, ligesom jeg har bedt Geheimeraad Meinders om at spørge dem, hvorvidt, ifald der ikke blev noget ud af denne Concert, som Følge af de om Concerten stedfindende divergerende Meninger og Compasiscenterens Forhandlinger, skulde gaa i Staa, hvorvidt, siger jeg, i saa Tilfælde de brunsvigske Ministre vare instruerede om eller tilbøielige til Afslutning af et særskilt Forbund mellem Brunsvig og Danmark? Herpaa svarede Ministeren gentagende, at de til Dato kun havde faaet Befaling til at deltage i denne Concert, men ikke paa at indlade sig i particuliaire Tractater; de Herrer mente, at der med en saadan Alliance var forbundet ikke ringe Difficulteter, thi Brunsvig maatte dog have nogen Fordel af sin Hiælp til atter at bringe det gottorpske Spørgsmaal i Orden. Men man ventede hver Time paa Dagen nærmere Befaling fra Ministerens respective naadigste Herskaber, Hertugerne af Brunsvig; naar slig Befaling var indløbet til Itzehoe, skulde de Herrer overfor mig erklære sig angaaende det gottorpske Spørgsmaal.

De Herrer Gesandter fra Hertugerne af Zerbst, Køthen, Dessau og Bernburg,¹⁾ der alle nu ere ankomne til Itzehoe og anbragte i et passende Logi, have overrakt mig det under Littera B. vedlagte Memorial. Da Hertugerne gennem deres Ministre stiller ganske ublu Fordringer til Land og Folk af Eders Maiestæt, og ere saa langt borte fra det proponerede Forlig som nogensinde tilforn, saa har jeg af den Grund overhovedet ikke villet forhandle med dem men pure afvist deres Krav. Det forekommer mig, at det Tilbud, som er givet Hertugerne af Anhalt og opsat

¹⁾ De fire regerende Hertuger af Anhalt.

som Tractater med Brandenburg, maa være tilstrækkeligt, idet Kurfyrsten har lovet Anhalterne Stykker af Magdeburg, ifald de vilde deltage i en Krig mod Sverige, desuden har Geheimeraad Meinders endnu under vore sidste Forhandlinger overfor mig erklæret, at man endnu maatte vente paa, om der kom nogen Succes af disse Tractater.

Geheimeraad Meinders har forelæst mig et Brev, som han med Dagsposten har modtaget fra den brandenborgske Gesandt i Paris; Gesandten skriver i dette Brev, at der, hoc rerum statu, ikke kan bygges synderligt Haab om Frankrigs Hiælp i en Krig mod Sverige. Jeg ser dog af Eders Maiestæts netop nu indgangne Skrivelse af 30. August til mig, at Eders Maiestæt dog kunde tænke sig at være med, blot Prinsen af Oranien afholdt sig fra at støtte Hertugen af Gottorp, selv om Generalstaterne kunde ønske at blande sig i de gottorpske Sager; men det vilde være fornødent, at Prinsen af Oranien afgav Garanti for, at Generalstaterne forholdt sig rolige. Det hele afhænger af, om det hertugelige Hus Brunsvig-Lyneborg vil vente saa længe og gaa med til en Ud-sættelse; dette kan man dog først faa at erfare her i Itzehoe, naar Kurieren fra Celle er indtruffet. Imidlertid er det min ufor-gribelige Mening, at Hertugen af Brunsvigs Indflydelse paa Prin-sen af Oranien ikke er synderlig stor, og at Prinsen af Oranien ikke formaar at udrette meget overfor Generalstaterne, der vil have deres egen Vilie uden Hensyn til Prinsen af Oranien. Det vilde være fast umuligt at faa et Engagement fra de hollandske Generalstater, der sikkert ikke vil binde sig eller afgive Erklæ-ring angaaende Gottorp; hvad det anbelanger, vil den kongelige franske Regering ganske og aldeles abstrahere fra Generalsta-terne eller maaske saagar modsætte sig, at de blive forespurgte angaaende de gottorpske Affærer. Alligevel skal jeg ikke undlade at foredrage for alle de herværende Ministre hersteds, hvad Eders Maiestæt har beordret mig, og venter allerunderdanigst yderli-gere Besked fra Eders Maiestæt med næste Post.

Det lader næsten, som om der allerede par avance er truffet nogle Aftaler mellem Kurfyrsten af Brandenburg og Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg paa den ene Side, og Hertugen af Holsten

paa den anden Side om at bortbytte Slesvig mod Oldenburg, thi i det mig overgivne Project findes en og anden Particularitet, som ikke vilde være bekendt, om man ei vidste Besked om et Bytte mellem Eders Maiestæt og Hertugen af Holsten-Gottorp. De Herrer ere nu overfor mig gaaet til Bekiendelse med, at de have cōfereret om et Bytte, ikke alene med Hertugen, men ogsaa med de gottorpske Ministre; de Herrer synes at have en synderlig Tilbøielighed med Hensyn til en saadan Accord.

Itzehoe den 2. September 1684.

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Memorial.

I Henhold til Eders Maiestæts allernaadigste Ordre af 30. August har jeg ved Hiælp af en Extract communiceret de her i Itzehoe værende brandenborgske og lyneborgske Ministre den af Eders Maiestæt fremsatte Proposition, og i den derefter afholdte Conferentz mundtlig meddelt det samme. Hvorpaa bemeldte Herrer Ministre med megen Vidtløftighed forklarede, at det vilde være uigennemførligt at opnaa Forsikring af de hollandske Generalstater, om at de ikke vilde blande sig i det planlagte Foretagende, og at det ikke vilde nytte det mindste at anmode dem derom; Eders Maiestæt vil allernaadigst kunne sætte sig ind i dette ved at gennemlæse den medfølgende, af mig forfattede Protocol, hvori jeg ogsaa har skrevet om adskilligt andet. Derpaa udtalte Regeringspræsident Grothe, at da der, som Følge af den forhen skete Proposition, intet kunde blive ud af dette Foretagende, saa vilde de hertugelige brunsvigske Regeringer ikke være utilbøielige til at indgaa en forbindende Tractat med det hertugelige Hus Holsten; Baronen udtrykte sig med tilstrækkelig Tydelighed og mere aabent end under de tidligere Forhandlinger om det holstenske Mellemværende, saaledes som Eders Maiestæt ligervis vil kunne se af forbemeldte Protocol, som indeholdt de brunsvigske Vota tilligemed mangt og meget.

Ellers har jeg nu indleveret Eders Maiestæts Ordre af 2. ds. og lige straks indledet en Forhandling desangaaende med de Herrer Ministre fra Brandenburg, Brunsvig, Anhalt og Köln, idet jeg omstændeligen klarlagde for dem, at Eders Maiestæt ønskede at undgaa en Krig; jeg forelagde de Herrer alle derhen rettede Raisons, paa det at de Herrer kunde forstaa, hvorfor Eders Maiestæt nærrede Uvilie mod den Tanke at erklære Krig, og at der under ingen Omstændigheder kunde være Tale derom, medmindre Frankrig ydede sin Concurrentz. Den brandenborgske Minister replicerede, at man burde se at vinde Frankrig for dette Foretagende, navnlig ved at love Frankrig Garanti for dette Lands Genforeninger, dog med Undtagelse af Incorporationen af Bispedømmet Trier, hvilket Kurfyrsten ikke vilde taale. Hertil replicerede Baron Grothe, at de brunsvigske Fyrster ikke havde givet ham Instrux med Hensyn til dette Punkt, saa lidt som til det af mig paa Eders Maiestæts Vegne fremførte.

Baronen bad undskylde dette, og lovede han at skikke en Kurer til Celle med det samme, saa og til de andre brunsvigske Residenser. Det er ikke desto mindre blevet aftalt, indtil der kommer Instrux fra de brunsvigske regierende Herrer, som til Dato pure have placideret de tvende første Forslag, kun med den i Dag afgaaende Post at lade afgaa Breve til de respektive Gesandter i Paris, paa det at der kunde vindes Tid; Brevene indeholder Meddelelse om, hvad der er foretaget her i Itzehoe, og gaar ud paa at sørge for, at Gesandterne i Paris optræder samdrægtigt og de concert paabegynde Forhandlingerne med den kongelige franske Regiering angaaende Støtte fra Frankrig i denne Sag. Saaledes forholder det sig med de tvende første Punkter; hvad de andre Punkter angaar, vil det hertugelige Hus endnu ikke concertere med de brunsvigske Gesandter, men have ladet forstaa, at der ogsaa kan forhandles om disse Spørgsmaal. Man kunde annectere alle fire Spørgsmaal og behandle dem under et, i saa Fald mener jeg, det kunde gaa lettere med at opnaa Enighed, og haaber jeg, at der, Tvistemaalene tiltrods, kunde skabes et defensivt Forbund mellem Eders Maiestæt og de brunsvigske Fyrster.

Den fyrstelig brunsvigske Kurer, som vi saa længe har ventet paa, vil formodentlig atter komme her tilbage enten i Dag eller i Morgen, men før Kurereisens Ankomst til Itzehoe kan man intet vide om, hvad det bliver til med Forbundet; det er derfor efter min Mening unødigt, og maaske forgæves, at bemøje sig med de manglende mindre betydningsfulde Sager, som ligger for, og har jeg derfor afbrudt Conferensen for et Par Dage; de mangfold particulære Sager vil saa kunne blive behandlede samtidig med det, som er Hovedsagen; der er altsaa siden min sidste Rapport ikke forefaldet noget ved denne Kongres, som er værd at skrive om. Men saa saare den fornævnte Kurer er ankommet til Itzehoe, turde der være Udsigt til, i Løbet af faa Dage, at naa Udgangen paa denne Sag.

Itzehoe den 5. September 1684.

Eders Maiestæts
 allerunderdanigste Tiener
 Fredrik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Actum Itzehoe 5. September 1684.

Memorial.

Geheimeraad Meinders udtalte, at han havde faaet Brev fra Hans Durchlaughtighed Kurfyrsten, der gentagende erklærede, at det var paa høie Tid at faa Svenskerne fordrevne fra det tyske Rige, og Hans Durchlaughtighed gav derfor Befaling til paa det bedste at anbefale en Fremskyndelse af denne Sag, thi efter alle Solemærker at dømme var det store Øieblik dertil nu inde, og man maatte benytte sig af den gunstige Leilighed, som maaske let kunde undslippe en, og en saa god Leilighed til at forjage Svenskerne turde maaske ingensinde komme igen. Den forventede Erklæring, om Frankrig vilde approbere og secundere et Angreb paa Sverige og i hvor vid Udstrækning, vilde formodentlig lade vente paa sig og ikke komme saa snart; man maatte ogsaa nære Bekymringer for, at den franske Erklæring ikke vilde blive afgivet i de terminis, som man maatte ønske

og havde krævet; derfor maatte man opstille det Spørgsmaal, hvad man skulde foretage, indtil det franske Svar indtraf, dette være sig nu gunstigt eller ugunstigt; mon man ikke uden at tage Hensyn til en fransk Erklæring straks skulde entamere Krigen? Kurfyrsten af Brandenburg skrev videre, at han kunde tænke sig at gaa saaledes til Værks, en saadan Plan vilde i hvert Fald ikke mishage ham, thi ingen nærede større Begiærlighed end han efter effectivt at slaa løs; men for at kunne slaa løs, var det fornødent, at Hans Danske Maiestæt vilde være med dertil, man maatte være sikker paa Hans Maiestæts Støtte ved sligt Foretagende; Brandenburg var paa sin Side i enhver Henseende forberedt paa Krig; Krigsberedskabet var saa vidt fremme og disponeret, og saaledes beskaffent, at man ufortøvet kunde lade det gaa løs. Kurfyrsten rettede en tilbørlig Tak for den Communication, Hans Danske Maiestæt havde afgivet i Allerhøistsammes Instruktion, saaledes som ogsaa formalia verbotenus var indeholdt i mit Foredrag. Kurfyrsten af Brandenburg vilde gerne tilbyde sin Tjeneste ved Forhandlingerne med Prinsen af Oranien og de hollandske Generalstater hver for sig, ligesom han ikke var i Tvivl om, at Deres Fyrstelige Durchlauchtigheder til Celle, Hannover, Lyneborg og Wolfenbüttel vilde være genegne til at lade sig employere til Forhandling med den hollandske Republik. Kurfyrsten vilde overlade til den, der kendte Prinsen af Oraniens Sindsbeskaffenhed og Optræden saavel som Indretningerne i de forenede Nederlande, at dømme om, hvorledes Prinsen af Oranien og Generalstaterne vilde stille sig til en slig Anmodning, saaledes at man fik at vide, om en eventuel Henvendelse vilde promettere den desidererede effect, saaledes at man kunde have noget Haab om, at Holland vilde støtte dette Foretagende, eller i det mindste forholde sig neutral; en saadan Sikkerhed vilde de Allierede forlange, men Kurfyrsten vidste som sagt ikke, om der vilde komme noget ud af en saadan Henvendelse, det maatte andre, ikke han, bedømme. Efter al Formodning, og dersom saadant skulde præsupponeres som en *conditio sine qua non*, da vil der gaa endnu lang Tid hen til ingen Nytte, og den bedste Leilighed til at foretage et Angreb vilde gaa tabt, inden slig Negotia-

tion var blevet absolveret, og trods al anvendt Møie vilde vort Maal ikke være til at opnaa. Men i alle Tilfælde, og hvorledes det end maatte gaa med Forhandlingerne her i Itzehoe, saa holder Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed for, at en eventuel Aftale mellem Danmark, Brandenburg og Brunsvig, saa og en Forberedelse fra de tre Magters Side med en Krig for Øie vilde være overvættets fordelagtig og gavnlig; desaarsags skulde man fra alle tre Magters Side underrette Frankrig om Krigsforberedelserne, og hvorfor disse sattes i Gang; naar Frankrig saa, at de nævnte tre Magter vare enige, og at de vare parate til at slaa til, saa vilde Frankrig tænke noget mere over Sagen og maaske træde hiælpende til. Endelig, og pro ultimo, recommanderede Kurfyrsten endnu en Gang Berammelsen af et nærmere Forbund mellem Eders Kongelige Maiestæt og det Kurfyrstelige Hus, referendose ad priora.

Regeringspræsident Baron Grothe udtalte derefter følgende: Baronen havde ikke undladt at referere udførligt og med Sinceritet til sit naadige Herskab alt det, hinc inde, som var fremkommet her ved Kongressen i Itzehoe under Forhandlingerne. Baronen havde til Dato kun faaet Svar fra sit naadige Herskab paa den første af ham afgivne Relation her fra Itzehoe, Baronen kunde derfor kun aabenbare, hvad der angik bemeldte Rapport; men saa meget kunde han sige, at hans naadige Herre fastholdt sin Stilling til det, som var blevet fremsat ved den første Forhandling, Hertugen approberede ganske vist disse anførte rationes, han mener, at man bør benytte den nuværende favorable occasion og nærværende Conjunctioner til virkelig og straks at exequere bemeldte Dessein og straks angribe Svenskerne i deres i Tyskland beliggende Provinser; en Lejlighed, som den, der foreligger, til at generobre Pommern og Bremen, vilde ingensinde komme igen; af den Grund maatte alle eventuelle Aftaler og Forlig mellem de tre Magter gaa ud paa endelig og for evige Tider at jage Svenskerne bort fra Tyskland. Opsætter vi vort Forehavende, vil alt være omsonst, forgæves og til ingen Nytte; dertil kom, at de brunsvigske Lande ikke længere kunde

bære de Udgifter, som en forestaaende Krigsforberedelse og Position medførte, blev den nuværende Situation ved, vilde den medføre Brunsvigs Ruin, man maatte aftakke det egne Militær og skille sig af med de hvervede Tropper. Baronens bemærkede endvidere, at Gemytterne hos de respektive Nationer, der nu stod paa Tærskelen til at række hinanden Haanden til et Forbund, ikke vilde og kunde vedblive med at være saa højt oppe, som de vare nu, hvor Vreden mod Svenskerne var paa sit højeste; Interessesfællesskabet mellem Brunsvig, Danmark og Brandenburg vilde heller ikke stedse forblive som nu, der kunde komme Forhold, som skilte, saaledes at der ikke var Conformitet i Instructionerne og Raadslagningerne som nu; alle ønsker at garve Svenskernes Rygstykker, baade i Nord og Syd, alt stiller sig nu saa gunstigt, som ingensinde før, mente Grothe, og udefra er lidet eller rettere intet at befrygte, alle andre Folk, med Undtagelse af det franske, vil helst blive hjemme, da de have nok at skaffe med deres eget, de have alle Viderværdigheder i deres egne Huse; derfor vil intet Land blande sig i udenrigske Sager; en Immiscering i vort Mellemværende med Sverige er virkelig inpraktikabel, og der er ingen Apparence for, at nogen vil staa Sverige bi. Frankrig har tidligere af private Aarsager været noget koldsindig overfor vore Planer, og kunde maaske den Gang have tænkt sig at retardere, eller saagar forpurre Desseinet; men naar vi først er gaaet løs paa Svenskerne, og Frankrig stilles overfor en fuldbyrdet Kendsgerning, saa behøver man ikke at frygte nogen Hindring fra den kongelige franske Regerings Side, tværtimod vilde Frankrig fatte Respekt og Consideration for slig tredobbelt Alliance og betragte dette Forbund som noget, man ikke maatte støde fra sig og éloignere; Baronens fandt det unyttigt med de stadige Gentagelser og brød sig ei om at høre gentage de Grunde, der tale mod hans Mening, og vilde han for Kortheds Skyld selv holde sig til det, han alt havde sagt.

Men af Hensyn til det af mig, i Henhold til Eders Maiestæts Befaling, fremsatte Forslag om at anmode Prinsen af Oranien og Generalstaterne om at love ikke at ville blande sig i en Krig

mod Sverige, da vare alle de herværende Ministre enige om at slutte sig til den af Kurfyrsten fremsatte Opfattelse, at slig Anmodning ikke var gennemførlig; alle var enige om, i Betragtning af Aanden i dette Foretagende, at Forbundet skulde holdes hemmeligt, ogsaa overfor Holland; fra alle Sider havde man lige fra Kongressens Begyndelse været enig om, at et lykkeligt eller ulykkeligt Udfald af Kongressen og et eventuelt Forbund var afhængig af, om Sagen blev holdt hemmelig eller ikke.¹⁾ De forenede Nederlandes Form og Constitution lægger det aabent for Dagens Lys, at ingen Forhandlinger mellem den hollandske Stat og en fremmed Magt kan finde Sted, uden at Spørgsmaalet offentligt drøftes af Generalstaterne, intet Forslag kan blive proponeret, endsiges resolveret uden deres Samtykke; bortset herfra er der heller ei den ringeste Udsigt til, at Holland vil befordre Foretagendet. Det forholder sig paa det Punkt med Holland som med Frankrig; er den hollandske Stat en Gang for alle stillet overfor et fait accompli, saa vil den lade det blive derved, og fra de hollandske Myndigheders Side vil de tre Magters Foretagender mod Sverige non laudantur nisi per acta. Baron Grothe udtalte, at hans naadige Herskab gjerne var sindet, i Faveur af Foretagendet mod Sverige, at anvende sine bona officia overfor Prinsen af Oranien, men det vilde under ingen Omstændigheder ske for nærværende, Hertugen af Brunsvig vilde først rette Henvendelse til Prinsen af Oranien, naar casus var for Haanden, og man virkelig var skredet til Angreb mod Sverige. Man maatte lade det staa hen, hvilken af de tre Magter, Brunsvig, Danmark eller Brandenburg, der udsatte sig for den største Fare; Baronen holdt for, at da de tre høie Contrahenters Interesser var fælles, saa maatte Faren ogsaa være den samme, den ene Part kunde ikke være heldig eller uheldig uden den anden; for Danmark og Brandenburg truede Faren fra Nord, Brunsvig var truet fra Tyskland, fra de svenske Provinser der. Men Baronen kunde paa Hertugen af Celles Vegne

¹⁾ Frederik Ahlefeldt havde selv tilkendegivet overfor Christian 5., at han fraaadede en Henvendelse til Holland; da nærværende Memorial udelukkende var refererende, et kort Uddrag af Forhandlingsprotokollen, kunde Storkansleren, uden at frygte for at mishage Kongen, aabent tilkendegive den almindelige Misbilligelse af Kongens Forslag.

forsikre, og bad om, at dette maatte blive meddelt Hans Maiestæt Kongen af Danmark, at Hertugerne af Brunsvig aldeles ikke havde i Sinde at trække deres Hoveder ud af Strikken i Galgen, de vilde ikke lade deres høie Allierede i Stikken, men trolig holde Stand og forblive ved deres Side, indtil den Hensigt, hvorom de vare enige, i enhver Henseende var opnaaet.

Hvad angik Forbindelsen mellem Hans danske Maiestæt og det Durchlaughtige Hus Brunsvig, i det Tilfælde at det store Forehavende med en Krig mod Sverige hverken executive eller eventualiter kom i Stand, saa kunde Præsidenten ligeledes forsikre, at Deres Durchlaughtigheder stedse og til enhver Tid havde vidst at skatte Forbundet med Hans Maiestæt, og at de be- tragtede det som en Ære og en Lykke at være i Besiddelse af Al- lerbøistsammes høie Venkab; Hertugerne af Brunsvig vilde til alle Tider bemøie sig for at bevare Kongens Venkab, og saa saare de fik gode Efterretninger, lade dem tilflyde Kongen, liger- vis som de skulde sørge for, at denne deres Stræben maatte blive compatible med de nærværende Conjuncturers Tilstand, paa det at det fælles Ønske paa slig Vis kunde opfyldes og opnaa effect.

Hvad angaar Tractaterne med Frankrig, saa maatte Baron Grothe lade det have sit Forblivende med sin forhen afgivne Erklæring, og efter høieste Befaling skulde Baronens gentage, at Hertugen af Brunsvig approberede de tvende første Punkter, som fandtes i den af Geheimeraad Meinders i Udkast fremsatte Instruktion; hvad det tredie Punkt angik, kunde man endnu ikke saadan uden videre billige det, med mindre Frankrig mod Forventning ikke skulde erklære sig tilfreds med de tvende første Punkter; man kunde i saa Tilfælde forhandle med de fran- ske Ministre, og maaske gennem dem opnaa, at der blev givet discursivt Haab om en fremtidig Tracteren om det tredie Punkt, ifald Conjuncturerne stillede sig gunstigt i saa Henseende. Ba- ronens henstillede, at man affattede en fælles Resolution, der gik ud paa det af ham foreslaaede.

Naar Marki d'Arcy til Dato endnu intet vilde vide af hele Sa- gen, kunde Baron Grothe ikke tilskrive andre Skylden end hans

naadige Herskab Hertugen, der til Dato altid havde holdt fast ved, at Forhandlingerne i Itzehoe skulde betragtes som en dyb Hemmelighed; det var Grunden til, at Markien ikke vidste noget om det hele. Derimod ser det ud til, at man fra fransk Side svarede med temmelig stærk Kulde paa det Tilbud, som Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg havde fremsat om et nærmere Forbund.

Skulde de næste Ordre fra Celle bringe yderligere Besked, vilde Grothe ufortøvet aabenbare det.

Eders Maiestæts underdanige Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

FRA FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Stormægtige Allernaadigste Arvekonge og Herre!

Eders Maiestæt vil forhaabentlig af mit med sidste Post indsendte Memorial allernaadigst have set, hvorledes de hidtil førte Forhandlinger her i Itzehoe have bragt for Dagen, at de Herrer Ministre fra Brandenburg og Brunsvig ere utilbøielige til underhaanden at søge Støtte hos de hollandske Myndigheder, før det omhandlede Foretagende er paabegyndt. Den af Hr. Kammerpræsident Grothe afsendte Kurer var endnu ikke vendt tilbage til Itzehoe, det skortede altsaa Baronon paa tilstrækkelig Bemyndigelse paa et og andet Punkt; der kunde altsaa ikke foretages noget, men den endelige Afgørelse maatte lades in suspenso. Nu er imidlertid forbemeldte Kurer ankommet hertil i Gaar Aftes, og jeg har derefter paa det hurtigste sammenkaldt alle de herværende Ministre til en Conference nu til Morgen; ved denne Lejlighed har Kammerpræsident Baron Grothe paa sin naadigste Herres Vegne finaliter og en Gang for alle afgivet følgende Erklæring: Hvad angaar en Krig mod Sverige, da vil Hertugerne af Brunsvig quittere et saadant Foretagende og for Fremtiden ikke mere tænke derpaa, med mindre Eders Kongelige Maiestæt og Kur-Brandenburg lige straks og inden Udløbet af indeværende Maaned virkelig foretager et Angreb mod Sverige; Hertugerne af Brunsvig finder, af mange tungt veiende Aarsager, at det ei er tilraadeligt at differere dette Foretagende eller af den Grund at

indlade sig paa en eventuel Convention; man vilde dog fra deres Side være beredt til, paa visse conditiones at tiltræde en Alliance med Eders Maiestæt, saaledes som det vil ses af den under Littera A. vedføjede Protocol, som Baron Grothe paa min Anmodning egenhændig har skrevet og overgivet mig. Derpaa blev Protocollen læst op for den kurfyrstelige Geheimeraad, Hr. von Meinders, der udtalte, at Kurfyrsten af Brandenburg ganske vist havde erklæret indtil videre her at ville følge Eders Maiestæts sentiment; nu havde Kurfyrsten imidlertid skiftet Overbevisning, efter at han havde faaet Underretning om Eders Maiestæts consideration og Betæneligheder ved at erklære Sverige Krig uden den franske Regerings appuy, desuden havde Kurfyrsten modtaget Indberetning fra sin i Paris accrediterede Gesandt, Grev von Spanheim, om at den kongelige franske Regering ikke blot var utilbøjelig til at understøtte de tre Magter under en Krig mod Sverige, men ydermere hautement havde desapproberet sligt Foretagende, saaledes som det vil kunne ses af den under littera B. vedføjede relation. Høibemeldte Kurfyrste havde desuden ydermere befundet at være særdeles store Vanskeligheder ved at begynde paa en saadan Krig for nærværende, Kurfyrsten maatte saaledes holde for, at den Sag endnu ikke var moden, og at man burde udskyde Planerne om en Krig mod Sverige til andre bequemmere Tider. Kurfyrsten agtede imidlertid at afholde en Concert, ved hvilken de sig befindende Vanskeligheder ratione satisfactionis ac operationis senere hen kunde være at ophæve; saa saare Kurfyrsten havde faaet de allerførste bequemme Omstændigheder for Øie, vilde han begynde en Krig mod Sverige, men til den Ende maatte han end have et Par Dage, da saadant overordentligt Skridt maatte nøie overveies fra alle Leder og Kanter. Geheimeraaden udtalte, at Kurfyrsten havde befaleet ham at forblive i Itzehoe, indtil Høisamme havde grundig funderet over og overveiet med sig selv Spørgsmaalet om Krig eller ikke Krig. Geheimeraaden mente at kunne reise herfra paa Fredag. Eders Maiestæt vil allernaadigst kunne læse dette detailleret af det under littera E. vedlagte, af Geheimeraad von Meinders forfattede skriftlige Stykke i Protocollen. Jeg har meddelt Gehei-

meraad von Meinders og samtlige andre Ministre, at Eders Maiestæt under ingen Omstændigheder vil indlade sig paa en Krig mod Sverige uden den kongelige franske Regerings Støtte, og at Eders Maiestæt ei heller vil yde andre Magter nogen virkelig Hiælp under en Krig mod Sverige¹⁾. Hertil svarede Geheimeraadens, at han under disse Omstændigheder agtede at begive sig tilbage til Berlin paa næste Fredag. Saaledes er for denne Gang disse Forhandlinger dermed blevet afbrudte, idet det næsten vil være umuligt at udrette noget her.

Befaler Eders Maiestæt, at jeg deltager i den Koncert, som Kurfyrsten af Brandenburg under disse Forhold agter at afholde, naar man dog fra kurbrandenburgsk Side agter denne Krig for inpraticable? Mig tykkes en saadan Koncert ei at være paa sin Plads, naar alle Planer om en Krig mod Sverige er røget i Lyset, men Kurfyrsten af Brandenburg synes at være meget tilbøielig til Afholdelsen af en saadan Koncert. Heller ikke af Hensyn til de brunsvigske Hertuger synes mig Afholdelsen af en saadan stor Koncert at være betimelig, idet der fra hertugelig brunsvigsk Side er meddelt mig, at enten vil man straks gaa løs paa Sverige, eller ogsaa er man fuldt og ganske besluttet at abandonnere det hele og absolut ikke indlade sig paa en Krig mod Sverige. Baron Grothe har ladet mig forstaa, at han ligesom jeg finder det ganske ubetimeligt at gaa til en Koncert under disse Forhold, da det er til ingen Nytte, og kun vil spille den kostbare Tid. Jeg udbeder mig Eders Maiestæts allernaadigste Befaling; jeg skal allerunderdanigst tilføie, at der ikke er nogen Udvei med un concert d'opération, derimod kunde man forsøge med en Privatkoncert med Huset Brunsvig angaaende en Forsvarsalliance med samme Hus; Baron Grothe forsikrer mig, at man fra hertugelig brunsvigsk Side certis conditionibus kunde være sindet at afslutte en defensiv Alliance med Eders Maiestæt; men som Eders Maiestæt vil se af mit Memorial af 5. ds., er Baron Grothe ikke forsynet med nogen tilstrækkelig Fuldmagt eller med nogen Instruks til den Ende. Baron Grothe har meddelt mig privat, at saa snart Geheimeraad von Meinders har forladt Itzehoe, vil han tage paa

¹⁾ Altsaa heller ikke lade den danske Flaade forsøge paa at hindre svenske Troppeoverførsler til Tyskland.

en Tour til Brunsvig; det bliver imidlertid for hans vedkommende kun en Extratour, medens Geheimeraadens Tour er pour tout de bon, idet han ei vil vende tilbage til Itzehoe. Baron Grothe har lovet mig, at han, naar han er kommet hiem, af yderste Evne og Formue vil arbejde derhen, at den Alliance med Eders Maiestæt, som alle Hertugerne af Brunsvig høit og inderligt ønsker at faa bragt i Stand, jo før des heller maa blive gjort til Virkelighed, saaledes at en oprigtig og bestandig Tillid mellem Eders Maiestæt og det hertugelige brunsvigske Hus maa blive stiftet.

I Henhold til ovenstaaende har jeg ikke befundet det i Overensstemmelse med den Høiagtelse og Respekt, man er Eders Maiestæt skyldig, at trænge videre ind paa vedkommende i denne Sag, og jeg eragter det for utienligt at opretholde en yderligere Fortsættelse af Kongressen, som jeg altsaa i Løbet af nogle Dage maa lade gaa fra hinanden, uden at den har baaret Frugt og gjort nogen Nytte. Jeg kan imidlertid forsikre Eders Maiestæt, at jeg under Kongressens Forløb har anvendt al min Flid, men trods al min Flid har jeg intet kunnet udrette. Ifald Eders Maiestæt havde besluttet sig til denne Operation uden at spørge Frankrig, saa vilde Sagerne have været bragt saa vidt, at man lettelig var kommet ud over alle de øvrige Punkter. Med Hensyn til det gottorpske Spørgsmaal har den kurfyrstelige Geheimeraad von Meinders overgivet mig en extract af den af Rigshofraadet i Wien førte Protocol, som følger hoslagt under littera D.; heraf vil Eders Maiestæt med tilstrækkelig Tydelighed se, at det træder frem for Dagens Lys, hvilke afskyelige Hensigter det keiserlige Hof i Wien nærer mod Eders Maiestæt. Kurfyrsten af Brandenburg vil gerne paa enhver Maade være behjælpelig, ifald Eders Maiestæt vilde behage at overtale Hertugen af Gottorp til et rimeligt Forlig; derfor nærer Kurfyrsten ikke noget høiere Ønske end at erfare, hvorledes Eders Maiestæt vil stille sig til en Ordning med Hertugen af Gottorp. Jeg for min ringe Part holder allerunderdanigst og uforgribelig for, at det vilde være klogt at meddele den kongelige franske Regiering, hvilken nederdrægtig og uforsvarlig Opførsel det keiserlige Hof i Wien udviser overfor Eders Maiestæt. Det keiserlige Hof vil paa uhørt Vis forbyde, at der afsluttes et for begge Parter gunstigt Forlig mellem Eders

Maiestæt og Hertugen af Gottorp, hvilket eftertrykkeligt maa gøres klart for den kongelige franske Regering, saaledes at det om muligt bringes derhen, at Frankrig afgiver en kraftig Erklæring til Gunst for Eders Maiestæt og forhindrer de Vidtløftigheder og de farlige Rænker, som smedes mod Eders Maiestæt. Fornemmelig kan der ei reises Tvivl om, at man kun søger en Leilighed til at hindre Afslutningen af et mindeligt Forlig mellem Eders Maiestæt og Hertugen af Holsten-Gottorp, i Haab om ved indtrædende forandrede Conjuncturer at kunne hævne sig paa Eders Maiestæt, idet man er uvillig stemt mod Allerhøistsamme, fordi Eders Maiestæt staar paa Frankrigs Side og yder det Bistand; af den Grund lader man sig i Wien forføre til den omtalte Holdning i det gottorpske Spørgsmaal.

Eders Maiestæts
 allerunderdanigste
 Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe den 9. September 1684.

FRA FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Jeg tvivler ikke paa, at Eders Maiestæt af min allerunderdanigste Skrivelse af 9. ds. allernaadigst har set, at de hidtil her pleiede Forhandlinger er apromberede og ophørte. Saavel de kurbrandenborgske som de lyneborgske Ministre ere afreiste herfra i Morges tidligt; inden sin Afreise meddelte Baron Grothe mig, at eftersom jeg agtede mig til Altona et Par Dage for der at besøge nogle private Ærinder, vilde han ogsaa komme til Altona for der at søge Leilighed til at conferere videre med mig om det foreslaaede Forbund mellem Eders Maiestæt og de brunsvigske Hertuger og træffe en endelig Aftale angaaende denne Sag, saa meget mere som han ventede Ordre desangaaende fra sit naadigste Herskab: Det vil altsaa nu blive at fornemme, hvad der maatte blive proponeret af ham, i Særdeleshed da Baronen har ladet sig forlyde med, at vel vilde Hertugen af Brunsvig, af mange høist vigtige Aarsager, ikke fuldt kunne tiltræde en eventuel skriftlig Aftale om vedkommende action, men han vilde dog for-

modentlig conformere sig med Eders Maiestæt i Henseende af, at dette dessein ikke helt skulde abandonneres men blive bragt til execution ved den første indtrædende favorable occasion, hvorom han lovede at bringe mig Communication i al Fortrolighed, naar Tiden dertil var inde. Paa samme Vis afgav Geheime-raad von Meinders en ligelydende Erklæring til mig i Kurfyrsten af Brandenburgs Navn, hvorved han forsikrede, at Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed og hele det kurfyrstelige Hus ikke havde noget høiere Ønske end at faa Ram paa Sverige og vare ivrige efter at finde en gunstig Leilighed dertil, man kunde sige, at det var Brandenburgs eneste Haab. Hverken Kurfyrsten eller til sin Tid Kurprinsen¹⁾ vilde nogensinde lade en Leilighed gaa unyttet hen til atter af al Magt at tage Sagen op, naar Tidspunktet efter Eders Kongelig Maiestæts Mening var inde, og naar Conjunctionerne var blevet bedre. Jeg tog disse Udtalelser ad referendum og søgte, saa meget som muligt, at bestyrke de Herrer i deres Forsæt.

Eders Maiestæts
allerunderdanigste Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe den 11. September 1684.

P. S. Allernaadigste Konge og Herre, jeg fremsender hermed en Skrivelse, som er sendt mig fra en mig ubekendt Person i Ostindien. I bemeldte Skrivelse staar mange høie, mig ukendte Raad og Forslag, som min Ringhed ikke drister sig til at besvare, men henstiller jeg allerunderdanigst til Eders Maiestæt allernaadigst at ville behage selv at træffe en Afgørelse angaaende disse vigtige Spørgsmaal.

FRA AHLEFELDT TIL JESSEN.

Hr. Etatsraad!

Om endskønt Smerterne, som jeg lider af i min Haand, forhindrer mig i at underholde Eder om flere Ting, som jeg skulde have Eder sagt, føler jeg mig dog alligevel forpligtet til at bringe

¹⁾ Den senere Kong Frederik den Første af Preussen.

Eder min Tak for den Møie, I har gjort Eder ved med saa stor Punktlighed at sende mig Meddelelser om, hvad nyt der foregaar ved Hoffet. Blandt Eders Meddelelser har jeg synderlig bidt Mærke i den Befaling, som man har givet Baron Juel¹⁾ om saa meget

¹⁾ Jens Juel var paa det Tidspunkt dansk Gesandt i Haag, hvor han ikke var synderlig populær som Følge af sine Bestræbelser efter at frigøre Danmark fra det nederlandske Supremati; saaledes arbejdede han, ivrig Merkantilist som han var, for at den hollandske Fragtfart paa Danmark kunde blive bremset til Fordel for den danske Handel og Skibsfart; det blev tildels opnaaet, idet Tolden paa Varer, der førtes fra Udlandet til Danmark, blev forhøjet, saaledes at den blev fire Gange saa høj som før. Ligeledes søgte Juel at sætte en Stopper for de hollandske Skipperes og Handlendes Toldsvig overfor Danmark, en Trafik, der tog stærkt Overhaand efter Toldforhøjelsens Indtræden; dette lykkedes kun delvis, men Jens Juel fik dog gennemført en Traktat, der skulde dæmme op mod disse Uordner; denne Traktat fungerede kun nogle faa Aar, indtil det lykkedes Generalstaterne, der her gik den hollandske Handelstands Ærinde, at vælte Traktaten. Juel var som Præsident for Kommercekollegiet meget ivrig efter at faa Handelen og Industrien bragt i Vejret, og hans Forhandlinger med Regeringen i Haag var et Led i disse Bestræbelser. Desuden var Jens Juel den ledende indenfor en i 1681 oprettet Kommission, af hvilken foruden Juel tillige Brandt, Vibe og Generalprokurer Scavenius var Medlemmer. Kommissionen havde et femte Medlem, Paul Rosenpalm, der havde været Lærer for Christian 5. og medvirket til at give den senere Konge hans danske Præg. Paa det her omhandlede Tidspunkt var Rosenpalm, som var Søn af Byfoged Niels Persen i Helsingør, Kancelliraad i danske Kancelli.

Det lykkedes Jens Juel ved sin Indflydelse inden for den omtalte Kommission at gennemføre, at Handelen paa Udlandet blev forbeholdt 26 Købstæder i Kongeriget og fire i Sønderjylland, alle de øvrige Købstæder blev der kun tilladt Mellemandhandel; Hovedtanken hos Jens Juel ved disse Bestemmelser var at udelukke fremmede Købmænd, særlig de hollandske, fra Handel i Danmark. Som Direktør for baade det vestindiske og det ostindiske Handelskompagni arbejdede Juel med Iver paa at faa Danmark til at konkurrere med Holland i den udenrigske Handel og Skibsfart; ogsaa Industrien søgte Juel med Held at gøre national.

Som det vil ses af nærværende Brev, var Jens Juel grebet af Skandinavismens Ide. Jens Juels skandinaviske Sympatier var fra først af at føre tilbage til handelspolitiske Synspunkter, gennem et skandinavisk Handelsforbund vilde Jens Juel søge at begrænse, eventuelt helt udelukke, ikke-nordiske Handelsfolk fra Handelen paa Skandinavien. Efter forgæves at have arbejdet paa at hindre Udbrudet af den skaanske Krig var Jens Juel under Forhandlingerne i Lund ved Siden af den ledende svenske Statsmand Gyldenstjerna den ivrigste for Oprettelsen af det dansk-svenske Forbund.

Udtalelser i Frederik Ahlefeldts Brev til Jessen tyder paa, at Juel var stemt for at holde fast ved Forbundet med Sverig, ligesom Storkansleren med rette var overbevist om Jens Juels Sympati for Frankrig. Men det var en vanskelig Sag, Jens Juel havde paataget sig, at søge at holde det gaende mellem Danmark paa den ene Side og baade Sverig og Frankrig paa den anden Side. Han skulde faa det særlig tydeligt at mærke paa nærværende Tidspunkt, medens han var Gesandt i Haag, hvor baade Prinsen af Oranien og de ledende indenfor Generalstaterne efter Evne søgte at forstyrre den dansk-svenske Alliance. Meget Besvær havde Juel ogsaa med Prinsen af Oraniens bestemte Taget Parti til Fordel for Hertugen af Gottorp i dennes Strid med Christian 5. Jens Juel resignerede overfor disse Vanskeligheder, som han efterhaanden betragtede som uovervindelige; derom vidner et Brev, han skrev fra Haag: »Vi bør ville hvad vi kan».

Frederik Ahlefeldt omfattede Jens Juel med Sympati, hvorom nærværende Brev ogsaa vidner. For Jens Juels Broder, Sølhelten, nærede Storkansleren den dybeste Veneration.

I Brevet til Jessen omtaler Ahlefeldt Bestræbelserne efter at drive en Kile ind imellem Frankrig og Holland. Holland følte med rette megen Taknemmelighed overfor Ludvig 14. siden Freden i Nymwegen 1678, ved hvilken Lejlighed den franske

som det vilde være muligt at modsætte sig Forbundet mellem Frankrig og Holland. Jeg nærer megen Frygt for Følgerne af et saadant Skridt, der kan blive skæbnesvangert for os: Thi saafremt at saadant Brud opstaar, hvormed der ikke kan herske Tvivl, da vil Virkningen deraf blive den modsatte af den, man forventer sig, og jeg mener, at vi paadrager os Frankrigs Had ved at blande os i dets Mellemværende med Holland; fra vor Side maa vi langt hellere søge at forhindre et Brud mellem Frankrig og Holland, saa meget mere som man i Holland er meget opsat paa at bryde med Frankrig. Hvad der er det sværeste ved denne Sag, er, at Geheimeraad Meinders efter Ordre fra Kurfyrsten af Brandenburg har besværet sig over, at Baron Juel til flere indflydelsesrige Personer i den hollandske Stat skulde have udtalt, at vor Konge var blevet led og ked af Frankrig og ei brød sig en Smule

Konge efter syv Aars Krig lod Holland slippe paa de billigst tænkelige Betingelser, idet Holland ikke mistede en Fodsbrøds Land og desuden slap for at betale Krigsomskostninger. Saa meget grundigere blev Spanien plyndret, medens Holland, som var Frankrigs oprindelige Maal for Krigen, og som Ludvig 14. nærmest havde tænkt at erobre og indlemme i Frankrig, slap aldeles helskindet. Foruden Spanien gik det i høj Grad udover det tysk-romerske Rige samt Brandenburg; værst faren var Lothringen, der blev udelettet af Staternes Tal.

Den Taknemlighedsfølelse, som gjorde sig gældende hos Hollænderne efter Freden i Nymwegen, tabte sig dog lidt efter lidt, navnlig følte Prinsen af Oranien sig brøstholden, efter at Ludvig 14. havde tilsagt ham, ganske som om han var en fransk Vasal, til at møde op i Réunionskamrene og godkende den franske Konges Genforeninger, der ikke tiltalte den hollandske Statsleder, navnlig ikke Strassburgs Inkorporation.

Allerede to Aar efter den Episode, Frederik Ahlefeldt omtaler i sit Brev, sluttede Holland sig aabenlyst til Frankrigs Modstandere. Det var, da Holland i Forening med Østrig, Spanien, Sverig og en Del af de større tyske Stater tiltraadte det augsburgske Forbund. Forbundet var rettet direkte mod Frankrig, idet Hovedbestemmelsen gik ud paa, at det tysk-romerske Rigets Integritet skulde opretholdes, i Overensstemmelse med hvad der var blevet stipuleret ved den vestfalske Fred, ved Freden i Fontaineblau og Aftalerne i Regensburg 1684. Holland var ganske særlig opsat paa at faa Bestemmelsen angaaende Tyskland gennemført, thi overalt i Holland havde man med Harne set paa de franske réunioner. Karl 11 af Sverig var omtrent lige saa ivrig som Prinsen af Oranien, idet Frankrig havde tilranet sig et Stykke af hans Fædres gamle Rige, Pfalz-Zweibrücken.

Det havde alt længe trukket op til Dannelsen af det augsburgske Forbund; den ydre Foranledning, som gav Stødet til Oprettelsen, var Valget af en ny Kurfyrste af Köln. Ludvig 14. havde sin Kandidat til Ærkebispesædet, den ivrigt fransksindede Prins Vilhelm af Fürstenberg, medens den tyske Kejser og de mere formaaende tyske Fyrster vilde have den halvvoxsne Prins Joseph Clemens af Bayern. De to Prinsere blev ved Valghandlingen i Regensburg opstillede som Kandidater, og det lykkedes Ludvig 14. at faa sin Kandidat valgt, skønt der manglede et Par Stemmer. Pave Innocens 11., der paa det Tidspunkt var Uvenner med den meget katolske Konges, kasserede Valget og erklærede den bayerske Prins for Ærkebisp-Kurfyrste.

Det manglede ikke paa Opfordringer fra Wien og andre tyske Hovedstæder til Danmark om at støtte den bayerske Prinses Candidatur, men baade Christian 5. og Frederik Ahlefeldt ansaa det for mere formaalstjenligt at holde med Frankrig.

om Brandenborgs Venskab, idet Kongen var fast bestemt paa at slutte nye Alliancer og ene og alene holde sammen med Sverige og Holland; for at bevise Sandheden af dette Udsagn føiede han til, at Baron Juel skulde have sagt, at Kongressen i Itzehoe var et farligt Foretagende for Danmark, idet denne Kongres var en Trudsel mod Sverige, hvilken Stat stod i Fare for at blive ramt af Ulykker, takket være Kongressen. Kongressen var, siges der, iøvrigt overflødig, saasom der i Itzehoe intet vilde blive foretaget, som kunde være til Skade for Sverige, eftersom Kongen var bestemt paa hellere at vinde Kongen af Sveriges Venskab end at bekæmpe ham.

Hvad mig angaar, falder det mig saa svært at tro, at Baron Juel, der er en klog og fornuftig Mand, uden at have faaet Befaling dertil, og en saadan Befaling har han ei faaet, skulde have indladt sig paa noget saa farligt, noget, der kunde medføre de værste Consequencer, og det nu, hvor det frem for alt gælder om, at vi kan bevare Frankrigs Venskab, et Venskab, som vi trænger haardt til, og uden hvilket vi ikke kunne redde os ud af flere Vanskeligheder, som vi have bragt os selv ind i. Jeg har taget mig den Frihed at sende et Par Ord til Baron Juel om denne Sag, da jeg meget nødig vil, han skal tro, at jeg vil skade ham hos Kongen, og jeg vil ikke handle bag hans Ryg; Etatsraaden vil behage at sørge for, at Kongen bliver underrettet om denne Sag, paa det at der kan komme Orden i Tingene, og Kongen træffe den endelige Afgørelse. Imidlertid har jeg gjort det umulige for at fjerne det daarlige Indtryk, denne Sag har frembragt, og jeg har stræbt efter at forebygge de uheldige Følger, som kunde opstaa deraf.

Jeg er af ganske Hierte

Etatsraadens meget ydmyge og lydige Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe den 12. September 1684.

FRA JENSEN TIL JESSEN.

Hr. Etatsraad!

Den allerunderdanigste Indberetning til Kongen vil bringe Eder i Kundskab om, at de brandenborgske og lyneborgske Gesandter have forladt Itzehoe, saa og at Storkansleren har til Hensigt at gjøre en Tour til Altona. Hans Excellence har glemt baade i Indberetningen til Kongen og i de Breve, han havde den Ære at tilskrive Eder i Dag, at han fandt det fornødent og vigtigt for Hans Maiestæts Tieneste, at han mundtlig fik Besked af Baron Haxthausen¹⁾ angaaende de brunsvigske Hoffers sande Hensigter, og Greven vilde saa til Gengæld benytte Lejligheden til at underrette Baron Haxthausen om et og andet særligt herfra; Storkansleren er, med dette for Øie, taget med Dagvognen til Altona, og han vil, ligeledes med Postvæsenets Befordring, vende tilbage til Itzehoe, hvilket Hans Excellence har paalagt mig at underrette Eder om, og om at indgive Rapport derom til Hans Maiestæt. Det er blevet mig befalet at ledsage Hans Excellence paa denne Tour, der er et sandt Hoveriarbejde; jeg bliver paa slig Vis for nogen Tid afskaaret fra Opfyldelsen af det Haab, jeg havde fattet, at faa Leilighed til med min egen Røst at forsikre Etatsraaden om min ydmygste Høiagtelse, og er vedblivende nødsaget til at tage min Tilflugt til Pennen; jeg føier til disse Linier Udtrykket for den oprigtige Iver og den høie Respect, hvormed jeg hele mit Liv vil forblive

Etatsraadens

meget ydmyge, meget lydige og meget forbundne Tiener
Jensen.

Itzehoe den 12. September 1684.

FRA FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Jeg tvivler ikke om, at Eders Maiestæt af min seneste allerunderdanigste Skrivelse de dato Itzehoe den 11. ds. allernaadigst har set, at Kammerpræsident Baron Grothe ved sin Ankomst her

¹⁾ Baron Haxthausen havde i Celle bearbejdet de brunsvigske Hertuger til Fordeel for Danmark i det Mellemværende med Gottorp; Haxthausen var nu paa Vej til København, og Frederik Ahlefeldt ønskede, som rimeligt er, at høre noget om Stemningen hos Brunsvigerne, hvorfor der var aftalt et Møde mellem de to Mænd i Altona, hvorhen Storkansleren, ifølge et tidligere Brev, ogsaa af andre, private Grunde ønskede at begive sig hen.

til Altona har givet mig Haab om en aaben og detailleret Fremstilling af det, som han hidtil underhaanden har meddelt mig. Da jeg nu har mindet ham om dette Løfte, har han meddelt mig, at han af sit naadigste Herskab har faaet Befaling til overfor mig at erklære, at Hertugen maa fastholde sit hittidige sentiment hvad angaar Operation nu for Tiden eller Afholdelsen af en eventuel Concert, og det af de forhen nævnte Aarsager; Hertugen er ikke destomindre tilbøielig til at indlede en fortrolig Brevveksling med Eders Maiestæt og Kurfyrsten af Brandenburg angaaende et eventuelt Angreb paa Sverige; saasnart Hertugen øiner nogle gunstige Conjunctioner, kunde han ønske at gøre Alvor af Angrebet; indtil da vil Hertugen ikke undlade at søge fremmet og befordret en nærmere Alliance og Forstaaelse med Eders Maiestæt, saa vidt det lader sig gøre; herom vil Hertugen hurtigst og først og fremmest expedere et Ilbrev til Kiøbenhavn for at instruere Hr. Wackerbaart¹⁾ paa tilstrækkelig Sæt. Som Følge heraf spurgte jeg à brûle pourpoint Baronen, om saadant Foredrag fra hans Side betød, at han havde nærmere Instrux til at opsætte en verbal Tractat? Idet jeg tænkte paa, at vi ingen Vegne have kunnet komme, og stadig ikke komme, som Følge af Manglen paa Ordre og Fuldmagt. Jeg føiede til, at jeg tog Sagen ad referendum og henviste til réciproque Beslutning fra Eders Maiestæts Side om at slutte fortrolig Forstaaelse og Venskab. Jeg henviste Baronen til Protocollen, hvoraf det ses, at jeg har modtaget Eders Maiestæts allernaadigste sidste rescript af 16. ds. angaaende et Project om Forbund med Brunsvig, og at Eders Maiestæt var træt af de stadige Opsættelser som Følge af Mangelen paa Instruction og Ordre. Baron Grothe fremkom saa med nye difficulteter og et og andet prætext til at udsætte Sagen og Indgaaelse af fremtidig Tractat. Jeg fandt det nu fornødent at trænge haardt ind paa Baron Grothe for at faa en Afslutning paa det hele, og forklarede jeg Præsidenten, at saa længe der manglede tilstrækkelig Fuldmagt, dreiede det hele sig mere om Baronens private Opfattelse og Mening end om en acte obligatoire og en Befaling fra Hertugen, anderledes kunde jeg ei opfatte det. Foruden disse Vanskeligheder ser jeg andre, nemlig at man fra brunsvigsk Side for

¹⁾ Den brunsvigiske Gesandt i Københav.

Fremtiden lige saa lidt som hidtil vil støtte os og engagere sig i den gottorpske Sag; Præsidenten har selv ladet sig forlyde med overfor mig, at saaledes var virkelig Stillingen fra brunsvigsk Side, og saa er vi lige vidt. Fra brunsvigsk Side har man baade mundtligt og skriftligt kun reist difficulteter i denne Sag til Skade for en endelig Ordning af det gottorpske Spørgsmaal, steds har jeg kun mødt Uvilie til at tage bestemt Parti, og der er ingen Interesse udvist. Jeg gjorde overfor Baron Grothe gældende, at Eders Maiestæt nødvendigvis ved Afslutning af et Forbund maatte holde paa, at det brunsvigske Hus ikke under noget Paaskud maatte modarbeide Eders Maiestæt i det gottorpske Spørgsmaal; Frygten herfor maatte ganske fiernes; saalænge der directe eller indirecte blev opponeret mod Eders Maiestæt i det gottorpske Spørgsmaal, kunde jeg ikke forhandle om en Alliance; den Vanskelighed maatte først hæves, ellers var det hele uden effect og forgæves. Jeg bad Baronen erindre, at efter den démarche, Huset Brunsvig havde foretaget mod den kongelige svenske Regering, og det at Brunsvig lagde saa lidt Vægt paa den keiserlige Regering i Wien og de Fordele, som kunde opnaas fra den Kant, vilde skaffe Brunsvig bedre Kiøb ved Afslutningen af Alliancen. Det vilde ikke alene udøve Indflydelse paa Eders Kongelige Maiestæts Venskab, men det vilde ogsaa lette Opnaelsen af den kongelige franske Regerings Venskab. Der vilde fra begge Sider blive taget Hensyn til den Bekiendelse, som var fremført fra Brunsvig selv, at Hertugerne savnede ethvert Middel til at opretholde de militære Tropper, som de havde bragt paa Benene, og følgende var de nødt til at afskaffe den allerstørste Del af Hæren.

Ellers har Hr. Geheimeraad von Meinders, som jeg har været meget sammen med her i Altona, under en Visit, han aflagde mig, ligeledes erklæret i Kurfyrsten af Brandenburgs Navn, at Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed ikke agtede Øieblikket for betimeligt til at angribe Sverige, men ikke desto mindre vilde Kurfyrsten ingenlunde abandonnere bemeldte Project, men tværtimod communicere fortroligt med Eders Maiestæt og det fyrstelige brunsvigske Hus, og ved den første favorable conjunctur, han fik for Øie, sætte det store Foretagende i Gang. Det var, udtalte Geheimeraaden, ikke alene i Kurfyrstens egen Interesse at faa

bragt et Forbund i Stand mellem Brandenburg, Eders Maiestæt og det fyrstelige Hus Brunsvig, men ogsaa for de tvende andre Parter, ja det vilde være til fælles bedste for det ganske Europa, han agtede det derfor som høist tienligt, at der fra alle de tre Magters Side blev anvendt alle de muligste officia, paa det at Kri-gen mod Sverige kunde blive sat i Gang. Hinc inde var det for-nødent at overvinde aller de difficulteter, som nu var til Stede, i Særdeleshed gjaldt det om at bringe Eders Maiestæts Forhold til Hertugen af Gottorp til en endegyldig Ordning, saaledes at alle Vanskeligheder paa den Kant blev ryddet af Veien; al Uenig-hed angaaende Gottorp maatte bringes ud af Verden, det havde været længe nok, og det var paa Tide, at der bragtes Orden i den-ne Sag. Kurfyrsten vilde personlig fremlægge et Forslag, og skul-de Eders Maiestæt synes om Projectet, saa vilde Kurfyrsten være beredvillig til at tage Sagen op; der var iøvrigt fra anden Side foreslaaet et andet expedient angaaende Gottorp. Jeg erklærede paa staaende Fod, at man fra Side var villig til at forhandle om Kurfyrstens eventuelle Project angaaende Gottorp, idet Eders Maiestæt ønskede snarest at faa denne Sag bragt til en god Af-slutning. Saavel Geheimeraadens som Baron Grothe sagde mig, at de sporenstregs vilde forlade Altona og begive sig hjem, for der at deliberere Sagen med deres naadigste Principaler, og lo-vede af al Magt at fremskynde Sagen. Er det gottorpske Spørgs-maal først bragt i Orden, gaar alt det øvrige af sig selv. Iøvrigt har Geheimeraad Meinders meddelt mig, at de tvende svenske Ministre, der befinder sig i Altona, hvorhen de ere ankomne paa nogle Timers Besøg fra Hamborg, overfor ham have ladet sig forlyde med, den ene med særlig Skraphed, og saaledes, at andre, uvedkommende, hørte derpaa, at Kongen af Sverige aldrig no-gensinde vilde finde sig i den Behandling, som Hertugen af Got-torp havde maattet lide fra Eders Maiestæts Side, Kongen af Sve-rige vilde enten med det gode eller det onde genindsætte Her-tugen af Gottorp i Hertugdømmet Slesvig, Kongen vilde gribe den første Leilighed, der frembød sig, til at skaffe Hertugen hans Ret. Jeg har underhaanden faaet at vide, at man fra andre Sider be-styrker Hertugen af Holsten i hans Forhaabninger og forsikrer Hertugen om, at baade Sverige og det keiserlige Hof i Wien har

paalagt ham at afholde sig fra ethvert Forlig med Eders Maiestæt. Min Fætter Joachim Ahlefeldt¹⁾, som har gjort Visit hos mig her i Altona i disse Dage, meddelte mig, at han havde sporet det samme som jeg, og dertil knyttede han den Bemærkning, at Hertugen af Holsten maaske uden særlige Vanskeligheder vilde give Afkald paa nogle af de Fordele, der var opnaaede for Gottorp ved Freden i Roskilde, men Hertugen kunde, saaledes som Sagerne nu forholdt sig, vanskeligt gaa ind paa helt at afstaa Slesvig; skulde Hertugen bestemme sig til at afstaa Slesvig maatte han i hvert Fald have tilstrækkelig Erstatning, ellers vilde det være vanskeligt at faa ham til at give efter; et Æquivalent maatte han have. Saaledes foranlediget, agtede jeg det fornødent at lade ham og de andre gottorpske Ministre forstaa, at Eders Maiestæt aldrig nogensinde vilde beslutte sig til at give Hertugdømmet Slesvig tilbage; ifald man vilde søge at fratage Eders Maiestæt Slesvig, vilde Eders Maiestæt gribe til Vaaben og lade det komme til det yderste. Jeg gjorde de Herrer Ministre opmærksomme paa, at man først maatte se, hvad en og anden vilde vove overfor Eders Maiestæt i denne Sag, men at man fra vor Side vilde tage det ganske roligt, i fuld Overbevisning om, at Hertugen af Gottorp, naar han mærkede, at den Hiælp, man havde stillet ham i Udsigt, lod vente alt for længe paa sig og sluttelig kastet til Side som gammelt Skrammel, vilde Hertugen formo-

¹⁾ Joachim Ahlefeldt havde oprindelig været ansat ved Hoffet i København, men forlod den kongelige Tjeneste for at gaa over til Hertugen af Gottorp, hos hvem han gjorde en meget hurtig Carrière. Den unge Holstener, der kun var 27 Aar, da han skiftede Herre, blev straks gjort til Landraad, for kort Tid efter at blive Amtmand over Trittau Amt. Joachim Ahlefeldt, der straks efter at Sønderjylland i 1686 var givet tilbage til Gottorperen, blev Hertugdømmets øverste Embedsmand som Regeringspræsident, hørte til Hertugen af Gottorps nærmeste Venner og Raadgivere. Efter Rensborgforliget ledsagede Ahlefeldt Hertugen til Hamborg, som han først forlod ved den skaanske Krigs Ophør, da han af Hertugen sendtes til København for at søge at ordne Mellemværendet mellem Danmark og Gottorp. Ved Genførelsen vilde Ahlefeldt ikke aflægge Ed til Christian 5., men fulgte Christian Albrecht til Hamborg, hvorfra Hertugen sendte ham til Wien, for at han kunde bearbejde den kejserlige Regering til Fordel for Gottorp. Joachim Ahlefeldt var en af de allerivrigste til at bringe Forhandlingerne i Altona i Gang og var medvirkende til det for Gottorp gunstige Resultat. Joachim Ahlefeldt mente, at Hertugen af Gottorp, efter at have faaet Sønderjylland tilbage, burde slaa sig tiltaals, og han søgte at mægle mellem Danmark og Gottorp, dog uden Held. Da Christian Albrechts Efterfølger, Frederik 4., viste sig endnu hadefuldere overfor Danmark end Faderen, brød Joachim Ahlefeldt definitivt med Gottorp og vendte tilbage til København, hvor Christian 5. modtog ham med aabne Arme. Kong Frederik 4. var om muligt endnu velvilligere stemt overfor Joachim Ahlefeldt end Faderen, Ahlefeldt blev Medlem af Gehejmraadet, og tilsidst Vicestatholder i Hertugdømmerne.

dentlig med Tiden komme paa andre og fornuftigere Tanker og bequemme sig til et fornuftigt Forlig.

Til en saadan Hertugens Beslutning vilde det ikke bidrage lidet, naar man kunde faa den kongelige franske Regering til at afgive en offentlig Erklæring om, at naar nogen angreb Eders Maiestæt paa Grund af det gottorpske Spørgsmaal, vilde Kongen af Frankrig som Eders Maiestæts Forbundsfaelle ikke kunne taale det og var besluttet paa i saa Tilfælde af al Magt at hiælpe Eders Maiestæt, navnlig i Betragtning af, at man baade fra svensk og gottorpsk Side offentligt erklærer, at den kongelige franske Regering ikke interesserer sig for det gottorpske Spørgsmaal og derfor vilde lade Eders Maiestæt staa uden Hiælp, ifald det skulde komme til Krig i Anledning af Gottorp.

Ved det kurfyrstelige Hof i Berlin har man faaet Efterretning om, at Handelstraktaten mellem Eders Maiestæt og den hollandske Stat er blevet sluttet, og at Skonnerten »Cornelias« Rederi ved den Leilighed har faaet nogen Erstatning; i den Anledning har Geheimeraad Meinders i Kurfyrstens Navn anmodet mig om allerunderdanigst at spørge Eders Maiestæt, om Allerhøistsamme gennem sin Gesandt i Haag¹⁾ allernaadigst vilde rette Henvendelse til den hollandske Regering for at afkræve Satisfaction for nogle brandenborgske Skibe, som simili casu er røvede af Hollænderne ved den guineiske Kyst. Jeg henstiller allerunderdanigst til Eders Maiestæts allernaadigste Overveielse, om det ikke vilde være tienligt, for derved at tilkendegive Eders Maiestæts Affection overfor Kurfyrsten, at opfylde hans Ønske, og lade Baron Juel tilflyde Ordre i saa Henseende. Geheimeraad Meinders har overfor mig besværet sig i høi Grad over, at den hollandske Regering fortrædiger og skader alle dem, som handle paa Guineakysten. Geheimeraaden har vidtløftigt demonstreret, at saa vel Eders Maiestæts guineiske Compagni som Kurfyrstens guineiske Compagni vilde lide overmaade megen præjuditz og Skade ved dette, saa og maatte man tage i Betragtning, at mangfoldige Privatfolk foruden Compagniet vilde være interesserede deri, om Eders Maiestæt greb ind overfor denne Frækhed, særlig da det hollandske guineiske Compagni, om dette gaar upaataalt hen, vil-

¹⁾ Jens Juel.

de finde Anledning til under saadant Paaskud at opholde, eller saagar beslaglægge andre Skibe, der besejle Guineakysten, og særlig vilde det gaa ud over dem af Eders Maiestæts Undersaatte, som sejle i hint Farvand.

Slutteligen skal jeg allerunderdanigst berette Eders Maiestæt, at Hertugerne af Anhalts Ministre, der have aflagt Hertugen af Gottorp et Besøg, nu ere vendte tilbage til Itzehoe, hvorfra de have indfundet sig i Altona for at træffe mig, og have de anmodet mig om hos Kurfyrsten af Brandenburg at skaffe nogen æquivalent til Anhalt, ifald Krigen mod Sverige skulde forløbe heldigt; de fire Hertuger af Anhalt ønsker, foruden hver sin Del af Magdeburg, som Kurfyrsten har lovet dem, at Jever med samt Land og Folk maa blive dem tillagt.¹⁾

Da Gesandterne fra Anhalt formener, at der ingen Tractat vil blive sluttet, saa ere de ogsaa tagne afsted, uden at udlade sig videre, men de have dog forsikret, at Hertugen af Anhalt-Zerbst i Løbet af kort Tid vil udlade sig overfor Eders Maiestæt og bemøje sig for at bringe en Accord i Stand. Jeg har derimod givet de Herrer Ministre fra Anhalt ganske tydeligt at forstaa, at saasom Hertugen af Zerbst endnu lader til at ville trække denne Sag i Langdrag og ikke accomodere sig paa bedre Vis, saa vil Eders Maiestæt skride til andre extremiteter og tage skarpere Midler i Hænde.

Eders Maiestæts
allerunderdanigste Tiener
Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Altona den 23. September 1684.

¹⁾ »Herskabet« Jever der laa i Nærheden af Jadebugten og var en Del af det gamle Friesland, havde tilhørt Greverne af Papinga, men ved dette Huses Uddøen var det gaaet over til Oldenburg og tilhørte paa nærværende Tidspunkt Danmark. Christian 5. gik ind paa, for gode Ord og Betaling, at overlade Hertugen af Anhalt-Zerbst hele Herskabet, der forblev under Anhalt, indtil Linjen Zerbst uddøde paa Mandssiden i 1793. Kejserinde Katrine 2., der var det sidste Medlem af Huset Anhalt-Zerbst, arvede Jever, som hun forenede med Oldenburg, efter at Grevskabet, i Hønhold til Mageskiftet med Danmark, var gaaet over i russisk Besiddelse. I 1807 afstod Alexander 1. Jever til sin Svoger, Prinsen af Oranien. Da Holland var blevet erobret af Napoleon, kom Jever ind under Frankrig. Efter Krigen mellem Rusland og Frankrig 1812 tilegnede Rusland sig atter Jever, der ved Wienerkongressen blev tildelt Oldenburg og siden da har hørt ind under det tyske Rige. Jever's Hovedstad, der havde samme Navn som den lille Stat, var den Gang en stærk Fæstning, der laa ved en til Jadebugten førende Kanal.

FRA AHLEFELDT TIL JESSEN.

Hr. Etatsraad!

Jeg havde haabet paa i Løbet af nogle Dage at kunne indfinde mig i København, og derfor ventede jeg med at tilskrive Etatsraaden, efter at jeg havde forladt Altona, men ved Ankomsten hertil Gravenstein blev jeg uformodet overfaldet af et Anfald af Gigt i Forbindelse med Stensmerter, saa jeg blev nødt til at forblive her nogle Dage; derfor beder jeg Eder om at lægge mine Undskyldninger for denne nye Forsinkelse for Kongens Fødder. Med Guds Hiælp haaber jeg snart at være i Stand til at fortsætte min Reise, saaledes at jeg mundtligt kan forsikre Eder om, at jeg i Sandhed er

Etatsraadens

meget ydmyge og lydige Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Den 1ste 8ber 1684.

FRA FREDERIK AHLEFELDT TIL CHRISTIAN 5.

Jeg har med allerunderdanigst tilbørlig Høiagtelse erholdt Eders Maiestæts Rescriptum af 14. 8ber og deraf set, at Keiseren gennem et Mandatum S. C. overfor Domkapitulet i Lybæk har nægtet at godkende Valget af en ny Coadjutor, ifald Valget skulde falde paa en kongelig Prins af Danmark¹⁾. Eders Maiestæt er i

¹⁾ Domkapitulet i Lybæk plejede at vælge en gottorpsk Prins til Biskop af Lybæk. Coadjutoren var en Slags Kronprins, der var sikker paa at avancere til Biskop, naar denne afgik ved Døden. Oprindelig var det saaledes, at Paven havde Ret til at udnævne Coadjutoren, der skulde være Biskoppens højre Haand baade i gejstlige og verdslige Sager. Ved Reformationens Indførelse bortfaldt naturligvis denne Bestemmelse for Lybæks vedkommende; til Gengæld krævede den tysk-romerske Kejser Ret til at godkende det paagældende Valg, en Ret, som var mere end tvivlsom. I de store gejstlige Kurfyrstendømmer vedblev Paven at fastholde Retten og Pligten til i det mindste at godkende Valget af Coadjutoren, noget man dog af og til undlod at tage Hensyn til, saaledes som vi ovenfor have set ved Omtalen af Valget af en ny Kurfyrste af Köln.

Bispedømmet Lybæk blev oprettet 1163 af Grev Adolf 2. af Holsten; fyrretyve Aar senere erobrede Valdemar Sejr Lybæk, der efter Kongens Tilfangetagelse paa Lyø blev gjort til en fri Rigestad og Medlem af Hansesæderne.

Hvad det her i Brevet omhandlede Valg angaar, ønskede Christian 5. at faa sin kun 4 Aar gamle Søn, Carl, valgt til Coadjutor, men Valget lod sig ikke gennemføre. Biskop af Lybæk var paa nærværende Tidspunkt Prins August Frederik af Gottorp, der som 10 Aars Dreng var blevet valgt til Coadjutor; Biskoppen, der delte sin Slægts Håd til Danmark, var en ivrig Modstander af Prins Carls Valg. Christian 5. søgte gennem Baron Liliencron at lægge Pres paa Keiseren for at faa Prins Carls Valg gennemtvunget. Liliencron var paa det Tidspunkt Amtmand i Segeberg, men havde indtil Aaret før været Gesandt i Wien, hvor han var meget yndet ved Kejserhoffet,

Tvivel om, hvor vidt Baron Liliencron skal beskikkes til at virke for det af Eders Maiestæt ønskede Valg, og har i den Anledning behaget at finde for godt at ville fornemme min ringe Mening om denne Sag og høre, hvad jeg i al Beskedenhed mener, der skal foretages, og om jeg anser det for formaalstienligt, at Baronen sendes af Sted med det i Sigte tagne Maal for Øie.

Jeg har gjort Sagen til Genstand for modent Overlæg. Nogle ildesindede Medlemmer af Domkapitulet i Lybæk have ved Hjælp af en ny incident bragt det derhen, at Valget af en Coadjutor er bragt i Staa, hvorved man søger at hindre det ønskede Valg. Jeg holder for, at det ikke vilde være Eders Maiestæt anstændigt, og at det vilde være til Afbræk for den høie Respekt, som Eders Maiestæt har Krav paa, om man foretog videre Instanzer og trængte ind paa de modvillige Medlemmer af Domkapitulet.

Paa den anden Side er det min allerunderdanigste og uforgribelige Mening, at Eders Maiestæt er gaaet saa vidt i denne Sag, at det vilde gaa ud over den høie kongelige Reputation, der vilde blive krænket, om man roligt fandt sig i og lagde Hænderne i Skødet, naar den keiserlige Regering fremkommer med et saa ubeføiet og ubegrundet Mandat. Saadant keiserligt Mandat kan for det første bero paa en Feiltagelse, idet Mandatet muligt er begrundet i en forkert Opfattelse, idet man i Wien maaske er af den feilagtige Opfattelse, at Eders Maiestæt vil gøre Indgreb i Domkapitulets Frihed og hæmme det frie Valg; men bortset fra denne Mulighed maa man vel fastholde, at Valget af en Coadju-

hvorfor Christian 5. troede og haabede, at han var den rette Mand til at bringe Sagen i Orden. Leopold 1.s gottorpske Sympatier var dog for udprægede til, at Sagen kunde gennemføres, saa Liliencron maatte forlade Donaustaden med uforrettet Sag og sendtes derefter til Lybæk for at forhandle med Domkapitulet. Prins August af Gottorp blev imidlertid valgt til Coadjutor i Lybæk. Frederik Ahlefeldt tilkendegav overfor Domkapitulet i Lybæk sin Misfornøjelse med, at man stadig favoriserede Gottorp paa det danske Kongehuses Bekostning, idet man igennem flere Generationer havde udnævnt Gottorpere til Biskopper.

Først i 1701 lykkedes det at faa Prins Carl valgt til Coadjutor, men da Biskoppen, Prins August Frederik af Gottorp, døde i 1705, satte man sig for første Gang ud over den gamle Tradition at vælge Coadjutoren til Biskop. Flertallet af Stemmerne indenfor Domkapitulet var faldet paa Prins Carl, men som Følge af Trusler fra England og Holland maatte Domkapitulet vælge Prins Christian August af Gottorp til Biskop i Stedet for den danske Prins. Som Erstatning fik Prins Carl en livsvarig Pension fra England og Holland.

Det saa eftertragtede Bispedømme i Lybæk medførte mange Behageligheder for Indehaveren; foruden et pragtfuldt Residensslot og Domkirken hørte hele Byen Eutin og en ret betydelig Landstrækning til Bispedømmet.

tor og en Biskop i det frie, høie Stift Lybæk ikke vedkommer Kejseren, det er imod den gamle Tradition og mod det hellige romerske Riges Forfatning og de stipulerede Bestemmelser ved Valget; Keiseren kan ikke sætte Maal og Grænser ved det nu paa krævede Valg. Jeg formener, at det er noget uhørt, for ei at sige næsvist og fripostigt, naar man ved det keiserlige Hof understaar sig i at foreskrive Regler for Eders Maiestæt, en souverain Fyrste, i Sager vedkommende Allerhøistsammes høie Person, den kongelige Familie og de souveraine Riger og Lande, hvor Eders Maiestæt ene og alene regerer og ikke skylder andre end Gud Regnskab; hvorledes tør det keiserlige Hof driste sig til at true med en Straf af 100 Mark lødigt Guld, ifald Eders Maiestæt ikke trækker Eders Krav og Ønsker med Hensyn til Lybæk tilbage; det er dog efter gejstlig og verdslig Ret alle kongelige og regerendes Familiers Ret at opstille saadan pretention som denne, og det kan ikke forbydes af Wienerhoffet. Det er fast ikke til at forstaa, paa hvad Fundament man bygger i Wien, naar man vil blande sig i Eders Maiestæts personlige Handlinger. Dette Tilfælde har dog slet intet at skaffe med Eders Maiestæts Stilling som Vasal under det romerske Rige for Holstens og Oldenborgs vedkommende. Jeg betragter det som nødvendigt for Opretholdelsen af Eders Maiestæts høie Værdighed som Konge, at Eders Maiestæt absolut intet Hensyn tager til det keiserlige Mandat, men at Eders Maiestæt tværtimod paa det eftertrykkeligste i et Brev til Keiseren gør ham det klart, hvilken usømmelig Handling, han har gjort sig skyldig i overfor Eders Maiestæt, og desuden minde Keiseren om, at det er upassende af ham at tilstille Eders Maiestæt et saa taabeligt Mandat, og at Eders Maiestæt for Fremtiden frabeder sig et lignende.

Det vilde ikke være utienligt at beklage sig til Kurfyrsten af Mainz i hans Egenskab af Ærkekansler,¹⁾ hvem Overledelsen af Rigs cancelliet tilkommer; det vilde ogsaa være tilraadeligt at procedere hos velsindede Kurfyrster og andre Herskaber over slig utilbørlig Fremgangsmaade overfor Eders Maiestæt, det vilde saa-

¹⁾ Ærkebiskoppen af Mainz ansaas for den fornemste af de regerende Fyrster i Tyskland; Fornemheden var at føre tilbage til den Omstændighed, at Kurfyrsten var arvelig Kansler ved Rigsdagen i Regensburg med Titel af Ærkekansler. Stillingen svarede nærmest til vore Dages Statsminister.

ledes gaa op for dem, at det var fornødent ved Rigsdagen i Regensburg at fremkalde et Indtryk af, hvilke Machinationer, der er foretagne overfor Eders Maiestæt, det vilde bidrage til at forebygge dem, og Keiserens uforsvarlige Opførsel overfor Eders Maiestæt vilde blive kendt for Alverden.

Eder Maiestæts

allerunderdanigste Tiener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Gravenstein 18. Oktober 1684.

P.S. Med sidste Post er der indtruffet til min Adresse den følgende Afskrift af en Skrivelse fra Biskoppen af Lybæk vedrørende denne Sag. Jeg har fundet denne Skrivelse fra Biskoppen af slig Vigtighed, at jeg nærer Betænkelighed ved paa egen Haand at besvare den, uden først at have modtaget Eders Maiestæts allernaadigste Befalinger; jeg haaber, ved Guds naadige Bistand, at være i en saadan Forfatning, at jeg kan vende tilbage til Kiøbenhavn og forelægge det hele for Eders Maiestæt, thi Sagen iler. Jeg har altsaa ei endnu givet Biskoppen noget Svar paa dette.

FRA BISKOP ERNST AUGUST AF OSNABRÜCK
TIL CHRISTIAN 5.¹⁾

Durchlaughtigste Stormægtigste Konge!

Ganske til Eders Maiestæts venlige og velvillige Tieneste, til hvad mere Vi formaar af kært og godt til enhver Tid. Høistærede, venligst haitelskede Hr. Fætter og gode Ven!

Vi have til enhver Tid med takskyldig Forbindtlighed erkendt Eders Kongelige Maiestæts mod Os udviste Affection, hvilken vi

¹⁾ Biskoppen var den yngste af Hertug Vilhelm den Yngre af Brunsvig-Lyneborgs syv Sønner; hans Moder var Dorothea af Danmark, Christian 3.s Datter. Ernst August arvede efter sin Broder, Johan Frederik, der ingen Sønner havde, Hertugdømmet Brunsvig-Kalenberg, som omdøbtes til Hannover og under Ernst August's Regering blev gjort til et Kurfyrstendømme, det senere Kongerige Hannover. Ernst August hørte til det welfiske Hus, der nedstammede fra Henrik Løve. Det oprindelige Hertugdømme Brunsvig blev oprettet af Otto Barn, Valdemar Sejrs Søstersøn, under hvis Efterkommere det meget store Hertugdømme efterhaanden udstykkedes i mindre Stater, der gik over til yngre Sønner af det regerende Hus. Af Huset Brunsvig existerer den Dag i Dag to Linier, det i England regerende Kongehus og Linjen Brunsvig-Wolfenbüttel, som blev forjaget ved Revolutionen 1918.

Ernst August blev henved 90 Aar gammel, hans Fader, Hertug Georg af Brunsvig-Celle, var Sophie Amalies Fader.

stedse have besvaret i lige Maade; Vi ønske stedse mere og mere at sikre os denne Eders Maiestæts Affection og have den yderste, urokkelige Attraa derefter; i Henhold hertil hengiver vi Os til det gode Haab, at Eders Maiestæt med venligt fætterligt Sindelag vil modtage de hermed følgende tre Kameler,¹⁾ som vi have modtaget forrige Sommer fra Ungarn. Kamelerne ere nu vænede til det dem uvante Foder og Vand. Idet vi have den Ære at sende og præsentere Eders Maiestæt disse Dyr, griber Vi denne Leilighed til helt tjenstligt at meddele Eders Maiestæt, at Kamelerne er et Udtryk for Vor bestandige og uforanderlige Lyst til at være Eders Maiestæt til Tieneste, og beder Eders Maiestæt modtage Kamelerne i den Aand, og at tro, at Vi ei vil lade nogen Leilighed undslippe os til i Gierningen at vise Eders Maiestæt, at Vi med Villighed og Begærlighed ere beredte til at yde Eders Maiestæt en enhver Os mulig Tieneste.

Givet i vor Residensstad Hannover den 23. Juni 1684. Af Guds Naade Ernst August Biskop af Osnabrück, Hertug til Brunsvig og Lyneborg.

Eders Kongelige Maiestæts
tienstvillige Fætter og Tiener
Ernst August.

/J. Hattorff.²⁾

FRA SAMME TIL SAMME.

Den af Eders Maiestæt hertil sendte Falkoner³⁾ har overbragt og leveret Os fra Eders Maiestæt seks islandske Falke, som ere vel ankomne. Vi ere Eders Maiestæt høiligen forbundne for den Velvilje, Eders Maiestæt atter témoignerer Os, og bringer derfor

¹⁾ Christian 5. havde en Art Zoologisk Have, som var anbragt bag ved Charlottenborg.

²⁾ Nærværende Brev, saa vel som de to følgende, var sendte til Itzehoe under Frederik Ahlefeldts Adresse, idet Ernst August troede, at Kongen befandt sig i Holsten.

³⁾ En Mand, hvis Bestilling det var at oplære Falke til Brug ved Jægter. Falkene blev afrettede af Falkoneren, fra de var ganske unge; helst benyttede man Unger, som man tog fra deres Reder; de større var det vanskeligst at fange, og saadanne indfangede Falke var meget kostbare. Falkonererne gennemgik selv en længere Uddannelse, da det var en hel Kunst at afrette Falkene til Jagtbrug. Man anvendte hovedsagelig den saakaldte Ædelfalk, der var større end den almindelige, eller uædle Falk, som ikke kunde bruges til den Form for Jagt, der var den mest yndede. Falkene skulde nemlig slaa ned paa de jagede Fugle, medens disse fløj, og gribe dem i Flugten, hvad den almindelige Falk ikke formaaede; den uædle Falk slog ned paa sit Bytte, naar det befandt sig paa Jorden, eller sad i et Træ. Da Falkejagten nærmest

SOPHIE CHARLOTTE

Eders Maiestæt den tilbørlige skyldigste Tak, og kunde Vi ikke tænke os noget fornøieligere eller behageligere end at faa Leilighed til at bevidne Eders Maiestæt Vor usigelige og unævnelige Tienstvillighed.

Givet i Vor Residens-Stad Hannover paa den 17. September 1684.

Eders Maiestæts
tienstvillige Fætter og Tiener
Ernst August.

/J. Hattorff.

FRA SAMME TIL SAMME.

Vi skulde herved venligst fætterligt lade Eders Maiestæt fornemme, at den Durchlauchtigste Fyrste, Hr. Frederik, Markgreve og Kurprins til Brandenburg, Herre til Preussen og til Magdeburg, Hertug af Jülich, Cleve og Berg, Herre til Stettin og Pommern og de Venders og Cassubers, Hertug til Schlesien, Crossen og Jägerndorf, Borggreve af Nürnberg, Fyrste til Halberstadt, Minden og Kamin, Greve af Markerne og af Ravensberg, Herre til Herskabet Ravenstein og Landet Lauenborg og til Butav med Vort venligt fætterlige Samtykke og Consentement har afsluttet Ægtepagt med den ligeledes Durchlauchtige Prinsesse Sophie

var et Skuespil, hvor man glædede sig over Falkenes Flugt og den Fart, hvormed Falkene slog ned paa det forfulgte Dyr, anvendte man ogsaa de uædle Falke, nærmest for at kunne glæde sig over det Skuespil, det frembød, naar Falken jagede en Fugl træet for at faa den til at sætte sig paa Jorden. Var dette lykkedes Falken, drev den et lignende Spil med sit Offer, som Katten driver det med Musen; den kredsede omkring i Luften lige over den dødtrætte Fugl, inden den med Lynets Hurtighed slog ned paa Fuglen. De jagtgale Mennesker havde en Art pervers Glæde af at overvære dette Dyrplageri.

Den smukkeste, kraftigste, og derfor ogsaa kostbareste Falk, var Hvidfalken, der hørte hjemme i Grønland. Det var en Art Trækfugl, der inden Vinterens Komme fløj fra Grønland til Island, hvor man søgte at fange saa mange som muligt, for saa at expedere dem til Danmark. Den grønlandske Falk var som ganske ung graabrun, men blev lidt efter lidt hvid. Denne Falk havde den Ejendommelighed, at Hunnen var baade langt større og kraftigere end Hannen.

Det var ikke alene det kongelige Jagtvæsen, der dyrkede Falkejagten, rundt omkring paa de danske Herregaarde holdt man Falkejagter. Jagtselskabet var ganske passivt og som Regel til Hest, og havde sin største Fornøjelse af denne Form for Jagt, naar det jagede Fuglevildt var Falken nogenlunde jævnbyrdig i Kræfter, Udholdenhed og Hurtighed. Der kunde ved en saadan Lejlighed udvikle sig højst spændende Kampe, som naar Falken forfulgte mindre Rovfugle, saasom Høge og Glenter; Falkenes Forfølgelse af Hejrer og Traner skal ligeledes have været saare interessant for Liebhabere. Falkejagten ophørte for halvandet Aarhundrede siden, og drives nu ingen andre Steder i Europa end paa de store hollandske Godser.

Charlotte, født Hertuginde til Brunsvig og Lyneborg, Vor venligt elskede Datter.¹⁾

Den ægteskabelige Forbindelse blev sluttet i Gaar i al Stilhed og uden synderlig høitidelige Former gennem Præstens Velsigelse.

Vi ere overbeviste om, at Eders Maiestæt gerne og med Glæde vil erfare denne nu afsluttede Ægtepagt til nærmere Forbindelse

¹⁾ Dette Parti var blevet stærkt modarbejdet fra dansk Side, inden Kongressen i Itzehoe traadte sammen. Ægteskabsplanerne vare komne frem lige efter Nytaar, paa et Tidspunkt, hvor der var Fare for et Brud mellem Danmark og de brunsvigske Stater, og hvor Frederik Ahlefeldt af den Grund søgte at skille Brandenburg fra Brunsvig. Storkansleren var bange for, at en ægteskabelig Forbindelse mellem Arvingen til Brandenburg og en brunsvigsk Prinsesse skulde fjerne Kurfyrstendømmet fra Frankrig, hvad der vilde virke meget forstyrrende for Ahlefeldts Politik, der gik ud paa for enhver Pris at sikre sig Frankrigs Venskab, for ad den Vej at opnaa en endelig Ordning af det gottorpske Spørgsmaal. Derfor blev alle Sejl sat til, og man søgte at faa Frankrig til at lægge et Tryk paa den brandenborgske Regering, saaledes at det planlagte Ægteskab kunde blive forpurret; naturligvis henvendte man sig fra dansk Side ogsaa i Berlin for at faa Frederik Vilhelm til at vælge en anden Brud til sin Søn og Efterfølger. Det blev foreholdt Kurfyrsten, at de brunsvigske Hertuger ikke var til at stole paa, at de vare intrigante, og at en ægteskabelig Forbindelse mellem Kurprinsen og en brunsvigsk Prinsesse vilde rumme en Fare for Brandenburg, hvis gode Forhold til Frankrig maaske vilde blive ødelagt, ifald man kastede den unge Frederik i Armene paa Sophie Charlotte; den franske Regering saa nemlig med Mistillid paa de brunsvigske Herrer, og denne Mistillid vilde gaa over paa det brandenborgske Hus, saafremt Sophie Charlotte blev Kurprinsesse af Brandenburg. Frederik Ahlefeldts Forhold til Brunsvig var i det hele taget noget op og ned; i Begyndelsen af 1684 troede han endog Brunsvig i Stand til at falde det danske Monarki i Ryggen ved at sende en Hær ind i Holsten for at beskytte Hertugen af Gottorp. For at forebygge dette, var det, at Storkansleren havde bragt Forbundet med Kurfyrsten af Køn i Stand; ifald Brunsvig pønsede paa ondt, var det en Aftale, at Ærkebiskekoppen skulde sende en Hær til Hjælp og hindre Brunsvigernes videre Fremrykken mod Nord. Mærkelig nok synes Frederik Ahlefeldt, hvis Mistænksomhed overfor Frederik Vilhelm vi ved adskillige Lejligheder have omtalt, i de første Maaneder af 1684 at have stølet mere paa ham end paa Christian 5.s brunsvigske Slægtninge. Den brunsvigske Ægteskabsplan var en af de mange Grunde til, at Frederik Ahlefeldt fik Kongressen i Itzehoe bragt paa Benene. Da Kongressen traadte sammen, havde de dansk-brunsvigske Relationer dog bedret sig betydeligt, skønt det ikke var lykkedes Frederik Ahlefeldt at forhindre, at Sophie Charlotte blev expederet til Berlin. Den brandenborgske Regering søgte af al Magt at berolige den danske Ængstelse i Anledning af Ægteskabet, og Frederik Ahlefeldt havde iøvrigt den brandenborgske Regering at takke for, at Forholdet mellem Danmark og Brunsvig, inden Kongressens Sammenkomsten, antog den gamle venlige Karakter.

Det fra dansk Side saa meget modarbejdede Ægteskab blev lykkeligt; den senere Konge af Preussen havde trukket det store Lod i Lotteriet, da han ægtede Sophie Charlotte, som var den mest ombejlede Prinsesse i Europa paa det daværende Tidspunkt. Sophie Charlotte var ikke alene »schwer vergoldet«, som det hedder i et Brev fra en Samtidig, men en Dame, der fik stor Indflydelse paa det aandelige Liv i hendes nye Fædreland; det var saaledes paa hendes Initiativ, at Oprettelsen af det berømte Universitet i Halle skete. Sophie Charlotte, der selv dyrkede Philosophi og adskillige andre Videnskaber, var en nær Veninde og Aandsfrønde af Leibnitz, der tilskyndede hende til Oprettelsen af Halles Universitet, hvor Leibnitzes Aand kom til at svæve over Vandene. Sophie Charlottes Venskab med Opfinderen af Differentialregningen skrev sig fra Barndomshjemmet, hvor Leibnitz var ansat som Hertugens Bibliotekar. Leibnitz fik, efter at have fulgt Sophie Charlotte til Berlin, megen

FREDERIK I AF PREUSSEN

mellem de tvende Huse, og derfor kan jeg ligervis, som Følge af den nære Slægtskabsforbindelse mellem Eders Maiestæt og min Slægt, i en god Mening herved meddele Eders Maiestæt denne Beretning.

Givet i Vort Lysthus Herrenhausen den 29. September 1684.

Eders Maiestæts

tiensvillige Fætter og Tiener

Ernst August.

/J. Hattorff.

Indflydelse i Preussens Hovedstad, han stiftede saaledes Videnskabernes Akademi, for hvilket han til sin Død var Formand. Det var ogsaa med Berlin som Udgangspunkt, og med Sophie Charlotte som Støtte, at Leibnitz arbejdede for en Sammenlutning mellem den katolske Kirke og de forskellige protestantiske Kirker. Selv i Ludvig 14.s Paris, hvor Leibnitz havde opholdt sig i sin Ungdom og haft personlig Forbindelse med Solkongen, interesserede man sig for Leibnitzes Tanke om en samlet kristen Kirke, hvorom hans Brevveksling med Bossuet vidner.

Det følger af sig selv, at Universitetet i Halle, under Indflydelse af Sophie Charlotte og Leibnitz, maatte blive en efter de Tider usædvanlig liberal Institution, dette gjaldt særlig den Lære, som udgik fra Halles theologiske Facultet. Sophie Charlottes Sans for Philosophi og hendes religiøse Tolerance gik i Arv til hendes Sønnesøn, Frederik den Store.